

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos katedra

Ramunė Cibulskytė

Sociologijos studijų programa
Magistro darbas

Vaidmenų pokyčiai vyresnio amžiaus žmonių šeimose

Darbo vadovė: doc. dr. Giedrė Purvaneckienė

Vilnius 2007

TURINYS

Vaidmenų pokyčiai vyresnio amžiaus žmonių šeimose	4
SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
ĮVADAS.....	6
TEORINĖ DALIS	11
1.1. Sutuoktinių tarpusavio santykiai vyresniame amžiuje	11
1.1.1. Sutuoktinių tarpusavio santykiai ir išėjimas į pensiją	11
1.1.2. Išėjimo į pensiją įtaką santuokos kokybei	12
1.2. Vyresnio amžiaus tėvai ir jų suaugę vaikai	16
1.2.1. Tėvo/motinos vaidmens ypatumai.....	16
1.2.2. Vyresnio amžiaus tėvų lūkesčiai vaikų atžvilgiu	16
1.2.3. Tėvų ir vaikų tarpusavio įsipareigojimai	18
1.2.4. Tėvų ir vaikų santykiai	19
1.3. Broliai ir seserys	21
1.3.1. Brolių ir seserų ryšių svarba vyresniame amžiuje	21
1.3.2. Broliai ir seserys metams bėgant	22
1.3.3. Broliai ir seserys vyresniame amžiuje	23
INTERVIU SU VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖMIS ANALIZĖ	26
METODINĖ DALIS	26
2.1. Šeimos nariai	29
2.2. Sutuoktiniai.....	30
2.2.1. Darbo reikšmė individui	30
2.2.2. Darbo reikšmė ir sutuoktinių tarpusavio santykiai	32
2.2.3. Pokyčiai išėjus į pensiją.....	34
2.2.4. Išėjimas į pensiją ir pasiskirstymas namų ruošos darbais	35
2.2.5. „Tuščio lizdo“ laikotarpis.....	37
2.2.6. Sutuoktiniai ir vienas kito slaugymas	37
2.3. Vyresnio amžiaus tėvai ir jų suaugę vaikai	39
2.3.1. Vaikai palieka tėvų namus.....	39
2.3.2. Bendravimo su suaugusiais vaikais ypatumai	40
2.3.3. Anūikai	41
2.3.4. Rūpinimasis vyresnio amžiaus tėvais	42
2.4. Broliai/seserys	43
2.4.1. Brolių ir seserų tarpusavio santykiai	43
2.4.2. Svarbūs aspektai tiriant brolių ir seserų santykius vyresniame amžiuje	45
2.4.3. Santykiai su broliais ir seserimis bėgant metams	46
2.4.4. Brolių ir seserų bendravimas	47
IŠVADOS	49
LITERATŪROS SĄRAŠAS	51
1 priedas. Interviu gairės	54
2 priedas. Interviu išrašai.....	55
Interviu su Laima.....	55
Interviu su Kazimieru	61
Interviu su Regina.....	64
Interviu su Jonu	67
Interviu su Aldona	69
Interviu su Janina.....	73
Interviu su Monika	77
Interviu su Simonu	84
Interviu su Joana.....	88

Interviu su Irena.....	89
Interviu su Gražina	93
Interviu su Petru	97
Interviu su Juozu.....	99
Interviu su Nijole.....	103

SANTRAUKA

Vyresnis amžius – sudėtingas laikotarpis. Jam būdingi bruožai – pajamų sumažėjimas, sveikatos blogėjimas, daugelio socialinių vaidmenų netekimas. Pereinant iš vieno amžiaus tarpsnio į kitą, tenka susitaikyti su tą tarpsnį lydinčiais pokyčiais, o senstant prisitaikyti tampa vis sudėtingiau.

Vyresniame amžiuje prarandama dalis socialinių ryšių, todėl ypatingai svarbūs tampa santykiai su šeimos nariais – vyru ar žmona bei vaikais. Mokslininkų, nagrinėjančių vyresnio amžiaus šeimas nuomone, derėtų atsižvelgti ir į brolių bei seserų vyresniame amžiuje ryšių nagrinėjimą. Todėl yra svarbu tirti vyresnio amžiaus šeimas. Lietuvoje tyrimų, nagrinėjančių vyresnio amžiaus žmonių šeimą, suaugusių vaikų bei jų tėvų lūkesčius ir įsipareigojimus vieniems kitų atžvilgiu, brolių ir seserų svarbą vyresniame amžiuje yra atliekama mažai. Ši tema nėra plačiai išplėtotą ir aptarta.

Empirinio tyrimo tikslas. Nagrinėti vaidmenų pokyčius vyresnio amžiaus žmonių šeimose. Šiuos pokyčius tyrinėta taikant kokybinio interviu metodą, apklausta 14 informantų. Tiriamieji – pensinio amžiaus sulaukę asmenys, gyvenantys savo būste. Jų sutuoktiniai – taip pat pensinio amžiaus asmenys. Interviu metu buvo siekta sužinoti apie sutuoktinių tarpusavio santykius, jų kitimą patiriant svarbų gyvenimo įvykį – išėjimą į pensiją, vyresnio amžiaus žmonių santykius su suaugusiais vaikais, brolių ir seserų ryšius vyresniame amžiuje.

Tyrimo rezultatai. Atliktas tyrimas parodė išėjimo į pensiją reikšmę žmogaus gyvenime. Tačiau, ar individualūs pokyčiai daro įtakos sutuoktinių tarpusavio santykiams vienareikšmiškai atsakyti negalima. Individo išėjimas į pensiją gali turėti teigiamos arba neigiamos įtakos jo santykiams su sutuoktiniu, jų emociniam ryšiui, tačiau gali ir nedaryti jokio poveikio. Galima daryti prielaidą, kad santykių pokytis (jei toks yra) iš dalies priklauso nuo to, kaip išėjimo į pensiją faktą vertina pats individas ir kaip jį vertina jo sutuoktinis.

Vaikų išėjimas iš tėvų namų vieniems informantams yra skausminga patirtis, kitiems – natūralus procesas. Kalbinti informantai išreiškė nuomonę, kad suaugę vaikai ir yra sukūrę savas šeimas, turi gyventi atskirai nuo tėvų šeimos.

Brolių ir seserų ryšiai metams bėgant gali stiprėti, išlikti tokie patys, silpnėti. Nė vienas informantas neminėjo, kad ryšiai nutrūko, tačiau žinoma, toks variantas taip pat yra galimas.

Roles Changes in Later Life Families

SUMMARY

Later age is a complicated period related to the lower income, worse health condition and the loss of some social contacts. In the transition period from one age stage to another individuals experience some major changes. To get attached to those changes are more difficult for the seniors. A part of social contacts are lost so at this period contacts with family members – spouses and children become more important. According to scientists who explore later life families it is important to pay attention at the siblings relations in later life. It is important to explore later life families. In Lithuania this topic is not widely developed and explored.

The main research goal is to explore the change of roles in a later life families. Qualitative interview method has been applied. 14 individuals of retirement age, living independently in their own apartment, living in towns were questioned. The tasks of the research were to learn about spouses relations, their relations with adult children and siblings.

The main results of the research. The research has shown the importance of the retirement. But to say if individual changes have impact on spouses interrelations is complicated. It could have negative or positive effect or have no effect at all. The assumption could be drawn that the effect is related to the interpretation of retirement.

The leave of children for some respondents is a hard period, for others – natural life event. All informants agreed on the idea that adult children should live separately from their parents.

The ties between siblings may change negatively or positively during the life time. The intense of ties in later life might be determined by earlier experience.

IVADAS

Mokslininkų susidomėjimą vyresnio amžiaus žmonių šeima, atliekamų šio tipo šeimų tyrimų gausėjimą, paskatino demografiniai pokyčiai – tai yra gyventojų gyvenimo trukmės ilgėjimas, o tuo pačiu ir vyresnio amžiaus žmonių grupės gausėjimas.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, nagrinėjant 1995 – 2005 metų laikotarpį, vaikų (iki 15 metų) ir 15-59 amžiaus gyventojų Lietuvoje sumažėjo atitinkamai 29,8 ir 2,8 procento. Tuo tarpu pagyvenusių žmonių (sulaukusių 60 metų amžiaus ir vyresnių) padaugėjo 9,6 procento. 2005 kas penktas Lietuvos gyventojas buvo vyresnio amžiaus. 1995 metais Lietuvoje gyveno 633,5 tūkst. 60 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų, jų skaičius nuolat augo (2005 – 691,7 tūkst.). Tikėtina vidutinė gyvenimo trukmė 2005 metais Lietuvos vyrams buvo apie 66, moterims – apie 78 metus (Statistikos departamentas, 2006).

1982 metais įvykusioje Pasaulio asamblėjoje senėjimo klausimais buvo pritarta, kad visuomenės senėjimą apibūdina gyventojų, sulaukusių 60 metų ir daugiau, skaičius ir jų dalis bendrame gyventojų skaičiuje. „Tai lyg ir būtų vyresnio amžiaus gyventojai.“ (Karalienė, 1994-1995.). Taigi bene paprasčiausia senatvę būtų susieti su amžiumi, tačiau mokslininkai pastebi, kad pats senėjimas yra individualus procesas. Todėl vienintelis skirtumas žmogui, sulaukus 60 metų amžiaus palyginus su tuo metu, kai jam buvo 59, gali būti tik chronologinis.

Senatvės sąvoka yra keliasluoksni – jos pagrindą sudaro biologinis senėjimas (jis pasireiškia ir prasideda labai individualiai) ir vyraujantis tam tikroje visuomenėje socialinis senatvės apibrėžimas. Mokslininkai nesutaria ir dėl šio amžiaus žmonių pavadinimo, išskylanti pagrindinė problema – kaip vartojant vieną ar kitą terminą neižeisti tai grupei priskiriamų asmenų (Mikulionienė, 2003). Darbe bus vartojama „vyresnio amžiaus“ terminas.

Vyresnio amžiaus žmonių šeima

Vyresnio amžiaus šeimos apibūdinimas gali būti siejamas su vaikų tapimu suaugusiais, savarankiškais žmonėmis ir išėjusiais iš tėvų namų (nes yra išvykę studijuoti, dirbantys, sukūrę šeimas ar patys auginantys vaikus) (Nock, 1987). Tačiau tokio apibrėžimo trūkumas pastebimas kalbant apie bevaikes šeimas.

Išskirtiniai vyresnio amžiaus žmonių šeimoms būdingi bruožai:

- Daugiakartiškumas – tuo pačiu metu galima būti ir seneliu, ir tėvu, ir vaiku.
- Būdingos ilgos šeimos istorijos (šeimos biografijos).
- Tam tikrų specifinių įvykių išgyvenimas ir patyrimas – vaikų išėjimas iš namų, tapimas seneliais, išėjimas į pensiją, našlystė (Nock, 1987).

Lyties klausimas tapo ypač aktualus kalbant apie vyresnio amžiaus šeimas. Feministinė perspektyva pažymi ambivalentiškumą su kuriuo susiduria moterys traktuodamos globos santykius (ypač kalbant apie namų ūkio darbus), rūpinimąsi šeima, motinos-dukros ryšius (Allen et al., 2000).

Tyrimai, kuriuose buvo nagrinėjami brolių ir seserų indėlis slaugant pagyvenusius tėvus, parodė kad seserys yra tris kartus daugiau linkusios pagelbėti tėvams jų kasdieninėje veikloje. Jeigu šeimose augo tik broliai, tai pastarieji padeda tėvams atlikdami taip vadinamus „vyriškus“ darbus. Kitą daro jų žmonos (Allen et al., 2000).

Vyresnio amžiaus žmonių šeimų tyrimų aspektai ir naujovės

Paskutiniajame dvidešimto amžiaus dešimtmetyje buvo atkreiptas didesnis dėmesys į vyresnio ir vidutinio amžiaus šeimas. Susidomėta šeiminių ryšių antroje gyvenimo pusėje sudėtingumu, lankstumu, tęstinumu bei įvairove, pradėtas plėtoti kompleksinis požiūris į vyresnio amžiaus šeimas. Tyrėjų grupė (Allen Katherine R., Blieszner Rosemary, Roberto Karen A., Farnsworth Elizabeth B., Wilcox Karen L.) apžvelgė 13 mokslinių žurnalų, kuriuose savo straipsnius publikavo šeimą tyrinėjantys mokslininkai. 1990-1999 metais aptikta 908 straipsniai bei 30 išleistų knygų iš šeimos gerontologijos srities. Dažniausiai nagrinėjamos temos buvo:

- socialinė parama, globa ir rūpyba;
- vaikų-tėvų santykiai;
- vedybinio statuso pokyčiai;
- senelių vaidmenys (Allen et al., 2000).

Į vyresnio amžiaus šeimas nebežvelgiama monolitiškai, pastebimas pliuralistinis požiūris. Be to, pradėti nagrinėti ir tie klausimai, kuriuos anksčiau buvo stengiamasi ignoruoti. Vyresnio ir vidutinio amžiaus šeimų studijos praplečiamos įtraukiant gyvenimo eigos ir feministines perspektyvas. (Allen et al., 2000).

Buvo išskirtos tokios naujovės:

- Praėjusiame dešimtmetyje šeima pradėta tirti ne vien tik individo, bet ir partnerių poros, tėvų ir vaikų lygmenyje Tai pagilino ir praplėtė šeimos studijas.
- Nagrinėjami suaugusių brolių ir seserų santykiai, pabrėžiant, kad tai yra ilgiausiai trunkantys šeiminiai ryšiai.
- Atkreiptas dėmesys ir į bevaikes vyresnio amžiaus žmonių šeimas.
- Taip pat atkreiptas dėmesys ir į imigrantų, rasinių bei etninių grupių atstovų šeimas.
- Vyro gyvenimo proceso studijose susidomėta vyrų ir sūnų dalyvavimu slaugant bei rūpinantis sergančiomis ar neįgaliomis žmonomis ir motinomis. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad daugelis išsiskyrusių vyrų jaučia ryšių su savo suaugusiais vaikais stygių.

- Atkreiptas dėmesys ir į pagyvenusius žmones, globojančius fiziškai ar protiškai neįgalius asmenis.
- Pradėti vykdyti iki tol nenagrinėti homoseksualių žmonių šeimų santykių tyrimai.
- “Ageing well” (efektyvus senėjimas) – terminas, nusakantis efektyvų individo prisitaikymą prie senėjimo proceso (Allen et al., 2000).

Tyrimo aktualumas

Vyresnis amžius – sudėtingas laikotarpis. Jam būdingi bruožai – pajamų sumažėjimas, sveikatos blogėjimas, daugelio socialinių vaidmenų žlugimas (netekimas). Vyksta atsisakymas socialinių ryšių bei vaidmenų, būdingų suaugusiam žmogui, ir prisiėmimas vaidmenų, būdingų vyresnio amžiaus žmogui (Hansson, 1986). Pereinant iš vieno amžiaus tarpsnio į kitą, tenka susitaikyti su tą tarpsnį lydinčiais pokyčiais, o senstant, prisitaikyti tampa vis sudėtingiau.

Vyresniame amžiuje, prarandama dalis socialinių ryšių. Išėjus į pensiją, mažiau bendraujama arba išvis nebebendraujama su buvusiais bendradarbiais, dėl su prastėjančia sveikata susijusio fizinio judrumo apribojimų, rečiau susitinkama ir su draugais bei giminaičiais. Todėl ypatingai svarbūs tampa santykiai su šeimos nariais – vyru ar žmona bei vaikais. Mokslininkų, nagrinėjančių vyresnio amžiaus šeimas nuomone, derėtų atsižvelgti ir į brolių bei seserų vyresniame amžiuje ryšių nagrinėjimą. Nepaisant to, kad broliai ir seserys šiame amžiuje kaip ir nebėra vienos šeimos nariai, tačiau jų įtaka vienas kitam, emocinis artumas, parama ir pagalba yra svarbūs. Be to, šie ryšiai yra bene ilgiausiai trunkantys ryšiai. Tai svarbu kalbant apie sudėtingėjantį prisitaikymą prie kintančių gyvenimo sąlygų.

Todėl yra svarbu tirti vyresnio amžiaus šeimas. Lietuvoje tyrimų, nagrinėjančių vyresnio amžiaus žmonių šeimą, suaugusių vaikų bei jų tėvų lūkesčius ir įsipareigojimus vieniems kitų atžvilgiu, brolių ir seserų svarbą vyresniame amžiuje yra atliekama mažai. Ši tema nėra plačiai išplėtotą ir aptarta.

Tyrimo problema

Mėginama iširti, kokia yra šeima vyresniame amžiuje, kokie lūkesčiai ir pareigos priskiriamos šeimos nariams, ar jie kinta.

Darbe didesnis dėmesys skiriamas dviems reikšmingiems žmogaus gyvenimo įvykiams – išėjimui į pensiją bei suaugusių vaikų išėjimui iš tėvų namų. Taip pat, atsižvelgiant į darbe aptartų tyrėjų darbus, tiriami brolių ir seserų lūkesčiai bei pareigos vienas kito atžvilgiu vyresniame amžiuje.

Svarbūs aspektai tyrinėjant vyresnio amžiaus šeimas yra šie:

- Išėjimas į pensiją - vienas svarbesnių įvykių žmogaus gyvenime. Svarbu iširti, kokią įtaką tai turi žmogaus, jo šeimos gyvenime. Kuo yra pakeičiama (jei pakeičiama) aktyvi ekonominė veikla.

Taip pat bus mėginama išsiaiškinti, ar kinta vyresnio amžiaus sutuoktinių tarpusavio santykiai pirmiausia vienam iš sutuoktinių išėjus į pensiją, o vėliau ir abiem.

- „Tuščio lizdo” laikotarpis – vaikai palieka tėvų namus. Pastebima, kad laikotarpis nuo paskutinio vaiko išėjimo iki vieno iš partnerių mirties – ilgėja. Taigi, sutuoktiniai lieka dviese kaip ir santuokos pradžioje. Kyla klausimas, kokią įtaką turi vaikų išėjimas ir kaip tai pakeičia (jei pakeičia) tėvų tarpusavio santykius. Kokie yra vaikų ir tėvų santykiai, lūkesčiai, tarpusavio įsipareigojimai vyresnio amžiaus tėvų ir jų suaugusių vaikų.

- Broliai ir seserys yra vienos šeimos atstovai savo tėvų šeimoje, tačiau užaugę tampa skirtingų šeimų nariais (jei nagrinėjama branduolinė šeima). Įdomu išsiaiškinti, ko broliai ir seserys tikisi vieni iš kitų, kaip bendrauja tarpusavyje.

Pagrindinis darbo tikslas – nagrinėti vaidmenų pokyčius vyresnio amžiaus žmonių šeimose.

Uždaviniai:

- Remiantis moksline literatūra, nagrinėti vyresnio amžiaus sutuoktinių, vyresnio amžiaus tėvų ir vaikų lūkesčius bei pareigas.

- Remiantis moksline literatūra, atskleisti vyresnio amžiaus brolių ir seserų santykių nagrinėjimo svarbą bei aspektus.

- Taikant kokybinį interviu suprasti, kas yra šeima vyresnio amžiaus žmogui.

- Nagrinėti išėjimą į pensiją bei šio įvykio įtaką sutuoktinių tarpusavio santykiams.

- Atskleisti vaikų išėjimo iš tėvų namų įtaką sutuoktinių tarpusavio santykiams.

- Ištirti suaugusių vaikų bei jų tėvų bendravimo ypatumus, nagrinėti, ko, tėvai tikisi iš vaikų, ir ko, tėvų nuomone, vaikai tikisi iš jų.

- Aprašyti, kokie yra brolių ir seserų santykiai vyresniame amžiuje.

Darbo teorinės prielaidos pateiktos empirinėje darbo dalyje.

Darbe naudojami metodai:

- Mokslinės literatūros analizė.

- Kokybinio interviu analizė.

Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos:

Socialinis vaidmuo - „teisių bei pareigų, priskiriamų tam tikram socialiniam statusui” suvaidinimas (atlikimas). Socialinį vaidmenį sudaro viena ar kelios dalys (Goffman, 2000, p.27).

Vyresnio amžiaus žmonės – asmenys, sulaukę 60 metų ir vyresni.

Vyresnio amžiaus žmonių šeima – vyresnio amžiaus tėvai ir jų suaugę vaikai.

Darbo struktūra:

Darbą sudaro dvi dalys – teorinė ir empirinė. Teorinė darbo dalis yra sudaryta iš trijų skyrių. Pirmame skyriuje nagrinėjami vyresnio amžiaus sutuoktinių tarpusavio santykiai bei išėjimo į pensiją reikšmė. Antrame skyriuje aptariami tėvo/motinos vaidmens ypatumai, pagyvenusių tėvų bei jų vaikų lūkesčiai ir įsipareigojimai vieni kitų atžvilgiu. Trečiajame skyriuje aptarti brolių ir seserų ryšių vyresniame amžiuje ypatumai. Empirinėje darbo dalyje pateikta keturiolikos interviu su vyresnio amžiaus žmonėmis analizė. Pirmiausia aptarta, kas yra šeima apklaustiems respondentams. Pirmame empirinės dalies skyriuje nagrinėjama sutuoktinių tarpusavio santykiai, išėjimo į pensiją bei suaugusių vaikų išėjimo iš tėvų namų įtaka vyresnio amžiaus žmonių santykiams. Antrame empirinės dalies skyriuje aptariami tėvų lūkesčiai suaugusių vaikų atžvilgiu, tarpusavio bendravimas. Trečiame skyriuje nagrinėjami brolių ir seserų ryšiai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados. Darbo priedai – interviu gairės bei atliktų interviu išrašai susegti ir pateikti atskirai.

TEORINĖ DALIS

1.1. Sutuoktinių tarpusavio santykiai vyresniame amžiuje

Dar dvidešimto amžiaus pradžioje santuoka daug dažniau nutrūkdavo dėl vieno iš sutuoktinio mirties, ne dėl skyrybų (Coontz, 2000). Ilgėjant gyvenimo trukmei, teoriškai ilgėja ir santuokos trukmė. Vyresniame amžiuje patiriami reikšmingi gyvenimo įvykiai – išėjimas į pensiją, suaugusių vaikų išėjimas iš tėvų namų – keičia individo gyvenimą, o taip pat ir turi įtakos jo santykiams su sutuoktiniu.

1.1.1. Sutuoktinių tarpusavio santykiai ir išėjimas į pensiją

Išėjimas į pensiją yra vienas iš reikšmingų žmogaus gyvenimo įvykių keičiantis individo gyvenimą, įpročius, kasdienybę. Jis ypač svarbus kalbant apie vyresnio amžiaus šeimas.

Vaikams išėjus iš tėvų namų, patiems sutuoktiniams išėjus į pensiją, daugiau laiko praleidžiama kartu su sutuoktiniu. Išėjimas į pensiją gali padidinti vedybinės įtampos galimybę. Nebeeinant į darbą daugiau laiko lieka buvimui kartu. (Kulik, 2002). Išėję į pensiją individai, išgyvena tam tikrą netikrumo laikotarpį, kurį patiriant gali pablogėti santykiai su sutuoktiniu (Naujanienė, 2004).

Tradiciškai išėjimas į pensiją buvo tiriamas kaip individualus, dažniausiai vyro, statuso pokytis, tam tikras perėjimas. Dabar, kai beveik pusę darbo jėgos sudaro moterys, o daugumos dirbančiųjų sutuoktiniai taip pat yra dirbantys asmenys, reikia keisti tradicinį požiūrį. Šios tendencijos daro didžiulį poveikį tiek mokslinei, tiek ir kultūrinei išėjimo į pensiją kaip gyvenimo eigos pokyčio konceptualizacijai (Mirowsky, 2001).

Lytis tapo pagrindiniu išėjimo į pensiją heterogeniškumo efektu ir prigimties šaltiniu: sulytinti gyvenimo scenarijai ir pasirinkimai sudaro skirtingus gyvenimo eigos modelius vyrams ir moterims. Visu pirma, skiriasi vyrų ir moterų karjeros keliai iki pensijos ir jos metu: mažiau tikėtina, kad dirbančios moterys vėlyvajame vidutiniame amžiuje dirbs pastoviai. Antra, dabar poros turi pergyventi du išėjimus į pensiją – ir vyro, ir žmonos. Tai iškelia sutuoktinių darbinės karjeros pabaigos sinchroniškumo klausimą (Moen et al., 2001).

Kitas svarbus gyvenimo eigos iškeliamas aspektas yra pati besikeičianti išėjimo į pensiją prigimtis. Žmonės keičia darbinės karjeros, baigia vieną, ir pradeda antrą ar net trečią. Taigi pats perėjimas dabar yra ne toks ryškus, riba, skyrusi „išėjimą į pensiją/atsistatydinimą“ ir „tarnybą/užimtumą“ yra miglota. Vyresnio vidutinio amžiaus šeimos turi suplanuoti, kada išeiti į pensiją bei nuspręsti, ar tai padarius dar imtis apmokamos veiklos/darbo (Moen et al., 2001).

1.1.2. Išėjimo į pensiją įtaką santuokos kokybei

Kokia yra darbinio statuso pokyčio – atsistatydinimo – įtaką santuokinei kokybei? Išėjimas į pensiją, tai ne staigus vienkartinis įvykis, bet laiko bėgyje įvykstantis procesas. Šis procesas turi įtakos abiem sutuoktiniams, yra įsiterpęs į lyčių kontekstą. Tai yra reikšmingas gyvenimo eigos pokytis, todėl daroma prielaida, kad išėjimo į pensiją pergyvenimas ir su šiuo procesu susiję pokyčiai, o ne pats pasitraukimo iš darbinės veiklos faktas, turi įtakos santuokos kokybės pagerėjimui ar pablogėjimui (Moen et al., 2001) Kyla klausimas, ar žmona ir vyras šiuos pokyčius išgyvena skirtingai?

Trys glaudžiai susijusios tezės, išplaukiančios iš vaidmenų, mainų bei simbolinės sąveikos teorijų, išryškina šį galimą lytims skirtumą. Tezės susijusios su partnerių tarpusavio panašumu, lyties atitikimu vaidmeniui bei vaidmens įtampa (Moen et al., 2001):

- Partnerių abipusio panašumo tezė. Sutuoktiniai, besidalijantys panašiomis vertybėmis, religinėmis pažiūromis, esantys panašaus amžiaus bei išsilavinimo, teigia esantys labiau patenkinti savo santuoka nei tie, kurie besiskiria tarpusavyje čia išvardintais aspektais (Booth, Edwards, and Johnson, Ortega, Whitt and Williams, cit. pg. Moen et al., 2001). Dėl stebimo sutuoktinių statuso panašumo svarbos teigiama, kad atsistatydinimo perėjimas taip pat yra susijęs su santuokine kokybe. Taigi sutuoktiniai, kurie arba vis dar kartu dirba, arba abu išėina į pensiją, patiria tuos pačius identiteto pokyčio klausimus, dalijasi ta pačia kasdienybe (Moen et al., 2001). Visa tai turėtų turėti tam tikrą įtaką santuokos kokybei neatsižvelgiant į lytį. Partnerius suartina panaši patirtis.
- Atitikimo lyties vaidmeniui tezė. Galima pažvelgti į vyrų ir žmonių užimtumo klausimą plačiau – lyčių kontekste. Su lytimi susijęs darbo pasidalijimas – tiek namų ūkio darbai, tiek mokamas darbas. Remiantis šia perspektyva, tiek išėjimo į pensiją laiko pasirinkimas, tiek užimtumas yra namų ūkiuose priimamų strateginių sprendimų dalis (Moen, Wethington, cit. pg. Moen et al., 2001), kurie turi pasekmes poros vaidmenų repertuarui (Menaghan, cit. pg. Moen et al., 2001). Šis repertuaras yra įtvirtintas į socialinę lyčių konstrukciją, lyties-vaidmens normose, lūkesčiuose, stereotipuose, susijusiuose su tradiciniais vyro – šeimos maitintojo ir moters – namų ūkinio sergėtojos, įsipareigojimais (Moen et al., 2001).
- Pensinis perėjimas gali būti apsunkintas simbolinės reikšmės, dėl jos besivystantys latentiniai skirtumai ir nesutapimai sutuoktinių požiūrių ir lūkesčių jų darbo, santuokos, pasidalinimo namų ūkio pareigomis, jų ateities kaip šeimos ir darbo vaidmenų pokyčio. Tradicinis lyčių susiderinimas – dirbantys vyrai veda į darbo rinką neįsitraukusias moteris, vyras – šeimos aprūpintojas, moteris – namų šeimininkė. Tokio modelio šeimose pastebima didesnis pasitenkinimas santuoka. Netradicinis lyčių vaidmenų modelis – dirbanti moteris ir nedirbantis jos sutuoktinis. Stebimas santuokos problemų padidėjimas tokiose šeimose. Taip pat ir žmonių nepasitenkinimas išėjusiais į pensiją vyrais. Ankstesni tyrimai parodė, kad nepasitenkinimas

santuoka yra didesnis, kai sutuoktinių susikurti tipiški vyro/žmonos, tėvo/motinos bei darbuotojo/darbuotojos įvaizdžiai neatitinka realybės, t.y. to, kaip partneris tuos vaidmenis atlieka (Moen et al., 2001).

Išėjimas į pensiją yra darbuotojo vaidmens netekimas, tačiau vieno vaidmens netekimą pakeičia kitas vaidmuo – pensininko vaidmuo (Naujanienė, 2004). Pats išėjimo į pensiją perėjimo procesas keičia ir sutuoktinių subjektyvias sampratas apie jų partnerių atliekamus vaidmenis. Tyrimai rodo, kad tos moterys, kurios vis dar dirba, kai tuo tarpu jų sutuoktiniai jau yra išėję į pensiją, kalba apie žemesnę santuokos kokybę (Moen et al., 2001).

- Vaidmens įtampos tezė. Remiantis vaidmenų įtampos teorija, veiksniai, mažinantys vaidmenų įtampą ir perkrovą (tokie, kaip pirminės darbinės karjeros nutraukimas ar vieno iš sutuoktinių buvimas namie ir prisiėmimas buitinių rūpesčių), turėtų būti susiję ir su santuokos kokybe. (Goode, cit. pg. Moen et al., 2001). Tuo metu, kai pasitraukiama iš darbo rinkos, reikia vis mažiau rūpintis vaikais, stebimas augantis pasitenkinimas santuokiniu gyvenimu. Mažėja išorinių rūpesčių. Tuo tarpu, kai reikia laviruoti tarp darbo ir šeimos (darbo-šeimos konfliktas), į namus parsinešamos neigiamos emocijos, įgytos darbe, didėja įtampa namuose (Moen et al., 2001). Todėl bent vienam iš sutuoktinių pasitraukus iš darbo rinkos, tikėtina, kad pagerės sutuoktinių tarpusavio santykiai. Vaidmens įtampos teorija atsižvelgia ir į pačio vaidmens kokybės svarbą.

Darbinė karjera iš žmogaus pareikalauja daugiau jėgų ir laiko nei veikla, išėjus į pensiją (kuria žmogus dažnai pasirenka pats, atsižvelgdamas į savo pomėgius), todėl mažėja vaidmens įtampa. Tačiau vėlgi galima kalbėti apie lyties kontekstą. Dirbantys pensinio amžiaus vyrai, kalba apie geresnę santuokos kokybę, nei dirbančios pensininkės moterys arba pensinio amžiaus vyrai neturintys apmokamo darbo. Turėdami darbą, pensininkai vyrai ir toliau atlieka šeimos aprūpintojų vaidmenį, tuo pačiu vykdydami tradicinius su lytimi susijusius vaidmens įsipareigojimus. Taigi vis dar atlieka vaidmenį, kuris tradiciškai yra priskiriamas vyrams, tačiau nebepatiria tos įtampos, kurią kėsdavo pirmosios darbinės karjeros metu (Moen et al., 2001).

Žvelgiant į išėjimo į pensiją procesą lyčių kontekste, teigiama, kad darbinis užimtumas ir išėjimas į pensiją yra kokybiškai skirtingos patirtys vyrams ir moterims. Lyties vaidmenys yra nuolat konstruojami ir perkonstruojami gyvenimo eigoje. Todėl užimtumo/pensijos procesai turi skirtingas pasekmes vyro ir moters santuokos kokybei. Tarkime, dirbančios vyresnio amžiaus moterys, kai vaikai jau yra palikę tėvų namus, pradeda jaustis pradedančios naują gyvenimą, gali mėgautis darbu ir norėti pratęsti savo darbines karjeras. Tačiau vyrai gali pradėti skaičiuoti metus ar mėnesius iki to laiko, kai sulauks pensinio amžiaus ir išeis į pensiją. Jeigu pirmieji ekonomiškai neaktyvūs tampa vyrai, tai jų žmonos atsiduria padėtyje, neatitinkančioje tradicinės lyties vaidmens sampratos. Jas gali pradėti erzinti tai, kad jų sutuoktiniai turi daug laisvo laiko, o jos privalo dirbti. Toks pasipiktinimas ypač sustiprėja, kai nedirbantys vyrai vis dar

tikisi iš dirbančių žmonių, kad jos atliktų ir didžiąją dalį namų ūkio darbų. Tokiu atveju, moterims auga ir nepasitenkinimas santuokos kokybe (ten pat).

Jeigu dirbančios moterys išeina į pensiją anksčiau už savo sutuoktinius, jos prisiima atlikti didžiąją dalį namų ūkio darbų, taip „nenušingama“ tradicinei lyčių vaidmenų (moteris – namų židinio sergėtoja, vyras – šeimos maitintojas) sampratai. Ši situacija gali nepatikti moterims. Todėl išėjimas į pensiją gali net padidinti moters vaidmens įtampą, kai namų ūkio darbai, kuriais anksčiau sutuoktiniai dalindavosi apylygiai, dabar gula vien tik ant moters pečių vos tik jai išėjus į pensiją. Taigi atitikimas lyties vaidmeniui, atsižvelgiant į faktą, kuris iš sutuoktinių dirba/nedirba, yra palankesnis vyrui nei moteriai (kai bent vienas iš sutuoktinių nebedirba) (ten pat).

Matuodami santuokos kokybę, tyrėjai atsižvelgė į du aspektus: pasitenkinimu santuoka ir šeiminių konfliktų dažnumą (Moen et al., 2001). Kokybiški partnerių tarpusavio santykiai vėlyvosios modernybės visuomenėse yra bene svarbiausias veiksnys, lemiantis subjektyvų socialinio veikėjo gyvenimo kokybės vertinimą. Tyrimais nustatyta, kad patenkinti šiais santykiais dažniausiai būna ir patenkinti gyvenimu apskritai (Reis, Perlman, Fehr, cit. pg. Mikulionienė, 2003). Tokia svarbi šių santykių vieta šiuolaikinio žmogaus gyvenime susijusi su sociologinėmis modernybės determinantėmis, paveikusiomis privačiąją sferą – jos formavimąsi ir raidą (Mikulionienė, 2003).

Po P.Moen, J.E. Kim ir H.Hofmeister atlikto tyrimo paaiškėjo, kad išėjimas į pensiją yra susijęs su santuokos kokybės kritimu tiek vyrams, tiek ir moterims. Tik vieno iš sutuoktinių tapimas ekonomiškai neaktyviu gyventoju, nepriklausomai nuo lyties, yra susijęs su santuokinių konfliktų padažnėjimu. P.Moen, J.E. Kim ir H.Hofmeister teigimu, reikia atkreipti dėmesį į 4 dalykus:

1. *Dinamiškus pensinio perėjimo modelius*. Perėjimas nuo dirbančio už atlygį žmogaus prie tapimo pensininku yra susijęs su pasitenkinimo santuoka smukimu bei šeiminių konfliktų padažnėjimu (tiek vyrui, tiek ir moteriai). Neseniai nutraukę darbinę veiklą asmenys jaučia mažiausią pasitenkinimą santuoka be šeiminių konfliktų gausa, palyginus su tais, kurie vis dar dirba arba yra išėję į pensiją ilgesnį laiką. Šie pastebėjimai neatitinka ankstesnių samprotavimų, kuriuos siūlė vaidmens įtampos tezė, kad išėjimas į pensiją, pagerina santuokos kokybę dėl krūvio sumažėjimo. Tuo tarpu P.Moen, J.E. Kim ir H.Hofmeister atlikti tyrimai parodė, kad tie, kurie yra išėję į pensiją porą metų ir ilgiau, džiaugiasi geresne santuokos kokybe. Žmonoms santuokos kokybė laikinai sumažėja, kai vyrai išeina į pensiją. Ir tai patiria ne vien tik namų šeimininkės (Moen et al., 2001)
2. *Matavimų poros lygmenyje vertę*. Tyrimai atskleidė stulbinančius panašumus tarp vyrų ir moterų, kalbant apie santuokos konfliktų modelius, struktūrą. Neseniai į pensiją išėję vyrai ir moterys dažniau patiria šeiminius konfliktus, jeigu jų partneriai vis dar dirba. Tyrimas atskleidė ir tai, kad situacija, kai žmona yra tebedirbanti, o jos vyras – ne, yra nepalanki moteriai. Daroma išvada, kad poros situacijos (o ne vien tik vieno individo) žinojimas, leidžia daugiau sužinoti apie santuokos kokybę aprašomo perėjimo metu. Partnerių tarpusavio panašumo veiksnys yra svarbus, bet ne vienintelis kalbant apie

išėjimą į pensiją ir santuoką. Sutuoktiniai, kurie abu yra dirbantys arba abu jau išėję į pensiją, yra labiau patenkinti savo santuoka nei tos poros, kur vienas iš partnerių neperseniausiai yra išėjęs į užtarnautą poilsį. Taigi patys vaidmenų perėjimai gali būti žalingi kalbant apie santuokos kokybę. Surinkti duomenys, parodantys, kad neseniai išėję į pensiją asmenys, kurių sutuoktiniai vis dar aktyviai dalyvauja darbo rinkoje, kalba apie padažnėjusius konfliktus šeimoje, patvirtina ir vaidmenų įtampos, ir partnerių tarpusavio panašumo svarbą (ten pat).

3. *Su lytimi susijusius skirtumus.* Kalbant apie išėjimo į pensiją procesą, negalima ignoruoti lyties veiksnio. Tačiau P.Moen, J.E. Kim ir H.Hofmeister teigia, kad po atlikto tyrimo, pastebėta, kad lytis vis dėlto ne vaidina tokio svarbaus vaidmens kaip kad buvo manyta prieš tyrimą. Moterų ir vyrų patirtis yra panaši kalbant apie išėjimą į pensiją. Buvo atrastas tik vienas reikšmingas skirtumas – tebedirbančios moterys, kurių sutuoktiniai jau yra pasitraukę iš darbinės veiklos, patiria aukštesnį santuokinių konfliktų lygį. Tačiau vis vien autoriai mano, kad išėjimas į pensiją yra sulytintas procesas – moterys yra linkusios anksčiau išeiti į pensiją už savo vyrus, taip pat išeiti į pensiją dėl savo sutuoktinių (ten pat).

4. *Išėjimo į pensiją rekonceptualizaciją.* Tradiciškai išėjimas į pensiją apibrėžiamas kaip visiškas ir galutinis dirbančiojo pasitraukimas iš darbo jėgos gretų. Stebimas reiškinio, kai vyresnio amžiaus darbuotojai, užbaigia savo pirminę karjerą ir pradeda antrąją, (tai dažnai būna darbas pusę darbo dienos arba dirbama ne visus metus, taip pat toks darbas pareikalauja mažiau jėgų ir laiko) plitimas. Užimtumas, pasitraukus iš pirmosios profesinės veiklos, susijęs su santuokos kokybe. Pvz. Moterys kalba apie aukštesnę santuokos kokybę, jeigu jos yra nutraukusios vieną profesinę veiklą ir vėl iš naujo įsidarbinusios ir jei jų sutuoktiniai taip pat yra dirbantys. Pasitenkinimas santuoka yra žemesnis moterų, kurios nei pačios, nei jų sutuoktiniai, dar nėra išėję į užtarnautą poilsį (ten pat).

P.Moen, J.E. Kim ir H.Hofmeister pastebi, kad svarbu yra atsižvelgti ir į užimtumo kontekstą, ir į tai, kaip patys respondentai apibrėžia savo užimtumo ir išėjimo į pensiją patirtį. Žinoma, sprendimas išeiti į pensiją, priklauso ir nuo daugelio kitų veiksnių – žmogaus amžiaus, sveikatos, pensijos dydžio, šeimos situacijos, aplinkybių darbe ir kitų (ten pat).

Žmogus dirba didžiąją dalį savo gyvenimo, todėl išėjimas į pensiją yra svarbus gyvenimo pokytis, naujo etapo pradžia. Pokytis vieno sutuoktinio gyvenime, atsiliepia ir partneriui, sutuoktinių tarpusavio santykiams.

1.2. Vyresnio amžiaus tėvai ir jų suaugę vaikai

1.2.1. Tėvo/motinos vaidmens ypatumai

Šeimos nariams priskiriami vaidmenys yra vėl ir vėl atkuriami kiekvieno kartoje. Kiekvienas individas augdamas iš savo šeimos narių išmoksta ir sužino ne tik apie ryšius egzistuojančius jo šeimoje, bet ir visuomenėje egzistuojančius lūkesčius, susijusius su „tėvu ar motina“, „broliu ar seserimi“ (Curtis, MacCorquodale, 1990).

Tėvo ir motinos vaidmenys yra vieni reikšmingiausių kiekvieno žmogaus gyvenime. Tėvystė vystosi metams bėgant. Rossi dar 1968 metais sudarė schemą tėvystės analizei tirti taikant vystymosi perspektyvą. Kiekvienas vaidmuo apima 4 fazes:

- Numatymo (mokymosi/ugdymo) fazę;
- Medaus mėnesio (prisitaikymo) fazę;
- Stabilizavimosi (patvirtinimo) fazę;
- Išsilaisvinimo (nutraukimo/užbaigimo) fazę (Rossi, cit. pg. Blieszner, Mancini 1987).

Rossi teigimu, tėvystės vaidmuo skiriasi pavyzdžiui nuo sutuoktinio bei darbuotojo vaidmenų dėl specifinių kiekvienos iš šių fazių charakteristikų. Yra mažiau galimybių numatomi socializacijai ir palaipsniui tėvo/motinos vaidmens prisiėmimui (kaip tarkim yra darbuotojo ar sutuoktinio/-ės vaidmens atveju) (Blieszner, Mancini 1987).

Stabilizavimosi stadijoje tėvystės vaidmuo yra neatšaukiamas ir nepakeičiamas. Santuoką galima nutraukti, vieną darbą pakeisti kitu, tačiau nėra tokio socialiai priimto būdo, leidžiančio nustoti būti tėvu ar motina, arba vieną vaiką pakeisti kitu. Galutinė santuokos stadija yra skyrybos arba vieno iš partnerių mirtis, darbininko vaidmuo baigiasi jam išėjus į pensiją. Sunku įvardinti veiksmą, įvykį, kuriam atsiradus, individas nustos būti tėvu arba motina (Blieszner, Mancini 1987). Tačiau Hansson (1986) pabrėžė, kad vyresniame amžiuje žmonės yra labiau linkę užimti simbolines pozicijas, o tuo pačiu prisiimti simbolinius vaidmenis. Tėvo/motinos vaidmuo gali „tuštėti“ laikui bėgant, prarandant tam tikras funkcijas ir teises.

1.2.2. Vyresnio amžiaus tėvų lūkesčiai vaikų atžvilgiu

Mancini ir Simon 1984 metais tyrė vyresnio amžiaus tėvų intymumo, socialinės integracijos bei pagalbos iš šeimos ir draugų lūkesčius. Tyrėjai nustatė, kad respondentai daugiausia tikėjosi būtent iš savo šeimos narių, ypač kalbant apie pagalbos teikimą. Tikėjosi šeimos narių finansinės, psichologinės paramos nelaimės atveju. Taip pat ir lankymo ligoninėje, bendravimo, ryšių palaikymo (Blieszner, Mancini 1987).

Rosemary Blieszner, Jay A. Mancini (Blieszner, Mancini 1987) nagrinėjo tėvo/motinos vaidmens pokyčius bei tęstinumą. Ko tėvai tikisi iš savo suaugusių vaikų? Šių mokslininkų atliktas kokybinis tyrimas parodė, kad lūkesčiai yra instrumentiniai ir emociniai. Iš vaikų tikimasi pagarbos, ryšių palaikymo, atviro bendravimo, meilės. Nenorima apsunkinti vaikams gyvenimo, tapti jiems našta ligos atveju, tačiau kartu tikimasi savaitinio telefono skambučio, lankymo ligoninėje.

Tėvystės vaidmuo yra nenutrūkstamas, tęstinis. Meilė, rūpinimasis vaikais, jų problemomis bei rūpesčiais neišnyksta laikui bėgant. Keičiamasi patarimais, mintimis, būna, kad tėvai savo suaugusius vaikus paremia ir finansiškai. Išlieka stiprūs biologiniai bei emociniai ryšiai. Tačiau į savo vaikus vyresnio amžiaus tėvai daugiau žiūri kaip į tokius pačius, sau lygius, bendraminčius asmenis ir draugus. Vis dar jaučiama atsakomybė už savo vaikus, tačiau jos pobūdis yra kitos. Tėvai supranta, kad jie nebėra svarbiausi asmenys suaugusių vaikų gyvenime bei nebeturi tokios pat įtakos, kokią turėjo jiems būnant mažiems. Iš kitos pusės, patys tėvai vyresniame amžiuje turi daugiau asmeninės laisvės ir nepriklausomybės (Blieszner, Mancini 1987).

Vyresnio amžiaus tėvams yra svarbu bendrauti su savo suaugusiais vaikais, tačiau nenorima įkyriai kištis į jų gyvenimą. Rossi (Rossi, cit.pg. Blieszner, Mancini, 1987) pabrėžė aiškiai apibrėžtų socialinių nuorodų, gairių pasiruošimo žengiant į tėvystės vaidmenį trūkumą, ypač lyginant su santuokos ir profesiniu vaidmenimis. Nepaisant ilgalaikės tėvystės praktikos, vis vien iškyla tam tikrų sunkumų, ypač susijusių su bendravimu. Jautrių asmeninių bei šeiminių klausimų aptarimas gali būti problemiškas (Blieszner, Mancini 1987). Aldous teigimu, šiuolaikinėje visuomenėje išryškėja dvi viena kitai prieštaraujančios normos - įsipareigojimas ir nepriklausomybė. Suaugę vaikai ir jų tėvai turi rūpintis vieni kitais, tuo tarpu nepriklausomybės norma suponuoja, kad suaugę individai patys turi rūpintis savo gerove, o branduolinės šeimos – turi būti nepriklausomos nuo platesnio giminių tinklo, turi būti gerbiamas tokios šeimos privatumas. Suaugusių vaikų ir jų tėvų santykiai turi balansuoti tarp šių dviejų normų. Aldous teigia, kad įsipareigojimo normos reikšmė mažėja, įsipareigojimo jausmas tarp suaugusių vaikų ir jų tėvų silpsta. Tai iš dalies siejama su gerėjančiu vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo lygiu, finansine nepriklausomybe (Aldous, 1995. cit. pg. Lye, 1996).

Atlikti empiriniai tyrimai prieštarauja Aldous teiginiui. Suaugę vaikai, nors ir sukūrę savas šeimas, toliau palaiko glaudžius ryšius su savo tėvais – dažnai susitinka, bendrauja telefonu, pataria vieni kitiems. Tėvai kurį laiką remia vaikus finansiškai ir jiems pradėjus gyventi atskirai ar sukūrus savas šeimas. Suaugusių vaikų ir jų tėvų santykiai labai priklauso nuo moteriškos lyties atstovių įsitraukimo į šių ryšių palaikymą, ypatingai yra svarbus motinos ir dukros ryšys (Lye, 1996). Tyrimais įrodyta, kad dažniausiai motina yra informacijos apie visus šeimos narius šaltinis (Wenk et al, 1994).

1.2.3. Tėvų ir vaikų tarpusavio įsipareigojimai

Su kiekvienu vaidmeniu yra susieti ne tik tam tikri lūkesčiai vaidmens atlikėjo atžvilgiu, bet ir įsipareigojimai.

Empirinėse studijose šeimos narių tarpusavio įsipareigojimai buvo tiriami kaip tam tikra visuotinai priimta socialinė norma. Septintajame ir aštuntajame XX amžiaus dešimtmečiuose atlikti tyrimai parodė, kad tiek vyrai, tiek moterys jaučia pareigos jausmą šeimai. Abiejų lyčių respondentai patvirtino giminių kontaktų ir pagalbos svarbą ir minėjo negatyvias sankcijas už šeiminių įsipareigojimų ar pareigų nevykdymą (Stein et al., 1998).

Naujesniuose tyrimuose (9-10dešimtmečiais) buvo iškeltas suaugusių vaikų, kaip teikiančių paramą tėvams įsipareigojimo aspektas. Dukters/sūnaus atsakomybė – apibrėžiama kaip visuomeninis požiūris į suaugusio vaiko pareigą išpildyti/patenkinti senstančių tėvų poreikius. Keliama prielaida, kad tiek tėvai, tiek ir jų suaugę vaikai dukters/sūnaus atsakomybę suvokia kaip socialinį lūkestį (Stein et al., 1998).

Į tėvų ir vaikų tarpusavio įsipareigojimus žvelgiama remiantis dviem požiūriais: nuostatų ir santykių. Nuostatų požiūriu į įsipareigojimus atveju, šeimos narių atsakomybė pasireiškia plačiame socialiniame kontekste, tačiau teikia mažai informacijos apie vaikų specifinius lūkesčius, besivystančius bendraujant su savo tėvais (Stein et al., 1998).

Priešingai, žvelgiant per santykių prizmę į šeimos narių tarpusavio įsipareigojimus, išryškėja šeimos santykių svarba apibūdant šeimos pareigų ir atsakomybių prigimtį bei pobūdį. Kaip ir nuostatų požiūriu, pripažįstamas socialinių normų egzistavimas, tačiau pabrėžiama, kad suaugę vaikai turi įgyvendinti socialinius įsipareigojimus tėvams, juos derinti su pareigomis savo sukurtai šeimai. Į pareigą giminei žvelgiama kaip į sutartinį pasižadėjimą ar įsipareigojimą, atsirandantį tarp šeimos narių, kai jie nusprendžia, kokias pareigas jie atliks, o kokių – ne. Šie susitarimai gali plisti ar siaurėti, jie ne visada atliekami sąmoningai. Taikant santykių požiūrį, jaučiamas įsipareigojimas yra apibrėžiamas kaip tinkamo elgesio lūkestis, suvoktas tam tikros šeimos specifinių tarpusavio santykių kontekste, besiformuojančių gyvenimo eigoje. Pagrindinis aspektas daugeliui šeimos įsipareigojimų apibrėžimų yra pareiga suteikti reikiamą pagalbą ir palaikyti kontaktus (ten pat).

Tariama, kad tėvų ir jų vaikų santykiai trunka visą gyvenimą. Šiuose santykiuose funkcionuoja konflikto vengimas. Tėvai iš savo suaugusių vaikų tikisi atviro bendravimo ir dalijimosi svarbia informacija. Autonomijos ir nepriklausomybės poreikis yra svarbus elementas tėvų ir vaikų santykiuose (ten pat).

Penkios pagrindinės jaučiamos pareigos dimensijos yra šios: kontaktų ir dalyvavimo šeimos ritualuose lūkesčiai, savitarpio pagalba, konfliktų vengimas, dalijimasis savo išgyvenimais bei patirtimi ir savarankiškumas (ten pat).

Abu požiūriai (santykių ir nuostatų) skirtingai interpretuoja bei numato suaugusių vaikų pareigą tėvams skirtingais gyvenimo laikotarpiais. Dukters/sūnaus atsakomybė numato, kad šeiminės pareigos suaugusiems tampa pareiga tada, kai jų tėvai sensta, yra ligoti ir reikalingi pagalbos. Ši pareiga iškyla iš socialinio lūkesčio, kad tėvai turi „teisę“ būti globojami, kad jais rūpintųsi, o suaugusių vaikų yra tokia „pareiga“ (ten pat). Lietuvoje šis socialinis lūkestis yra apibrėžtas ir teisiškai. LR Konstitucijos III skirsnio 38 straipsnyje nurodyta, kad „vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą“ (LR Konstitucija).

Reminatis santykių požiūriu, pareiga tėvams yra susijusi su pasiaukojimu, kurį tėvai atidavė savo vaikams juos augindami. Taip vaikai, vėliau rūpindamiesi savo tėvais, jiems „atsimoka“ – gražina skolą. Taip sumažinamas suaugusio vaiko „išiskolinimo“ jausmas (Stein et al., 1998).

1.2.4. Tėvų ir vaikų santykiai

Karen Klein Ikkink sutelkė dėmesį į tėvų-vaikų santykių normas ir struktūras. Tarp kartu egzistuojanti solidarumo struktūra yra būdas suprasti tėvų ir vaikų santykius. Išskiriamos trys solidarumo tarp kartų dimensijos:

- Funkcinė dimensija – keitimasis instrumentine parama/pagalba,
- Normatyvinė dimensija – individualių įsipareigojimų šeimai lūkesčiai,
- Struktūrinė dimensija – šeimos sąveikos galimybės (Ikkink et al., 1999).

Visuomeninės normos apibrėžia ir lemia instrumentinės paramos apsisikeitimus tarp tėvų ir vaikų. (Tėvai ir vaikai turi tam tikrus dukters/sūnaus atsakomybės šeimai lūkesčius ir sutaria, kad vaikai yra įsipareigoję padėti tėvams, jeigu pastariesiems to reikia). Paramos teikimas taip pat gali priklausyti ir nuo galimybių – vaikai ne visada turi galimybių padėti tėvams, net jeigu tokios normos ir egzistuoja. Tėvų ir vaikų santykiai yra ilgalaikiai, tačiau nereikia, kad jų intensyvumas yra pastovus laikui bėgant. Jis susilpnėja vaikui sukuriant savo šeimą, susirandant darbą. Kiti kasdieniai įsipareigojimai gali varžytis su įsipareigojimais tėvams. Taip pat įtakos gali turėti geografinis nuotolis (Ikkink et al., 1999).

Kalbant apie vaikų paramą tėvams nederėtų pamiršti ir tėvų paramos vaikams. Vyresnio amžiaus žmonės neretai yra aktyvūs žmonės, kuriems pagalba nereikalinga. Be to, šio amžiaus žmonės ir toliau gali remti savo suaugusius vaikus, net ir suvokdami, kad taip daryti darosi sunku ir patiems reikia pagalbos. Tačiau abi pusės yra linkusios teigti teikiančios daugiau paramos nei gaunančios ar jos gavusios (Ikkink et al., 1999).

Atlikto empirinio tyrimo metu (1992-1993m. buvo apklausta 365 tėvai 55-89 bei 1 109 jų suaugę vaikai) buvo norėta išsiaiškinti, ar yra skirtumai vaikams ir tėvams kalbant apie gautą ar suteiktą paramą. Vaikai teikė suteikę daugiau paramos tėvams nei tėvai sakė jos gavę. Taigi arba vaikai pervertino savo pastangas, arba tėvai neįvertino, arba ir tas ir tas. Autorių nuomone, vaikai galėjo pervertinti teikiamą

paramą dėl to, kad turi daug kitokių laiko reikalaujančių veiklų ir pareigų. Todėl ir skirtas laikas tėvams atrodo brangus – jie mano teikia daugiau nei iš tikrųjų. Tuo tarpu tėvai, galbūt tikisi daugiau nei vaikai gali suteikti. Dėl to kylantis nusivylimas skatina nepakankamai įvertinti vaikų pastangas. Taip pat tėvai gali norėti pabrėžti savo savarankiškumą ir nepriklausomumą ir todėl sakyti, kad gauna mažiau nei iš tikrųjų. Vaikai taip pat gali norėti pabrėžti savo paslaugumą. Kita priežastis – tėvai nesuvokia visų paramos aspektų. Išvada – tiek tėvai, tiek ir vaikai savaip supranta gaunamos/teikiamos paramos kiekį. Abi šalys pabrėžia balanso trūkumą – tėvai gavo daugiau nei vaikai (Ikkink et al., 1999). Tėvai ir vaikai skirtingai suvokia gaunamos ir teikiamos paramos kiekį.

1.3. Broliai ir seserys

1.3.1. Brolių ir seserų ryšių svarba vyresniame amžiuje

V.H.Bedford (1998) pastebi, kad mokslininkai, nagrinėdami ir tirdami šeimas, daugiausia dėmesio skiria santykiams tarp kartų bei santykiams tarp sutuoktinių nagrinėti, tuo tarpu suaugusių brolių-seserų ryšių nagrinėjimas paliekamas nuošalyje. Mažai kas yra žinoma apie suaugusių brolių-seserų ryšių raidą gyvenimo eigoje. Taip yra, nes tiriama branduolinė šeima, o suaugę broliai ir seserys atsiduria už tokios šeimos ribų. Brolių ir seserų ryšių „ignoravimas“ ypač pastebimas tyrinėjant vyresnio amžiaus šeimas (Lee, 1990)

Broliais ir seserimis vyresniame amžiuje kaip tyrimo objektu labiau susidomėta devintajame XX a. dešimtmetyje. Šie santykiai yra neatsiejama šeimos gyvenimo dalis daugelio individų gyvenimo eigoje. Brolių ir seserų ryšių nagrinėjamas atskleidžia besitęsiančią šeimos, kurioje užaugta, svarbą tolesniame gyvenime, patiriant įvairius įvykius. Irish (1998) siūlo tirti šiuos ryšius ir dėl dar vienos priežasties – siekiant daugiau suprasti apie platesnę šeimos sistemą, kai nagrinėjama ne vien tik branduolinė šeima.

Kol broliai ir seserys gyvena savo tėvų šeimoje, jie yra vienos šeimos nariai, tačiau sukūrę šeimas – tampa skirtingų šeimų atstovais (White, Riedmann, 1992). Nepaisant to, kad suaugę broliai ir seserys tampa skirtingų šeimų nariais (jei yra nagrinėjama branduolinė šeima), jie dažnai vaidina ypatingą vaidmenį suaugusio žmogaus gyvenime.

Šie ryšiai yra ypatingi dėl keleto priežasčių:

- Brolių ir seserų ryšiai – vieni iš ilgiausiai trunkančių ryšių žmogaus gyvenime.
- Broliai ir seserys dalijasi tuo pačiu socialiniu ir genetiniu paveldu.
- Juos sieja ta pati kultūrinė aplinka.
- Juos sieja patirtis vaikystėje, jaunystėje.
- Juos vienija pareiga rūpintis vyresnio amžiaus tėvais.

Brolių ir seserų ryšiai tampa vis reikšmingesni vyresnio amžiaus žmonėms išėjus į pensiją bei netenkant kitų ilgalaikių ryšių. R.Grigas pastebi, kad su amžiumi žmogus konservatyvėja. Ir vis labiau pavargsta nuo kasdienių įvykių kaitos, todėl „jis ima žvalgytis į praeitį, ten surasdamas artimesnių jam epizodų, šviesesnių dienų. Šis jaunimo neretai koneveikiamas vyresniųjų konservatyvizmas nėra peiktinas, - jis sustiprina dabarties ir ateities ryšius su praeitimi, formuoja kultūros tęstinumą, jos stabilumą.“ (Grigas, 1994-1995, 43p.). Bendravimas su savo broliais ir seserimis taip pat yra tam tikras praeities ir ateities susiejimas.

1.3.2. Broliai ir seserys metams bėgant

Brolių – seserų ryšių stiprumas yra kintantis, jis stiprėja patiriant skrybas, sutuoktinio mirtį, kito artimo žmogaus mirtį (Connidis, 1992).

Goetting (1986) nagrinėjo kaip kinta brolių ir seserų ryšiai metams bėgant, ar keičiasi emocinis artumas, lūkesčiai vienas kito atžvilgiu ir kt. Trumpai bus aptarti Goetting pastebėjimai vaikystės ir paauglystės, brandos, vyresnio amžiaus laikotarpiais.

Vaikystės ir paauglystės laikotarpis:

1. Draugystė ir emocinė parama. Broliai ir seserys gyvena kartu. Vienas kitą suvokia kaip draugą, patikėtinį.
2. Deleguota priežiūra. Daugelyje šeimų, o ypač nepilnose šeimose, finansiškai prasčiau apsirūpinusiose šeimose, didelėse daugiavaikėse šeimose, vyriausiam vaikui (dažnai vyriausiai dukrai) yra patikėta prižiūrėti ir rūpintis savo broliais ir seserimis.
3. Pagalba ir teikiamos paslaugos. Vaikai ir paaugliai seserims/broliams teikia įvairias tiesiogines paslaugas:
 - 3.1. Broliai ir seserys formuoja koalicijas bendraujant su tėvais. Pavyzdžiui, užstoja vienas kitą tėvų akivaizdoje, slepia vienas kito prasižengimus, praneša vienas kitam apie tėvų sprendimus ir pan.
 - 3.2. Brolių-seserų sąjunga formuojasi kaip atsakas į dėmesio iš tėvų pusės stoką. Tai taip pat gali sustiprinti brolių-seserų lojalumą vienas kito atžvilgiu, kuris tęsiasi ir vaikams suaugus.
 - 3.3. Įvairios paslaugos. Jos gali būti atsitiktinės (situacinės) ar ilgalaikės. Pavyzdžiui, skolina pinigus vienas kitam, padeda ruošti namų darbus, supažindina su savo draugais, moko įvairių įgūdžių, gina ir saugo, jei kas bando nuskriausti.

Brandos laikotarpis:

1. Draugystė ir emocinė parama. Broliai ir seserys vis dar laiko vieni kitus draugais ir patikėtiniais, nors pats santykių intensyvumas mažėja. Šiuo laikotarpiu prioritetas teikiamas sukurtai šeimai, darbui. Brolių-seserų ryšys - savanoriškas, laisvas.
2. Bendravimas slaugant tėvus. Brolių-seserų ryšiai gali atsinaujinti tėvams susirgus ar jiems mirus. Nelaimė suartina.
3. Pagalba ir tiesioginės paslaugos. Situacinė pagalba – tada, kai jos prireikia, bet ne pastoviai. Pavyzdžiui, keistis drabužiais, skolinti pinigus, padėti prižiūrėti vaikus, pagelbėti broliui ar seseriai susirgus.

Vyresnio amžiaus laikotarpis:

1. Draugystė ir emocinė parama. Išėjus į pensiją, emocinis ryšys tarp brolių ir seserų vėl gali sustiprėti, nors susitinkama ir retai. Poreikis vėl atnaujinti santykius su broliais ar seserimis, gali būti bent iš aiškinamas kitų giminaičių, draugų netektimi.
2. Bendros patirties ankstesniuose gyvenimo etapuose atgaivinimas. Dalinimasis prisiminimais, permąstymas svarbių gyvenimo įvykių.
3. Brolių/seserų tarpusavio konkurencijos nykimas.
4. Pagalba ir tiesioginės paslaugos. Taip pat vyrauja situacinė pagalba, o ne nuolatinė. Pagalba ligos atveju, finansinė parama, padedama priimti svarbius sprendimus, verslo sandėrius, apsiperkant, darant remontą namuose ir panašiai (Goetting, 1986).

Kaip matome, visais aptartais laikotarpiais vyrauja du aspektai: draugystės ir emocinės paramos bei pagalbos ir paslaugų. Broliai ir seserys yra laikomi artimais draugais, iš jų tikimasi pagalbos ir paramos nelaimės atveju. Brolių ir seserų bendravimui suaugus gali turėti įtakos bendravimas vaikystėje. Goetting neaptaria brolių ir seserų konkurencijos aspekto, apie kurio nykimą kalba vyresniame amžiuje. Tikėtina, kad konkurencija tam tikru lygiu egzistuoja vaikystėje, paauglystėje (pvz. dėl tėvų dėmesio, žaislų, drabužių ir pan.), taip pat ir brandos laikotarpyje (pvz., dėl darbo, užimamos padėties visuomenėje, vaikų pasiekimų, tėvų turto ir pan.).

Kyla klausimas, ar šeimoje, kur augo daugiau nei du vaikai, skiriasi vyriausio ir jauniausio vaiko, vyriausio ir jaunesnio ir t.t., bendravimas vidutiniame ir vyresniame amžiuje. Taip pat, kokią įtaką, jų tarpusavio santykiams turi brolių ir seserų amžiaus skirtumas. Vargu, ar esant 15 metų skirtumui tarp vaikų, dar bus formuojamos koalicijos prieš tėvus vaikystėje ar paauglystėje. Įdomu, kokie yra santykiai vyresniame amžiuje tarp tų brolių ir seserų, kurie galima sakyti, ir užaugino savo jauniausią brolių ar seserį.

1.3.3. Broliai ir seserys vyresniame amžiuje

White ir Riedmann (1992) kalbėdami apie brolių/seserų tarpusavio santykius, išskyrė tris reikšmingus veiksnius:

- Lytis (brolis/-iai –brolis/-iai, sesuo/erys-sesuo/-erys, brolis/-iai-sesuo/-erys).
- Geografinis artumas.
- Amžiaus struktūra.

Moteriškos lyties atstovės yra laikomos santykių tarp šeimos narių, giminių puoselėtojomis, tai pasitvirtina ir kalbant apie brolius bei seseris vyresniame amžiuje. White ir Riedmann atliktas tyrimas rodo, kad respondentai (vyrai ir moterys), turintys seseris, dažniau sulaukia paramos ir palaikymo, dažniau bendrauja, yra labiau prisirišę vieni prie kitų. Metams bėgant stiprėja pojūtis, kad galima seserį ar

brolių pasikviesti prireikus pagalbos, tačiau individui senstant mažėja galimybės suteikti realią pagalbą kitam (White, Riedmann, 1992).

Connidis (1995), kaip ir White bei Riedmann, nagrinėjo lyties, geografinio artumo bei amžiaus struktūros įtaką emociniam artumui, pasitikėjimui, ir ryšiams (kontaktams) tarp brolių ir seserų vidutiniame bei vyresniame amžiuje. Connidis dar panagrinėjo šeimines padėtis, tėvo/motinos statuso, brolių ir seserų skaičiaus šeimoje, amžiaus bei išsilavinimo svarbą šiems ryšiams. Tyrė vieno-brolio sesers aspektu, bei brolių/seserų-sesers/brolio aspektu. Didžiausią dėmesį skyrė šeiminio įsipareigojimo ir emocinio prisirišimo aspektams.

Šeimos nariai kultūriškai ir socialiai yra įtraukti į taip vadinamą nesavanorišką narystę, kuriai egzistuojant jai priklausantys individai privalo, reikalui esant, padėti kiekvienam šeimos nariui. Atsisakymas dalyvauti šeimos gyvenimo įvykiuose suprantamas kaip socialinių ir šeiminių įsipareigojimų nevykdymas (Connidis, 1995).

Connidis vartoja iš Finch pasiskolintą sąvoką „pateisinamos dingstys“, Finch teigimu, šeimos nariai, neremdami ar nepadėdami ieško pateisinamų priežasčių. Tos priežastys yra suprantamos ir pateisinamos kitų šeimos narių (Finch, cit.pg.Connidis, 1995).

Šeimoje esant daugiau nei vienam vaikui, galima kalbėti apie emociškai artimiausią brolių ar seserį. Šiuo atveju svarbus veiksnys yra vedybinis statusas - našliai broliai ir seserys yra artimesni vieni kitiems nei vienišiai. Tačiau vedybinis statusas nėra reikšmingas veiksnys kalbant apie visus vienos šeimos brolius ir seseris (Connidis, 1995).

Vaikų skaičius tėvų šeimoje susijęs su didesniu pasitikėjimu emociškai artimiausiu broliu ar sesere. Moterys dažniau kontaktuoja (pvz., susiskambina su broliais/seserimis) nei vyrai. Tas pats pastebėta ir kalbant apie emociškai artimiausius brolius ir seseris. Moterys yra artimesnės ir dažniau kontaktuoja su broliais ir seserimis nei vyrai. Apskritai moterys daugiau nei vyrai investuoja į ryšių su broliais/seserimis palaikymą (Connidis, 1995).

Vieniši individai palaiko artimesnius ryšius su broliais ir seserimis ne dėl emocinių įsipareigojimų, tačiau dėl to, kad turi mažiau konkuruojančių emocinių įsipareigojimų. Didesnis poreikis palaikyti ryšius prisiimami didesni įsipareigojimai, nes nėra kitų įsipareigojimų (sutuoktiniui ar vaikams), kurie būtų laikomi pateisinamais (Connidis, 1995).

Tie, kurie jaučiais emociškai artimesni savo broliams/ seserims, labiau jais pasikliauna, stengiasi dažniau skambinti ar susitikti. Būtent jausmai yra labai svarbus veiksnys kalbant apie brolių/seserų artumą (Connidis, 1995).

Geografinis artumas skatina didesnę emocinį artumą visiems turimiems broliams/seserims, tačiau, nėra reikšmingas, kalbant apie artimiausiąjį. Emociškai artimiausias nebūtinai yra arčiausiai gyvenantis. Tačiau geografinis atstumas yra svarbus veiksnys kalbant apie susitikimų su broliais ir seserimis dažnumą dažnumui (Connidis, 1995). Kuo arčiau gyvenama, tuo yra didesnės galimybės susitikti.

Kalbant apie sutuoktinius vyresniame amžiuje, brolius ir seseris, suaugusius vaikus ir jų tėvus, pabrėžiama išsipareigojimo ir emocinio artumo svarba. Tai bus apžvelgta ir empirinėje darbo dalyje. Empirinėje darbo dalyje bus aptarti sutuoktinių tarpusavio santykiai, lūkesčiai ir pareigos, dalinimasis namų ūkio pareigomis vyresniame amžiuje, išėjimas į pensiją bei, kaip ir santuokos pradžioje, gyvenimas dviese. Taip pat bus aptarti vaikų ir jų tėvų bei brolių ir seserų santykiai.

INTERVIU SU VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖMIS ANALIZĖ

METODINĖ DALIS

Interviu uždaviniai:

- Taikant kokybinį interviu metodą suprasti, kas yra šeima vyresnio amžiaus žmogui.
- Nagrinėti išėjimą į pensiją bei šio įvykio įtaką sutuoktinių tarpusavio santykiams.
- Atskleisti vaikų išėjimo iš tėvų namų įtaką sutuoktinių tarpusavio santykiams.
- Ištirti suaugusių vaikų bei jų tėvų bendravimo ypatumus, nagrinėti, ko, tėvai tikisi iš vaikų, ir ko, tėvų nuomone, vaikai tikisi iš jų.
- Aprašyti, kokie yra brolių ir seserų santykiai vyresniame amžiuje.

Teorinės prielaidos:

- Išėjimas į pensiją keičia žmogaus gyvenimą, o tuo pačiu kinta ir jo santykiai su sutuoktiniu.
- Vaikams išėjus iš tėvų namų, kinta sutuoktinių tarpusavio santykiai.
- Vyresniame amžiuje kinta motinos/tėvo vaidmuo. Kinta santykiai su vaikais.
- Seserų/ brolių ryšiai vyresniame amžiuje sustiprėja.

Pasirinkta kokybinė tyrimo metodologija, nes:

- Tyrimų, kurių objektas būtų vyresnio amžiaus šeima, Lietuvoje atlikta nedaug.
- Buvo siekiama išsamiau patyrinti vyresnio amžiaus šeimas.
- Pasirinktos metodologijos trūkumas – iš surinktos informacijos, gautų duomenų negalima daryti apibendrinimų apie visas Lietuvos vyresnio amžiaus šeimas.

Metodika:

Buvo atlikti pusiau standartizuoti kokybiniai interviu.

Tiriamųjų atranka:

Problema su kuria susiduriama atliekant tyrimą – kaip prikalbinti žmones dalyvauti jame. Pasirinkta sniego gniūžtės atranka. Surastas vienas žmogus ir paprašyta jo, kad jis, pagal pateiktus atrankos kriterijus, pasiūlytų kitą žmogų bei tarpininkautų su juo susisiekiant. Pirmas informantas surastas, pasitelkus į pagalbą artimuosius. Siekiant kiek įmanoma labiau mažinti interviuotojo įtaką informantui, interviuotojo giminės bei artimi pažįstami nebuvo apklausiami.

Apklausiamas tik vienas žmogus iš šeimos.

Atrankos kriterijai: pensinio amžiaus žmonės, miestų gyventojai, gyvenantys savuose būstuose, jau išėję į pensiją arba bent sulaukę pensinio amžiaus, ilgą laiką dirbę arba dar tebedirbantys pensinio amžiaus asmenys. Svarbu, kad jų sutuoktiniai taip pat būtų jau pensinio amžiaus.

Siekiant kuo didesnės įvairovės, apklausti įvairaus dydžio miestų gyventojai, įvairių profesijų atstovai.

Atlikta 14 interviu. Duomenys apie informantus pateikti lentelėje (Informantų vardai pakeisti).

Lentelė Nr.1. Duomenys apie tyrime dalyvavusius asmenis

Informanto vardas	Data	Miestas	Amžius	Profesija	Išėjimo į pensiją amžius	Šeiminė padėtis	Vaikų skaičius
Laima	2006 08	Vilnius	65	Dėstytoja	Dar dirba	Ištekėjusi	2 sūnūs
Kazimieras	2006 08	Vilnius	66	Darbininkas	Dar dirba	Vedęs	1 sūnus
Regina	2006 08	Vilnius	81	Akušerė	65	Našlė*	dukros
Aldona	2006 08	Vilnius	68	Ekonomistė	60	Ištekėjusi	2 dukros 1 sūnus
Jonas	2006 08	Panevėžys	70	Stalius	62	Vedęs	2 sūnūs 1 dukra
Janina	2006 08	Panevėžys	71	Auklėtoja	63	Ištekėjusi	2 sūnūs
Monika	2006 08	Panevėžys	72	Mokytoja	55	Našlė* ¹	2 dukros
Simonas	2007 02	Vilnius	75	Darbininkas	66	Vedęs	2 sūnūs
Joana	2007 02	Elektrėnai	69	Mokytoja		Našlė ²	1 sūnus
Irena	2007 02	Elektrėnai	71	Kulinarė	55	Ištekėjusi	2 sūnūs
Gražina	2007 03	Druskininkai	72	Felčerė	57	Ištekėjusi	Neturi

* Moteris našlė tapo 80 metų amžiaus. Ji ir jos sutuoktinis jau buvo išėję į pensiją, o vaikai gyveno savarankiškai.

¹ Moteris našlė tapo jau išėjusi į pensiją. Vienas jos vaikas jau nebegyveno kartu su tėvais.

² Moteris našlė tapo jau išėjusi į pensiją, jos vienturtis sūnus jau gyveno atskirai.

Lentelės nr.1 tęsinys

Petras	2007 03	Panevėžys	79	Darbininkas	61	Vedęs	1 dukra
	2007 03	Panevėžys	65	Darbininkas	65	Vedęs	1 dukra 1 sūnus
Nijolė	2007 03	Panevėžys	73	Buhalterė	55	Ištekėjusi	2 dukros

Interiu vyko informantams pažįstamoje aplinkoje, jiems patogiu laiku. Daugiausia buvo kalbėtasi jų namuose, su pora informantų kalbėtasi jų sodo nameliuose. Interviu metu buvo bendraujama dviese tik su informantu. Interviu gairės bei išrašai yra pateikti darbo prieduose.

Interviu trukmė: trumpiausias interviu truko 31 minutę, ilgiausias – 1 valandą ir 25 minutes.

2.1. Šeimos nariai

Kiekvienas individas gali suvokti skirtingai, kas yra šeima. Be to, metams bėgant tas pats žmogus savo šeimos nariais įvardins skirtingus asmenis. Tikėtina, kad, pvz., 15 metų jaunuolis, galvos, kad jo šeimos nariai yra mama, tėtis, broliai/seserys. Tas pats jaunuolis būdamas 35 metų amžiaus, teigs, kad jo šeima yra vaikai ir žmona. Žinoma, gali būti įvairių variantų – jis nesukurs savo šeimos, bus išsiskyręs ir pan. Nagrinėjant vyresnio amžiaus šeimą, pirmiausia svarbu buvo išsiaiškinti, kas ji yra informantų požiūriu.

Kokybinis interviu parodė, kad vienareikšmiško atsakymo į klausimą „Kas yra šeima“ negalima surasti ne tik mokslinėje literatūroje, bet ir kasdieniame gyvenime. Norint suprasti, ką informantai vadina šeima, interviu metu jų prašyta išvardinti savo šeimos narius.

- Šeima – žmona/vyras ir judviejų vaikai. Tai branduolinė šeimos samprata.

„O, žmona ir sūnus.” (Kazimieras)

„Žmoną turiu, du sūnus ir dukrą.” (Jonas)

- Šeima – visų pirma yra vaikai. Išgirdus šį klausimą apie šeimos narius, informantė, dabar gyvenanti tik su vyru, perklausė: „Tai vaikus?” (Nijolė).

- Pasak vieno, šeimos nariai nebūtinai turi gyventi kartu, tuose pačiuose namuose. „Mano šeimos nariai tai jau išsivaikščioję – likom tik dviese su žmona.” (Juozas), pasak kitų – šeimos nariai yra tie, su kuriais kartu gyvenama, taip šeima prilyginama namų ūkio sąvokai. „Šeima – su kuriais gyvenam, o šeimyna, tai jau platesnės apimties. Šitam bute gyvenu aš, mano žentas, duktė ir anūkas. Dar turiu vieną dukterį, kuri gyvena Panevėžyje, bet kitoj gatvėj, kitam bute. Ji turi vyrą ir augina sūnų.” (Monika).

- Moteris, išsiskyrusi ir ištekėjusi antrą kartą, turinti du vaikus, labiau yra linkusi šeimos nariu laikyti dabartinį vyrą ir su juo susilauktą sūnų. Sūnaus iš pirmosios santuokos lyg ir nepriskirdama tai pačiai šeimai.

„Šiaip jau aš esu ištekėjusi du kartus, tai turiu vyresnį sūnų dar vieną, o šiaip esu aš, vyras ir jaunesnis sūnus.” (Laima)

- Kalbintos moterys našlės, šeimos nariais įvardino savo vaikus. „Mano sūnus.” (Joana)
- Moteris, kuri vaikų nesusilaukė, sakė, kad jos šeimos narys yra jos vyras.

2.2. Situotiniai

Teorinėje darbo dalyje nagrinėta išėjimo į pensiją svarba individui bei jo santykiams su situotiniu.

Interviu metu siekta išsiaiškinti, kokią reikšmę minėtas įvykis turėjo informantams.

2.2.1. Darbo reikšmė individui

Šiame skyrelyje pirmiausia bus aptarta, ką reiškia darbas vyresnio amžiaus žmogui, kodėl liekama dirbti (jei liekama) sulaukus pensinio amžiaus, taip pat, kodėl nustojama dirbti. Ką pačiam žmogui reiškia darbinės veikos nutraukimas bei koks poveikis daromas situotinių tarpusavio santykiams.

Pensinis amžius yra apibrėžtas valstybės įstatymais. Jo sulaukęs žmogus gauna pensiją ir gali nebedirbti. Nepaisant to, kalbinti informantai minėjo, kad dar bent kurį laiką dirbo ir išėjo į pensiją. Sulaukus nustatyto pensinio amžiaus, į pensiją išeiti neskubama, stengiamasi dirbti kuo ilgiau: *<...> galvojau, kad aš dirbsiu, kol pražilsiu. Kol jau visai blogai bus man su sveikata.*”(Simonas).

Kyla klausimas, kodėl liekama dirbti? Pensinio amžiaus sulaukusi, tačiau vis dar tebedirbanti informantė sakė, kad dar dirba dėl to, jog jos nuomone, pensija yra per maža, kad būtų galima normaliai gyventi, išlaikyti turimą butą. Išėjimas į pensiją visų pirma siejamas su materialinės padėties pablogėjimu. Pinigai yra svarbi, tačiau ne vienintelė priežastis, nes darbas yra ne tik pinigų šaltinis, bet ir saviraiškos priemonė. Išėjus į pensiją tenka prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų.

Interviu metu išsakytos priežastys yra pateiktos lentelėje Nr.2.

Lentelė Nr.2. Darbinės veiklos pratęsimo, sulaukus pensinio amžiaus, priežastys

Reikšminis kodas	Pavyzdys
Darbas yra malonumas, patinka jį dirbti	<p>„Nu, žinot, - mes senos laidos žmonės – darbas yra malonumas.”(Juozas)</p> <p>„Nu mano tokia specialybė, kad reikia žmogui padėti vis. Ta specialybė įaugusi į kraują yra.” (Gražina)</p>
Darbas pajvairina gyvenimą, daro jį įdomesnį	<p>„Nu dirbau, kaip pasakyti, gal kad biški labiau pagerinti gyvenimą savo. Dėl to, kad gyvenimas buvo labai maža jame spalvų <...> (Janina)</p> <p>„O be to, norėjosi ir laikas įdomiau praleist.” (Simonas)</p> <p>„Man ir įdomu dirbti.” (Laima)</p>
Dirbti yra įprasta	<p>„Nu nežinau. Visi dar dirbo ir man nebuvo jokio reikalo išeit dar. Kol buvo sąlygos – dirbau.” (Aldona)</p>
Nežinojimas, ką daugiau veikti, kaip leisti dienas	<p>„Tada buvo ruduo ir aš pagalvojau, kad ai, nu ką aš čia per žiemą namie veiksiu? Tai dar pasilikau.”(Petras)</p> <p>Kažkaip nebuvo kas daryt, tai ir ieškojau, kur čia dar padirbus.” (Simonas)</p>
Per maža pensija	<p>„Nu pensija labai bloga buvo. Maža buvo.”(Simonas)</p> <p>„Na dėl pinigų. Jis gauna apie penkis šimtus litų ir skaito, kad tokia pinigų suma mėnesiui yra arti skurdo ribos.” (Janina)</p>
Noras finansiškai padėti vaikams ar anūkams	<p>„Be to, anūikai du mokosi. Reikia padėti jiems.”(Janina)</p>

Tačiau, nors ir norima dirbti kuo ilgiau, vis tiek ateina diena, kai savo ar ne savo noru, tenka nutraukti darbinę veiklą. Informantai interviu metu minėjo, kodėl išėjo į pensiją. Svarbiausia priežastis – sveikatos būklės blogėjimas. Vis dar dirbanti moteris teigė, kad išėitų iš darbo, jeigu susirgtų ji ar jos sutuoktinis. Taip pat, jeigu reiktų padėti vaikui.

Išėjimo priežastys pateiktos lentelėje Nr.3.

Lentelė Nr.3. Darbinės veiklos nutraukimo priežastys.

Reikšminis kodas	Pavyzdys
Dėl sveikatos problemų	<i>„Išėjau į pensiją 62 metų. Aš išėjau į pensiją kaip invalidas, invalidumą turėdamas. Išėjau anksčiau nei turėjau dėl sveikatos problemų.” (Jonas)</i>
Sutuoktinio liga	<i>„Bet būčiau dar dirbus, ir mano valdžia norėjo, kad dar dirbčiau, bet vyras, kada jau pasiligojęs buvo, jis labai nenorėjo būti vienas.” (Monika)</i>
Tėvų slaugymas ir priežiūra	<i>„Abu tėvukai pasiligojo. Teko juos slaugyti.” (Gražina)</i>
Noras pailsėti	<i>„<...> Aš jau pavargau. <...> Aš jau tiesiog galvojau, kad man jau laikas. Jau laikas išeiti iš darbo.” (Regina)</i>
Išeinama, nes reikia padėti sutuoktiniui namuose	<i>„Aš dėl to ir darbe iš dalies nebenorėjau ilgiau likt. Negalėjau viso namų ūkio, visko žmonai ant pečių palikt.”(Juozas)</i>
Nebeprisiderinama prie pakitusio darbo pobūdžio	<i>„Darbe sąlygos tokios pasidarė, jau čia prasidėjo kompiuteriai, jaunimas pradėjo ateiti, darbo pobūdis tiesiog keitėsi ir išėjau. Šiaip tai dar nenorėjau išeiti. Kaip čia norėsi išeiti, kai dar sveikatos turi.”(Aldona)</i>
Kinta situacija įmonėje	<i><...> jau nebe lygiava pasidarė. Tie privatinkai, kada privatizavo, samdė naujus darbininkus, tarnautojus, su du tris kartus didesniu atlyginimu, o mus – senus darbuotojus – su tuo pačiu paliko. Išnaudojimas toks <...>”(Nijolė)</i>
Vyresnio amžiaus žmonės įmonei tampa neberekalingi ir yra atleidžiami	<i>„<...> iš dviejų pamainų darė vieną pamainą ir mum, visus pensininkus, atleido.”(Juozas)</i>

2.2.2. Darbo reikšmė ir sutuoktinių tarpusavio santykiai

Darbas yra tapęs gyvenimo dalimi, tam tikra monotonija, rutina, savaime suprantamu dalyku, kurio trūkumas pajuntamas, vos jo netekus.

„Per langą žiūrėdavau kokius metus laiko. Labai sunku buvo atsiskirti nuo darbo. O šitiek metų bedirbant praleista! Tai jūs pradėkit iš ryto sportuoti, keltis tą pačią valandą, įsidėt pietų kiekvieną dieną, grįžt namo su džiaugsmu: „Ačiū Dievui, jau namie.” Tai va šitaip va, monotoniškai, 40 su virš metų ir žmogus įpranti. O staiga ėmiau ir nebegalėjau dirbti.”(Jonas)

Gyvenimas keičiasi, reikia naujos tvarkos, naujų įpročių, reikia iš naujo prisitaikyti. O tai nėra lengva. Prisitaikymas nėra vienadienis įvykis, gali trukti mėnesius, metus.

„ (...) kaip pensininkas tapau, tai kažkoks tai smūgis gavosi – niekur dėtis. Atrodo – nu ką aš čia dabar galiu daryt?!”

Bene svarbiausias klausimas, kurį sau užduoda žmogus, išėjęs į pensiją: „Ką veikti, ką daryti toliau?” (Juozas).

Atsiradusio laisvo laiko gausa pirmais metais po išėjimo į pensiją, panaudojama neefektyviai.

„Per daug laisvo laiko liko. Tokio be atskiro užsiėmimo ir suplanavimo” (Nijolė).

„Keldavausi visą laiką ir išėjus įprastu laiku, bet pergyvendavau, kad nereikia eiti dirbti. Namuose tokio užsiėmimo nėra, vaikai jau dideli. Ir toks atitrūkimas nuo darbo buvo staigus.” (Nijolė).

Vieniems darbinės veiklos nutraukimas yra staigus įvykis, kitiems – planuotas apgalvotas įvykis, kuriam buvo ruošiasi.

„Bet labai tai mūsų nenustebino, nes vis tiek jau buvom nusistatę, daugmaž žinojom kaip viskas bus. Aš manau, kad reikia viską planuoti iš anksto, tada nebus visokių nemalonių siurprizų. Nebus staigmenų. Čia gi vis vien daugmaž žinai, ar tu metus dar dirbsi, ar pusę metų – vis vien greitai turėsi išeiti. Tam jau buvo ruošiasi. Jokios staigmenos nebuvo” (Aldona).

Išsiaiškinti, ar kito sutuoktinių tarpusavio santykiai išėjus į pensiją, buvo gana sunku. Atsakymai į šį klausimą buvo trumpi – niekas nepakito, viskas buvo taip, kaip ir anksčiau, nes viskas jau yra seniai nusistovėję.

Iš interviu su viena informante išaiškėjo, kad vis dėlto išėjimas į pensiją gali neigiamai paveikti sutuoktinių tarpusavio santykius.

„O santykiai, nu va kažkoks liktai truputį sąmyšis namuose pasidaro, bet paskui jis normalizuojasi. Nu tokia kažkokia biški trintis. Bet čia neilgam laikui. Nors gal kokius metus truko.” (Aldona)

Jos vyrui išėjimas į pensiją buvo skausminga patirtis, „trauma”. Darbas buvo labai svarbus, jam negailėta jėgų ir laiko, o jo netekus jaučiama įtampa, sunku prisiimti nedirbančiojo vaidmenį.

Išėjimas į pensiją gali būti susijęs ir su palengvėjimu, laisve, poilsiu.

„Išėjau rudenį, buvo rugsėjo dešimta. Pasijutau tokia laisva. Pirmiausia, nuvažiavau pas brolių ar tai pas seserį bulvių kast ir labai laisvai praleidau visą savaitę. Buvo daug bulvių tais metais, buvo labai gražus rugsėjis. Be to, dar ir savo žemės turime, ir kaime dar plotas yra. Reikėjo visur apdirbt. Tai tas išėjimas iš darbo tuo metu man buvo savotiškas palengvėjimas.” (Janina)

Išeita į pensiją rudenį – pačio darbymečio metu. Buvo kitokių užsiėmimų, kitokios veiklos, nereikėjo mąstyti, ką veikti, kaip greičiau visur suspėti. Kai yra daugiau veiklų – vienos netekimas

gali atnešti palengvėjimą. Nebeliko kasdienės įtampos, nebereikia keltis rytais, laisvės pojūtis atsiranda ir todėl, kad savo dieną gali planuoti pats.

„<...> nupuolė darbas. Nupuolė tokios pareigos su juo susijusios. O šiaip nesigailėjau, kad išėjau iš darbo. Niekad nesigailėjau. Kartais pagalvodavau, kodėl aš neišėjau anksčiau.” (Regina)

Išėjus iš darbo, kai nebelieka su juo susijusios įtampos, gyventi tampa ramiau, geriau, pagerėja ir santykiai su sutuoktiniu.

„Na, kai jau išėjau iš darbo, tai man buvo poilsis. O kai ir vyras išėjo – tai labai gerai jau buvo, mums abiems.” (Regina)

Išryškėjo ir keletas nedarbingo žmogaus privalumų: galimybė pačiam planuoti savo laiką, daugiau laiko skirti savo poreikiams ir pomėgiams.

2.2.3. Pokyčiai išėjus į pensiją

Pasak Naujanienės (2004) prarandant socialinį vaidmenį, prarandamos ir su juo susijusios teisės bei pareigos. Vaidmens paradimas, jo pakeitimas kitu, svarbus įvykis, prie kurio tenka prisitaikyti. Tenka kurti naujus ryšius vietoj parastų, mokytis gyventi susidariusių sąlygų metu.

Interviu metu išryškėję pokyčiai išėjus į pensiją:

- Išėjus į pensiją, netenkama dalies socialinių ryšių – prarandami ryšiai su kolektyvu.

„Labai patiko žmonės. Dabar jau santykiai atšalo su jais – nebedirbam, nebebūnam kartu, tai ir atitrūkstam. Bendrų reikalų nebeliko.” (Nijolė).

Dirbant kartu, matantis kiekvieną dieną, buvo bendraujama. Nors ryšiai su kolegomis buvo artimi, tačiau visgi draugais netampama – jie nutrūksta, kai nebelieka bendros veiklos. Išėjus iš darbo, su buvusiais bendradarbiais susitinkama retai, dažniausiai susitikimai būna atsitiktiniai, pvz., susitinkama gatvėje arba parduotuvėje.

Ryšių su bendradarbiais paradimas siejamas ir su pasyvesne veikla. Pasak informantės, kol dirbo, ji vaikščiodavo į teatrą, į kiną, važiuodavo į įvairias ekskursijas. Išėjusi į pensiją, ji to jau nebedaro, nes, visų pirma, gaunama pensija yra per maža, jos daugiausia užtenka maistui bei susimokėti už komunalines paslaugas; antra, visos minėtos pramogos buvo kartu su kolektyvu.

Vienų socialinių ryšių paradimas turėtų skatinti naujų socialinių ryšių paiešką. Tačiau interviu metu su informantais, ši hipotezė nepasitvirtino. Išryškėjo kitas aspektas – užsidarymas, bendravimas beveik tik šeimos rate.

- Interviu metu informantai teigė, kad išėjus į pensiją, neatsirado naujos veiklos. Tačiau dabar jie daugiau laiko gali skirti veikloms, kurioms anksčiau neturėdavo laiko. Pvz., važinėti į sodą, megzti, siuvinėti.

- Naujų ryšių neieškoma, tačiau kai kurie informantai minėjo, kad pradėjo intensyviau bendrauti su savo seserimis ar broliais. (Šis aspektas bus plačiau aptartas vėliau, kalbant apie brolius ir seseris vyresniame amžiuje)

- Pakitęs laiko planavimas, jo skirstymas. Išaiškėjo kalendorinių metų padalinimas į du etapus – „niūrujį, nuobodųjį“ žiemos laikotarpį bei „šiltąjį, laukiamą“ vasaros. Pirmojo laikotarpio metu informantai akcentuoja veiklos trūkumą. Visas gyvenimas daugiausia sukasi apie namus, o išeinama tik į parduotuvę.

„Tai va, o daugiau ką, tada televizorius. Žmonai padedu, namie ką pasitvarkau, paremontuoju ką, jei sugedę. Ką čia žiemos metu labai darysi, nėra ką daugiau veik (Kazimieras)”

„Žiemą daugiau namie jau būnu. Televizorius visas džiaugsmas žiemos metu. (vyras, 66).”

Atšilus orams gyvenama aktyviau. Važiuojama į sodą, kuriame lankomasi: kiekvieną dieną, namo sugrįžtama vakare; namo grįžtama kartą per savaitę; sode apsigyvenama šiltuoju metų laikotarpiu.

- Kalbant apie pensinį amžių išryškėjo kolektyvinio sodo svarba. Jeigu dirbančiam žmogui, svarbiausios veiklos sritys yra namai ir darbas, tai išėjusiam į pensiją – namai ir sodas.

- Veikla, nepriklausanti nuo metų laikų – sergančių tėvų slaugymas.

Veikla, nepriklausanti nuo metų laikų – ligonio slauga ir priežiūra. Gyvenant kartu su sergančiais tėvais, kiekviena diena planuojama ir derinama atsižvelgiant į jų poreikius.

„Dabar viskas yra pagal aplinkybes. Naktį kelis kartus keliuos ir vartau močiutę, kad pragulų nebūtų. Tai kartais jau ryte keliuos pusę aštuonių, kartais – pusę devynių. Tai man jau pagal situaciją išeina kada ir kiek miegoti. O ryte atsikeliu, tai einu į mamos kambarį. Apiplaunu ją. Vyras man ją pakelt ir perverst kartais padeda. Tai va, pažiūriu kaip mama tą dieną laikosi, tada einu valgyt daryti.” (Grażina)

- Poreikių sumažėjimas. Pvz., neinat į darbą, nebereikia naujų drabužių.

„Nu, būna, kad kokius batus nusiperkam. Bet iš drabužių, tai žiūrėk – marti ką nors atneša, ai aš jau nešiosiu. Va tokį švarką žiemini, o man labai gerai, man jau nereikia pirkt” (Irena).

2.2.4. Išėjimas į pensiją ir pasiskirstymas namų ruošos darbais

Namų ūkio darbai yra neišvengiama kasdienybės dalis. Šiame skyrelyje bus mėginama išsiaiškinti, kaip dalinasi šiuos darbus vyresnio amžiaus žmonės išėję į pensiją.

Interviu metu paaiškėjo, kad yra namų ruošos darbų skirstymas į „vyriškus” ir „moteriškus”, tik vienose šeimose, šis pasiskirstymas yra labiau išreikštas, kitose – mažiau. „Vyriški” darbai – visi su būsto remontu susiję darbai, „moteriški” – maisto gaminimas, indų plovimas, kambarių tvarkymas ir pan.

- Vyras turi atlikti „vyriškus”, moteris - „moteriškus” darbus.

Kalbintas informantas teigė, kad jo pareiga namuose yra atlikti „darbus su plaktuku“, o žmonos – „su šluota ir mazgote“, taip pat žmona gamina valgyti. Geriau vienam kito darbų neperimti, nes jie nebus atlikti kokybiškai. Darbų pasidalinimą šeimoje vyras aiškina biologiniais tarp lyčių egzistuojančiais skirtumais, pvz., jis nemezga, nes vyriškų rankų struktūra yra kitokia nei moterų. Tačiau galima daryti prielaidą, kad toks supratimas yra auklėjimo rezultatas.

„Negali būti taip, kad kaip Krylovo pasakėčioj, kad batsiuvys pyragus keps, o kepėjas batus valys. Turi būt kažkaip sudėliota. Aš neįsivaizduoju savęs, kad pvz. pradėčiau kojines megzt. Rankos ne taip pastatytos” (Kazimieras).

- Griežto darbų pasidalinimo namuose nėra.

Tiek vyriškus, tiek moteriškus darbus vyras ir žmona atlieka kartu, tačiau vyras yra žmonos pagalbininkas jai tvarkant namus ar ruošiant valgyti, o žmona yra jo pagalbininkė darant remontus.

Nagrinėjant namų ūkio darbų pasiskirstymą namuose, reikėtų išskirti tris svarbius etapus:

- Abu sutuoktiniai dirba.
- Vienas iš sutuoktinių išėjo į pensiją.
- Abu sutuoktiniai išėjo į pensiją.

Kaip kinta pasidalinimas namų ruošos darbais, bus iliustruojama pavyzdžiu.

Žmona dirbo pamainomis, o vyrui visada reikėdavo anksti keltis. Todėl jis visiems šeimos nariams ruošdavo pusryčius. Tačiau, jeigu namuose būdavo abu, tai jau maisto gaminimas buvo tik žmonos reikalas. Vyras išėjo į pensiją, o jo žmona dar dirbo. Tuo metu informantas tvarkydavo namus, daugiau ruošdavo valgių, nors ši veikla jam nepatinka, tačiau „tuo metu taip reikėjo“. Jis turėjo daugiau laisvo laiko, kurį galėjo skirti namų ruošai. Išėjus į pensiją ir žmonai, jau ji žmona beveik visą laiką gamina maistą, nes, pasak vyro, „jei geriau gaunasi“. Jei labai reikia, vyras padeda. Abu tvarko namus dabar. Remontus anksčiau darydavo vyras, dabar kokius nesudėtingus, taip pat atlieka, tačiau dažniau kviečiasi meistrus. Dalį savo vyriškų pareigų „atiduoda“ meistrams.

Galima daryti prielaidą, kad, kol dirba abu sutuoktiniai, jie namų ruošos darbus derina su savo darbine veikla, darbo grafiku. Išėjus į pensiją vienam iš sutuoktinių, daugiau laiko namų ruošai skiria tas, kuris nebedirba. Abiem išėjus į pensiją, išryškėja du scenarijai:

1. Nors ir yra tam tikras darbų skirstymas į „vyriškus“ ir „moteriškus“, namų ruošos darbus stengiamasi atlikti kartu, padėti vienas kitam;
2. „Vyriški“ ir „moteriški“ darbai yra atskirti. Vyras virs valgyti, skalbs ar pan., tik, jeigu labai reikės.

Įdomu pastebėti, kad net tie vyrai, kurie minimizuoja dalyvavimą maisto gamavimo procese, turi savo „firminius“ patiekalus, kuriuos ruošia tik patys, pvz., vienas vyras gamina cepelinus, kitas – verda košę, dar vienas – ruošia žuvį.

2.2.5. „Tuščio lizdo” laikotarpis

Interviu metu siekta išsiaiškinti, kaip suaugusių vaikų išėjimas iš tėvų namų paveikia sutuoktinių tarpusavio santykius. Galima išskirti tris galimus variantus.

- Vaikų išėjimas ir tai, kad kaip ir santuokos sudarymo pradžioje vėl liekama dviese, labiau suartina sutuoktinius.

„Mes tada, na buvo apie ką daugiau šnekėt, nuolat klausinėjom vienas kitą – ar tau skambino, sūnus, ar tau, kaip čia tas mūsų vaikas gyvena ir visa kitą. Gal ir padaugėjo to bendravimo. Vis tiek jau likom vieni du.” (Laima)

- Vaikų išėjimas sutuoktinių tarpusavio santykių nepakeičia.

„Kad santykiai tie patys, problemos tos pačios – nu kad niekas nepasikeitė.” (Nijolė)

- Vaikų išėjimas atitolina sutuoktinius.

„Mes su vyru gal labiau atitolom. Vaikai buvo mus vienijantis ryšys, kurio nebeliko jiems išsikėlus. Tai ne viens, tai - kits. Kažkaip taip vis maišėsi tarp mūsų. Tai va, kai vienas išėjo, kitas – liūdna pasidarė.” (Janina)

Galima daryti prielaidą, kad jei sutuoktinius labiausiai sieja vaikai, vaikams sukūrus savo šeimą ir išėjus gyventi kitur, būti kartu su žmona/vyru nebelieka priežasties.

„Su žmona neberadom bendrų taškų. Dukra pradėjo gyventi nuo mūsų atskirai, tai ir mes pagalvojom, kad reik ir mum pabandyt atskirai pagyvent. Taip ir išsiskyrėm.” (Petras)

2.2.6. Sutuoktiniai ir vienas kito slaugymas

Interviu metu, uždavus klausimą: „Ar nelaimės atveju slaugytumėte sutuoktinį”, informantai atsakė teigiamai, tačiau paklausus, ar to paties jie tikėtusi iš vyro ar žmonos, jų nuomonės išsiskyrė. Vienas požiūris: „Manęs nelaimės atveju sutuoktinis/sutuoktinė nepaliks”, kitas – „Abejoju, kad mane slaugys sutuoktinis”.

Noras arba pareiga padėti, pagelbėti žmogui su kuriuo ilgą laiką kartu gyventa išryškėjo, ir kai informantai kalbėjo apie pasisekusią santuoką, gerus santykius su sutuoktiniu, ir kai santuokinis gyvenimas nenusisekė. Padedama net, jeigu ir nesitikima tokios pačios pagalbos, dėmesio ar rūpesčio iš sutuoktinių.

„Nu tai ką daryti? Aš ir dabar slaugau – kosėja baisiausia, bronchitas. <...> nu tai ką darysi – reikia.” (Janina)

Žmonos pareiga – slaugyti vyrą.

Kalbinti vyrai neabejojo, kad jais nelaimės atveju pasirūpins žmona. Moterų nuomonė šiuo klausimu išsiskyrė – vienos neabejojo, kad sutuoktinis jas slaugys, kitos – buvo linkusios manyti, kad iš sutuoktinio pagalbos nesulauks, nes:

- Nesulaukiama dėmesio iš sutuoktinio, vyras šeima nelabai rūpinasi, dėl to moteris kaltina vyro polinkį į alkoholį.

- Kitos moters manymu, ligos atveju, ji būtų sulaukusi užuojautos, bet ne realios pagalbos. Jos manymu, vyras būtų ėmęs išgėrinėti, nes negalėtų ar nemokėtų padėti žmonai.

„Žinot, kaip manau, tos užuojautos gal būčiau ir turėjus. Užuojautos. Bet ji būtų buvus ne ta tokia tikra, kuri padeda, bet ji būtų buvus gaila, bet tada man atrodo, viskas būtų malšinama alkoholyje, visas skausmas. Aš žinau tokių atvejų ir man atrodo, kad tai būtų buvęs šitas variantas.“ (Monika)

Šios moters išėjimo iš mėgstamo darbo priežastis buvo vyro liga. Dėl vyro vėliau, ji ieškojo darbo, kurį abu galėtų dirbti namuose. Tačiau, nors daug pasiaukojusi vyro labui, iš sutuoktinio to paties nesitikėjo. Pastebimas tam tikri su tradicine lyčių samprata susijusių vaidmenų ypatumai. Nagrinėtoje literatūroje teigiama, kad būtent moteriai dažniau yra priskiriami, o ji ir pati dažniau prisiima slaugytojos, globėjos vaidmenį.

- Dar kita nuomonė – globa, artimųjų slaugymas visų pirma yra siejamas su moteriškos lyties atstovėmis.

„Žinot, aš nežinau kaip dabartinis jaunimas į visokius lyčių pasiskirstymus žiūri, bet man atrodo, kad mano vyras yra ankstesnio išauklėjimo rezultatas – kada vyras yra vyras šeimoj, o moteriai priklauso viskas.“ (Laima).

Be to, reikia pažymėti, kad Lietuvos vyrų vidutinė gyvenimo trukmė yra beveik dvylika metų trumpesnė nei moters gyvenimo trukmė. Todėl tikėtina, kad vyrai neturėtų galimybės pasirūpinti sergančiomis žmonomis.

2.3. Vyresnio amžiaus tėvai ir jų suaugę vaikai

Šiame skyriuje bus aptarta kaip tėvai bendrauja su savo vaikais, kokias temas aptaria, ko tikisi iš vaikų, ir ko, informantų manymu, vaikai tikisi iš tėvų.

2.3.1. Vaikai palieka tėvų namus

Interviu metu norėta išsiaiškinti, kas keičiasi vaikams palikus tėvų namus, kokius jausmus tuo metu išgyvena tėvai. Informantų klausta: „Koks jausmas apėmė, kai vaikai išsikraustė? Atsakymai į šį klausimą buvo įvairūs. Jie pateikti lentelėje Nr. 4.

Lentelė Nr.4. Informantų patirti jausmai suaugusiems vaikams palikus tėvų namus

Reikšminis kodas	Pavyzdys
Namuose pasidaro per ramu	„Nu man per tylu namie buvo.”(Juozas)
Vaikų išėjimas sukelia liūdesį	„Nu pasidarė liūdna. Liūdna, nuobodu, nebėra kuo rūpintis.” (Janina) „Nemanau, kad kas nors ten atsiliepė. Nu žinoma, šiek tiek jautėsi. Savas žmogus išvažiavo, rečiau pasimatai, nebėr su kuo ir pasibart. Tenka su žmona bartis”(Kazimieras)
Vaikų pasiilgstama, o jų laukimas tampa gyvenimo dalimi	„Jau labai aš jų laukiu, kažkaip taip va. Nu vienu žodžiu, tas laukimas, tas prisirišimas, tai kai jos išvažiuoja – tas atitrūkimas... nu vienu žodžiu – išsiskyrimas yra sunkus.” (Nijolė)
Vaikų išėjimas iš tėvų namų – natūralus ir suprantamas įvykis.	Vyriausia dukra, dar aštuonis metus pas mus gyveno su visa šeima. O paskui išėjo. Išėjo, ir nu kažkaip tai, tai vaikai pas mus dar dažnai po to būdavo. Tai aš ir nepajutau šito kažkaip labai. Nebuvo taip, kad oi, čia labai gaila, ar kad labai dėl to pergyvenčiau.”(Aldona)

Informantai mini narių skaičiaus šeimoje sumažėjimą. Prie šio pokyčio reikia priprasti. Ar vaikų išėjimas bus skausmingas įvykis, ar bus reikšmingas pokytis, tačiau nesukeliantis daug blogų emocijų, priklauso nuo galimybės matytis su vaikais. Moteris, kurios abu sūnūs išvyko gyventi į

JAV, vaikų išėjimą iš namų pavadino „trauma“. Tie informantai, kurių vaikai gyvena tame pačiame mieste ir gali dažnai matytis su jais, vaikų išėjimą vadina „natūraliu“ gyvenimo įvykiu. Suaugusių vaikų ir jų tėvų gyvenimai vis dar išlieka gana glaudžiai susiję. Visi kalbinti informantai pritarė nuomonei, kad suaugusiems vaikams ir sukūrusiems savas šeimas yra geriau gyventi atskirai nuo tėvų šeimos.

2.3.2. Bendravimo su suaugusiais vaikais ypatumai

Bendravimas su vaikais, kai jie gyveno kartu su tėvais ir vaikams išsikėlus – skiriasi. Tėvai vaikus mato rečiau, gyvą bendravimą pakeičia telefono skambučiai. Tačiau vis dėlto yra išlaikomos kai kurios tėvų šeimoje įskiepytos tradicijos. Suaugę vaikai kartu su tėvais švenčia didžiąsias metų šventes, gimtadienius, lankosi kapuose, dalyvauja giminių susibūrimuose.

„Na, jie pas mus atvažiuoja, pasišnekam. Gimtadienius, Kalėdas, Velykas čia švenčiam visi. Jie pas mus atvažiuoja, žmona paruošia stalą, susėdam visi prie stalo. Tai va taip. Mes pas vaikus nuvažiuojam tik jeigu ką naujo kuris sūnus nusiperka, tai važiuojam pažiūrėt. Arba dėl anūkų jeigu ko reikia, tai nuvažiuojam. Jei anūkų nebūtų, tai gal rečiau bendrautume. Dabar, kai reik juos pažiūrėt, tai dažnai susitinkam. Jei skambinamės, tai klausiam kaip anūkams sekasi, kokia jų sveikata. Kaip sūnums darbe sekasi, kaip šiaip gyvena. Nors apie darbą, tai mažai šnekamės. Dirba ir tiek.“ (Simonas)

Keičiasi tėvų ir vaikų vaidmenys. Jeigu anksčiau vaikai iš tėvo/motinos laukdavo patarimo, tai dabar tėvai ima to tikėtis iš vaikų, nes vaikai yra labiau prisitaikę prie šio „šiuolaikinio gyvenimo, jie labiau nusimano“. Be to, nebereikia vaikais rūpintis.

„Nu dabar jau jos gudresnės ☺ Jau ką jos nusprendžia – tą ir daro. Aš jau nelabai kišuosiu. Kai jos studijavo, tai dar daugiau priklausė nuo mūsų dėl to, kad parama visa“ (Nijolė)

Iš interviu su informantais galima spręsti apie tam tikras tarp tėvų ir vaikų egzistuojančias atvirumo ribas. Nors interviu metu ir teigta, kad su vaikais kalbasi „apie viską“, tačiau iškilusias problemas visų pirma stengiamasi išspręsti kartu su sutuoktiniu. Jei nusprendžiama, kad bėda yra labai rimta, problema – neišspręžiama, prašoma vaikų pagalbos.

„Ar dalinatės rūpesčiais? Na jei jau tikrai tokia didelė bėda, tai mes pasakom, pasitariam su vaikais. Bet jei kokia mažesnė, tai sprendžiam patys su žmona. Nu, tai jei gali pats išspręsti, tai kam kitus apsunkinti, kam varginti ir neraminti žmones? Jei jau labai rimta, tai tada visi žino, visi padeda.“ (Jonas).

Dažniau su vaikais susitinkama, jeigu tėvus ir vaikus sieja bendra veikla, tėvams ar vaikams prireikia pagalbos. Taip pat dažniau su vaikais matomasi ir jeigu reikia padėti prižiūrėti anūkus.

„Va, sode, statosi namą. Jos sklypas visai šalia mūsų, tai dažnai nueinam padėt jiems tvarkytis. Vyras statybose dalyvauja, meistrus prižiūri, kad viskas gerai būtų. Be to, ir anūku mažų turim, reikia juos nueiti padaboti” (Aldona).

Tėvai ir jų vaikai vieni kitiems teikia instrumentines paslaugas – padeda tvarkytis sode, tėvai prižiūri anūkus, vaikai atvažiuoja padėti tėvams, pastariesiems darant remontą namuose.

Vyresniame amžiuje tėvai su vaikais bendrauja kaip su draugais. Pripažįsta vaikų autoritetą tam tikrais klausimais, pataria patys, ir klauso vaikų patarimo. Paklausus, kokiomis temomis kalbama su vaikais, informantai teigė, kad apie viską šnekasi, paprašyti patikslinti, išskyrė būdingiausias temas: tėvų sveikata, vaikų sveikata, anūku sveikata, vaikų darbas ir su juo susiję rūpesčiai, anūku pasiekimai moksle, aptariamoms ir buitinėms temoms.

Tėvų pareiga padėti vaikams išlieka ir vaikams suaugus bei sukūrus savas šeimas.

„Aš nupirkau sūnui va šitą namą, o dukrai – bus butas ir sodas” (Juozas). Informantų nuomone, pensija turėtų būti tokio dydžio, kad jos užtektų pragyvenimui ir nereikėtų jos prašyti iš vaikų. Pabrėžiamas, kad suaugusio vaiko-tėvo/motinos vaidmuo yra svarbesnis už suaugusio vaiko/vaiko vaidmenį. Pirmiausia vaikas turi rūpintis savo sukurta šeima.

2.3.3. Anūkai

Vyresniame amžiuje yra prisiimami nauji vaidmenys. Vienas iš naujų vaidmenų būdingų vyresnio amžiaus žmogui, tai močiutės/ senelio vaidmenys. Rūpinimasis anūkais yra ir pareiga, ir malonumas.

„Na, kai kada būna ir reikalas. Reikalas tiesiog padėti.” (Aldona)

„Kitas (dukros)sūnus yra septyniolikos metų, dvyliktokas. Seniau pašnekėdavom apie jo mokymąsi, dabar jau jisai pasidarė labai uždaras. Jei paklausi: “Kaip sekasi?”, pasako: “Gerai, viskas normaliai”. Anksčiau dar pasakydavo, kiek iš to dalyko gavo, kiek iš ano – dabar tik sako trumpai – normaliai sekasi. Tai va. Žinau, kad egzaminus išlaikė, bet rezultatų jis “nežinojo”. Matyt, nelabai kažkiek gavo ☺ Bet su juo, irgi anksčiau kartu pamokas ruošdavom, tada jis buvo vos ne pirmūnas.” (Monika)

Informantė, dar neturinti anūku, mielai taptų močiute. Tuo išreiškiamas lūkestis vaikų atžvilgiu.

„Ne. Gal ir smagu būtų, jei turėčiau. Būtų tokia pramogėlė. Aš vis išeinu į kiemą kartais, matau vaikus lakstančius ar senelius su anūkais. Tai jau paeinu taip toliau, kad taip vieniša nesijausčiau. Nu norėčiau anūku.” (Nijolė).

Interviu metu išryškėjo reikšmingas anūku vaidmuo pagyvenusių tėvų ir jų vaikų santykiuose. Anūkai yra dažnesnio matymosi su vaikais priežastis, o taip pat ir viena iš dažniausiai aptariamų temų.

2.3.4. Rūpinimasis vyresnio amžiaus tėvais

Siekiant išsiaiškinti informantų nuomonę, ar vaikai privalo rūpintis sergančiais tėvais, ar tai yra vaikų pareiga, interviu metu buvo pacituota ištrauka iš Lietuvos Respublikos konstitucijos, kurioje teigiama, kad vaikai turi rūpintis savo pagyvenusiais tėvais.

Informantų nuomone, rūpinimasis vyresnio amžiaus tėvais nėra vaikų pareiga. Kito žmogaus slaugymas yra „žmogiškumo“ pavyzdys. Žmogiškumas - tai supratimas, kad kitam žmogui yra blogiau negu tau ir tu gali jam padėti.” (Monika)

Informantė, slauganti savo tėvus, sakė, kad tai nėra jos pareiga. Taip ji išreiškia savo meilę jiems.

„Žinot, aš jums pasakysiu, tai yra meilė. Galėjau gi tėvus kur nors atiduot į kokią senelių prieglaudą ar senelių namus, o pati būčiau dirbusi. Bet, ne, negalėjau taip padaryti. Yra meilė savo tėvams. Žinau, kad pati galiu jais gerai ir tinkamai pasirūpinti.” (Gražina)

Vieni tėvai teigė, kad norėtų ir tikėtusi, kad vaikai juos slaugytų. Kiti – mieliau apsigyventų senelių globos ar slaugos namuose. Dar kita nuomonė – norėtų, kad vaikai slaugytų, tačiau mano, kad vaikai to negalės padaryti. Vaikai dirba, augina savo vaikus. Jų pareiga – gerai atlikti motinos/tėvo vaidmenis.

Moteris, pati slaugiusi artimą, teigė, kad nenorėtų, jog vaikai ją slaugytų. Ji mieliau rinktųsi valstybines įstaigas. Jos asmeninė patirtis rodo, kad ligonio slaugymas reikalauja daug fizinių ir emocinių jėgų. Artimas žmogus tampa jau nebe mielu žmogumi, tačiau žmogumi, kuriuo reikia nuolat rūpintis, nuolat būti su juo.

„<...> labai greit tampa našta artimam žmogui. Man teko slaugyti ir prižiūrėti tris labai artimus ir brangius žmones. Tas žmogus po kurio laiko pasidaro toks, net nežinau kaip ir pasakyti, kad jo mirties net pradėdi laukti. Tai čia yra baisu!” (Aldona)

Mieliau rinktųsi valstybines įstaigas ir dėl to, kad paslaugos tenai yra perkamos. O be to, iš svetimo žmogaus gali daugiau pareikalauti. Tuo tarpu, jeigu slaugytų artimas žmogus, jokių reikalavimų kelti negalėtų. Ji jam jaustųsi dėkinga ir skolinga. Informantė tikėtusi iš vaikų emocinės paramos, lankymo, skambučių. Ligos atveju, jai ypač būtų svarbus emocinis šeimos narių palaikymas.

Išryškėjo du požiūriai:

- Ligos atveju, mieliau informantas apsigyventų savo vaiko ar kito giminaičio (sesers) namuose, o ne valstybinėse įstaigose. Šis pasirinkimas aiškinamas tuo, kad vyresniam amžiui būtų sunku prisitaikyti prie nepažįstamos aplinkos, naujų žmonių.
- Ligos atveju, mieliau rinktųsi valstybines įstaigas, nes nenorėtų būti „našta” vaikams.

2.4. Broliai/seserys

Šiame skyriuje bus aptarti brolių ir seserų tarpusavio santykiai vyresniame amžiuje. Interviu metu siekta išsiaiškinti, ar broliai ir seserys bendrauja, kaip bendrauja, kas juos sieja.

2.4.1. Brolių ir seserų tarpusavio santykiai

Kalbant apie brolių ir seserų santykius vyresniame amžiuje, galima išskirti du jų tipus:

- Santykiai labai artimi.
- Santykiai – formalūs.

Tai bus aptarta plačiau, nagrinėjant pavyzdžius.

Labai artimi santykiai. Juos dar galima išskirstyti į potipius – artimi ir labai artimi.

Keletas, informantai žodžiais tariant, „labai artimų“ santykių su broliais ar seserimis pavyzdžių”

Kalbantis su moterimi, turinčia keturias seseris, informantė teigė, kad labai artimus ryšius su seserimis ji palaikė visą laiką. Dar jaunystėje, be kitų dalykų, seseris suvienijo ir brolio netektis, vėliau – mamos ir tėvo mirtys.

Informantė teigė dažnai bendraujanti su savo seserimis, skambina viena kitai bent kartą per savaitę. Dažnai susitinka, bet dažniau vis dėlto skambina. Po vyriausios sesers mirties, moteris tapo vyriausia iš seserų, iš jos tikimasi patarimų.

Nors informantė sakė, kad su visom seserim bendrauja labai artimai, tačiau su jauniausia sieja ypatingesnis ryšys. Jas skiriantis geografinis atstumas nesumenkina, o gal net ir sustiprina emocinį ryšį. Seserys visuomet viena kitos teiraujasi, kaip sekasi jauniausiajai.

„Jeigu kuriai paskambinau, <...> tai jau visos teiraujasi apie jaunėlę. Va ji mūsų mažoji – paglobota. Nu. Kai mama mirė, tai ji buvo tik aštuntoj klasėj. Pas mus baigė vidurinę, išvažiavo studijuot. Baigė, papuolė į Juodupę, bet labai greit ištekėjo.”(Nijolė)

Mirus motinai, vyresnės seserys iš dalies perėmė jos vaidmenį – globojo, rūpinosi jauniausia, išleido į mokslus.

Seserims sukūrus savas šeimas, daugiau laiko buvo skiriama augantiems saviems vaikams, darbui. Tuo metu bendrauta rečiau, nes, pasak informantės, buvo mažiau laiko. Kaip pažymėjo Goetting, brandos amžiuje svarbesni tampa motinos/tėvo, vyro/žmonos, darbuotojo vaidmenys. Jų atlikimui skiriama daugiausia dėmesio. Tačiau išėjus į pensiją, yra daugiau laisvo laiko. Todėl dažniau ir bendraujama – susitinkama, susiskambinama.

Seserys yra pagalbininkės viena kitai. Su jomis galima aptarti šeimines problemas, pasiguosti. Jos nuolat viena kita rūpinasi, palaiko.

„Nu tai kad visi tokie va, tas pats gyvenimas, tai va. Gal yra kokia bėda, gal kas nors yra, gal kas šeimoj negerai, tai tokie dalykai. Viena dėl kitos ir pergyvenam. Tai kuriai sveikata sušlubavo, tai nelaimė kokia atsitiko, tai vyras išgėrinėja kurios nors, tai vėl kas nors. Viena kitai padedam labai. Tai tokios padėjėjos viena kitai, pagalbininkės.” (Nijolė)

Artimi santykiai su broliais ar seserimis

Artimų santykių su broliais ir seserimis pavyzdžiai.

Vyras, turintis brolių ir dvi seseris, sakė, kad dažniau skambina vieni kitiems, o nuvažiuoja vieni pas kitus – retai. Nors dabar, išėjus į pensiją, yra daugiau laisvo laiko, tačiau nuvykti vieniems pas kitus darosi sudėtinga dėl sveikatos problemų. Dažniausiai susitinkama esant tam tikrai progai, pvz., per vieno iš brolių ar seserų jubiliejus. Paklausus, kas dabar juos vienija, vyras pirmiausia paminėjo, kad jie yra giminės, jie yra savi.

Kitas vyras teigė, kad su seserimi bendrauja telefonu, susiskambina, pasveikina vienas kitą per šventes. Sesuo gyvena kitame mieste, jos nuvažiuoja aplankyti porą kartų per metus.

Kaip minėta teorinėje darbo dalyje, dar brolius ir seseris vienija pareiga rūpintis savo tėvais. Brolis su seserimi kartu rūpinosi, slaugė sergančią mamą.

„Prieš kokį dešimtmetį, mano motina buvo labai pasiligojusi. Ant patalo irgi buvo iki pat mirties. Mes su sese ja rūpinomės. Mama pas seserį gyveno. O sesuo mano irgi šitam mieste gyvena, brolis – kitam. Tai mes su sese dalindavomės, rūpinomės mama. Brolis, kai galėdavo irgi atvažiuodavo.” (Juozas)

Brolis su seserimi gyveno tame pačiame mieste. Išryškėja moters – globėjos vaidmuo. Motina gyveno pas savo dukrą, nors sūnus dažnai ateidavo aplankyti, padėjo slaugyti, tačiau vis dėlto daugiausia laiko prie sergančios motinos patalo, praleido dukra.

Su seserimi sieja vaikystės ir jaunystės patirtis, giminės, bendri pažįstami. Nesvarbu, kad matomasi retai, tačiau interviu metu išryškėjo rūpestis vienas kitu. Informantui rūpi žinoti, kaip jai sekasi. Taip pat brolis su seserimi atlieka informacijos suteikimo funkciją – vienas kitam praneša, ką sužinoję apie gimines, draugus.

Toks bendravimo būdas jau yra nusistovėjęs metams bėgant. Galima daryti prielaidą, kad sukūrus šeimas, atsidaro kitokie rūpesčiai, jie nebuvo bendri, todėl atitolta. Tačiau visgi į pensiją išėjus ir atsiradus daugiau laiko, susitinkama dažniau. Galima numanyti, kad susitikimai vis dėlto yra proginiai. Susitikimų dažnumui įtakos turi laidotuvės (daugėja laidotuvių – todėl daugėja progų susitikti) ir geografinis atstumas. Brolio teigimu, jei jie abu gyventų tame pačiame mieste, galbūt, susitiktų dažniau.

„Gal jeigu ji čia Vilniuje gyventų, tai ir daugiau matytumėmės, bet ji Kaune dabar. Per tiek metų jau toks tas mūsų bendravimas nusistovėjęs yra. Anksčiau irgi nelabai dažnai susitikdavom.

Savos šeimos, savi darbai, tai taip ir gavosi. Nors, kai dar ne pensijoj buvom, tai dar mažiau sueidavom. Dabar ir laiko kažkiek daugiau, ir tų tokių progų susitikt. Daugiau laidotuvių visokių, tai per jas susimatom irgi.” (Simonas)

Kalbinta informantė, turinti vieną brolių, kaip vieną iš bendravimo su juo formą paminėjo bendravimą paštu. Tačiau šiuo atveju taip yra todėl, kad brolis gyvena Rusijoje. Vienas kitam skambina, jis atvažiuoja aplankyti porą kartų per metus. Dažniau susitikti nepavyksta dėl geografinio atstumo ir dėl nemenkų kelionės išlaidų.

Nors su broliu savo santykius informantė pavadina „gerais“, tačiau su jau mirusia seserimi jie buvo artimesni. Šiuo atveju pasitvirtina prielaida, kad seserys yra artimesnės apskritai, nei du broliai arba brolis ir sesuo. Mirus seseriai, nenutrūko ryšiai su jos šeima – informantė padeda sesers sūnui.

„Su broliu retai susimatom labai, na jis kokį kartą į metus ar dvejus atvažiuoja Lietuvon, tada čia apsisloja. Na kartais su juo laiškais susirašom, susiskambinam. Bet retokai, nes visgi brangu yra. Su gimtadieniu sveikinamės, ar šiaip, jei kokia šventė yra, tai susisiekiame. Ryšius palaikom, bet labiau bendraut galimybių nėra. O mano sesuo mirus yra, ir jau senokai. Su jos sūnumi ryšius palaikom. Su seserimi artimos buvom. Su broliu, bendrai – irgi, bet tik kad nėra tų galimybių dabar labai.” (Gražina)

Brolis ir sesers santykiai - formalūs

Kalbintas vyras teigė, kad su seserimi ryšius palaiko paštu, tačiau labiau nei su seserimi bendrauja su žmonos broliais, kitais savo ir žmonos giminaičiais. Sesuo gyvena kitame mieste nei brolis, tačiau šiuo atveju, ryšių palaikyti nenorima ne dėl skiriančio geografinio atstumo, bet dėl įvykusio konflikto. Bent jau brolis susitaikyti su seserimi neketina. Su seserimi susitinkama giminių susibūrimuose, kapuose. Šiuos susitikimus planuoja ne brolis su sesere. Nes, informanto žodžiais tariant, jei santykiai yra tik „formalūs“ vis tiek yra dalykų, kurie sieja. Tai tėvų kapai, giminės.

„Kapinės, tėvų kapai. O šiaip tai daugiau niekas turbūt. Nu atsiranda kartais kokis nors klausimėlis, tai nu pasiskambinam, pasikalbam. Susitinkam kapinėse. Daugiau bendraujam su žmonos broliais. Su jos giminėm. Ir mano giminės yra labai daug su kuriais bendraujam. Su seserimi susiskambinama, tik retkarčiais, kai iškyla problema, kurią tenka spręsti kartu (Kazimieras).

2.4.2. Svarbūs aspektai tiriant brolių ir seserų santykius vyresniame amžiuje

Atlikto kokybinio interviu metu paaiškėjo, kad tiriant brolių ir seserų santykius yra svarbūs tokie aspektai: geografinis atstumas ir emocinis ryšys, brolių ir seserų tinklas apskritai, „artimiausio brolio/sesers aspektas, vyriausio vaiko šeimoje (ypač, sesers) bei jauniausio vaiko santykiai.

Emocinis artumas ir geografinis atstumas

Geografinis artumas neturėtų būti tapatinamas su emociniu. Informantė interviu metu pasakė, kad turi dvi seseris. Viena sesuo gyvena tame pačiame mieste, netgi toje pačioje laiptinėje, kita – kitame mieste, tačiau interviu metu ji žymiai daugiau kalbėjo apie seserį, gyvenančią kitame mieste, nei apie tą, kuri gyvena šalia, nors su pastarąja yra daugiau galimybių matytis, užsiimti bendra veikla: su ja išeina pasivaikščioti, nueina apsipirkti. Tačiau visgi jai labiau rūpi ta, kuri gyvena toliau.

„<...> paskambina, tik jeigu jai reikia. O taip tai ji pas mane dvi savaites kojos neįkėlusi būna, o ta kita – iš Šiaulių, man skambina kasdien arba aš jai skambinu, ilgai šnekam, viską aptariam.“
(Irena)

Emociškai artimiausi broliai ir seserys

Connidis, tirdamas brolių ir seserų ryšius, siūlė nagrinėti ir visą brolių bei seserų tinklą, tačiau ir išskirti emociškai artimiausius brolius ir seseris. Kalbinta moteris ryšius su visomis seserimis pavadino labai artimais, tačiau pokalbio metu išaiškėjo, kad stipresni emociniai ryšiai sieja su viena iš seserų. Santykius su kita vadina tiesiog „gerais“. Esant grupei žmonių, atsiranda vienas ar keli, su kuriais bendraujama labiau, kurie labiau patinka, nepaisant to, kad su kitais irgi mielai bendraujama. Tai pastebėta kalbant apie brolius ir seseris. Vienas brolis ar sesuo yra artimesnis nei kiti.

2.4.3. Santykiai su broliais ir seserimis bėgant metams

Galima išskirti tris variantus:

- Bėgant metams, santykiai su broliais ir seserimis gali kisti – tvirtėti/silpti, išlikti tokie patys.
- Santykiai nekinta

Seserims sukūrus savas šeimas, informantės teigimu, jų santykiai nepakito. *„Žinoma, rečiau matydavomės, nė kaip, kai kartu vienuose namuose gyvenom, bet santykius visada palaikydavom.“*
(Irena).

- Santykiai tampa artimesni

Kita informantė teigė, kad santykiai su seserimi, bėgant metams tampa vis artimesni. *„Šiaip dabar bendraujam. Nu, man atrodo, kad mes jaunystėj šiaip mažiau bendravom. O dabar mes labai pradėjom.“* (Laima). Seseris suvienijo tėvų slaugymas bei padėjimas viena kitos vaikams. Seseriai jaučiamasi ir skolinga:

„...kadangi jinai gyvena dabar su tėvuku, jinai išsiskyrus yra, abu jos sūnai užaugę jau irgi. Ji tėvuką prižiūri. Ji abu tėvus prižiūrėjo. Su mama jinai labai vargo. Ir aš jau labai didelę skolą jai jaučiau visą laiką. Bet kiekvieno jos skambučio aš lėkdavau pasižiūrėti kiekvieną kartą.“ (Laima)

Informantė su seserimi bendraudavo nuolat, tačiau labiau seseris suartino sesers vaikai bei tėvų slaugymas. Sesers vaikai, studijų metais gyveno informantės namuose. Ji jiems vėliau padėjo ir darbą susirasti. Informantė paglobodavo sesers sūnus, o tuo pačiu buvo informacijos šaltinis seseriai apie juos ir jų prižiūrėtoja „<...>jinai žino, kad mano akis tai jau žiūri į juos, kad vis tiek jau, jai ramiai šiek tiek yra.” (Laima).

Interviu metu išryškėjo ir įsipareigojimas šeimos nario atžvilgiu – žino, „kad turim padėti vienai kitai.”(Laima)

Su seserimi bendrauti yra smagu, o be to, jos abi labai viena kitą gerai supranta. Būti kartu – linksma ir įdomu, „mes tiek šposų prikrečiam”.

Santykiai – šaltėja

Informantei, kuri tėvų namuose buvo vyriausia, teko prižiūrėti savo jauniausią seserį. Kaip pastebėta Goetting, vyriausiam vaikui šeimoje, ypač mergaitei, dažnai yra deleguojamos tam tikros tėvų pareigos – prižiūrėti ir globoti jaunesnius brolius ar seseris. Respondentė rūpinosi seserimi jai mažai esant. O taip pat, buvo finansinė parama ir seseriai, ir savo tėvų šeimai apskritai. Seseriai pradėjus eiti į mokyklą, kelerius metus gyveno kartu su respondente.

„O paskui, suprantat kaip paskui – užaugom, turim savo gyvenimus, turim savo šeimas, savo rūpesčius. O dabar dar plius, ji labai stambi yra. Ji mažutė tokia gan ūgiu, už mane daug mažesnė, bet baisiai stora dabar. Tai mūsų pagrindinis bendravimas yra pagrinde telefonu. O taip, kad vaikščioti vienai pas kitą.. Seniau, tai vaikščiodavom, apsilankydavom viena pas kitą. O dabar kažkaip, pastaruoju metu gal kiek ir nutolom. Josios judrumas labai sumažėjęs yra. O be to, aš einu savų anūkų saugoti, ji savo dukrai padeda.”(Monika)

Dabar abiem yra svarbesni močiūčių vaidmenys. Santykių atšalimą vis dėlto informantė prilygino susitikimų dažnumui. Vėliau kalbantis paaiškėjo, kad su sesere susiskambinama beveik kasdien, o prireikus pagalbos žino, kad sesuo atskubėtų padėti tą pačią minutę. Informantės teigimu, labiausiai su seserimi vienija humoro jausmas, bendri prisiminimai, patirtis. Su ja lengva kalbėti, viena kitą labai gerai pažįsta. Abi seseris dabar yra močiutės ir dažniausia pokalbių tema – anūkai. Rūpinasi ir viena kitos sveikata, nuolat klausia, kaip laikos vaikai.

2.4.4. Brolių ir seserų bendravimas

Brolius ir seseris sieja ir dalinimasis problemomis bei bėdomis. Informantė, kurios vyras išgėrinėja, teigė, kad vyro liga nėra vien tik jos ir jos vaikų bėda. Kada žmogų užvaldo alkoholis, tada gyvenimas netenka prasmės. Nei jam pačiam, nei jo šeimai, ir dar keliems asmenims aplinkui šeimą. Ir motina dar jo yra, ir broliai, ir sesuo. Ir mano broliai ir seserys.

Broliai ir seserys vieni kitiems padeda ne vien emociškai, tačiau ir teikdami tam tikras paslaugas. Pvz., padeda broliui ūkininkauti – sodinant bei kasant bulves, ravint ir pan. Tokios pat pagalbos, sesuo sulaukia ir iš brolio.

Informantė, kuri teigė, kad jos ryšiai su seserimi yra labai artimi, sakė, kad viena kitai skambina kiekvieną dieną, tik dėl pokalbių su sesere abi vis dar turi laidinius telefonus. Sesuo – labai artimas žmogus, kuriam, ji gali pasakyt net daugiau nei savo vaikams. Tačiau, vis dėlto sesers slaugyti, jei susirgus, neapsiimtų. Jai teko slaugyti vyro brolių, ir ši patirtis buvo nemaloni. Informantė teigė, jeigu reikėtų slaugytų vyrą, bet „antros eilės giminių, tai jau tikrai – ne!“ (Aldona).

Su seserimi ryšiai buvo artimi visą laiką, ir „galime apie viską pasikalbėti, pasidalinti visokiom paslaptim. Ir seseriai daugiau pasakysi negu savo vaikams.“ (Aldona).

Apibendrinant interviu metus išsakytas mintis, sesuo yra geriausia draugė, draugė, savas žmogus, artimas žmogus, padėjėja, pagalbininkė, patarėja, žmogus, su kuriuo gali kalbėtis apie viską, žmogus, su kuriuo gera būti, bendrauti, žmogus, su kuriuo sieja giminystės ryšiai, žmogus, su kuriuo sieja tik giminystės ryšiai.

Ranguojant bendravimo formas pagal dažnumą, eiliškumas būtų toks:

1. Bendravimas telefonu;
2. Susitikimai;
3. Bendravimas paštu.

Galima daryti ir tokią prielaidą, kad brolių ir seserų santykiai vyresniame amžiuje, jų emocinis artumas ar palaikomų kontaktų dažnumas yra nulemtas praeityje buvusių įvykių, įpročių. Ryšiai, jų pobūdis yra nusistovėję.

IŠVADOS

- Susidomėti vyresnio amžiaus žmonių šeima mokslininkus paskatino demografiniai pokyčiai – gyventojų senėjimas, vyresnio amžiaus žmonių šeimų gausėjimas.
- Kiekvienas šeimos narys turi vykdyti tam tikras pareigas ir lūkesčius kito šeimos nario atžvilgiu. Labiausiai iš šeimos nario tikimasi emocinės paramos, pagalbos nelaimės atveju. Įsipareigojimų šeimos nariui nevykdymas yra socialiai nepriimtinas reiškinys. Tačiau, esant tam tikroms priežastims, kurios, šeimos narių manymu, yra pateisinamos, atleidžia individą nuo šeiminių įsipareigojimų atlikimo. Pavyzdžiui, vyresnio amžiaus tėvų manymu suaugusio vaiko pareiga pirmiausia yra pasirūpinti savais vaikais, todėl rūpintis tėvais jie neturi laiko. Vaikai yra tarsi atleidžiami nuo šios pareigos.
- Išėjimas į pensiją yra reikšmingas žmogaus gyvenimo įvykis, turintis įtakos jo kasdienybei, santykiams su aplinkiniais. Vieniems šis įvykis yra skaudus, susijęs su nežinomybe, kaip paskirstyti ir panaudoti atsiradusį laisvą laiką, kitiems – išėjimas į pensiją yra laukiamas poilsis, laikas, kurį galima skirti sau, savo pomėgiams.
- Pokyčiai išėjus į pensiją – prarandama dalis socialinių ryšių, daugiau laiko skiriama namų ruošos darbams, daugiau laiko praleidžiama namuose.
- Atliktas tyrimas parodė išėjimo į pensiją reikšmę žmogaus gyvenime. Tačiau, ar individualūs pokyčiai daro įtakos sutuoktinių tarpusavio santykiams vienareikšmiškai atsakyti negalima. Individo išėjimas į pensiją gali turėti teigiamos arba neigiamos įtakos jo santykiams su sutuoktiniu, jų emociniam ryšiui, tačiau gali ir nedaryti jokio poveikio. Galima daryti prielaidą, kad santykių pokytis (jei toks yra) iš dalies priklauso nuo to, kaip išėjimo į pensiją faktą vertina pats individas ir kaip jį vertina jo sutuoktinis.
- Mėginant išsiaiškinti, kaip buities darbus pasidalina sutuoktiniai, išryškėjo, kad yra „vyriški“ ir „moteriški“ darbai. „Moteriški“ – valgio gaminimas, skalbimas, lyginimas, kambarių tvarkymas, siuvimas, mezgimas ir pan. „Vyriški“ – buto remontas. Jeigu sutuoktiniai turi sodą, „moteriški“ darbai jame yra gėlių, daržovių sodinimas ir auginimas, laistymas ir panašiai. „Vyriški“ - sodo namelio statyba, remontas. Vyro darbai yra tie, kurie reikalauja daugiau fizinės jėgos.
- Sutuoktiniams išeinant į pensiją, vyksta namų ruošos darbų persiskirstymas. Daugiau dirba namuose tas, kuris, turi daugiau laisvo laiko. Išėjus į pensiją abiem sutuoktiniams, vėl grįžtama prie tradicinio pareigų pasiskirstymo.
- Netenkant vienos veiklos, ją siekiama pakeisti kita. Sodas pakeičia darbą – vasaros metu keliamasi tuo pačiu metu ir važiuojama į sodą.

- Vaikų išėjimas gali turėti neigiamos arba teigiamos įtakos tėvų tarpusavio santykiams. Tačiau gali šių ir nekeisti.
- Vaikams nebegyvenant kartu su tėvais, kinta tėvo/motinos vaidmenys. Jie tampa labiau simboliniais. Vaikams nebereikia nuolatinės tėvų priežiūros. Tėvai padeda vaikams jų atskiro gyvenimo pradžioje – padeda auginti anūkus, įsigyti nuosavą būstą. Laikui bėgant vaikų reikalavimai tėvų atžvilgiu – mažėja.
- Svarbiausia suaugusių vaikų pareiga, tėvų nuomone, yra rūpinimasis savais vaikais.
- Vyresnio amžiaus tėvai stengiasi ir nori padėti vaikams, jei šiems reikia jų pagalbos. Pagalbos ir paramos jie tikisi ir iš savo vaikų. Nors vaikai palieka tėvų namus, tačiau santykiai išlieka artimi. Laikomasi tam tikrų šeimos, kurioje užaugta tradicijų. Pvz., visiem kartu švęsti svarbiausias metų šventes, lankyti kapus.
- Jeigu, kaip siūlo Goetting, brėžtume apskritimą, simbolizuojantį šeimos narius, tai broliai ir seserys (abiejų sutuoktinių), atsidurtų aplinkui šį apskritimą (jeigu broliai ir seserys palaiko artimus tarpusavio ryšius).
- Kalbant apie brolius ir seseris vyresniame amžiuje yra svarbu atskirti du dalykus: emocinį artumą bei palaikomų kontaktų dažnumą. Tai, kad dažniau susitinkama, nebūtinai reiškia, kad emocinis artumas su tuo broliu/sesere yra tvirtesnis, nei su tuo, su kuriuo susitinkama rečiau.
- Apibendrinant informantų mintis, sesuo vyresniame amžiuje gali būti geriausia draugė, draugė, savas žmogus, artimas žmogus, padėjėja, pagalbininkė, patarėja, žmogus, su kuriuo gali kalbėtis apie viską, žmogus, su kuriuo gera būti, bendrauti, žmogus, su kuriuo sieja giminytės ryšiai, žmogus, su kuriuo sieja tik giminytės ryšiai.
- Santykiai su seserimis ar broliais vyresniame amžiuje gali būti: artimi (dažnai skambinamasi, prireikus pagalbos - kreipiasi ir žinoma, kad jos sulauks) ir formalūs (kontaktai nepalaikomi, susitinkama tik esant ypatingom progom).
- Brolius ir seseris vyresniame amžiuje sieja: vaikystės ir jaunystės patirtis, giminytės ryšiai, dalijimasis tais pačiais prisiminimais, panaši gyvenimo patirtis, rūpinimasis tėvais.
- Brolių ir seserų tarpusavio ryšiai gali kisti laikui bėgant arba išlikti tokie patys. Galima būtų daryti prielaidą, kad brolių ir seserų ryšiai šiame amžiuje yra anksčiau vykususių įvykių rezultatas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Allen K. R., Blieszner R., Roberto K. A., Farnsworth E. B., Wilcox K. L. Older Adults and Their Children// Family Patterns of Structural Diversity. Family Relations, 1999, Vol. 48, no. 2, p. 151-157. [žiūrėta 2006 m. vasario 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/01976664/ap020079/02a00050/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
2. Allen K. R., Blieszner R., Roberto K. A. Families in the Middle and Later Years: A Review and Critique of Research in the 1990s// Journal of Marriage and Family, Vol.62, no.4, p.911-926. [žiūrėta 2006 m. vasario 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00222445/ap050004/05a00060/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
3. Bedford V. H. Sibling Relationship Troubles and Well-Being in Middle and Old Age// Family Relations, 1998, Vol. 47, no. 4, p. 369-376. [žiūrėta 2006 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/01976664/ap020077/02a00090/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
4. Blieszner R., Mancini J.A. Enduring Ties: Older Adult's Parental Role and Responsibilities// Family Relations, 1987, Vol.36, no.2, p. 176-180. [žiūrėta 2006 m. gegužės 11 d.].Prieiga per internetą: <http://jfi.sagepub.com.ludwig.lub.lu.se/cgi/reprint/27/11/1561>.
5. Connidis I. A. Life Transitions and the Adult Sibling Tie: A Qualitative Study// Journal of Marriage and the Family, 1992, Vol. 54, no. 4, p. 972-982. [žiūrėta 2006 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00222445/ap020118/02a00220/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
6. Connidis I. A. Closeness, Confiding, and Contact Among Siblings in Middle and Late Adulthood// Journal of Family Issues, 1995, Vol.16, no. 6, p. 722-747 [žiūrėta 2007 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/linker/ebSCO_local?9511203560.
7. Coontz S. Historical Perspectives on Family Studies// Journal of Marriage and the Family, 2000, Vol.62, no.2, p. 283-297. [žiūrėta 2006 m. vasario 9 d.]. Prieiga per internetą: http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/linker/link/lub/jstor/00222445_2000_62_2_283-297/00222445/ap050002/05a00030_sici_0022-2445%28200005%2962%3A2%3C283%3AHPOFS%3E2.0.CO%3B2-I.
8. Curtis R. F., MacCorquodale P. Stability and Change in Gender Relations// Sociological Theory, 1990, Vol. 8, no. 2, p. 136-152. [žiūrėta 2007 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/07352751/ap010013/01a00020/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
9. Grigas R. Lietuvos šeima. Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos institutas, 1994-1995.
10. Goetting A. The developmental Tasks of Siblingship over the Life Cycle// Journal of Marriage and the Family, 1987, vol. 48, no. 4. pp. 703-714. [žiūrėta 2007 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00222445/ap020094/02a00040/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
11. Goffman E. Sąvež pateikimas kasdieniniame gyvenime. Vilnius: Vaga, 2000.

12. Hansson R. Q. Relational Competence, Relationships, and Adjustment in Old Age// Journal of Personality and Social Psychology, 1986, Vol. 50, no. 5, p. 1050-1058. [žiūrėta 2006 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: http://ft.csa.com.ludwig.lub.lu.se/ids70/resolver.php?sessid=e78fc420fd95a409d47c267eafdae8ad&server=www-ca2.csa.com&check=ecc3ba6768f626e2af03bcb102ec4bf7&db=psycarticles-set-c&key=PSP%2F50%2Fpsp_50_5_1050&mode=pdf.
13. Ikkink K. K., Tilburg T., Knipscheer K. C. P. M. Perceived Instrumental Support Exchanges in Relationships between Elderly Parents and Their Adult Children: Normative and Structural Explanations// Journal of Marriage and the Family, 1999, Vol. 61, no. 4, p. 831-844. [žiūrėta 2006 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00222445/ap020146/02a00030/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
14. Irish G. P. Sibling Interaction// Social Forces, 1998. Vol. 53, no. 3, p. 279-288. [žiūrėta 2007 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00377732/di010824/01p0002k/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
15. Karalienė M. Lietuvos šeima. Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos institutas, 1994-1995.
16. Kulik L. Marital Equality and the Quality of Longterm Marriage in Later Life// Ageing & Society, 2002, Vol. 22, p. 459±481. [žiūrėta 2007 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: http://journals.cambridge.org.ludwig.lub.lu.se/download.php?file=%2FASO%2FASO22_04%2FS0144686X02008772a.pdf&code=2e1c3014d71a90124579326df0a7aa58.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2006 m. liepos 23 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274999&p_query=&p_tr2=.
18. Lee R.T. Sibling Relations in Adulthood// Journal of Marriage and the Family, 1990, Vol. 52, no.2, p. 431-440. [žiūrėta 2007 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą:
19. <http://www.blackwell-synergy.com.ludwig.lub.lu.se/doi/pdf/10.1111/j.1469-7610.2006.01699.x>.
20. Lye D. N. Adult Child-Parent Relationships // Annual Review of Sociology, 1996, Vol. 22, p. 79-102. [žiūrėta 2007 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/03600572/di974068/97p0120v/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
21. Mikulionienė S. Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai. Kolektyvinė monografija. Vilnius: STI, 2003.
22. Mirowsky J., Ross C. E. Age and the Effect of Economic Hardship on Depression// Journal of Health and Social Behavior, 2001, Vol. 42, no. 2, p. 132-150. [žiūrėta 2006 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00221465/sp030002/03x0013m/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>
23. Moen P., Kim J. E., Hofmeister H. Work/Retirement Transitions, Gender, and Marital Quality// Social Psychology Quarterly, 2001, Vol. 64, no. 1, p. 55-71. [žiūrėta 2006 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/01902725/sp030001/03x0006f/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>
24. Naujanienė R. Socialiniai senėjimo aspektai// Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Socialinio darbo institutas, 2004.
25. Nock S. L. Sociology of the Family. New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1987.
26. Statistikos departamentas. Lietuvos gyventojai pagal amžių 2006. Vilnius, 2006. [žiūrėta 2006m. birželio 27d.]. Prieiga per internetą : http://www.std.lt/lt/catalog/list/?cat_y=2&cat_id=3.
27. Stein C. H., Wemmerus V. A., Ward M., Gaines M. E., Freeberg A. L., Jewell T. C. "Because They're My Parents": An Intergenerational Study of Felt Obligation and Parental Caregiving// Journal of Marriage and the Family, Vol. 60, no. 3, p. 611-622. [žiūrėta 2006

- m. gegužēs 12 d.]. Prieiga per internetu: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00222445/ap020141/02a00050/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf> .
28. Wenk D. A. , Hardesty C.L, Morgan C. S. Blair S. L. The Influence of Parental Involvement on the Well-being of Sons and Daughters// Journal of Marriage and the Family, 1994, Vol. 56, no. 1, p. 229-234. [žiūrēta 2007 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetu: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00222445/ap020123/02a00230/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.
29. White L. K., Riedmann A. Ties Among Adult Siblings// Social Forces, 1992, Vol. 71, no.1. p. 85-102. [žiūrēta 2006 m. gegužēs 21 d.]. Prieiga per internetu: <http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/jstor/printpage/00377732/di010938/01p0006o/0.pdf?dowhat=Acrobat&0.pdf>.

1 priedas. Interviu gairės

Tema: Vaidmenų pokyčiai vyresnio amžiaus žmonių šeimose

Išvardinkite savo šeimos narius.

Sutuoktiniai

Išėjimas į pensiją.

Kas pasikeitė (jei pasikeitė) jūsų gyvenime jums sulaukus pensinio amžiaus? Kaip? Koks yra jūsų gyvenimas dabar? Nupasakokite savo dieną.

Kas pasikeitė (jei pasikeitė) jūsų gyvenime jūsų sutuoktiniui sulaukus pensinio amžiaus? Kaip pasikeitė (jei pasikeitė).

Nedirbantiems: Ar laukėte pensinio amžiaus? Kodėl? Ar laukėte išėjimo į pensiją? Ar iš karto išėjote į pensiją? Kokios priežastys lėmė išėjimą?

Dirbantiems: Kiek jau laiko dirbate tame darbe? Ar keitėte darbus? Ar teko keisti profesiją? Kodėl? Dėl kokių priežasčių dirbate? Jeigu turėtumėte pakankamai pinigų pragyvenimui, ar dirbtumėte? Ar išėję į pensiją ieškojote apmokamo darbo? Kodėl? (Kokio?) ar ieškojo jūsų sutuoktinis? Kodėl? (Kokio?)

Ar pasikeitė jūsų ir sutuoktinio santykiai? Kodėl, kaip?

Ar dalinatės pareigomis namuose? Kokius darbus namų ūkyje atlieka Jūsų sutuoktinis? Ką darote jūs? Jūsų nuomone, ką turėtų daryti sutuoktinis?

„Tuščio“ lizdo laikotarpis

Ar vaikai gyvena kartu su jumis? Kaip pasikeitė jūsų gyvenimas vaikams palikus namus/vaikams suaugus? Ar pasikeitė jūsų su sutuoktinio santykiai? Jei taip-kaip, kodėl? Kas pasikeitė jūsų gyvenime? Su kokiomis anksčiau nepatirtomis problemomis/džiaugsmiais susiduriate dabar? Ko tikėtės iš savo sutuoktinio?

Santykiai su vaikais

Ar bendraujate su savo vaikais? Kaip dažnai? Ar esate patenkintas/-a tuo bendravimu? Kokiomis temomis dažniausiai kalbatės?

Ko jūs tikėtės iš savo vaikų? Kodėl?

Ko, jūsų manymu, jūsų vaikai tikisi iš jūsų? Kodėl?

Kaip pasikeitė jūsų bendravimas su vaikais jiems išėjus iš namų/vaikams suaugus? Kodėl?

Santykiai su broliais/seserimis

Ar palaikote ryšius? Kaip? Kodėl? kokie tie ryšiai yra?

Ar kinta ryšiai, santykiai, bendravimas metams bėgant? Kaip, kodėl?ką jums reiškia šie santykiai?

Ar esate patenkinti tais santykiais? Kodėl?

Kas jus vienija? Kas skiria?

2 priedas. Interviu išrašai

Interviu su Laima

I – interviuotoja

L – Laima

I: Gal galite išvardinti savo šeimos narius?

L: Šiaip jau aš esu ištekJusi du kartus, tai turiu vyresnį sūnų dar vieną, o šiaip esu aš, vyras ir jaunesnis sūnus.

I: O prieš kiek laiko išsiskyrėte?

L: Išsiskyriau aš labai seniai jau. IštekJau jauna, bet tepragyvenom penkerius metus. Išsiskyriau, ir liko tas vaikelis. Ilgą laiką gyvenau viena, o paskui va sutikau kitą vyrą. Tas buvo šešiasdešimt devintais metais. Taigi jau seniai kartu gyvenam.

I: Gal galite pasakyti, kiek jums metų?

L: Man yra šešiasdešimt penkeri. Esu pensijinio amžiaus. Aš ir čia dirbu, Švietimo ministerijos padalinyje, ir dar paskaitų turiu. Skaitau prancūzų kalbą kolegijoje.

I: Ką jums reiškia būti pensinio amžiaus?

L: Atvirai pasakius, aš tai nelabai jaučiu savo amžiaus. Man kitą kartą atrodo, kad nu kartais man tik primena kiek man amžiau jau yra. Kartais aš galvoju, kad esu jaunesnė. O šiaip tai, nu gal todėl kad dar ir dirbu, jeigu sėdėčiau namuose ir galvočiau, kaip čia dabar man pragyvent, tai gal ir labiau jauščiau savo amžių. O dabar tai, dūšioj jaučiuosi jaunatviškai.

I: O kodėl jūs dirbate?

L: Šiaip jau, jeigu pensija iš pat pradžių būtų buvusi normali, tai aš tikrai jau nebedirbčiau. Nu gal paskaitų kolegijoje kiek pasilikčiau. Šiaip jau tikrai nedirbčiau. bet mano laikais, kada aš dirbau tik pedagoginį darbą – dėščiau prancūzų kalbą ir plius pamokų buvo tikrai labai nedaug, tai vat atlyginimas, nu tuo laiku užteko pragyventi, bet būdamas jaunas niekada negalvoji, kaip užsidirbti senatvei. Tai va, dabar vis tiek reikia kažkaip išlaikyt. Vis tiek kažką esi sukūręs, tai butą įsigijom viską, tai nesinori jo prarast. O šiaip tai galvoju, kad va, ir vaikas gal grįš, tai reiks jį išlaikyt. Man tai sako, kad nu nebūtinai laikyt jį – gali keisti į mažesnį. Nu bet nesinori.

I: Darbas ar teikia jums pasitenkinimą kažkokį?

L: Aš visiškai kitokį darbą dirbau. Aš iki išvažiavimo į Afganistaną ir tada, kai gimė mažėlis. Nu vyras gavo darbą Afganistane, išvažiavo į technikumą ten, tai o aš jau buvau kaip šeiminkė ten. Visiškai kitokį darbą dirbau. Dirbau aukštojo mokslo ministerijoje ir kuravau metodines komisijas. Mano darbas tada buvo toks kūrybingas – po komandiruotes važiavau dažnai ir visur kitur, kuruodavau bibliotekas aukštųjų mokyklų – nu buvo įdomesnis žymiai darbas mano. Paskui susiklostė taip, kad kai grįžau – čia šitos visos reformos – ministerijos jungėsi, visus taškė blaškė, o priedo turėjau dar ir sveikatos problemų, tai va taip ilgai turėjau nedarbingumo lapelį. Gavosi taip, kad atėjau čia, kai šis centras tik kūrėsi. Tada man pasiūlė ateiti ir atsisėsti prie direktoriaus, pavaduoti moterį anksčiau čia dirbusią, kuri buvo į atostogas išėjusi. Tai kaip atsisėdau, tai ir sėdžiu čia jau dešimt su virš metų.

Tai va, čia dirbu virš dešimt metų, o kolegijoje, tai čia buvo pertrauka nedidelė, aš apskritai visą laiką dirbau per kelis darbus praktiškai. Toks jau mano būdas. Netgi dirbdama aukštojo mokslo ministerijoje. Tada mane pasikvietė Statybos buvusios kolegijos direktorius padėstyti pas jį. Ten skaityti prancūzų kalbą. Vat nuo ten ir pradėjau. O iki to laiko Naujoj Vilnioj dirbau pedagoginį darbą, paskui iš ten išėjau ir atėjau į ministeriją dirbt. Tai dėščiau visą laiką. Buvo pertrauka po direktoriaus mirties, bet vėliau dirbau licėjuje su rusiška grupe. Porą metų dirbau. Tada gal buvo poros metų pertrauka. Dabar turiu pamokų kolegijoje čia visai arti šio mano pagrindinio darbo.

Turiu keletą pamokų ten, man direktorius leidžia išeit padėstyt. Išeiti darbo metu man leidžia. Tai va ir dirbu. Kartais pareinu namo... visgi amžius duoda savo ir pensija ne veltui skiriama yra, jautiesi žmogus pavargęs, bet paskui pailsi ir vėl kažkaip.

I: O čia jus pilnu etatu dirbat?

L: Taip, taip. Pilnu etatu. Esu specialistė. Pas mus tokios kaip sekretorės ir nėra čia. Tai vienu žodžiu, aš čia ne tik ragelį kilnoju, bet ir kitokių papildomų pareigų turiu. Tai man tai visiškai čia neblogai yra. Man ir įdomu dirbti. Bet atrodo, kad nieko fizinio neveikiu čia, bet emociškai labai pavargstu. Todėl, kad yra kažkokia trintis – tarp vienu darbuotojų, tarp kitų darbuotojų, tarp direktoriaus ir darbuotojų. Žmogus ateina su sugadinta nuotaika, ateina čia pasipasakoti. Ir atrodo, kad nepriimi to kaip savo, bet vis tiek – kaip kerpė sugeri sugeri, ir ateini namo, tai tik kojas išskelt noris ir susiraityt kur nors į kamuoliuką.

I: O ką jums reiškė būtent pats pensinio amžiaus sulaukimas?

L: Ai, aš apie jį visiškai negalvoju. Atėjo ir atėjo. Žinojau, kad ateis ir visą laiką galvojau – mano buvusi direktorė, kai metodiniam dirbau – jinai su ta pačia diena išėjo iš darbo savo noru. Jinai laukė tos dienos, ir su ta pačia diena, jinai išvažiavo. Išėjo iš darbo, kai tik sukako pensinis amžius. Aš nežinau, gal kad būtų anūkų krūva ir reikalinga būtų jiems pagalba mano, galbūt tada ir sėdėčiau namuose. Galbūt tada prisitaikčiau. Dabar nežinau. Aš žinau, kad man jau reikia eiti, bet vis tiek dar nenoriu.

I: O kodėl sakot, kad jums jau reikia eiti?

L: Sveikata mano dar tfu tfu tfu – negaliu skūstis. Ir žmonės man dar nieko nesako, nu bet aš sakiau, kad reikės su direktoriumi pakalbėti ir pasakyti, kad jis rokiruotę padarytų – pakeistų mane ir pasodintų čia jaunesnę kokią panelę sėdėti. Gal jam pačiam nemalonu – sėdi senas žmogus čia. Gal jam pačiam maloniau būtų. Nors aš nesijaučiu sena, bet vis tiek.

I: O kiek tada dar planuojate dirbti?

L: Man atrodo, kad kaip Dievas duos, taip ir bus. Nu nežinau. Nu nebent sveikata sušlubuotų, tai tada jau tikrai teks apriboti.

I: O jei vyrui kas nors?

L: Arba vyrui kas nors nutiktų. Nu vienu žodžiu, jei kam nors kas nors negerai, ar vyrui, ar vaikui, ar man pačiai – tai tada jau išeičiau. Tikrai nebedirbčiau.

I: Ar slaugytumėte savo artimuosius, ar kviestumėte, samdytumėt slaugę pav.?

L: Namuose, tai ne, turbūt nieko neimčiau, nieko nekviesčiau. Žinau, kad čia va gyveno, gyveno vyro tėvas pas mus, tai va teko slaugyt.

I: Jūs slaugėt?

L: Aš slaugiau vyro tėvą. Ir per pietus lėkdavau namo, kad jam valgyt paduoti. Ir rytą pirmiausia atsikėlusi eidavau į jo kambarį žiūrėti pirmiausia, kas ten daros, nu žodžiu – man jau teko slaugyt. Mano sesuo mano tėvus slaugo. Mamos jau nebeturim, bet tėvukas dar va yra – devyniasdešimt dviejų metų, bet jis su visu protu ir visa kita, tai ji slaugo jį ir kažkaip net minties nekyla, kad reiktų ką nors pasikviesti ar jį kur nors kam nors atiduoti. Tai jeigu pas mus būtų kokia bėda ar ką, tai tikrai mesčiau visus darbus ir eičiau slaugyt. Ir nekviesčiau nieko.

I: O kaip manot, ar vyras jūsų pasielgtų taip pat?

L: Manau, kad ne.

I: O kodėl taip manote?

L: Žinot, aš nežinau kaip dabartinis jaunimas į visokius lyčių pasiskirstymus žiūri, bet man atrodo, kad mano vyras yra ankstesnio išauklėjimo rezultatas – kada vyras yra vyras šeimoj, o moteriai priklauso viskas. Nu ir aš panašaus auklėjimo esu, bet aš nesigailiu, kad mane taip tėvai išauklėjo, todėl, kad man dabar yra labai lengva. Nu galbūt aš ten nemokėsiu namuose rozetės susitvarkyt, ir tai, jei labai reiktų – susitvarkyčiau, ar lygintuvo susitaisyti, ar nu fiziškai nepakelsi kažko, bet šiaip tai kitokios problemos man nėra – ar ten valgyt padaryti, ar ten išlyginti, ar ten išskalbti – nu dabar ir skalbimas jau ne toks – tos mašinos ir visa kita, ir man jokios bėdos nėra. Aš pati sau namuose ir langus valausi. Dar man bendradarbės sako, kad aš galėčiau sau leisti pasisamdyti, kad kas langus už mane išvalytų, nu man tas kol kas nepriimtina. Galbūt aš dar sugebėčiau užsimokėti

už tuos reikalus, bet jeigu aš sveikatos turiu ir galiu išsiplaut langus, tai kodėl aš turiu kažką samdyti?

Aš visus tuos darbus namuose tikrai viską darau. Vyro, jeigu paprašau, jis man padeda. Kilimą išsiurbt ar ką. Reikia būtinai pasakyti, nes nesupras, kad reikia būtinai pasisiūlyti. Reikia pasakyti, tai padarys. Bet jeigu, kas sugedo, jei kas negerai, tai tada jis pats rūpinasi, kviečia meistrus ir viską. Aš žinau, kad tai bus padaryta ir man dėl to rūpintis nereikės.

I: Aišku. Ar turite sodą?

L: Turiu sodą. Sode irgi yra darbų pasidalinimas. Bet čia buvo priverstinai padalinti darbai, kadangi, čia nei iš mano, nei iš vyro pusės, bet buvo taip – kai mes įsigijome sodą, pasistatėm namą. Tokį nedidelį namuką. Sodą įsigijom prieš kokių dvylika metų. Čia jau vėliau mes jį nusipirkom. Buvusi bendradarbė išvažiavo į Ameriką ir paprašė sodą prižiūrėt du metus. Man labai norėjosi sodo visą laiką ir man labai patiko, bet kadangi, jis buvo ne mūsų, tai vyras ten nė piršto neprikišo. Bet jie atvažiavo vėliau ir pardavė tą sodą, tai tada jis pamatė, kad man norisi, tai mes ieškojom ir nusipirkom. Nusipirkom tokį, kad buvo namas, bet jo buvo tik sienos sumūrytos, uždengtas sodas, o daugiau nieko nepadaryta. Tai vyras viską darė pats. Kažko tai į talką ką nors pasikviesdamas. Ten ir garažą primūrijo, ir visą vidaus įrangą, ir išvedžiojimais vidaus, ir elektros instaliaciją – viską viską. Nu žodžiu, ir sienas pats ir lygino, ir dailino, ir kaip mes sakom – ir išlaižė viską. Tai aš jau neprašiau, kad jis man eitų lysves sukastų ar ką nors, žodžiu, o daržą darydavau aš. Bet aš daugiau gėlių negu daržą. Pas mane dabar jis, tai visą laiką dar sakydavo, kam aš tas gėles visur kišu, jei dar aplinka nesutvarkyta, visur statybos vyksta. Tai aš jam atsakydavau, kad jeigu jau pasodinta yra, tai visada galima persodinti. Tai dabar nebėr bėdos.

I: O ko jūs apskritai tikėtės iš savo vyro?

L: Žinot, ką aš tikiuosi, nors mano vyras ne auksinis jis yra, jis kieto charakterio, užsispyręs yra – avinas vienu žodžiu, tai bet aš saku, kad jei žmogus, jis rūpinasi šeima, nežiūri į šonus ir negeria, tai visa kitą prisiderint galima. Kažkaip tai prisiderini pats, kažkaip tai nusileidi ir paskui padarai savaip kaip tau reikia. Apeini kampus, apdailini kažkaip tai. Aišku, tas ateina jau su amžium, kadangi prasideda rietenos ir visa kitą, o jeigu nenori, kad šito būtų, reikia išmokti diplomatijos.

I: Dar norėjau paklausti, ar keičiasi santuokos kokybė laikui bėgant?

L: Taip, labai keičiasi. Jeigu buvom iš pradžių kaip širšilai – abudu daužėmės ragais. Aš tai žuvis esu, tai neturiu kuo daužytis, bet jau pas jį yra ragai☺ tai paskui pamačiau, kad nereikia nei sau nervų gadintis, nei jam gadint, geriau nutylu, nueinu, patyliu. Mano tokia taktika. Ir viskas, o paskui..., bet vis tiek aš turiu pirma pradėt šnekėti. Jeigu aš nepradėsiu, tai galim tylėt ilgai. Tai taip. Santykiai daros brandesni. Dabar mes kivirčijamės dėl smulkmenų, buitinių dalykų, jau tokių rimtesnių kivirčų nebūna. Tai ar tapetus tokius ar ne tokius, tai vėl ką nors tokį ar ne tokį. Tai aš kitą kartą jau turiu ir tokį posakį – tai ką tu manęs klausai, jeigu padarysi vis tiek savaip. Juk svetimų žmonių nėra, mes tik dviese, tai neklausk tu mano nuomonės.

I: Ar vaikai gyvena kartu su jumis?

L: Negyvena.

I: Kaip keitėsi jūsų gyvenimas, jūsų su vyru tarpusavio santykiai, kai vaikai išsikraustė iš namų?

L: Man tai labai trūksta vaikų. Nu vyresnysis tai išėjęs labai anksti, kadangi čia mes kai tą butą įsigijom, čia viską, tai paklausėm jo, ar jis nori kartu gyventi, ar atskirai, nes yra galimybė nupirkti du atskirus butus. Kadangi jis buvo tik grįžęs iš kariuomenės, tai aišku gyventi kartu su tėvais jam nesinorėjo. Tai padarėm taip, kad jis atskirai gyventų. O mažėlis, kada išvažiavo, jis man tepasakė, jis labai važiavo skaudančia širdim, išvažiavo į Angliją mokytis. Aš jį guodžiau, sakiau, kad aš ir atvažiavau į Vilnių, neturėdama aštuoniolikos metų, bet neprapuoliau. Neprapulsi ir tu. Taip jam sakiau. Nu žodžiu, mūsų labai artimi ryšiai buvo su vaiku.

I: O dabar?

L: Ir dabar jie tokie patys yra. Todėl, kad aš nežinau, kiekvieną savaitę, bent kartą jis man parašo į elektroninį paštą arba paskambina būtinai. Tai tėvas visą laiką dar mus erzina – tai jau atitrūko nuo močios sijono ar dar ne. Tai jis atitrūkęs senai yra. Nuo mažens labai aktyvus buvo, lankė įvairius būrelius, nuolat važinėdavo į visokias stovyklas, į įvairius susibūrimus. Daug važinėdavo, iš pradžių – po Lietuvą, o paskui ir po visą Europą. Va taip jis atitrūkęs yra, ir gana savarankiškas, bet kažkoks

artimas ryšys yra. Gal todėl, kad mes likom, kai jam buvo pusę metų, mano vyras išvažiavo į Afganistaną dirbti. Dėstytojauti ten ir mes likom abu. Aš su juo buvau viena metus laiko, o po to mes jau nuvažiuom. Bet vis tiek – jis išeina į darbą, o aš su vaiku visą laiką. Praktiškai keturis metus aš vaiką auginasi. Ne be jokių darželių, ne be jokių niekų. Ir vaikas į mokyklą išėjo ne darželinukas, o naminukas būdamas. Nu ir gal toksai ryšys ir atsiradęs tarp mūsų yra.

I: O sakykit, o dabar ar jums užtenka tokio bendravimo?

L: Nu dabar, aš turiu sakyti, kad užtenka, todėl kad man tai labai gerai. Aš svarbu žinau, kad jis yra gyvas ir sveikas ir man dėl to labai gerai. Nu dabar jis jau panelę susiradęs viską, tai aš žinau, kad man dėmesio dabar bus jau žymiai mažiau. Bet kitaip jau ir būt negali. Nu aš jau taikaus prieš šito.

I: O ko jūs tikėtės iš sūnaus?

L: Žinot, po visų šitų va bėdų, po įvairių ligų ir šiaip, tai aš jau noriu, kad tik sveikas būtų. Ir aišku, gi norisi, kad jam gyvenime pasisektų. Ir kad jis gyventų normaliau ir žmoniškiau ir viską. Jis kaip ir nori grįžti. Bet dabar kai jau mergaitė jau atsirado, tai gal jie ten ir giliau šaknis įleis Anglijoje, o gal ir sugrįš.

I: Norėtumėt, kad grįžtų?

L: Na sunku pasakyti labai. Aš visą laiką galvoju – ką jis parvažiavęs čia darys? Čia gi reiks jam ir vėl prasimušti sau kelią, viską pradėti nuo pradžių. Būtų visiškai neblogai aišku, kad jis galėtų ir čia, ir čia būt. Kad galėtų ir čia, ir ten normaliai gyventi. Bet kaip bus, tai taip.

I: O jei jis grįžtų, norėtumėt, kad gyventų kartu su jumis?

L: Na jis pats nelabai norėtų manau. Jeigu jis sukurs šeimą, tai jis tikrai nenorės gyventi su tėvais. Man atrodo, kad būtų paprasčiau, jeigu atskirai gyventumėm. Aš tai sutinku išeiti kur nors kitur gyvent, išeiti į mažesnę būstą, o jam užleisti šitą ir aš galiu padėti bet kada. Aš galiu padėti, jei vaikučiai atsirastų ar ką, galiu padėti juos prižiūrėti. Bet, kokia bebūtų gera marti, kokia bebūtų, kokia besistengtų anyta būti gera, vis tiek atsiranda kokia trintis. Anksčiau ar vėliau vis tiek kas nors išlenda. Todėl geriau man atrodo, kad būna geri santykiai, tegul jau jie savarankiškai gyvena. Aš vyresniajam leidau visiškai savarankiškai gyventi, visiškai nesikišau į jo gyvenimą. Jeigu reikia – pabendraujam, bet šiaip nereguliuoju. Man tai kitą kartą labai keista yra, kada motina reguliuoja dukters gyvenimą. Nu ir nereguliuoja kitą kartą ne į tą pusę. O čia jau patys. Aš manau, kad turi patys pasikloti. Man tėvai nereguliuojo. Visą laiką, nors kaimo žmonės, bet jeigu jiems kas nepatiko, jie pasakė, bet nereguliuojo. Aš prisimenu, kaip mano pirmas vyras mano mamai apskundė, kad aš pradėjau rūkyti. Nu tada, tais laikais gal ir nelabai daug tų rūkančių moterų buvo, bet tada mūsų visas gyvenimas jau ėjo link skyrybų, ir jis jau nebežinodamas kaip mane sulaikyti ar ką, ar kaip ižvesti mane, ar mamą įskaudinti, jis mamai tai pasakė. Bet mano mama, nors kaimo žmogus, ji jam atsakė, kad kol aš gyvenau su ja, aš nerūkiu. Ji va šiaip pasakė. O jeigu ji su tavim pradėjo rūkyti, tai pats galvok, kodėl taip atsitiko.

I: Prisiminkite tą laikotarpį, kai sūnus susikrovė lagaminus ir išvyko į Angliją? Kokie buvo jūsų santykiai su vyru?

L: Na jie tokie..., jie keitėsi. Keitėsi. Turbūt keitėsi. Mes tada, na buvo apie ką daugiau šnekėti, nuolat klausinėjom vienas kitą – ar tau skambino, sūnus, ar tau, kaip čia tas mūsų vaikas gyvena ir visa kitą. Gal ir padaugėjo to bendravimo. Vis tiek jau likom vieni du. Taip. Bet tokios nei trinties kad kokios daugiau, nei pykčių ar barnių kokių neatsirado.

I: Kas naujo, kas keičiasi jūsų gyvenime?

L: Nu ir nežinau kaip čia pasakius. Man tai didžiausias džiaugsmas sodas yra, kai aš nuvažiuoju į sodą, aplakstau, apžiūriu savo žolytes, gėles visas, tai man labai patinka. Nors vyras sako, kad nėra jokios naudos man iš to sodo. Nu nėra, nors tiesa pasakius, mano daržovės visai neblogai dera, bet kol nuvažiuoji, kol grįžti, jeigu paskaičiuot viską, materialiai versti, tai aišku ten tos daržovės... nueisi į Maximą ir pigiau nusipirksi. Bet, nieks man tokių daržovių neparduos, kadangi mano yra be chemijos, tai vienas dalykas, antras dalykas – nieks neįvertina moralinės naudos, todėl kad man pavyzdžiui yra didžiausias džiaugsmas pasižiūrėti kaip lenda koks daigelis, pasižiūrėti kaip pražysta koks pumpurėlis. Vyras vis burba, kad aš tas gėles sodinu. Bet jau dabar ir pats dažnai, vis apeina ir sako, kad ar matei, kad jau tokia ar tokia gėlė pražydus yra. Tai reiškia, kad jam irgi patinka iš tiesų. Tik jam paburbėti reikia. Tai va. Man šitas iš tikrųjų teikia didžiulį pasitenkinimą. Nieks šito

neapskaičiuos. Fiziškai pavargsti, nu bet tai išsiprausi ir praėina tas nuovargis. Pamiegojai ir vėl gerai. Jeigu nori, tai taip, aš suprantu, kad jeigu ten gyveni vietoj ir kiekvieną dieną po truputį išlendi ir kažką padarai, pasikrapštai, tai nepavargsti. O jeigu nori, kad būtų neapleista, tai nuleiki šeštadienį, sekmadienį, tai jau stengies viską padaryt ir sutvarkyt. Tai jau tada pavargsti. Bet vėl ir vėl lauki šeštadienio.

I: O dar apie vaikus pakalbėkime. LR Konstitucijoje nurodyta, kad vaikai turi rūpintis savo pagyvenusiais tėvais. Ką jūs manote šiuo klausimu?

L: Čia nelabai, kas turi, aš nežinau, man atrodo, kad vaikas šitą dalyką įgyja stebėdamas savo tėvus. Jeigu tėvus savo tėvus žiūri ir prižiūri, tai galbūt yra tikimybė, kad vaikas ir tave žiūrės. Bet aš pavyzdžiui, neturiu didelės vilties, kad mane prižiūrėtų senatvėje. Ir jeigu su manimi kokia didelė bėda atsitiks, tai vienas dalykas, berniukai, antras dalykas – marčios, panelės, jau dabar kitaip į šitą dalyką žiūri. Aš savo vaikams ir sakau – rašykit atsižadėjimus ir mane atiduokit į senelių prieglaudą. Visiškai nieko prieš esu. Parašykit ir pasakykit, kad atsisakot mane žiūrėt. Arba, jei išgalit, atiduokit į senelių namus. Aš visiškai nepyksiu, ir nereikia manęs jums žiūrėt. Todėl, kad aš suprantu, jog užkraut save kitam yra labai sunku. Todėl, kad aš be to, aš pažįstu tik vieną vyrą, kuris važiuodavo motinos žiūrėt, nes ji ant patalo, reikia motiną sutvarkyt. Jis važiuoja, bet ne marti važiuoja. Bet aš neturiu pretenzijų svetimam žmogui. Kad ir marčiom – kokios jos geros bebūtų, bet aš tai joms svetima esu. Vis tiek svetima. Ir svetimas žmogus visgi...

I: Jūs to iš moterų pusės daugiau tikėtumėtės?

L: Na aš manau, kad moterys, jos vis tiek yra jautresnės, jos daugiau supranta, atjaučia.

I: Jei turėtumėt dukrą, apsigyventumėt pas ją?

L: Ne, nenorėčiau niekur gyvent. Norėčiau viena gyvent tol, kol sugebėčiau. O kai nebesugebėčiau, tai tada vaikai turėtų nuspręst, ką daryt. Nors žinot, irgi nuo žmogaus priklauso. Kada mirė mano mama, tai buvo abu mano sūnūs atvažiuavę. Mano tėvas, nors sunkiai vaikstantis, paprašiau jo, kad jie parvežtų namo senelį. Nenorėjau, kad jis į kapines važiuotų. Nemačiau nieko, kas ten tarp jų buvo, bet man senelis vėliau pasakė, kad aš turiu gerą vaiką. “-Kodėl? Paklausiau. “Jis man ir batus nuavė, ir kojineš šiltom apavė”. Žodžiu, pasirūpino. Aš gi neliepiu to padaryt. Reiškia, kad kažkokį supratimą turi. Bet manau, kad tai yra vienkartinis dalykas. Nu gal vieną kitą kartą, bet nepastoviai, nes pastoviai, tai atsibostų. Taigi, norėčiau, kad bent jau aplankytų, kad prisimintų.

I: O kokia jūsų nuomonė yra apie pensionatus, senelių namus?

L: Mano nuomone, kad šiais laikais tai jau nėra taip baugu. Ir jeigu žmogui yra sudarytos normalios sąlygos gyventi, tai ir jeigu dar lanko savi, atvažiuoja aplankyt, nu tai, jeigu atskirai gyveni – bute kokiam nors, ir vaikas atvažiuoja retkarčiais pas tave, tai jau lygiais tas pats ir ten. Tiktai tai, kad ten jau yra medicininė priežiūra, ir valgyt pagamina, jeigu jau pats nesugebi. Aš jau, sakau, aš nesigąsdinčiau to dalyko.

I: Ar turite brolių ar seserų?

L: Taip, turiu seserį.

I: Ar palaikote ryčius su ja?

L: Taip. Nu, kadangi jinai gyvena dabar su tėvuku, jinai išsiskyrus yra, abu jos sūnai užaugę jau irgi. Ji tėvuką prižiūri. Ji abu tėvus prižiūrėjo. Su mama jinai labai vargo. Ir aš jau labai didelę skolą jai jaučiau visą laiką. Bet kiekvieno jos skambučio aš lėkdavau pasižiūrėti kiekvieną kartą. Bent porą kartų per savaitę aš lėkdavau pasižiūrėt. Nu, o dabar jie abudu su tėvuku kartu gyvena. Neaišku, kiek jisai gyvent, bet jinai jį žiūri. Bent kol kas didelio vargo nėra. Čia jau jos atsakomybė yra. Mes bendraujam – į savaitę bent kartą būtinai susiskambinam. Ir, kai jos sūnus čia kartu su manim dirba, tai, kai jisai važiuoja, tai ir aš jau šmurkšt kartu į mašiną, ir važiuojam abu pas mano seserį. Važiuojam pas juos, aplankom. Šiaip dabar bendraujam. Nu, man atrodo, kad mes jaunystėj šiaip mažiau bendravom. O dabar mes labai pradėjom. O dabar jos draugės, Ramygalos miestelyje, net pavydi jai, kad mes taip gražiai bendraujam.

I: O, kaip manot, jeigu nereikėtų tėvuko prižiūrėti, ar vis tiek bendrautumėt?

L: Taip, taip, bendrautumėm mes. Nu kažkaip, sakom mes biški kažkokios ne tokios. Kai susirenkam, tai mes tiek sau juokų prisidarom. Ir pagalvojam, kad gi amžius, tai ne tas. Mes tiek šposų prikrečiam. Ir jeigu vaikam parašom, tai tie lekia žiūrėt, kas ten tom bobom atsitiko. Nu, mes

todėl ir sakom, kad mes kažkokios ne tokios. Ne tai, kad priplaukę, jinai už mane penkiaais metais jaunesnė, bet kažkokios vis tiek ne tokios. Mes, atrodo, kad netgi ir apsirengimu išsiskiriam. Mes nebijom ir šortus apsimaui ir taip po miestelį vaikščioti, ir visa kita. Na, o ten jau kitos moteriškės, nu tai jau kaip kaimo bobos. O mes nenorim būt kaimo bobos. Nu va, vaikas mano ir skambina kaip tik.

I: O kas jus su seserimi sieja dabar?

L: Nu, nežinau – sunku pasakyt. Gal jau tėvas dabar mus riša? Bet šiaip tai, mus vienija ir vaikai. Ypatingai jos vaikai. Jos vaikai abu atsikraustė čia į Vilnių, tai ir vienas pas mus gyveno, ir kitas, kol nesusirado, kur ir su kuo gyventi. Ir vis tiek, jinai žino, kad mano akis tai jau žiūri į juos, kad vis tiek jau, jai ramiai šiek tiek yra. Nu kažkoks ryšys tai yra. Žinom, kad turim viena kitą. Žinom, kad turim padėt viena kitai – vienaip ar kitaip. Tai va.

I: O kada tas ryšys jūsų pradėjo stiprėti?

L: Nu sunku pasakyti, gal prieš kokius dvidešimt – dvidešimt penkerius metus. Gal daugiau jau tada, kai jos vaikai pradėjo mokyklą baiginėti ir va čia jau atsikraustė, į Vilnių atsikėlė. Va, pavyzdžiui, vyresnis jos vaikas, jis Kaune studijavo ir ten baigė. Atvažiuodavo pas mane, kad prie kompiuterio prieitų, kai diplominių rašė. Tai jau jam čia buvo sąlygos sudarytos. Jis po to niekur kitur nenorėjo dirbti, tik čia. Ir taip jau išėjo, kad atsirado galimybė jam čia ir dirbti. Ir va šitaip. Ir gal nuo to laiko kažkaip pradėjom dažniau viena pas kitą važinėti. Kai tėvukai sveiki būdavo, jinai atvažiuodavo. Dabar, kai jie pasiligojo, tai daugiau aš, nes ji nelabai gali – nenorėjo jų vienu palikti. Mažai išvažiuoja ji, nu ir šiaip. Ją buvo ligos prispyrę, tai aš specialiai ėmiau atostogas ir važiauvau, kad pabūčiau su tėvais, o ją į sanatoriją išleisčiau. Ir visa kita. Nu kažkaip stengiamės padėt viena kitai.

I: O ar pakito bendravimas, kai jus abi savo šeimas sukūrėt?

L: Na nelabai. Kai jinai ištekėjo, aš jau buvau išsiskyrusi su pirmu vyru. Nu bet ten, irgi jos vedybos nelabai vykusios buvo, nes vyras labai gėrė. Tai ji išėjo iš jo ir grįžo pas tėvus. Mama ją parsikvietė gyventi kartu, nors ji ten miestelyje ir butą turi savo palikusį. Tai, kada ji pradėjo su tėvais gyventi, tai gal nuo tada pradėjom daugiau matytis. Bet, aš vis tiek, būdavo, atvažiuoju pas ją, kadangi tėvukai dar ne pačiam miestelyje gyveno, kiek tolėliau, tai pas ją pernakvoju, nes autobusus būdavo labai vėlai vakare, ir tada, einu pas tėvukus.

I: O tarkim pats atstumas, ar daro įtakos jūsų tarpusavio santykiams?

L: Na, taip, šiek tiek įtakos turi. Vis tiek - ji toli. Pusantro šimto km. Tai man jau, dabar man geros sąlygos sudarytos pas ją nuvykti, nes jos vaikai čia, tai, kai jie važiuoja, visada ir mane pavadina kartu, o šiaip tai, jei jie nevažiuoja, tai aš jau viena autobusu. Vis tiek jau minimum tris valandas važiuot reikia – tai čia jau nemažai. Kadangi yra tiesioginis, kuris tiesiai važiuoja į Ramygalą. Tai ir rytoj žadu nuvažiuot, nes jau mėnesį nebuvau, tai neramu. Norisi pažiūrėt kaip tėvelis gyvena. Per mėnesį bent kartą būtinai nuvažiuoju. O tai ir porą kartų.

I: O kokiom temom su sesere šnekatės?

L: Oi, apie viską. Viską viską.

I: Gal galėtumėt patikslinti?

L: Ir buitinėmis problemomis pasišnekam. Ir problemas viena kitai savas išsipasakojam, viena kitą išklausom. Ir apie svečius, ir apie kaimynus – kas gimė, kas mirė, ir t.t. Nu žodžiu, mums ten kalbos netrūksta. Dar mes abi senelį iškamantinėjam, išklausinėjam apie mūsų šeimos genealoginį medį. Tai tokią informaciją rinkom, sesuo viską surašinėjo. Tai senelis dar viską prisimena savo giminės šaknis gana galias. Labai įdomu. Ir jis prisimena, kur kas ištekėjo, kiek vaikų, kur išvažiavo ir t.t.. dar šiek tiek ir mamos net mano – savo žmonos – apie jos gimines kai ką gali papasakot. Bet va tą jau pražiopsojom, nes mama pora metų jau nebelabai suvokdavo, kas aplinkui darosi. O dabar, tai va iš tėtės pusės, tai daug va. Pasišnekam ir su tėte. Senelis labai apie politiką mėgsta pašnekėti. Kai nuvažiuoju, tai man sako vis : “Tai tu dabar man pasakyk...”, anksčiau tai laikraščius labai mėgo skaityt, jaunystėj visai neskaitė, kol buvo jaunas, o dabar labai pradėjo. Ir labai nematė, tai su lupa skaitydavo. Tai man jis sako: “Tai tu dabar man pasakyk...” Nu jau ir ką nors klausia. Dabar jau mažiau... vis tiek dabar jis jau tikriausiai daugiau ruošiasi tai amžinajai kelionei, daugiau pamąsto apie tai, tai tokia.

I: Ar seserį galite pavadinti “geriausia drauge”?

L: Praktiškai, taip. Aš daug draugių neturiu. Turėjau vieną, kuri irgi va dabar būtent atstumas savo daro, kol ji gyveno Vilniuj, tai buvo labai gerai. O dabar ji gyvena už maždaug dvidešimt penkių kilometrų nuo Vilniaus. Gyvena soduose – ten sūnus jos didelį namą pastatęs yra. Ji ten pastoviai gyvena. Ir jau nuvažiuoji tik retkarčiais labai. O jinai į Vilnių irgi labai retai atvažiuoja, taip, kad mes daugiau telefonu kiek pasišnekam. Bet aš su sese daugiau pasišneku.

I: Dar apie vaikus paklausu. O kokiomis temomis daugiausia su sūnumis bendraujate?

L: Apie viską. Su vyresniuoju, tai apie jo darbą dažnai šnekėdavom.

I: O jįsai šeimą savo turi?

L: Turi. Būdavo, jis dirbo policijoj, tai būdavo, man paskambindavo ir sakydavo, kad pažiūrėčiau tą ir tą laidą, nes bus tas ir tas. Kai paskambindavo, dažnai apie tai šnekėdavom, paskui jis susirašinėdavo su Europos kažkokia policijos profsajunga, taigi man verst reikėdavo į prancūzų kalbą. Arba iš prancūzų kalbos. Va šitokie jau darbo reikalai būdavo. Darbo reikalai būdavo pagrindiniai. Nu dar šiek tiek, apie šeimą pakalbėdavom, pašnekam. Bet aš jau stengiuos nereguliuot, nesikišt. Tik paklausu, ar užbaigė remontą, ar vėl ką nors tokio. Nu tai, su mažėliu, aišku irgi, pirmiausia – kaip sveikata, paskiau – kaip darbas sekasi, kokie reikalai su šefu, kaip su mokslais, kaip su panele, ką planuoja.

I: O kaip jūs manot, jeigu jie turėtų kažkokių didesnių problemų, ar pasisakytų jums?

L: Nu, gal ir pasipasakotų. Aš turiu vilties, kad pasisakytų.

I: O jūs ar aptariat savas problemas su sūnumis?

L: Ne, stengiuos, jei galiu pati, tai pati jas išspręst, nesipasakot per daug. Kam vaikams gadint nuotaiką? Nu, jeigu ten labai labai jau kas būtų, jei sužinočiau, kad už mėnesio ar už pusės metų, viskas – man galas... ne, turbūt visgi nesakyčiau jiems nieko. Nu kuo jie padės? Taigi niekuo nepadės. Tiktai griaušis patys. Nu nebent prieš galą ką nors sugalvočiau. Nu, kai pagalvoji, aš pripratus prie šito. Aš žinau, kad jeigu pats pasidarysi, jeigu pats susitvarkysi, tai ir bus viskas gerai. Kitam užkraut ... nu gerai, gal aš labai, nu nežinau, gal čia kaprizas koks, man kartais tikrai trūksta dėmesio to, bet aš noriu, kad tą dėmesį žmogus pats parodytų, kad man nereikėtų sakyti ir prašyti. Jeigu jau reikia, tai geriau pats susitvarkai, ir paskui niekam ačiū sakyti nereik.

Interviu su Kazimieru

I – interviuotoja

K – Kazimieras

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

I: „O, žmona ir sūnus.“ (Kazimieras)

I: Ar jūs gyvenate kartu su sūnum?

I: Sūnus atskirai gyvena.

I: O kiek jam metų?

I: 25.

I: O kiek metų jums ir kiek jūsų žmonai?

I: Man 66, jai – 2 mažiau – 64.

I: Ką jums reiškia pensinis amžius?

I: Nu be abejo jis susijęs su pokyčiais tam tikrais. Pasikeitė mano požiūris į žmones ir žmonių požiūris į mane.

I: O kas dar keičiasi?

I: Nu pirmiausiai, tai papildomas lėšas gaunam. Į darbą kitaip jau pradeda žiūrėti žmogus. Tas taip sakant pensininkas, ir juo labiau darbdaviai. Čia jau priešpensijiniam amžiui tas taip sakant labai jaučiasi. Pvz., norint pakeisti darbą prieš 10 metų iki pensijos pvz., tai jau nelabai kas nori šnekėti.

I: O jūs bandėt keisti darbą?

I: kaip čia pasakius?

I: kiek laiko jau dirbate dabartiniame darbe?
I: metai su trupučiu šitose pareigose, bet šitoj įstaigoj, tai trys metai maždaug. Su trupučiu gal.
I: O prieš tai kur dirbot?
I: Prieš tai daug buvo darbo. Turėjau savo firmą, pas draugą dirbau – irgi privačioj firmoj. Buvo laikas, kai nedirbai išvis.
I: O kodėl perėjote į dabartinį darbą?
I: iš savo privataus verslo teko išeit, nes pasidarė, kaip čia, nerentabili firma. Nepataikėm taip sakant veiklos profilio, kadangi buvo surišta su rusiškais automobiliais. Jie išvažiavo visi į rytus, o problema arba liko čia, arba pasitraukė į Vakarus. O mes likom taip jau tuščioj vietoj.
I: O sakykit tada, kai verslas nelabai nusisekė, jūs kurį laikui nedirbot iš viso?
I: Nu dirbau vėliau privačioj firmoj, pas savininką, gamybos vadu. O paskui ten bankrutavo firma ir prasidėjo toks simbolinis darbas apie metus laiko. Paskutinius metus, kai prasidėjo likvidavimas , kartą į savaitę jau nuvažiuodavau tik tai. Atlyginimą irgi- tik vieną mėnesį į metus gaudavau. Tai apie rimtą darbą nebebuvo ir kalbos. O paskui taip jau porą metų ir nedirbau.
I: O kodėl jūs dirbate dabar?
I: Gyvent nuobodu pirmiausia nieko neveikiant. Antra, ne tokia kaip sakant ir gera pensija, kad galima būtų taip jau kritiškai žiūrėt į darbą.
I: O jūsų žmona ar dirba dabar?
I: Dirba. Ji visą laiką dirbo. Nebuvo taip sakant nutraukus, kadangi ir prieš į pensiją išeinant ir po jos dirbo toj pačioj įstaigoj. Kol kas, kol neišvaro, tai dirba.
I: O kiek jūs pats planuojat dar dirbti?
I: Nežinau kaip čia. Dvi sąlygos –kiek Dievas norės ir kiek darbdavys.
I: O jūs pats norėtumėt dar dirbti ir dirbti?
I: Nu jeigu suprasiu, kad nesusitvarkau su darbu, tai be abejo, teks susiprast.
I: kokius dar skirtumus matot išėjęs į pensiją?
I: Kaip čia – dūšioj žmogus visuomet turbūt jaunas jautiesi. O faktiškai tai be abejo amžius jaučiasi. Metai daro savo. Gabaritai keičiasi.
I: Ar pasikeitė santykiai su šeimos nariais?
I: Nu, ne.. principe,ne. Ne.
I: Ar seniai jau sūnus su jumis kartu nebegyvena?
I: Nuo 8 metų. Taip (juokias). Nu neišėjo iš namų nuo 8 metų, jisai sportavo, buvo taip sakant gana užimtas žmogelis. Jau nuo 8 metų pradėjo gana savarankiškas keliones į stovyklas visokias. Su sportu vis. O baigęs vidurinę, išvažiavo į užsienį. Ten sportavo, o paskui, po metų jam tenai pasiūlė ir darbą.
I: Ar pasikeitė jūsų ir žmonos santykiai, nuo to momento, kai sūnus išvyko gyventi į užsienį?
I: Tai dar tiesa yra vienas šeimos narys – šuva. Nemanau, kad kas nors ten atsiliepė. Nu žinoma, šiek tiek jautėsi. Savas žmogus išvažiavo, rečiau pasimatai, nebėr su kuo ir pasibart. Tenka su žmona bartis☺
I: O padažnėjo konfliktų?
I: nu... kad ne turbūt, visumoj nepadaugėjo. Kada konfliktuojančių narių sumažėjo, tai konfliktų nepadaugėjo.
I: Kaip bendraujate su sūnum? Ar susiskambinate?
I: Tai gana dažnai atvyksta aplankyti. Susiskambinam. Jų firmą turi filialus Vilniuj, Rygoj. Tai į ketvirtį kartą, tai tikrai atvažiuoja.
I: O jums užtenka bendravimo su juo?
I: Nu pabendraujam. Kartais telefonu. Nu telefonu praktiškai kas savaitę pašnekam.
I: O jis skambina ar jūs daugiau skambinate?
I: pagrinde jisai.
I: O kokiomis temomis bendraujate?
I: Apie panas pasišnekame.☺ visokiom šiaip. Ir buitiniai klausimai, ir taip gyvenimiški.
I: O dar apie buitį. Ar dalinatės namuose pareigomis su žmona?
I: taip. Aš atlieku darbus su plaktuku, o jinai su šluota ir su mazgote. Ji valgyt daro.

I: O taip visą laiką buvo, nuo pat jūsų bendro gyvenimo pradžios?

I: O kaip kitaip gali būti?! Kiekvienas daro tą, ką mokam. Aš pvz., blynus moku iškept tikrai iš maisto. ☺ o kitko, tai ne, tai būtų labai nuobodu. Nu gal dar kiaušinieneį tiesa moku. Arbatą išvirt. Badu gal nemirtum, bet tai vis tiek negerai. O jeigu jei priseitų su kirviu ar plaktuku, ar su koku raktu dirbt, tai tas pats gautųsi.

I: O ar jus tenkina tokia situacija? Ji prie puodų, jūs – su plaktuku?

I: taip, tai o kaip. Negali būti taip, kad Krylovo pasakėčioj, kad batsiuovys pyragus keps, o kepėjas batus valys. Turi būt kažkaip sudėliota. Aš neišsivaizduoju savęs, kad pvz., pradėčiau kojines megzt. Rankos ne taip pastatytos ☺

I: O kaip jūs laisvalaikį leidžiat? Ar stengiatės būti kartu ar kiekvienas tiesiog turi savo draugų ratą?

I: Tokiuose metuose jau tas draugų ratas taip sakant išretėjęs. Na aišku savo pomėgiai yra. Na aš laisvalaikio to. Na vasarą sodas yra – tai čia jau bendras laisvalaikis gaunas. Žiemą aš mėgstu pažvejot. O dabar vasarą irgi neatsisakyčiau, bet kad nelieka laiko. O be to ir sunkiau susiruošt vis darosi – užpakalis pasunkėja ☺.

I: O sodas tai jau yra bendra veikla? Bendras pomėgis?

I: (ilga pauzė). Mane įpainiojo į šitą reikalą. Sode atlieku taip sakant sodininko juodus darbus, tokius kur daugiau sveikatos reikia. O šiaip tai mano funkcijos yra daugiau statybininko, namo taip sakant įrengimas ir visa kita.

I: Ar pastebite, kad dabar susiduriate su naujom problemom ar naujais džiaugsmiais kažkokiais?

I: Ne, nežinau. Nejaučiu pasikeitimų ypatingų. Nei ten tų problemų kažkokių. Gal iš šalies žiūrint, kitaip atrodo.

I: O džiugių kokių dalykų?

I: Gal irgi tas pats. Taip sakant nieko ypatingo nesijaučia, jokių pakitimų.

I: O sūnus jau kaip ir savarankiškas. Ar jūs dar juo rūpinatės?

I: Na sūnus labai savarankiškas, kadangi augo toj atmosferoj.

I: O jūs su juo kaip su draugu šnekat ar kaip su jaunesniu žmogumi visgi?

I: Tai dabar kai suaugęs žmogus, tai kitaip nebeišėina jau. Kitaip šnekėsi, tai susipyksi tada. Draugiškai šnekam ir viskas. Gal taip sakant šimtaprocentinio atvirumo tokio nėra, gal jam ir kompleksų jaučias kažkokių, kaip prieš vyresnius. Bet čia yra kits reikalas jau. Čia nuo žmogaus charakterio priklauso, bet šiaip tai jau taip šnekam ir viskas.

I: O ko jūs tikėtės iš savo sūnaus?

I: kaip ko tikimės. Ko tikėjomės – tą turim. Kad būtų normalus, sąžiningas ir pilnavertis taip sakant žmogus.

I: O tarkim, jeigu ištikti kokia bėda. Ar tikėtės, kad sūnus padėtų?

I: Ne, kol kas skaitom, kad tegul jis susitvarko savo gyvenimą. Žinoma, neatsisakom ir mes jam padėti, jeigu jam reiktų ir visa kita. Na jis nori irgi mums šiek tiek – tai dovanėlę kokią, tai šiaip kaip nors prisidėti. Bet pas jį labai daug to atliekamo ir to pinigų nėra.

I: O kaip manote, ko sūnus laukia iš jūsų? Ko tikisi?

I: sunku pasakyt, aš manau, kad jį tenkina kol kas esamos sąlygos ir esama bendravimo forma. Jis pats pasirinko gyvenimą užsienyje. Mes jo netrėmėm taip sakant, bet kadangi jam pasiūlė tai, jis sutiko.

I: Ar norėtumėt, kad jis grįžtų Lietuvon?

I: Jei jis čia susirastų jam labiau patinkantį užsiėmimą ir sąlygas gyvenimo– kodėl gi ne. bet tegul gyvena ten, kur jam geriau.

I: O jūs ar turite brolių ar seserų?

I: Seserį turiu.

I: Ar palaikote su ja ryšius?

I: Paštu ☺

I: O ji gyvena kažkur toliau?

I: Šiauliuose.

I: Ar susitinkate per šventes?

I: nuuu šiltesnio bendravimo nėra. Kadangi buvo konfliktų, prieš metų dešimt kokių, tai dabar daugmaž formalūs tokie.

I: O nenorite, kad tie santykiai būtų geresni?

I: Nu viskam yra riba.

I: Ar kas nors jus vienija?

I: Kapinės, tėvų kapai. O šiaip tai daugiau niekas turbūt. Nu atsiranda kartais kokis nors klausimėlis, tai nu pasiskambinam, pasikalbam. Susitinkam kapinėse. Daugiau bendraujam su žmonos broliais. Su jos giminėm. Ir mano giminės yra labai daug su kuriais bendraujam.

I: O kaip jūs vertinate savo santuokinį gyvenimą? Nuo pradžios iki dabar?

I: santuokinį gyvenimą...

I: Santykius su žmona.

I: Na žmona yra mano opozicija. Ne priešingybė, bet opozicija. Veiksmų kritikas.

I: Ar ji yra jūsų geriausia draugė?

I: Nemanau. Nemanau, kad opozicija yra geriausia draugė. Bet mes ne kariaujam.

I: O jei išiktų kokia nors bėda, ar rūpintumėtės vienas kitu? Ar geriau rinktumėtės valstybinės įstaigas?

I: Tai aš manau, kad tektų pasirūpinti ir tai nebūtų per prievartą jau. Taip, be abejo. O valstybinės įstaigos, tai nebent kokios medicininės pagalbos reiktų. Į prieglaudą gal negrūstume vienas kito.

I: O ką jūs šiaip galvojate apie prieglaudą?

I: Vienišiem žmonėm gal ir neblogas dalykas. Bet kol dar yra taip sakant šiočia tokia kompanija, tai smagiau su ja. Su savais. Senesnio amžiaus žmogui sunku persiorientuoti į naujus draugus.

I: Ar važiuotumėte pas sūnų gyvent?

I: Niekada nesakyk niekada. Visai gali būti. Su malonumu važiuočiau pas jį. Mes geruose santykiuose. Galima ir su sūnumi, galima ir.. Nu pas jį aš nežinau kaip ten išeitų, kadangi jis nėra labai gerai išikūręs. O jei jis pas mus atvažiuotų – visada prašau. Ir vietos, ir sąlygos tam pilnai užtektų.

Interviu su Regina

I – Interviuotoja

R – Regina

I: Gal galėtumėte pasakyti, kada Jūs išėjote į pensiją?

R: Turbūt 65 metų kai buvau.

I: O kodėl išėjote?

R: Nu... kraujo spaudimas pradėjo kilti. Dar darbovietėje prašė, kad aš pasilikčiau, bet kuo toliau... aš jau pradėjau galvoti, kam man reikia? Tegul jaunimas jau dirba. Aš jau pavargau. Tuo labiau akušerijoj, Gimdymo namuose pas mus buvo naktinis darbas. Jau nebenorėjau dirbti. Be to, darbas labai atsakingas visgi. Baisu buvo padaryti klaidų, o amžius visgi darė savo.

I: Tuo metu į pensiją moterys išeidavo sulaukusios 55 metų. Kodėl dar likote dirbti ilgiau?

R: Nu taip, nu bet čia gal buvo jau tokios sąlygos, nebuvo labai įmanoma normaliai pragyventi vien tik iš pensijos. Ir buvo dar sudarytos sąlygos dirbti.

I: O ar pasikeitė gyvenimas išėjus į pensiją?

R: Nu pasikeitė, buvo man lengviau.

I: O kodėl?

R: Visgi darbe aš labai jau pavargdavau paskutiniu metu. Reikėjo poilsio labai.

I: Nupasakokite savo dieną dabar?

R: Dabar... dabar aš likau viena. Labai neseniai. Vyras mirė labai netikėtai prieš porą mėnesių. Buvom atvažiavę į sodą ir jam įgėlė bitė. Prasidėjo alerginė reakcija, vyras pradėjo tinti ir jam sustojo širdis. Kai atvažiavo medikai, jau nieko nebuvo galima padaryti – vyras buvo miręs. Tai va, taip netikėtai likau viena. Prie šio jausmo reikia priprasti. Tai čia toks didžiulis ir skaudus pokytis gyvenime. O dar - nupuolė darbas. Nupuolė tokios pareigos su juo susijusios. O šiaip nesigailėjau,

kad išėjau iš darbo. Niekad nesigailėjau. Kartais pagalvodavau, kodėl aš neišėjau anksčiau. Pas mane buvo hipertoniya, paaukštintas spaudimas. Jis pas mane ir dabar yra žinoma. Bet, jei būčiau dar ir toliau dirbusi, būčiau turėjusi labai rimtų sveikatos problemų. Manęs gal ir gyvos jau nebebūtų. Aš manau – persistengt ir per daug dirbti negalima.

I: Pagrindinė išėjimo priežastis buvo sveikatos problemos?

R: Nu, ne.. Aš jau tiesiog galvojau, kad man jau laikas. Jau laikas išeiti iš darbo.

I: O kaip laisvalaikį leidžiate?

R: Turiu dukras, dukras su šeimom. Nuvažiuoju pas jas, jos pas mane apsilanko. Kartu šventes švenčiam. Beveik, nu ne visas visai, bet jau tas tradicines – Kalėdas, Velykas, gimtadienius ir panašias. Kartu leidžiam.

Daug laiko sode praleidžiu. Čia lankaus beveik kasdien vasaros metu. Čia anksčiau mes su vyru ir gyvendavom – pernai, užpernai. O šiemet – pirmą kartą tik jis buvo atvažiavęs, apžiūrėjo visas valdas, kaip viskas atrodo. Aš dar saugojau jį, sakiau, kad atsargiau kuo elgtųsi, savęs žiūrėtų, neperšaltų.

I: O kas dar kinta išėjus į pensiją?

R: Nu padaugėja tokio laiko sau galbūt. Ir rūpesčių tokių nukrito. Kur nors pavažiuot - ar pas gimines, ar kur, tai gali nuvažiuoti ir ilgiau pabūti. Nebereikia skubėti, galvoti, kad greit reikės į darbą jau. Gali daugiau atsipalaiduoti. Gali drąsiai pabūti kokią dieną dvi. Toks malonesnis gyvenimas vis tiek.

I: O kas pirmas išėjo į pensiją – jūs ar jūsų vyras?

R: Aš pirma išėjau. Paskiau jau jis irgi greit išėjo labai. Aš jau jam patariau, kad jau laikas būtų išeit, reikia save pasaugoti. Šiaip mano vyras buvo muzikantas – grojo simfoniniame, pučiamųjų orkestruose. Dar mokė vaikus internate. Buvo ir muzikos mokytojas jis. Daug važinėdavo, dalyvaudavo visokiuose koncertuose. Aš ir kartais kartu su juo važiuodavau.

I: O jūs atsikeliate ryte ir ką jūs darote? Gal galėtumėte nupasakoti?

R: Nu atsikeliu, paruošiu pusryčius, susitvarkau, pietus ruošiu. Žiūriu televizorių, jei ką įdomesnio rodo. Na kad greičiau laikas eitų. Kažkaip nėra kas daryt labai kartais.

I: O kas jums buvo pensinis amžius, ką jis reiškia?

R: Na, kai jau išėjau iš darbo, tai man buvo poilsis. O kai ir vyras išėjo – tai labai gerai jau buvo, mums abiem.

I: O kaip dalindavotės darbus namuose?

R: Na, kai jau dviese likom, tai kartu juos atlikdavom. Kai vaikai dar gyveno kartu, tai ir jie žinoma padėdavo. O šiaip namuose, tai aš daugiausia valgyti darydavau. O vyras turėjo labai daug visokių kitokių darbų. Taisydavo kažką, remontuodavo, arba, jei ką nors nupirkt reikėdavo, tai eidavo į parduotuvę apsipirkti, produktų atnešti. Dalindavomės darbais, abudu kažką darėm.

I: O sode?

R: O sode, tai jau kartu viską dirbdavom – žemę dirbdavom, kartu viską. Visą.

I: Kas keitėsi, kai jau jūs išėjote į pensiją, o vyras dar dirbo?

R: Na, kad nelabai kas keitėsi. Na va, tik pietų gaminimas. Kai dirbi, tai tuos pietus padarai keliom dienom, paskui pasišildai. O tada jau darydavau, kad viskas šviežia būtų, derindavausi, kad vyrui grįžus pietūs jau būtų padaryti. Ir pavalgytume kartu.

I: Ar vaikai gyvena kartu su jumis?

R: Ne, negyvena. Aš turiu dvi dukras, tai jos abi jau yra ištekėjusios ir išsikėlusios gyventi kitur.

I: Prisiminkite tą laikotarpį, kai dukros išsikraustė. Kaip tada jautėtės?

R: Na tarp jų yra šešių metų amžiaus skirtumas. Tai jos ne visai kartu, ne tuo pačiu metu ištekėjo, bet tekėdamos abi buvo panašaus amžiaus. Na nelabai kas keitėsi iš tikrųjų. Vis tiek – didžioji mano, kai apsigėdė dar trejus metus gyveno pas mane.

Bet pagalvojau, kad gal ir nelabai gerai, kai vaikai su tėvais gyvena. Jie neiįpranta prie to šeimos darbo. Kad ir mano dukros. Jos buvo užimtos – mokėsi, dirbo, ir sukūrė šeimas, kol dar su mumis gyveno, nelabai ėmėsi tų ruošos darbų. Jau aš daugiau viską darydavau. Tai viskas buvo ant mano pečių. Tai aš vis galvodavau, kaip jos atskirai gyvens? Aš supratau dukras – jos mokėsi ir dirbo. Taigi joms tikrai nebuvo laiko.

Paskiau viena duktė gavo butą ir išsikėlė. Aš nuvažiuodavau pas ją ir matydavau, kad viskas nu taip sutvarkyta, nu taip gražu. Supratau, kad be reikalo anksčiau pergyvendavau. Net skalbiniai buvo labai gražiai sulankstyti, sudėlioti. Pamačiau, kad ji yra tvarkingesnė už mane netgi. Labai malonu buvo. Ir maistas, ir rūbai, ir kambariai – viskas labai gerai.

Abi mano dukros gyvena Vilniuje – tame pačiame mieste ten kur ir aš.

Ne taip arti gyvenam, nors ir tame pačiame mieste. Bet atvažiuoja jos pas mane. Ar ko padėt reikia, ar šiaip. Ir žentai mano labai geri. Abu geri.

I: O jūs pas jas, ar nuvažiuojat?

R: Dažniau jie pas mane jau atvažiuoja. Ar aš neturiu laiko, ar žinau, kad jie neturi. Tai jau jie pas mane atvažiuoja, kai gali. Dažniausiai sekmadieniais atvažiuoja, beveik kiekvieną sekmadienį. Jei šventės kokios, tai jau kartu sutinkam. Susiskambinam jau beveik kasdien su dukrom. Kol jaučiau, kad esu vaikams labiau reikalinga, tai dažniau nuvažiuodavau. Paskui vis rečiau ir rečiau.

I: O buvot joms reikalinga, kodėl?

R: Nu, vaikučius pažiūrėt padėdavau.

I: O jums ar užtenka bendravimo su jomis?

R: Užtenka, aš jau pripratau. Žinau, kad jos negali būti su manimi visą laiką. Bet ir tai gerai, nes jos turi gyventi savo gyvenimą.

R: Vasarą – tai sodai, žiemą irgi kažką taip.

I: O ką žiemą veikiat?

R: Na žiemą daugiau poilsio. Žiemą susitvarkai namus, kažką taip padarai. Tai nueinu į kokį teatrą, tai šiaip kur.

I: Ar, išėjusi iš darbo ligoninėje dar ieškojote kito darbo?

R: Oi, ne, neieškojau. Aš jau nebenorėjau dirbti išvis. Visgi ir amžius jau gal nebe tas. Reikia poilsio, tegul jau dabar jaunimas dirba, mes savo jau padarėm. O vyras irgi išėjo iš darbo ir kito nebeieškojo. Mums pensijos užtekdamo, pensijos ne tokios buvo jau didelės, bet mums užtekdamo.

I: Ar kito santykiai su vyru, kai išėjote į pensiją? Kokie buvo jūsų tarpusavio santykiai tuo metu?

R: Nu jie gal net ir pagerėjo. Nebebuvo tos įtampos dėl darbo. O šiaip gyvenimas tekėjo viena vaga visą laiką, taip jau buvo.

I: Ar turite brolių ar seserų?

R: Turiu brolių ir seserį. Bet brolis jau miręs yra. O mano sesuo kitame mieste gyvena. Bet nuvažiuoju pas ją, nuvažiuoju karts nuo karto. Va ir dabar kviečiasi – tik atvažiuok, tik pabūk. Bet sunku išvažiuot dabar – ir sodas rūpi, ir viskas. Gal žiemą daugiau išvažiuoju. Ji atvažiuoja irgi. Bendraujam mes su ja. Telefonu dažnai pasišnekam.

I: O šventės?

R: Nu kartais, kada jau tokia didesnė šventė, tai aplankom viena kitą.

I: Ar kito santykiai su seserim?

R: Vaikystėje mūsų kažkaip charakteriai nesutapo. Bet, kai apsivedėm abi, atskirai gyvent pradėjom, tai kažkaip labiau sutariam. Artimesnės tapom. Dabar irgi kažkaip daugiau bendraujam. Aš jai ką nors gero, malonaus stengiuosi padaryti, ir man padaro. Mes skambinamės, pasiguodžiam viena kitai. Rūpinamės viena kita. Pasikalbam, jei kuri kokių problemų turi.

I: O kas sieja su sesere?

R: Tokių bendrų reikalų, tai kaip ir senokai nebuvo. Nu tik, kad vat giminystė, vis tiek artimas žmogus yra. Mano artimiausias žmogus yra viena mano pusseserė. Visada labai artimos buvom. Ji – mano artimiausias žmogus. Kai susitinkam, tai jau kalboms galo nebūna.

I: O ko, jūsų nuomone, vaikai tikisi iš jūsų?

R: Na šiaip jau visi vaikai, jie gal nepasako, bet va dabar jau tėtės nėra, tuoj ir manęs nebus. Gal ne vaikai, gal žentai, bet tikisi turto kokio.

I: O dukros, ar jos atvažiuoja pas jus į sodą?

R: Mano vyresnioji dukra pati sodą turi, o jaunesnioji – labai man padeda šitame sode tvarkytis, tai aš jai su malonumu visada sakau, kad imtų ko reikia – ar daržovių kokių, ar vaisių, ar gėlių.

Šiaip vaikus rėmėm pradžioj, jau jiems atskirus savo gyvenimus pradėjus. Butus nusipirkti abiem padėjom. Mažiukus anūkus prižiūrėdavau, saugodavau. Dabar, jau mano anūkai dideli. Mano priežiūros jau jiems nebereikia. Bet nepamiršta manęs, aplanko, nėra abejingi man.

I: O ko jūs iš vaikų tikitės?

R: Bendravimo. Gero žodžio. Nieko man taip jau nereikia labai jau dabar.

Mačiau, kaip vaikai labai tėtės gailėjo, kai jis mirė. Nemačiau abejingumo, nemačiau kažko. Sulaukiau iš vaikų paguodos ir paramos.

Jeigu būtų sveikatos problemų nenorėčiau niekur važiuoti į jokias valstybines įstaigas. Geriau pas dukras, pas jas apsigyvenčiau.

I: LR Konstitucijoje teigiama, kad vaikų rūpinimasis vyresnio amžiaus tėvais yra vaikų pareiga. Ką jūs manote?

R: Man atrodo, kad tai neturėtų būti prievarta senus tėvus prižiūrėti. Vaikai patys turi to norėti, nes jei tai būtų per prievartą, jausčiausi labai nemylima, labai nemiela būtų. Vienas dalykas. O kitas dalykas – gal galima susirasti ir kitų artimų žmonių, gal pas seserį išsikelčiau. Bet ji gana toli gyvena. Man labai rūpėtų sužinoti, kaip vaikai gyvena, kaip jiems sekasi.

I: O kaip šiaip gyvenimą vertinat?

R: Nu patenkinta esu. Nėra labai jau kažko labai... Nu, kad pensijas truputėlį patvarkytų dar, tai geriau būtų.

Interviu su Jonu

I – interviuotoja

J – Jonas

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

J: Galiu. Žmoną turiu, du sūnus ir dukrą.

I: ar vaikai gyvena kartu su jumis?

J: Ne, vaikai atskirai gyvena, visi turi savo šeimas sukūrę. O mes likom du senukai, tai va dviese ir gyvenam.

I: O kada vaikai išėjo iš namų?

J: O broliuke, jau anūkei 16. tai va, vieni jau 18 metų kaip išėjo. Kiti anūkai jau trečiokai, ketvirtokai. Jau seniai išėję.

I: O jūs esate pensininkas?

J: Taip. Išėjau į pensiją 62 metų. Aš išėjau į pensiją kaip invalidas, invalidumą turėdamas. Išėjau anksčiau nei turėjau dėl sveikatos problemų.

I: Ar ilgą laiką dirbote tame pačiame, paskutiniame darbe? Ar teko keisti darbus?

J: Specialybę tai aš buvau tik vieną kartą pakeitęs. Šiaip aš esu stalius. Vienu žodžiu, prie meistro mokintas, tarybiniais laikais, 58 metais aš jau buvau meistras, nu mokiniu-meistru. 60 metais į kariuomenę išėjau, 63 – grįžau, 64 apsiženinau. Tada jau dirbau pameistriu kitur. Po šešių metų grįžau prie savo senos specialybės ir paskiau jau ją naudoju kiek galėjau.

I: O kas pasikeitė jūsų gyvenime išėjus į pensiją?

J: Nu kas pasikeitė? Gamta keičiasi, medžiai auga vis aukšty, va upė Nevėžis baigia išdžiūt. O gyvenime, tai kas čia labai pasikeis. Ko žmogui reikia – kad vaikai gerai gyventų, sveiki būtų, na ir patys prisižiūrėtų sveikatos kad. Ką čia daugiau bepridursi...

I: Prisiminkit tą dieną, kai išėjot į pensiją, ką veikėt tada?

J: Per langą žiūrėdavau kokius metus laiko. Labai sunku buvo atsiskirt nuo darbo. Nes man daugiau nebebuvo galima dirbti, nes buvau antra grupė širdininkas. O šitiek metų bedirbant praleista. Tai jūs pradėkit iš ryto sportuot, keltis tą pačią valandą, pusryčiaut, įsidėt pietų kiekvieną dieną, grįžt namo su džiaugsmu: “Ačiū Dievui, jau namuose”. Tai va šitaip va, monotoniškai, 40 su virš metų ir žmogus įpranti. O staiga ėmiau ir nebegalėjau dirbt.

I: O kuo pakeitėt darbinę veiklą?

J: Tai sakau ilgą laiką per langą žiūrėdavau. Ir dabar dar vis kartais žiūriu. Na televizorių pažiūriu, spaudą paskaitau. O ką veikt? Namuose susitvarkai. Sodo kolektyvinio neturim, o taip tai ten nuvažiuotume. Tai viskas namuose vyksta. Nuvažiuojam kur nors kartais. Tėvai mirę, tai į kapus nuvažiuojam, pas seserį, į Trakus retkarčiais nuvažiuojam. Nu tokia gyvenimiška, kasdieniška veikla.

I: O jūsų žmona ar dirba?

J: Pensijoje ji irgi. Jau dabar 2-3 metai bus kaip išėjus. Ji išėjo pagal amžių savo, prasidėjo etatų mažinimai ir pensininkų nebereikėjo. O čia dabar visi kalba, kad darbo vietų laisvų vis atsiranda, jaunimas išvažinėja, bet pensininkams darbo irgi neatsiranda. Bet čia gal kita tema, politiniai dalykai.

Bet nu kas, smagu gyvent. Saulė šviečia, per balkonus matos didžiuliai medžiai. Va sakau žmonai, kad reik važiuot kur prie ežero ar prie upės. Į mišką negalima, dėl didelio gaisringumo. Kai privažiuoji prie ežero, parašyta – “Privati zona”. Tai kur važiuot, kur leist tą laiką?

I: Prisiminkite tą laiką, kai dar abu dirbote. Kokiais darbais dalindavotės namuose su žmona?

J: Nu remontas visur, visur mes kartu viską darom ir darėm. Nieko nedarom nepasitarę. Va jei valgyt darom, aš bulves skutu, ji – kepa. Kartu viską daro. Kai vaikai maži būdavo, tai pas mus buvo tokia tradicija, kad vaikai ilgai su šaukštais prie stalo nežaistų – kas paskutinis, tas indus plauna. Tai čia tokia nerašyta tradicija šeimos buvo.

Su žmona dirbom pamainom. Aš ceche dirbau – tai nuolat triukšmas būdavo, dulkės.

I: Prisiminkit tą laikotarpį, kai jūs jau nebedirbot, o žmona vis dar dirbo.

J: Kai aš sėdėdavau daugiau namuose, tai buvo toks trepsiukas jau. Nu tai aš jos laukdavau, žiūrėdavau į laikrodį, kada čia laiku valgyt padarius, tuos pusfabrikačius pašildžius. Kartais iš anksto daugiau pagamindavom maisto, o aš prieš jai grįžtant iš darbo jį pašildydavau. Tai čia dėl maisto taip. O kambarius, tai aš viską tvarkydavau, valydavau. Tik dulkių nemėgdavau valyt. Tai čia jau jai likdavo. Tai čia tokie buities dalykai, kuriuos nori nenori reik daryt. Jeigu čia apsamanosi, taigi pačiam bus neįdomu.

I: O dabar, kai abu nedirbat, kaip dalinatės darbais?

J: Dalinamės, aš bulves skutu, ji ką kitą daro. Tai vienas į parduotuvę eina, tai – kitas, tai abu. Jau labai ilgai kartu gyvenam, tai stengiamės nesipykt, dalintis viskuo. Jei bus kokie piktumai, tai labai sunku bus.

I: Ar kito jūsų su žmona santykiai, kai dirbot ir kai jau nebe?

J: Nu o ko jie gali keistis? Viskas tas pats. Nu atsiranda naujų dalykų, kapinės... ten važiuojam, tvarkyt, palaistyt. Nėra taip, kad išėjom į pensiją, nu tai sulipom labiau. Niekas nebuvo mūsų išskyręs. Ypač šeima labai suriša žmones. O svarbiausia, jei pas tave bus žmogiškumo jausmas, tai visada viskas gerai bus. Visi vidutiniški, pilki Lietuvos žmogeliai ir viskas.

I: O jūsų vaikai, ar tame pačiame mieste gyvena?

J: Vieni – taip. Vienas gyvena Ispanijoje, tai buvom nuvažiavę aplankyti. Tolokai gyvena, ilgai važiavom autobusiuku. Pabuvom. Labai labai jau per toli. Kitokia gamta visai net. Lietuvoj ir žvirblis gražesnis.

I: Ar buvo skaudus laikotarpis, kai vaikai išėjo?

J: Nu jie ne kaip paukščiai išskrido. Palaipsniui išėjo. Gyveno ir pas mum ilgą laiką, čia ir anūkėliai atsirado. Butą išskyrė vaikam darbovietė. Tai aš dirbau ten kaip stalius. Mano rankas darė ir baldus, ir remontavau. Bendraujam su vaikais labai. Jei jau nepaskambina, tai žmona nerimauja. Dažnai labai susitinkam. Bent kas antrą ar trečią dieną. Einam aplankyti dažnai ir mes, ir jie. Anūkėlius pažiūrim, nes vaikai dirba ir mokus. Daug laiko su anūkais, kai šie maži ypač buvo, leisdavom. Dabar jau nebenori pas senelius eit kartais. Auga, draugai atsiranda.

I: Ar jums užtenka bendravimo su vaikais?

J: Užtenka. Nes jie savo kryžiukus turi, savo kryžiukus neša.

I: Kokiom temom bendraujate su vaikais?

J: Nu apie viską, apie gamtą, apie sveikatą. Pirmiausia klausiam, kaip anūkam sekasi, ar sveiki. Ji ir klausia, kaip mes gyvenam, ar sveiki esam. Klausia, ką veikiame. Šnekam. Žinom, kad jei kam blogai, tai mes visi – visi už vieną.

I: Ar dalinatės rūpesčiais?

J: Na jei jau tokia tikrai didelė bėda, tai mes pasakom, pasitariam su vaikais. Bet jei kokia mažesnė, tai sprendžiam patys su žmona. Nu tai jei gali pats išspręsti, tai kam kitus apsinkinti, kam varginti ir neraminti žmones. Jei jau labai rimta, tai tada visi žino, visi padeda.

I: Ar norėtumėte, kad vaikas, kuris Ispanijoje gyvena grįžtų Lietuvon?

J: Na jis atvažiuoja čia kartas nuo karto, aplanko. Bet aš jam nesakau, kad grįžtų visam laikui. Nes nei aš jam liepiu važiuot, nei aš jam sakysiu grįžt. Tegul pats sprendžia. Turi jis namą ten, baseiną, mašiną. Tai jis ten įleidęs šaknis. Jei jis grįžtų – žinome priimtume. Mes vis tiek esame viena šeima, nesvarbu, kad ne vienoje šalyje esam.

I: Kaip bendraujate su savo vaikais? Ar galėtumėt juos vadinti draugais?

J: Nu kaip čia dėl tų draugų dabar. Kai kas stipriau riša – giminystės ryšiai. Na kai kur aš patariu, kai kur – paklausau jų, nusileidžiu. Stengiuos balansuoti, taip, kad aš netapčiau vaiku, o jie – nebūtų per anksti suaugę.

I: Kaip jūs manote, ko vaikai tikisi iš jūsų?

J: Nu nežinau, sunku pasakyti čia. Bet kai jie jaučia nuolat tokią pagarbą, paramą jų atveju, tai manau jie tai vertina. Kartais mažai anūkėlei ledų porcijos užtenka, o vyresniam jau reik ką daugiau pasakot, apie mašinas pašnekam.

I: O kaip manot, ar rūpintis vyresniais tėvais yra vaikų pareiga, ar valstybė tai turėtų užtikrinti.

J: Nemanau, kad tai vaikų pareiga. Tai ne pareiga, turėtų būti žmogiškumo jausmas. Mes visą gyvenimą dirbom, tai turėtų būti taip, kad pensijos užtektų. Aišku, jei aš gaučiau kelis tūkstančius per mėnesį, tai vaikam padėčiau, nes jiems daugiau reikia. Aš galiu ir kokius senus batus nešiot, o jiems reikia naujų, jiems reik į žmones išeit, gerai apsirengti, vaikus į mokyklą išleisti. Aišku, jei mes su žmona ant patalo atsigultume, tada reikėtų vaikų paramos, pagalbos, priežiūros. Nors gal geriau, jei kas eičiau į kokią pensionatą. Nenoriu būt vaikam našta, jie turi savo gyvenimus. Tik norėčiau, kad jie ateitų aplankyti, kad nepamirštų. Mes su žmona vienas kitu rūpintumėmės tiesiog.

I: Ar turit brolių ar seserų?

J: Turiu seserį.

I: Ar bendraujat?

J: Tai būtinai. Aišku rečiau nei su savo šeimos nariais, bet telefonu į savaitę bent du tris kartus pasiskambinam. Kai tik išeina – važiuojam aplankyti, arba ji atvažiuoja. Važiuojam į kapines, tai ją paimam. Ji gyvena tame pačiame mieste. Pasišnekam dažnai. Savas žmogus. Aš su kaimynais bendrauju, tai kodėl aš su savu žmogum nebendrausiu. Randam bendros kalbos. Jei bėda kokia, tai stengiamės padėti vienas kitam, niekad vienas iš kito užmokesčio neprašom. Gerai sutariam.

Interviu su Aldona

I – interviuotoja

J – Aldona

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

J: Taip. Turiu vyrą, sūnų, dvi dukras, bet dukros, tai jau atskirai gyvena.

I: O sūnus kartu?

J: Nu faktiškai su mumis kartu gyvena. Bet jis turi draugę, tai kartais pas ją, kartais pas mus būna. Nu lyg tais dar su mumis gyvena.

I: Kada jūs išėjote į pensiją?

J: Devyniasdešimt trečiais.

I: Išėjot, kai sukako pensinis amžius?

J: Ne. Penkis metus dar dirbau. Dirbau tame pačiame darbe. Tada reikėjo išeiti, kai sukanka penkiasdešimt penkeri, o aš išėjau šešiasdešimties. Tai va, iš to paties išėjau į pensiją, paskui ten dar penkis metus dirbau, o tada jau kai išėjau, tai ir išėjau. Ir viskas. Daugiau kitų darbų neturėjau.

I: O kodėl dirbote sulaukusi pensinio amžiaus?

J: Nu nežinau. Visi dar dirbo ir man nebuvo jokio reikalo išeit dar. Kol buvo sąlygos – dirbau.

I: O kodėl išėjote?

J: Darbe sąlygos tokios pasidarė, jau čia prasidėjo kompiuteriai, jaunimas pradėjo ateiti, darbo pobūdis tiesiog keitėsi ir išėjau.

Šiaip tai dar nenorėjau išeiti. Kaip čia norėsi išeiti, kai dar sveikatos turi. Būčiau gal dar ir dirbusi, bet kai jau pasiūlė, nes reiškia, keitėsi struktūra, keitėsi skyriai ir ... nu tokios jau sąlygos buvo. Žinoma, buvo gaila išeiti. Dar kokius penkis metus tikrai būčiau galėjusi padirbti. Nu, bet, kad jau taip susiklostė, tai teko išeiti.

I: O kas jums buvo darbas?

J: Darbas buvo pajamų šaltinis. Koks ten malonumas gali būti, kai kiti sako. Man darbas buvo pajamų šaltinis. Pinigai. Aš dirbau skyriaus viršininke. Nu, tai tas darbas man patiko. Po muges važinėdavom, kol jas organizuodavo, po užsienį daug. Nu tas darbas man buvo įdomus. Ir pajamų šaltinis visgi.

I: O jūsų vyras kada išėjo? Ar panašiu laiku kaip ir jūs?

J: Mano vyras išėjo biški vėliau. Pas juos iki šešiasdešimt penkerių metų galima dirbti universitete, tai jis vėliau nei aš išėjo į pensiją. Jis už mane šiaip vyresnis šešiais metais. Tai va, aš išėjau šešiasdešimties, o jis išėjo šešiasdešimt penkerių. Bet paskui jam dar leido dirbti, tai jis dar kokius šešerius metus dirbo. Jis dirbo tiek jau, kiek buvo galima dirbti.

I: O kaip pasikeitė, jei jūsų gyvenimas keitėsi, išėjus į pensiją?

J: Nu, iš pradžių buvo toks kaip ir ... nu, aš tai pavyzdžiui, labai lengvai visą šitą pernešiau, kad jau užtenka ir viskas. Nu toks laikas ateina, kai skiriama pensija, tai reiškia, kad reikia ilsėtis. Jeigu būčiau neturėjusi sodo, tai būt man gal ir sudėtinga buvę – ką gi ten per langelį žiūrėčiau ir viskas. O kai buvo sodas, tai aš net nepajutau. Net nė vieno karto į darbą neskambinau ir nebuvau nuėjus. Nors labai daug draugių turėjau. Baigta, išėjau, uždaryti vartai ir viskas.

Sodas man galima sakyti pakeitė darbą. Aš čia vasarą net ir gyvenu.

I: O jūsų vyrui kaip buvo?

J: O jisai jau sunkiai pernešė. Nes jį nuo baigimo, kai paskyrė universitete, tai jis ten ir dirbo visą laiką. Nuo ryto iki vakaro. Jam tai buvo antri namai. Išėjimas į pensiją jam buvo gana skausmingas. Jau jam tokia trauma tiesiog buvo. Tai čia egzaminai, tai čia įskaitos, tai čia viskas. Tai jis sunkiai pernešė kaip supratau išėjimą, bet tik tai, kad aš manau, kad ir jam jau užtenka dirbti.

I: Kokie buvo jūsų santykiai tuo metu? Ar jie kito?

J: O santykiai, nu va kažkoks liktai truputį sąmyšis namuose pasidarė, bet paskui jis normalizuojasi. Bet čia ne kai aš, bet kai jis išėjo taip pasidarė. Nu tokia kažkokia biški trintis. Bet čia neilgam laikui. Nors gal kokius metus truko. Va, rugsėjo pirmoji, jam trauma, tai čia jam sunku. Šis metas, pastebėjau, jam yra tikrai sunkus. Galbūt kitos profesijos atstovams yra lengviau, o pedagogams – sunkiau. Manychiau, kad jie sunkiau perneša.

I: Gal jūsų vyras ieškojo kokio kito darbo į pensiją išėjęs?

J: Ne, ne. Jis negali nieko kito ieškotis. Va taip jau pas juos priimta yra. Jie gauna rentą už tai, kiek atidirbę, jie gauna papildomą atlyginimą už rentą. Taigi, jeigu susirastų kitą darbą, jis prarastų rentą. Bet taip daryti kažki, ar verta yra. Taigi jis neieškojo jokio kito darbo. Čia tokia jau valstybinė pensija. Taigi jis gauna valstybinę ir socialinę pensijas, kaip ir dvi tokias. Na jis kartais kokius studentus, jei kas paprašo pakonsultuoja ar pažįstamų vaikams padeda. Bet tik tiek.

I: O darbas namuose, kokie pokyčiai čia vyksta išėjus į pensiją?

J: Nu ką - darbas namuose, tai jūs pati žinot – kai dirbi, tai vieną sykį į savaitę apsitvarkai namus. O čia jau gaunasi, kad kiekvieną dieną matai dulkes, matai įvairius nešvarumus. Tai tą, tai aną pavalai. Tai dabar taip gaunasi, kad biški buičiai daugiau laiko skiri.

I: O kaip namuose pareigomis dalinatės?

J: Šiek tiek pasidalinam. Namus visus tvarkau aš, kas reikia remontuoti, tai vyras remontuoja - čia vyriški darbai. Nu blynus kepam, tai jis iškepa blynus. Aš tik padarau su kuo valgyt tuos blynus. Tai toks mūsų maisto pasidalinimas yra. Jis kepa blynus, na o aš – jau visą kitą darau. Aš maistą pagrinde gaminu. Nelabai jau aš tokia pedantė ir prisirišus prie tos virtuvės, nu bet vis vien padarai ar ten sriubą, ar ten ką. Virtuvė jau mano.

I: O jums ar užtenka to, ką vyras daro namuose? Ar patenkina jūsų lūkesčius?

J: Oi, ne jau mūsų amžių nebėra taip, kad tu daryk tą, o aš darysiu tą. Dėl to ir ginčų jokių nebekyla. Jau viskas nusistovėję, kiekvienas kažką daro. Nu va, jis kavą gi dar išverda. Nusistovėjęs tas gyvenimas, viskas jau seniausiai pasidalinta. Nu, jeigu aš paprašau ko, tai jis žinoma padaro.

Tai taip jau ir prieš išeinant į pensiją, ir jau abiem išėjus taip yra. Nu jis ten nei jau grindų plaus, nei ką. Nu pašluoja ten virtuvę. Apie šiukšlių kibirą (juokiasi).

I: O sode?

J: Nu sode, tai aš nežinau tiesiog. Aš beveik žemės darbus dirbu viena. Nu ką jis daro? Na jis padeda bulves pasodinti, su plūgu dirba, na jau ten, kur daugiau jėgos reikia ir aš negaliu. O šiaip tai, jisai su bitėmis užsiiminėja. Nu šiaip, visą laiką vyksta tie statybos darbai, tai čia jau vyras tuo užsiima. Tai ten kažką tai kokią lentą obliuoja, tai ten ką kala, tai ten vėl kažką ten tokio daro.

I: O jūsų gyvenimas ar kito vyrui išėjus į pensiją? Jei taip, kaip?

J: Nežinau, nepasakyčiau. Nepasakyčiau. Nu žinoma, materialiai, tai gal kiek pakito. Pinigų sumažėjo. Bet labai tai mūsų nenustebino, nes vis tiek jau buvom nusistatę, daugmaž žinojom kaip viskas bus. Aš manau, kad reikia viską planuoti iš anksto, tada nebus visokių nemalonių siurprizų. Nebus staigmenų. Čia gi vis vien daugmaž žinai, ar tu metus dar dirbsi, ar pusę metų – vis vien greitai turėsi išeiti. Tam jau buvo ruošiasi. Jokios staigmenos nebuvo. Bet va jam, tai labai didelis smūgis buvo su knygom. Labai daug turėjo mokslinių knygų. Ir jos gi brangios labai buvo. Bet mūsų šeimoj jos niekam pasidarė jau nebereikalingos. Niekas iš šeimos nepasuko tėvo keliu, nepasirinko tėvo mokslų. Niekas fizika nesidomėjo. Tai jis paskambino į fakultetą, gal tas knygas atiduos, nes jos gerai išlaikytos, įrištos, didelės, tvarkingos knygos. Bet jam ten pasakė, kad dabar jaunimas nemoka rusų kalbos. O tos knygos vyro, tai daugumoj rusiškos buvo, nes iš kur gi tuomet kitokių gausi. Tai va, jam pasakė, kad dabar jaunimas rusiškai neskaito, nebemoka, pradeda angliškai nebent skaityt. Tai dabar, ką jam su jom daryt? Tai aš sakau, kad išvešiu jas į sodą. O jų tikrai labai daug. Jis dar ir konspektus paskaitų senus laiko. Viską laiko. Tai po biški išvežu ir sukūrenu. Nėra kur dėti. Bet čia negeras dalykas toks labai. Kaip kokią obelį nupjaut. Negerai, bet kad kitaip daryt – neišeina, jos nebereikalingos, niekas jomis nesinaudos, o jos tik dulkes namie surenka ir vietą užima. Nu kažkaip skausmingas. Ir ne tik jam skaudu, man irgi kažkaip negera. Kai jau knygas pradedi deginti, tai jau kažkoks barbarizmas. Bet nieko kito nebepadarysi. Nu kažkokie tai laukiniai žmonės užplaukė ir degina. Kaip kad pokario metais. Tada sribai išveždavo ir sudegindavo literatūrą. Atrodo ir man, kad tai baisus dalykas yra.

I: Prisiminkite tą laikotarpį, kai dukros sukūrė savo šeimas ir išsikraustė gyventi kitur. Kaip jautėtės?

J: Nu gi, žinot, kaip čia pasakyt. Vyriausia dukra, dar aštuonis metus pas mus gyveno su visa šeima. O paskui išėjo. Išėjo, ir nu kažkaip tai, tai vaikai pas mus dar dažnai po to būdavo. Tai aš ir nepajutau šito kažkaip labai. Nebuvo taip, kad oi, čia labai gaila, ar kad labai dėl to pergyvenčiau. To nebuvo.

I: O kaip jūs galvojat, ar gerai, kad išėjo, ar geriau, kad būtų likę kartu gyventi?

J: Oi, gerai, kad išėjo, nes reikia, kad vaikai gyventų atskirai. Žinoma, nematai jų santykių, nes gal jie ten dėl kokios smulkmenos susipyko. Jei gyventų kartu, visa tai matytum ir gal neiškęstum ir pradėtum kištis į jų tarpusavio santykius. Negerai būtų, nereik taip daryti, nes jie jau turi savo gyvenimą, savo šeimą. Ir sau tik nervus gadintum. O šiaip tai, kai negirdi, tai kažkaip ramu. Nežinai, kas ten daros, tai ir ramu. O iš šalies, atrodo, kad viskas gerai šeimoj jų.

I: O kai kita dukra išėjo, kaip tuomet buvo?

J: Nu, nieko aš tokio nepajutau, tik buvo įtampa, kad kokio bieso ji važiuo iš didelio miesto į rajoną. Ji iš ten kavalerių buvo susiradusi. Nu gavo paskyrimą ten, bet galėjo neimti to paskyrimo į rajoną. Ir žinoma – rajonas yra rajonas. Nepatiko man, kad ji ten išvažiuoja. Gal mieste būtų daugiau kur prasimušusi, daugiau ką pasiekusi. Tiesa, dabar ji grįžta į miestą su visa šeima. Susirado čia darbą. Va, sode, stotasi namą. Jos sklypas visai šalia mūsų, tai dažnai nueinam padėt jiems tvarkytis. Vyras statybose dalyvauja, meistrus prižiūri, kad viskas gerai būtų.

I: Ar nebuvo tokio jausmo, kad va namai ištuštėjo?

J: Ne, kažkaip nebuvo tokio. Labai nepasijuto. Gal, jei būtume vieni pasilikę, tai būtumėm ir jautę ką, bet buvo sūnus dar. O be to, kaip sakiau, dažnai ir anūkai užsukdavo, pas mus būdavo. Ypač vasarą, kai jiems į mokyklą nereikia. Taip kad traumos jokios nebuvo.

Anūkus teko padėt auginti, taigi, kad tie namai net ir neištuštėjo visai.

I: O anūkų auginimas, kas jums tai yra?

J: Na, kai kada būna ir reikalas. Reikalas tiesiog padėti. Bet va tai jaunesnei dukrai, tai padėt auginti anūkus neteko. Ji pati augino. Kaip sakiau, gyveno kitur, gana toli, tai ji pati kažkaip tvarkėsi, su darbu derino vaikų auginimą. Nu kada toliau, tai ir toliau. Tiek daug neprivažinėsi.

I: O kaip dėl sūnaus?

J: Žinoma, gerai būtų, kad ir jis atskirai gyventų. Aš nemėgstu va šito, aš žinau, kas būtų, jei gyventų kartu su mumis – tuoj būtų draugai, ar gimtadienis koks, ar kokia šventė, tai tuoj prasidėtų šventimas, išgėrimai kokie, vaišės. Triukšmas ir panašiai. Prasidėtų pykčiai su sūnumi dėl to. Būtų balaganas.

I: O ar jums dabar užtenka bendravimo su dukromis?

J: Užtenka. Mūsų visų sodai yra čia pat. Tai tikrai dažnai matomės. Mes gan dažnai vieni pas kitus ir apsilankom, ir skambinamės. Skambinamės į savaitę kokių porą kartu, pasiklausiam, kaip laikomės, ar dar gyvi. Nu va taip. Užtenka bendravimo su dukromis sočiai.

I: O kaip su anūkais?

J: Nu anūkai jau su amžiumi po biški vis tolsta. Bet mano va vyriausia anūkė, tai apsilanko. Gimtadienis, vardadienis, šventės religinės visos, paskambina, pasveikina. Jau taip įpratusi yra.

I: O šventes kartu švenčiat?

J: Taip. Pakolkas laikom tokią tradiciją, visas svarbiausias šventes kartu švenčiam. Ir kapus visi kartu lankom. Na, kad kai ir mūsų nebus, aš kažkaip neabejoju, kad vaikai bendraus tarpusavyje, kartu švęs šventes, lankysis kapuose. Prižiūrės kapus.

Nu va taip jau įprasta, kažkaip taip įpratę esame.

I: O apie ką dabar šnekatės su vaikais?

J: Nu visos problemos sprendžiamos. Kažkaip ir džiaugsmas, ir bėdom, ir viskuo stengiamės dalintis. Žiūrim, kad tokių paslapčių nebūtų. Kad nebūtų tie suėjimai tik taip sau, tik dėl akių.

I: O kaip jūs žiūrit į vaikus dabar?

J: Nu jau jie darosi dabar beveik kaip draugai. Draugais tampame. Nu. Žinoma, dar klausia vis, prašo patarti vienu ar kitu klausimu. Bet paklausia taip, nežinau, ar iš mandagumo, ar iš įpratimo, ar dėl to, kad tikrai svarbi ir naudinga mūsų nuomonė, ar jiems yra reikalas. Bet pasiklausia, ar čia taip reikėtų daryti, ar anaip. Ir dėl sodo ką nors, ir dėl kokių buitinių dalykų, ir dar dėl ko nors. Pasiklausia. Pasidalinam. Dar vis taip bendraujam.

I: O kaip jums atrodo, kas kam padeda dabar?

J: Oi čia sunkus klausimas yra. Vat vaikų skirtumas, nu toks padėjimas, ką jie čia man baisiai daug man gali padėti? Bet, ar čia kokią dovanėlę, ar ką, tai pavyzdžiui, vyriausia dukra, tai žiūri, kad jau pirkt koki vertingesnį, naudingą daiktą, o jaunesnė dukra – jau tokia lyriškesnė yra. Nelabai žiūri šitų dalykų. O sūnus, nu tai irgi – ar motinos dieną, ar koks gimtadienis, ar šventė kokia, nu taip jau įprasta, kad dovanoja ką nors. Nu ir mes taip pat. Tokia tradicija susiklosčius šeimoj, kad progai esant, vis ką nors vieni kitiems dovanojam.

Nu dabar, mums vieniems kitų prižiūrėti nereikia. Visi sveiki, galime patys savimi pasirūpinti. Kam jau reikėjo priežiūros, tie jau anapilin yra išėję. Ligonijų neturim, kuriuos reiktų prižiūrėt. Turėjau. Ir vyro brolių teko prižiūrėt, ir motiną. Jau tikriausiai nebesutikčiau apsiimti nieko slaugyti. Jau dabar kažkaip tai, gal aš nusenau, jau gal man daugiau priežiūros reiktų, aš jau kito nebegalėčiau prižiūrėti. Kad dabar man kas sakytų, kad ir savo brolių ar seserį, kad aš juos slaugyčiau, pas mane gyventų – jau ne. Nebegalėčiau. Nesutikčiau.

I: O dar šią temą tęsiant, ar sutiktumėt, kad jus vaikai prižiūrėtų?

J: Vat aš nežinau. Aš taip tikiuosi, kad manęs nereikės prižiūrėti. Aš taip tikiuosi. Aš taip įtikėjusi, save įtikinusi, kad manęs nereikės prižiūrėti, nereikės manimi labai rūpintis. Pas mus giminėj nebuvo tokių ligonių, kuriuos labai slaugyt reiktų. Mano šeimoj, kurie mirė, tai numirė gana greitai.

O vat jau vyro, jau tokie – va ir broliui insultas buvo, tai buvo į patalą atgulęs keliems metams. Mama, jo širdininkė, tai paskambindavo vidurnaktį, kad važiuotų, nes jai bloga, jau ji dūsta. Tai man visi tokie va dalykai kaip jau atsibodę taip sakant, aš jau ligonių niekad slaugon jau jokion neičiau, tegul man moka tūkstančius – ne. Net ir sėdėt prie ligonio nenoriu.

I: O jei vyrą tektų slaugyt?

J: Nu tai ką darysi – čia jau savo. Savas žmogus. Bet jau antros eilės giminių – tikrai ne.

I: O ką galvojate apie įvairias valstybines įstaigas – senelių namus, slaugos ligonines?

J: Na va dėl šito dar neapsisprendus esu. Jeigu man tektų taip jau ilgiau ant patalo, aš žinau, kad mano šeimai taip jau labai greitai atsibostų toks ligonis. Aš turbūt visgi eičiau į slaugos namus.

I: Kodėl?

J: Manau, kad ir šeimai geriau, gal ir man geriau. Todėl, kad iš svetimo žmogaus gali daugiau pareikalauti negu iš savo. Čia pinigų moki ir tave prižiūri. O savas, ir tu pinigų atiduosi, ir nelabai bus iš ko pareikalaut, nes ateis pavargę vakare iš darbo, o dar ir mane prižiūrėk. Dar ir vartyt reiktų, jeigu pragulos kokios – nu taigi baisu. Aš galvoju, kad į slaugos namus eičiau.

I: LR Konstitucijoje parašyta, kad suaugę vaikai turi rūpintis pagyvenusiais tėvais.

J: Nesąmonė čia. Nesąmonė tai yra. Jie turi dvasiškai, žinoma, tėvų neatsisakyti, nu jeigu nėra kitos išeities, tai žinoma, kad turi prižiūrėti. Bet čia ne išeitis, čia labai greit tampa našta artimam žmogui. Man teko slaugyti ir prižiūrėti tris labai artimus ir brangius žmones. Tas žmogus po kurio laiko pasidaro toks, net nežinau kaip ir pasakyti, kad jo mirties net pradedi laukti. Tai čia yra baisu!

O šiaip, aš manau, kad turėtų būti sudarytos tokios sąlygos, kad bent finansiškai išėjęs į pensiją žmogus pats galėtų savimi pasirūpinti. Manau, kad tai turi užtikrinti valstybė. Kad nereikėtų, jog vaikai ar kas kitas remtų materialiai. Kad nereikėtų iš vaikų šimto ar ten dviejų šimtų litų prašyti. Kaip kažkokios tai duoklės. Nu tai, jeigu aš dirbau visą gyvenimą, tai kam man tie vaikai? Išauginau vaikus ir viskas, tegul jie savus augina. Jiem ir ateis laikas, kai jiems reiks kažką tai ten. Manau, kad tai visgi turėtų užtikrinti valstybė.

I: Ar jūs turite brolių ar seserų?

J: Liko tik viena sesuo mano. Jinai vienuolika metų už mane jaunesnė yra.

I: O ar bendraujate?

J: Bendraujam. Labai bendrauju, nes aš tik ją turiu. Jinai irgi, kaip ir aš, Vilniuje gyvena.

I: Ar kinta santykiai su ja metams bėga, ir jei taip, tai kaip?

J: Na, ne, nepasakyčiau, kad kinta. Visą laiką tuos ryšius palaikom. Visą laiką galime apie viską pasikalbėti, pasidalinti visokiom paslaptim. Ir seseriai daugiau pasakysi negu savo vaikams. Nu kažkaip nepakito mūsų santykiai.

I: O kodėl sakot, kad seseriai galite daugiau pasakyti?

J: Nu kažkaip jinai patikimesnė yra. Nu aš net nežinau, aš kažkaip pripratusi labai prie jos. Nu ir tas vienuolikos metų skirtumas, tai galima sakyti, kad aš ją beveik ir išauginau. Tėvai mūsų anksti mirė. Jau aš globėja jos buvau.

I: O ar pakanka bendravimo su ja?

J: Užtenka to bendravimo. Mes kiekvieną dieną skambinamės. Laidiniu telefonu, tai jau beveik tik su ja ir kalbuosi. Jau tik jai ir skambinu laidiniu. O jinai irgi jį beveik vien tam ir laiko, kad susiskambintume ir galėtume laisvai šnekėtis kiek mums reikia. Man geriau telefonu, negu kad su persėdimais važiuoti ir pasišnekėti tą patį, ką ir telefonu galima. Mes ne vien telefonu aišku bendraujam, bet daugiausia skambinamės. O šiaip ir apsilankom viena pas kitą, ir kapus kartu lankom. Man sesuo yra žmogus, su kuriuo apie viską galiu pasikalbėti.

Interviu su Janina

I – interviuotoja

J – Janina

I: Gal galite išvardinti savo šeimos narius?

J: Taip. Vyras ir du sūnūs.

I: Gal galėtumėte pasakyti, kaip jautėtės, kai išėjote į pensiją?

J: Nu netekusi darbo, aš labai skaudžiai nepergyvenau. Nepergyvenau todėl, kad gal jau buvau ir pavargusi nuo darbų, ir sveikata kiek sušlubavo.

I: O kiek jums buvo metų, kai išėjote?

J: Aš išėjau į pensiją būdama penkiasdešimt penkerių metų ir dar aštuonis metus pradirbau būdama pensijoje tame pačiame darželyje.

I: O kodėl dirbote?

J: Nu dirbau, kaip pasakyti, gal kad biški labiau pagerinti gyvenimą savo. Dėl to, kad gyvenimas buvo labai maža jame spalvų, ir be to, tuo metu buvo labai mažos pensijos. Nu ir dar buvo to darbo. O paskiau vaikučių ėmė mažėti, uždarė grupę ir teko išeiti. Dar, jei to darbo būtų daugiau buvę, tai gal būčiau ir dirbus.

I: O pats darbas, ar patiko?

J: Nu, jei nebūtų patikęs, tai gal būčiau išėjus kur kitur dirbti – ar į “Ekraną”, ar į “Lietkabelį”. Be to, tas darbas buvo labai arti namų man – galima sakyti, kad tame pačiame kieme – net per gatvę pereiti nereikia. Be to, turėjau pedagoginį išsilavinimą, tai ir dirbau.

I: Prisiminkite, kai jau nebedirbote, pirmas dienas. Ką veikėt, kaip jautėtės?

J: Išėjau rudenį, buvo rugsėjo dešimta. Pasijutau tokia laisva. Pirmiausia, nuvažiavau pas brolių ar tai pas seserį bulvių kast ir labai laisvai praleidau visą savaitę. Buvo daug bulvių tais metais, buvo labai gražus rugsėjis. Be to, dar ir savo žemės turime, ir kaime dar plotas yra. Reikėjo visur apdirbt. Tai tas išėjimas iš darbo tuo metu man buvo savotiškas palengvėjimas. Tik tai vėliau kažkaip, dar antra pusė – dar daduria.

Taip ir leidžiam savo dienas dabar. Viskas būtų labai gera, kartais gal net geriau nei jaunystėj pavyzdžiui, kai reikėjo labai daug dirbti, reikėjo labai daug mokytis, išlaikyti labai daug egzaminų. Suskaičiavau kažkada, kad septyniolika kartų reikėjo egzaminus laikyti, visur reikėjo nervų, visko. Visur reikėjo profinio pasiruošimo. Maži vaikai buvo. Nu, va tų rūpesčių atrodė sočiai. O dabar – vaikai jau suaugę, mokytis nebereikia, nu tik, kad nors šiek tiek būtų didelesnė pensija. Nu ką darysi...

I: O kas keičiasi išėjus į pensiją?

J: Nu nereikia dabar kiekvieną dieną anksti keltis ir eiti į darbą. Nereikia visokių planų ten kurti, nes būdavo, kad kiekvieną dieną reikėdavo rašyti visokius planus darželyje. Ar juos įvykdysi, ar neįvykdysi. Kartais iš ryto parašai planą tokį, o jo negali įvykdyti dėl tam tikrų priežasčių. Man tai lengviau dabar.

I: O jūsų vyras, kada išėjo į pensiją?

J: Vyras ir dabar dar tebedirba, nors jau seniai yra sulaukęs pensinio amžiaus.

I: O kodėl jis dirba?

J: Na dėl pinigų. Jis gauna apie penkis šimtus litų ir skaito, kad tokia pinigų suma mėnesiui yra arti skurdo ribos. Tai jis iš darbo dar papildomai gauna du šimtus penkiasdešimt, o tai jau didelė parama. Gali už butą susimokėti, už komunalines paslaugas. Be to, anūikai du mokosi. Reikia padėti jiems. viena studijuoja universitete trečiame kurse. O kitas anūkas šitam mieste mokosi. Mama ilgai dirba, tai jis labai mielai beveik kiekvieną dieną ateina pietučių pavalgyti. Tai va aš dabar turiu tokį rūpestį – kiekvieną dieną praneša, kada jis šiandien ateis pavalgyti, kartais ateina dvyliktą valandą, kartais – pirmą ar antrą valandą. Tai va taip apie vidurdienį ir saugau namus. Be to, grįžta vyras namo iš darbo. Jam irgi reikia pietus ruošti. Tai va taip ir gyvenam.

I: O kaip jūs pareigom namie dalinatės?

J: Na vyriškus darbus, tai jis neatsisako daryti. Neatsisako padėti. Ir darže tenai, kaime, ir namie. Va šiandien pavyzdžiui, buvom kartu sodyboj savo. Tai vyras ten ir prie namelio dirbo, ir žemę kasė. Laistytuvus vandens nešiojo, nu jis dirba sode tokius darbus kur jau jėgos reikia daugiau. Tokius daugiau. Nors ir aš fizinių darbų dirbu – nuo mažens prie jo esu įpratus.

O šiaip visus tris su puse kampo tenka laikyti man namie.

I: Ar taip buvo visą laiką, ar pastaruoju metu, jums į pensiją išėjus?

J: Visą laiką. Visados taip buvo. Nieko tas nekeičia. Visi mokesčių sumokėjimai, draudimai visi – viskas viskas gula ant mano pečių.

I: Dar apie pensinį amžių pakalbėkim. Kaip jūs apie jį galvojot, ar laukėt?

J: Ne, nu nelaukiau. Aš ir išėjus į pensiją visada sakau, kad labai malonu yra prisiminti vaikystę, jaunystę. Atrodo, kad žmogus sensti tik iš išvaizdos, o mintimis visada sieji save su vaikyste, su jaunyste. Nu graži buvo mano vaikystė labai, labai tėvai geri buvo. Auksinė vaikystė. Dabar šitie metai vedybiniai – keturiasdešimt su viršum – akmeniu užspaudė gyvenimą.

I: Kaip tik norėjau jūsų klausti apie santuokos kokybę...

J: Tai va – akmenėlis ant kaklo.

I: O ar keičiasi santykiai su sutuoktiniu?

J: Nu, pasikeitė santykiai į gerą pusę, kada, aš jau sakiau apie savo sveikatą – kad nelabai kokia, kai vyro sveikata sušlubavo, nebeatlaikė tokio gyvenimo būdo. Kada žmogų užvaldo alkoholis, tada gyvenimas netenka prasmės. Nei jam pačiam, nei jo šeimai, ir dar keliems asmenims aplinkui šeimą. Ir motina dar jo yra, ir broliai, ir sesuo. Ir mano broliai ir seserys.

I: O kaip galvojat, jei jums su sveikata kas nors, ar jus slaugytų vyras?

J: Negaliu pasakyti, tikrai negaliu atsakyti.

I: O jūs?

J: Nu tai ką daryt? Aš ir dabar slaugau – kosėja baisiausiai, bronchitas. Turi širdies raumens kažkokį tai nepakankamumą. Reikia jam arbatą kasdien virti, reikia vaistais aprūpinti. Dar nueit kartu pas gydytojus, nu tai ką darysi – reikia.

Aš išsilakstau, aš nestorėju. Tai į kapines reik nulėkt, ten ką patvarkyt, tai vėl kur. Daug čia mūsų giminės yra palaidota. Pasikalbėjau su viena pussesere, sužinojau, kad Probobutė čia guli ir probobutės giminių nemažai. Visa aš prižiūriu – aplaistau, apraviu.

I: Ar vaikai gyvena kartu su jumis?

J: Ne, negyvena.

I: Kaip jautėtės, kai vaikai išsikraustė, kai nebegyveno kartu?

J: Nu pasidarė liūdna. Liūdna, nuobodu, nebėra kuo rūpintis. Bendrai man buvo labai netikėtas vieno sūnaus išėjimas gyventi kitur, o kito išvažiavimas į JAV. Aš išgyvenau du didelius smūgius tuomet. Man buvo labai labai sunku. Atrodo, kad gerai buvo, kai jie buvo mažiukai, kai jie buvo šalia. Dabar ir kitas sūnus yra išvykęs į JAV, tai labai sunku. Negaliu matyti dažniau, skambinti – brangu, irgi kiekvieną dieną neprisiskambinsi. Man trūksta to bendravimo su savo vaikais.

I: Ar tai buvo staiga, ar tikėtasi laukta to?

J: Gal ir reikėjo tikėtis. Nors man buvo netikėtas sūnaus vieno išėjimas, kito – išvažiavimas, buvo nelauktas ir netikėtas. Aš išgyvenau labai. Man buvo labai didelis smūgis. Atrodo, kad gera tada, kai visi kartu, visi šalia esam. Bet taip atsitiko ir nieko nepadarysi.

I: O ar kito jūsų ir sutuoktinio santykiai tuomet?

J: Mes su vyru gal labiau atitolom. Vaikai buvo mus vienijantis ryšys, kurio nebeliko jiems išsikėlus. Tai ne viens, tai - kits. Kažkaip taip vis maišėsi tarp mūsų. Tai va, kai vienas išėjo, kitas – liūdna pasidarė. Mes aišku, kalbamės su vaikais, palaikom ryšius. Bet jie yra toli – abu dabar Amerikoje gyvena. Nors dažnai labai skambina abudu. Labai abu yra pasiilgę Lietuvos, kai vyresnysis buvo grįžęs namo, tai sakė, kad namuose tvoros žydi. Tai jau daug ką pasako. Jis labai pasiilgo saviškių, paskui šį pavasarį, nu, ne pavasarį, bet prieš mėnesį, buvom nuvažiavę į Utenos rajoną ten kur gyvena brolis mano. Jis iš po sunkios ligos atsigaudinėja, tai važiavom aplankyti. Tai aš važiavau, vyras važiavo, anūkė važiavo. Tenai malkas kapojom, bulves ravėjom – na visokius tokius ūkiškus darbus dirbom, tai tuo metu kaip tik sūnus skambino. Sakė, kad nieko namuose nerado, tai iš tokio pasiilgimo skambino jau nebe patiems artimiausiems, bet krikšto tėvui. Nu tai, kai atsiliopė jau mano brolis ir kai pasakė, kad mes visi kartu, tai jis apsverkė. Sakė, kad taip gera mums, kad mes visi kartu. Paskui, kai duodi žinią sūnui, kad mirė kas, vienas, anas, tai sūnui užkanda žadą ir jis nebegali šnekėti. Vis tik klausia apie savus žmones labiausiai. Neklausia kaip draugai, nu tik retai kartais.

I: O ar jie ketina sugrįžti?

J: Aš labai skatinu, kad jie sugrįžtų, nes visgi namai yra namai. Aš labai noriu, kad jie gyventų Lietuvoj. Bet jau jie spręs kaip jiems geriau yra.

I: Ar turit brolių ir seserų?

J: Nu dar yra. Dar turiu vieną brolių ir seserį.

I: O kokie yra jūsų santykiai su jais?

J: Nu geri, nesipykštam. Vienas kitam visą laiką padedam. Nu taip jau visada buvo, jau nusistovėję pas mus, nu, kad gi reik savam padėt žmogui. Prieš dešimt metų mirė mama ir ji mums visiems parašė raštelį, kuriame buvo prašoma, kad mes vieni kitais rūpintumėmės, dalintumėmės kąsneliu.

I: Ar jie gyvena tame pačiame, kur ir jūs?

J: Ne, visi skirtinguose miestuose. Bet tai mūsų santykiams netrukdo. Mes tikrai artimi esam, dažnai labai susitinkam. Švenčiam didesnes šventes, nu kiekvieno gimtadienio, tai ne, bet jau didesnius.

I: Ar jums užtenka bendravimo su jais?

J: Nu, užtenka. Nors, aišku, norėtuši, kad daugiau bendrautume. Bet čia jau nieko nepadarysi. Visgi brangios tos kelionės yra. Į vieną pusę, į kitą - ir žiūrėk, kad jau kokio šimto litų ir nėra.

I: O kokie tie santykiai, ar jie keičias?

J: Nu, ne, kad tas pats tas mūsų bendravimas. Tik anksčiau, kažkaip susitikdavom ir visi vis tokie patys. O dabar jau – susitinki ir kiekvieną kart matai, kad tai daugiau raukšlelių veide, žilų plaukų. Metai daro savo visgi. O šiaip tai tos kalbos sočiai yra. Ir taip, nuo vaikystės, jaunystės yra. Turim mes ir visokių muzikos instrumentų, tai, kai susitinkam, dažnai padainuojam. Pasikalbam. Dar pasikviečiam į kompaniją pusseseres. Labai malonus tas bendravimas, toks pasibuvimas yra.

I: Ko jūs tikėtės iš jų?

J: Nu, aš tikiuos, ko ir gaunu – jei bėda kokia, tai padedam vieni kitiems labai. Visada esam vieni už kitus, taip nuo vaikystės. Nu nežinau, gal mama jau mus taip išauklėjo. Mes esam labai vieningi.

I: O dar norėčiau paklausti jūsų nuomonės. LR Konstitucijoje nurodyta, kad vaikų pareiga yra rūpintis tėvais. Kaip jūs manot, kas tai yra?

J: Nu sunku čia labai ir pasakyt. Pirmiausia gal visgi, tai yra vaikų pareiga. Ir mano sūnus vyresnis va, kai skambina, tai pirmiausia, ko klausia – kaip aš gyvenu, kokia mano sveikata yra. Jis manimi labai rūpinasi, nors ir per atstumą. Nežinau, sūnus yra sakęs, kad jei man kas su sveikata, tai jis atvažiuotų, grįžtų į Lietuvą. Bet, nežinau, ar jam išeitų tą padaryt. Visgi jis ten jau ir darbą turi, ir įsikūręs yra. O šiaip, jei jis Lietuvoje gyventų, manau, kad jei jie abu būtų čia, tai jau jie rūpintųsi. Bet aišku, geriausia, kad kol sveiki, gyvi esam, ir niekam nereikia rūpintis.

I: O jeigu tektų rinktis, ar eitumėte pas vaikus gyventi, ar rinktumėtės valstybines globos įstaigas?

J: Nu kaip tik neseniai teko lankytis senelių namuose. Aš lankau tokį kanklininkų būrelį, nu gal ne būrelis, kolektyvas toks. Tai mes važiuojam koncertuoti karts nuo karto kur su jais. Tai mačiau, kokie jie laimingi buvo, kad atvažiavom, kad pagrojom, padainavom – labai dėkojo mums. O aš nežinau. Man atrodo, kad sunku būtų tenai prisitaikyti, nes visgi būtų nepažįstami svetimi žmonės, reikėtų taikytis vieniems prie kitų. Nes visi su savais charakteriais, savais reikalavimais. Sunku būtų tikrai man. Geriau jau su savais gyvent. Kiek čia tam žmogui reikia – kampelio savo ir tiek. Gal tie seneliai, kur gyvena senelių namuose, nepritapo prie šeimos, jie buvo atsiskyrėliai. Gal neturėjo vaikų, dėl to ten ir atsidūrė. Dar direktorė tų namų sakė, kad dalį pensijos paima jie, dalį gauna seneliai. Tai bobutės nueina kokių sausainiukų nusipirkt ar kažko panašaus, o diedukai – pensijos dieną, eina alaus pirkt. Tokių trys ar keturi yra. Direktorė skundė, kad su jais yra sunku susitvarkyt labai. Visą darbą įstaigos gadina. Tai kaip su tokias gyventi reiktų?

I: O kanklėmis ar seniai jau grojat, tame kolektyve lankotės?

J: Nu čia pas mus darželyje kažkaip pradėjo organizuotis moterys. Viena pažinojo garsaus muziko brolių, ir tas brolis – muzikantas. Tai mes iš jų mokėmės. Man labai patinka. Tai man atgaiva dabar, pramoga. Aš labai mielai lankausi tenai. Išmokau kanklėmis groti. Mūsų 8 jau dabar yra. O vadovė mūsų kolektyvo, nebuvo vyriausia, bet netikėtai mirė praeitais metais. Labai gaila buvo. Tai va, mes jau važinėjam groti į vairias mokyklas, senelių ar vaikų namus, dalyvaujame įvairių parodų, paveikslų pristatymuose. Man labai patinka tai.

Mūsų kolektyvas yra gana aktyvus lyginant su kitais. Daug koncertuojam.

Tai va, tai čia jau mano toks pomėgis, toks užsiėmimas.

Interviu su Monika

I – interviuotoja

M – Monika

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

M: Šeimos..., tai gal taip. Šeima – su kuriais gyvenam, o šeimyna, tai jau platesnės apimties. Šitam bute gyvenu aš, mano žentas, duktė ir anūkas. Dar turiu vieną dukterį, kuri gyvena Panevėžyje, bet kitoj gatvėj, kitam bute. Ji turi vyrą ir augina sūnų.

I: O ar skiriasi bendravimas su ta dukra, kuri gyvena kartu, ir ta – kuri – ne?

M: Kaip pasakyti. Aišku skiriasi. Visų pirma, kiekvienas žmogus yra savitas, kad ir to paties lizdo, tai jau vien dėl to skiriasi bendravimas su juo. Šita dukra, su kuria gyvenu yra pagal temperamentą kitokia. Jinai tokia turi pesimizmo, kas nebūdinga aplanai mūsų giminei. Gal čia iš tėvo pusės kažkas tai perimta. Ji mąsto labai logiškai, mėgsta patarinėt kitiems, ir labai protingai pataria, bet pavyzdžiui pati šitais patarimais gyvenime nesivadovauja. Ji uždara, neatskleidžia savo vidinio pasaulio, nu būna tokie labai reti proveržiai. Žodžiu, uždara, tokia susimąščiusi, vidiniai išgyvena savo problemas, bet ji labai retai jas iškelia į paviršių. O ta kita duktė, tokia sangvinikė-cholerikė, maždaug po 50 procentų. Ji gali būti ir gruboka, bet ne mano atžvilgiu. Mano atžvilgiu ji labai gera. Abidvi jos mano atžvilgiu elgiasi labai santūriai. Aš nesu labai įžeidi. Jos su manimi elgiasi labai atsargiai. Netgi sakyčiau bijo, kad neižeistų, tam tikra prasme netgi pataikauja sakyčiau. Aš nekeliu tokių reikalavimų, čia jau jos iš kažkur kitur nusižiūrėjo. Tai va, ta kita, sakau, gali padaryti tokią pastabą: “Tu mamyte, neužpyk, bet aš dabar pasakysiu, kaip aš galvoju.” tai būna neišrėkta, bet ramiai, gražiai. Tada nesupyksti, bet pasakai žmogui, kad čia yra taip ar taip, su šita dalimi nesutinku. Tada aiškiniesi, kodėl tu taip galvoji, o kodėl aš nepritariu. Santykiai mūsų gana geri, tikrai geri santykiai.

Faktiškai, tai ir darbe aš užimdavau lyderės poziciją, tenka pasakyt, ir šeimoj, kai jie dar vaikai buvo, aš irgi buvau lyderiaujanti. Jie manęs prašė, kur gali eiti, ar leisiu, ar ne. Tėvas daugiau... jos sakydavo, kad jis buvo nuostabus tėvas, nes ant jų niekada neužriko, o apie kokį nors pakėlimą rankos, tai jau gink Dieve, niekada. Nu jis kažkaip, buvo viskas į mano rankas atiduota. Tai aš ir pasibardavau, ir nubausdavau. Bausmės būdavo ne fizinės, moralinės. Tai va, ta mano mažoji duktė, ta kuri su manimi dabar kartu nebegyvena, tai neišleisdavau aš jos į kiemą. Pavyzdžiui dvi dienas. Priklausydavo nuo bausmės. Tai va dabar ji man sako, kad tai pati baisiausia bausmė būdavo. Ji žiūrėdavo pro langą, mergaitės žaidžia, o ji išeit negali. Niekada nebėgdavo, klausydavo, laikydavosi, ką pasakydavau.

Būdavo šeimoj pas mus tokie apsitaramai, kartą per savaitę. Dienos nenustatydavom vienos konkrečios, bet jie būdavo. Pasikalbėdavom apie tai, kas ko nepadare, kaip savaitę praėjo.

I: Ar išliko tokie apsitaramai ir dabar?

M: Nu buvo, jie buvo. Aišku, paskui suprantat, jau tie vaikai išaugo, jau baigė dukra viena medicinos mokyklą, jau sūnus išėjo į kariuomenę, čia pas mus atsitiko tokia bėda, kad tėvui koją amputavo. Jau kažkaip visas dėmesys visų atiteko ligoniui. Dukrai buvo 16 metų – per jos gimimo dieną tą koją amputavo. Čia buvo mum visiems didžiulė staigmena, kad koją teks amputuoti. Tik buvo kalba apie vieną pirštą kojos, jeigu reiks amputuoti, tik staiga – koja virš kelio. Tai mums visiems čia buvo labai didelis smūgis.

I: O kiek jums tada metų buvo?

M: Aš jums taip pasakysiu – aš esu sena moteris, bet jauna motina ir jauna močiutė. Man dabar – 77. pirmą vaiką aš gimdžiau 38, (mano vyras už mane nepilnais 3 metais vyresnis), antrą vaiką aš gimdžiau – 40 metų, po to trečią savo mergaitę - 46 metų. Tai va sakau – aš buvau nebe jauna kaip moteris, bet jauna kaip motina ir jauna kaip močiutė.

Tai tada buvo 83-ieji metai, tai man buvo 55-eri. Vyro reikalai vis blogėjo, po kurio laiko reikėjo ir antrą koją amputuoti, bet jos neamputavo, o padarė operaciją. Po pusantrų metų vyras mirė – nuo

širdies priepuolio. Jis vaikštinėjo dar su protezais, su ramentais – vaikštinėjo. Bet va, jam buvo priepuolis – išvežėm į ligoninę, po to pervežėm į Vilnių, už poros savaitių jis ten mirė.

Tai va, čia mums ta liga, viską, paskui apsipratom visi, bet vis tiek – buvo namie ligotas žmogus. Tai tada mūsų santykiai su vaikais vėl truputėlį pakito, kadangi mes jau turėjom didelį rūpestį, pasidalinimą, kas bus šiandien namie. Pats vyras labai pergyveno dėl savo ligos, pašnekėdavo ir apie savižudybę, kad tik viskas kuo greičiau baigtųsi. Kas ten žino, kiek jis vargdavo vienas, niekam nesirodydamas. Labai žiauriai jis išgyveno. Mes taip jau buvom pasiskirstę, kad tik jis nebūtų vienas. Budėdavom visi. Ir vaikai labai pergyveno, labai tą tėvą žiūrėjo. Tada gal tikrai jau neberekėjo visokių tokių dalykų – kažkaip savaime, kad ir grindis buto iššluostytos, išsiurbliuotos. Ir gydytoja dažnai ateidavo. Tai ir dėl ligonio, ir dėl ateinančių medicinos darbuotojų.

O šiaip tai mano santykiai su vaikais yra labai geri.

I: O kaip pasikeitė santykiai su dukra, jai išsikėlus gyventi kitur?

M: Absoliučiai nepasikeitė. Jinai tokia buvo, sakau, jinai visiškai kitokia nei kita dukra.

I: Bet vis tiek dabar rečiau matotės?

M: Matomės kasdien dabar. Ji gyvena – netoli. Kadangi jos vaikiukui – trys su puse metų, ir dabar mes saugom. Reiškias vyro mama – močiutė, aš – bobutė. Tai va, ta močiutė ateina 7-ą rytą ir būna iki pietų, o aš va prieš pirmą išvažiuoju autobusu, tada nuvažiuoju, ją paleidžiu ir būnu tiek, kol grįžta jie. O kartais aš grįžtu ir dešimtą, ir pusę dešimt namo. Va šiaip. Ir taip, kad aš pokyčio santykiuose – nematau.

I: O kaip reagavot į žinią, kad dukra išteka ir su mama nebegyvena? Ar to buvo tikėtasi?

M: Nu nelabai. Aš tai pvz., nu aš tai neprieštaravau, aš nestaciau jokių užtvarų, aš nerezgiau jokių intrigu, nevedžiau jokio atkalbinėjimo, nes žinau pati – beprasmiška, bet faktiškai – labai nenorėjau. Viduj, savo viduj, nei vienos, nei kitos vestuvių. Šita vyresnioji duktė ištekėjo. Šita vyresnioji dukra ištekėjo 21-erių metų, 22-ejų pagimdė berniuką, o šitą – 23-ju. Tai pasakė man taip, kad bus vestuvės, nu tai... kaip faktą man pasakė. Nes praktiškai iš manęs nereikalavo nieko. Aš ir negalėjau niekuo padėt, nes čia su tom visom ligom, mes ir taip nebuvom materialiai labai stiprūs, nu dirbom, gavom algas, gyvenom, neturėjom skolų, bet neturėjom ir pertekliaus. Kadangi vis tiek – trys vaikai, kad ir norėjos į ekskursijas išleisti, nelabai jų dažnai būdavo, bet vis tiek, nesijautė to materialaus skurdo, bet jokių santaupų, tai irgi nebuvo. Bet dukros iš mano pusės nieko ir nereikalavo. Šita vyresnioji, tai išvis labai kukliai tekėjo, bet vyro tėvai padarė viską, tokį mažytį susiejimą. O šita jaunoji – ji pati užsidirbo. Ji dirbo, taupė, susitaupė, užsidirbo, ten vyro tėvai davė kiek tai, tas vyras irgi dirbo – jie abu vienmečiai – vyresnioji duktė su vyru irgi vienmečiai. Tai žodžiu, jie turėjo savų pinigų. Aš tik viešnia buvau.

I: O kokiom temom bendraujate su dukromis?

M: Su ta, su kuria gyvenam, faktiškai kasdien tokiais paprasčiausiais buitinais reikalais – ką nupirkti, ar to reikia, ar nereikia. Bet kad atsiveriam, ar ji atsiveria – man tai ką jau ten atsiverti – mano gyvenimas aiškus jau, nu žinot, porečiai. Nu bet tada jau pasikalbam. Bet tai būna reta. O štai šita jaunesnioji – tai ji dažniau išsikalba. O šitą – ne. Nu dabar va daleiskim, sakysiu – pasikalbėkim, tai ji sakys – ne dabar, dabar aš neturiu nuotaikos, aš dabar nenoriu kalbėti. Va šiaip gali pasakyti. O jaunesnioji, jei aš sakysiu: “Nu aš noriu su tavim apie tą ar tą pakalbėti”, ji sakys: “nu gerai”. Su jaunesne mes apie viską šnekam. Apie vaiką, apie sveikatos problemas, nes vaikiukas turi tam tikrų sveikatos problemų. Tos peršalimo temos labai dažnos. Aišku, pagrindinė tema būna – vaikas, jo sveikatos problemos, arba jo vystymosi problemos. Tai va. Domisi jis dainom labai. Jis yra trijų su puse metų, bet labai domisi dainom. Moku aš liaudies dainų, nors nesu labai daininga, bet mes turim savo repertuarą. Jis tas dainas jau irgi yra išmokęs kai kurias. Labai mėgsta, kad pasakas skaitytų, bet jis labai moka atsirinkti – močiutė labiau skaito, a aš dainuoju. Bet, kai jis pramoko, tai dabar jau abudu dainuojam. Pradėjom nuo “Du gaideliai” aišku. O močiutės reikalauja daugiau paskaityti. Kažkaip aš nepradėjau skaityti, tai jis manęs mažiau reikalauja. Manęs reikalauja dainuoti. Tik man įdomu, kodėl jis toks dainingas yra. Iš savo pusės pažiūrėjau, kad nebuvo jau kaip ir tokių dainininkų. Va ta duktė, su kuria gyvenam, tai ji su savo bobute – mano mama – dainuodavo. Mat ta giesmininkė buvo, mokėjo daug giesmių iš senų kantičkų, tai dažnai ją į laidotuves kviesdavo pagiedoti. Nu ir mane mama skatino giedoti. Aš jau

buvau toks altas, storas balsas gana, tai jei jausdavau, kad neištrauksiu tų giesmių, tai nutildavau. Jausdavau, kada sustoti reikia☺ Tai va, paskui pradėjau klausinėti, taip sau išėjo iš kalbos su ta močiute, paaiškėjo, kad jau iš anos pusės, iš berniuko tėvo pusės, ten buvo daug muzikantų, ir balsus turėjo. Senelis, iš anos pusės, irgi balsingas, bet kai į puotas nesirenkam, tai ir nežinai.

Tai va, tai aišku pagrindinė tema. Kitas sūnus yra septyniolikos metų, dvyliktokas. Seniau pašnekėdavom apie jo mokymąsi, dabar jau jisai pasidarė labai uždaras. Jei paklausi: “Kaip sekasi?”, pasako: “Gerai, viskas normaliai”. Anksčiau dar pasakydavom, kiek iš to dalyko gavo, kiek iš ano – dabar tik sako trumpai – normaliai sekasi. Tai va. Žinau, kad egzaminus išlaikė, bet rezultatų jis “nežinojo”. Matyt, nelabai kažkiek gavo☺ Bet su juo, irgi anksčiau kartu pamokas ruošdavom, tada jis buvo vos ne pirmūnas. Bet tada prasidėjo pretenzijos iš tėvų pusės, kad aš jam per daug padėdau. Bet mokykloj, tai aš jam nepadedu – jis pats atsakinėja. Gerai, aš jam namie padėdau, pareguliuoju, rašinius lietuvių pataisau. Nu, pradėjo mokytis antrą užsienio kalbą – rusų, tai pradžioj aš ten jam labai daug padėjau, tai ten buvo rusų kalbos pirmūnas. Dabar tyčia, pasakau ką nors rusiškai, sako : “Bobute, atstok, nes nieko nebeprisimenu”. Aišku, ši tą žino dar, bet jau nedaug. Jau tokių dalykų, kaip asmenavimo, giminių dabar sunkiai beatskiria, o būdamas penktoku šeštoku – mokėjo.

Tai va, o šitam bute gyvenam su dukra kartu. kažkaip susiskirstę tą butuką ir sugyvenam.

I: O jūsų nuomone, ar gerai, kad dukra kartu gyvena, ar geriau jiems būtų gyventi atskirai?

M: Žinot, ką aš jum pasakysiu – jei jau taip visiškai atvirai – aš labiau norėčiau pagyventi visiškai atskirai, visiškai viena. Ir manau jiems būtų geriau visiškai atskirai pagyventi. Nors mes vieni kitiems netrukdom. Aš nesikišu į jų reikalus. Ir kartais, daleiskim, kai nu būna kažkokių pasikibirkščiavimų tarp jų, aš niekad nesikišu. Tai vieną kart duktė man ir sako: “Tu mama nieko nesakai”, atseit žentui, jos vyrui. Aš atsakiau: “Pala, čia tavo vyras, tu jį išsirinkai, tu jį čia atsivedei, būk maloni ir viską aiškinkitės tarpusavyje”. Jeigu jisai muštųsi, daužytų kokius indus, daužytų kokius langus, galų gale duris trankytų, tai gal aš jam ką ir pasakyčiau. O dabar – viskas vyksta tik tarp jų. Tai yra jų tarpusavio santykiai, kurie absoliučiai neišeina iš jų tarpusavio rėmų. Aš kartais net nežinau priežasties. Va dėl ko tas pasikibirkščiavimas įvyksta, gi būna kartais tik dėl kažkokių smulkmenų. Tai aš nesikišu. Sakau, jeigu muštųsi, trankytųsi, tada aš pasakyčiau, kad nešdintųsi. Bet kadangi šito nėra, tai sakau, tegu jie aiškinasi tarpusavyje. Pasakiau dukrai, kad ji pati vyrą išsirinko, niekieno nieko neklausė, su niekuo nesitarė, tai, nu čia aišku nesvarbu – ji vis tiek mano vaikas ir aš visada už ją būsiu. Bet į jų konfliktus nesikišu. Aš geriau patyliu arba, jeigu tai išeina iš kalbos (bet jau jai reikia sakyti labai subtiliai), nes jinai įžeidi yra. Bet mes nesipykstam. Jeigu pavyzdžiui, mūsų pokalbyje kas nors mums nepatiko, tai mes nebūna taip, kad kurį laiką po to nekalbėtume, ne, bet tos temos stengiamės nebetęsti. Laiku sustojam tiesiog. Tai aš sakyčiau, mes tiesiog neleidžiam daėiti iki įsižeidinėjimų, iki rėkimų – nėra tokių dalykų. Nuo pat vaikystės taip. Aš nežinau, pati sau kartais pagalvoju – čia jau tikriausiai žmogaus vidinė savybė tokia. O ne kokio nors auklėjimo ar savęs prievartavimo.

I: Kaip jūs manote, ko tiek viena, tiek kita dukra tikisi iš jūsų?

M: Dabar nieko nebesitiki, o dabar galima tikėtis iš manęs? Aš kartais padejuoju, sakau, kad nežinau, kiek aš čia išsilaikysiu dar. Man dukros sako, kad dar laikičiausi. Amžius mano nebe mažas jau, bet ir tai, aš sakau, kad aš dar labai gerai laikausi. Dar kartais pastebiu pati, kad nukalbu kartais. Bet tai pasitaiko ir jauniems. Va, ko negaliu, aš pavyzdžiui, nedėmesinga esu. Ne ta prasme – na, jei aš darysiu kokį darbą, tai padarysiu jį dėmesingai, bet aš amžinai kur nors ką nors palieku. Kad ir parduotuvėj visai neseniai – pirkau agurkus, kažko užklausiau ir pamiršau juos, palikau parduotuvėj. Kiekvieną kartą prieš išeidama iš namų sau pasakau, kad būčiau atidi. Bet pasitaiko, kad vis ką nors palieku. Buvo, kad ir piniginę palikus buvau. Daug pinigų su savim nesinešioju. Jeigu palieku kokią prekę, tai daugumoje pasako. Tai va, va šitaip va. Ir va čia nieko negaliu sau to padaryt. O daugiau – nežinau, kažkaip ta gyvenimo tvarka jau senokai nusistovėjusi yra.

Aš tokia greitadarbė esu, bet neatidi. Bet aš greičiau padarysiu tą patį dalyką du kartus, iš antro karto, nei kitas - iš pirmo. Tai va, kiekvieną kartą reik sau pasakyti, kad būčiau atidi.

I: O ko jūs tikėtės iš dukterų?

M: Nu ko gali tikėtis? Va, su šita, su kuria mes gyvenam, jei jau 39. Ji baigus medicinos mokyklą, yra medicinos sesuo. Dažnai pakalba, kad jai nepatinka ne pats darbas, o darbo vieta. Vieta, kur ji dirbo anksčiau, jai labai patiko. Jai patinka judėjimas, veiksmas, nepatinka sėdėti be darbo. O dabar ji dirba sporto mokykloje, ir jos darbas – paprasčiausias budėjimas. Jei kas nusibrozdins – ji žaizdą išvalo, apriša. Jai nuobodu. Sėdi ir laukia. Na kartais vyksta varžybos, į kurias dukra eina drebančia širdim. Ji kaip medicinos seselė turi nustatyti, ar lūžo kaulas ar nelūžo, nualpimas – koks nors sudėtingas, ar tik amoniako pakišt užtenka. Didžiulė atsakomybė. Dar plius varžybos būna išieginėm dienom. Taigi savo dabartine darbovieta ji yra labai nepatenkinta.

O šiaip, nu ką, sugalvojo, kad nori išmokti vairuoti. Tai praeitą vasarą ir išmoko – teises išsilaikė. Sumastė, kad reikia kompiuterių kursus lankyti – užsirašė į kursus, laikė egzaminus. Dabar ši jaunesnioji – jin besimokydama vidurinėj – palakstė per vidurines. Ir aš jai padėjau. Keitė mokyklas keletą kartų dėl įvairių priežasčių. Niekada neprieštaravau dėl to. Bebaigiant vidurinę – mirė tėvas. 1990m. jis mirė. Po jo mirties – dar porą trejetą metų sąmyšis buvo namuose. Ir materialine, ir emociškai prasme mums nelabai kaip buvo. O dar ir taip laikai buvo ne kokie. Pagalvokit, mirė vyras, o nebuvo galima gauti ar ten kokių naujų marškinių apatinių, ar batų surast tinkamų. Jo mirtis tokia staigi... Nespėjom pasiruošt, mes pasimetę buvom. Mes jį nuvežėm į ligoninę, o poros valandų pranešė, kad vyras mirė. Labai sunku buvo. Ir tų pinigų trūko.

Tai va. Dukra stojo į prekybos mokyklą ir ją baigė. Į tą prekybos mokyklą ji gal būtų ir nestojus, bet už tėvą ji gaudavo pensiją tokią, tai vadinasi, ji turėjo mažytį materialinį pagrindėlį jau. Ta prasme, mes turėjom. Tą mokyklą ji baigė, buvo įsidarbino vienoje parduotuvėje pardavėja. Bet po dvejų metų išėjo iš parduotuvės. Pati parduotuvės vedėja man skambino ir prašė, kad aš padėčiau įkalbėti dukterį grįžti. Bet mes su dukra pasikalbėjom, ji jautėsi neįvertinta tenai, tai aš sutikau – nėr čia ko. Ji stojo į aukštesniąją mokyklą. Ją pabaigė ir gavo jau Kolegijos diplomą. Įsidarbino banke ir ten dirba. Ji jau turėjo ir vaiką. Padėjau labai daug, atvirai sakant, tą vaiką saugojau. Tokiem kontroliniam darbui padėjau ruošti. Ne visai juos parašiau, bet bent jau surinkau pagrindą. Atšvietinėjau medžiagą, ėjau į biblioteką, sėdėdavau ir skaitydavau įvairias knygas, darydavau santraukas. Priduodavau knygas, jei dukra nebesuspėdavo. Bibliotekininkės man sakydavo, kad rašyčiau už pinigus tuos kontrolinius darbus. Aš atsakydavau, kad negaliu taip daryt, nes aš čia saviškiams padėdu. Žentas mokėsi, tai ir jam trupučiuką padėjau. Bet jis apie elektrą mokės, tai aš tik retai kada padėdavau. Kas su lietuvių kalba jei. Kokį bendrojo lavinimo dalyką jeigu.

I: O kodėl Jūs taip darėt?

M: Na žinot kaip aš jums pasakysiu, kai aš darau, man nebūdavo niekad pikta, nes aš žinojau, kad čia ne išsibirinėjimas yra, viskas grynai dėl laiko stokos vyksta. Žmonės dirba, ir dar mokos – nu tikrai, jau tokiem bendro pobūdžio dalykams, tai tikrai galėjau padėt. Man savotiškai įdomu. Už ką aš pergyvendavau, tai, kad nu ne koks rezultatas gali gautis. Tai jau kai jie pareidavo ir žinodavau, kad tą dieną rašė kontrolinį ar koks atsiskaitymas buvo, tai klausdavau jų: „Nu, tai kiek aš gavau?“. Tai, kai sakydavo, kad gerą pažymį gavo, tai būdavau labai labai patenkinta. Nu, bet kartais būdavo, kad man nepavykdavo gauti pagrindinės literatūros, prastesnis darbas išeidavo. Tačiau buvo atvejais, kai mano paruoštas darbas buvo pavadintas „super darbu“. Po paskaitos dukrą paprašė pasilikti dėstytoja ir paprašė įkelti darbą į diskelį ir palikti darbą, kaip pavyzdį kitiems studentams. Man tiesiog tada labai pasisekė. Aš nuėjau į biblioteką, ir bibliotekininkė man atnešė seną, dar Smetonos laikų statistikos knygele. Tuo metu buvo neseniai paminėtas kažkokio statistiko jubiliejus ir buvo išleistas gražus bukletas, kuris matyt, nelabai kur paskleistas buvo. Ir ten tokios geros medžiagos būta! Visa Lietuvos statistikos istorija aprašyta ir sudėta. Tai aš atsišviečiau viską, dar radau senų žurnalų ir parašiau tikrai gerą darbą, jau pati jaučiau.

Tai va, tai paskiau psichologijos, atsimenu, darbus rašydavau. Irgi ieškodavau knygų, sėdėdavau bibliotekose, lygindavau įvairių autorių darbus. Tuos darbus irgi labai gerai įvertindavo.

Bet mano dukra ir viena šauniai būtų tvarkiusis, jei nebūtų laiko stokos tokios. Ji labai ryžtinga. Už tą ryžtingumą, už tą nenorą sustoti, norą pirmyn eiti – ji man patinka. Todėl aš ją visą laiką ir skatindavau. Sakiau jai, kad padėsiu kuo tik tai galėsiu. Tai dabar labai gerai, kai jau studijas ji baigė – vis tiek kažkoks etapas jau užbaigtas yra. O paskui save ji tempia ir savo vyrą. Tai uošvė jos man ir sakius yra, kad ji labai labai dėkinga dukrai yra. Nes ji privertė ir vyrą mokyti.

I: LR Konstitucijoje nurodyta, kad vaikai turi rūpintis savo pagyvenusiais tėvais. Kaip jūs manot?

M: Nu matot kaip yra – materialiai, tai manęs išlaikyti nereikia. Man užtenka mano pensijos. Mano poreikiai nėra dideli, man užtenka. Nenoriu nieko sakyti apie valstybės biudžeto skirstymą, pensijų dydžius. Aš tik truputėlį esu nepatenkinta va šita našlės pensija. Manau, kad ji yra neteisingai paskaičiuota. Dabar aš gaunu 35,5 lito. Bet, aišku, ačiū ir už tuos, nes galėtų juk ir visai nemokėti. Gal ji ir nebūtina čia ta našlės pensija. Aš ją pati gaunu, nu tai, tai vis tiek numirusio žmogaus neprikels. Aš pati esu už socialdemokratinę sistemą, jų principus. Nes vis tiek visgi didžiąją visuomenės dalį sudaro žemesnysis, ir tas vadinamas vidurinysis sluoksniai. Bet ne ta aukštoji masė, ne tie turtingieji, kuriuos galiu pavadinti pinigų, bet ne proto elitu. Tai va, tie socialdemokratijos principai yra priimtini didžiąjai daugumai žmonių, jie turėtų būti taikytini.

Tai va, ko man dabar reikia? Nieko nereikia. Aš dar pajėgi pati savimi pasirūpinti apsitvarkyti. Tuo labiau, kai dabar tokius darbus kaip skalbimą lengvina automatinė skalbimo mašina. Kaip seniau kaip rankom reikėjo skalbti, tai aš turėčiau problemų ir reikėtų vaikų pagalbos, nes aš pati būčiau nepajėgi. Mano rankos yra paliestos tam tikrų susirgimų. O kai dabar yra skalbimo mašina, tai man jokios pagalbos nereik. Savo kambarį, savo daiktus pati susitvarkau. Taip, kad man dabar jokios pagalbos nereikia. Išsilaukau aš tik iš savo pensijos, materialinės pagalbos man nereikia. Ko man reikia? Nu ligos atveju... na taip, ligos atveju man pagalbos reikėjo. Buvau rimtai susirgusi, atsidūrusi ligoninėje. Tai jos abi labai mane palaikė, labai padėjo. Tada jau ir gydė, ir vaistus pirko, ir maistą taikė.

Va, kada jau sergi, tai va šita va duktė, su kuria dabar gyvenu. Tai ji dar ir tų medicininių žinių turi – jau ir darbo stažas jos beveik 20 metų siekia. Be to, jinai ir domisi. Pas ją labai daug įvairios medicininės literatūros prikrauta. Perka knygas, ir aš ją labai skatinu. Kartais ji padvejoja prieš pirkdama, sako, kad labai brangu, bet aš jai atsakau, kad knyga yra turtas. Tai yra turtas. Tai va, kadangi ji nori labai, kadangi tie mūsų pinigai kaip ir bendri dar yra, seniau čia, kai ir tų pinigų mažiau buvo, tai ji kažkaip ir nesiryždavo imti iš bendri biudžeto. Tai jai reikėdavo kaip ir trupučiuką tokio pritarimo. Tai aš ir skatindavau ją, sakydavau, kad čia ne tik jai, bet ir visiems naudinga yra. Tai, kai tai pasakydavau, tai ji jau nebedvejo ir nusipirkdavo knygą vieną ar kitą. Tai ligos atveju, va ši dukra yra pirmoji pagalbininkė. Tuomet jau ji nežiūri nieko – vaistus perka, nežiūri jau, ar čia kur koku litu pigiau ar brangiau. Perka ir tiek. Jeigu tik skaito, kad tie vaistai bus reikalingi ir bus naudingi, tai jokių klausimų nebekelia.

O jei jums kas nors prasčiau su sveikata, tai galvojat, kad namuose būtumėt, ar geriau į kokius senelių namus, pensionatą?

Ne, aš vis dėlto norėčiau namuose būti. Nu, žinot dėl tų pensionatų – aš esu šeimos žmogus, o saviškiai yra saviškiai. Ir aš žinau vieną, kad, jeigu koks trupučiuką sunegalavimas ar kas, tai dėmesio, rūpesčio iš dukterų pusės man tikrai netrūks. Iš tikrųjų jau tada visi – ir duktė, ir žentas, ir anūkas – jei jau trupučiuką negera, tai labai ima manimi rūpintis. Įkiš galvą karts nuo karto kuris į kambarį ir paklaus, ar ką paduot, ar parnešt ko reikia. Nu tada to rūpesčio, to dėmesio yra pakankamai.

I: O kaip jūs manot visgi, kas tai yra?

M: Pirmoj eilėj, tai aš visgi sakyčiau, kad tai yra žmogiškumo apraiškas. Aš taip sakyčiau. O paskui jau gal ir tam tikras pareigos jausmas iškyla. Bet jeigu žmogus jau neturi to gailestingumo jausmo, tai ir vaikai kartais būna labai žiaurūs. O kartais svetimas žmogus būna geresnis. Aš sakyčiau, kad tai išplaukia iš vidinės žmogaus pusės. Man taip atrodytų.

I: Dar pakalbėkime apie jūsų brolius, seseris. Ar turite?

M: Turėjau dvi seseris. Aš vyriausia – antra sesuo 3 metais jaunesnė, bet ji jau mirusi. Trečioji sesuo yra 13,5 metų už mane jaunesnė.

I: O ar palaikote ryšius su seserimis? Kokie santykiai yra tarp jūsų, koks tas bendravimas?

M: Palaikom ryšius, palaikom. Dabar bendraujam trupučiuką mažiau. Kokius penkis septynerius metus...

I: O kodėl?

M: Na gal aš pradėsiu nuo anksčiau. Kadangi ji buvo 13,5 metų už mane jaunesnė – aš buvau paauglė, kai jinai atsirado, tai skaitykim, kad ji mano globoj ir buvo. Ana sesuo, kuri jau mirusi yra,

jinai buvo daug griežtesnė. O aš jau buvau tokia atlaidesnė tai mažajai. Aš jau dirbau, kai ji pradėjo į mokyklą eiti. Mažoji visada labai laukdavo, kada jau aš namo parvažiuosiu. Tai va, jaunystėje, jos vaikystėje, mūsų santykiai buvo labai tamprūs. Aš buvau šeimai tuo metu materialinė pagalba. Aš jau dirbau, o šeima nebuvo turtinga. Dėl įvairių priežasčių mes gyvenome labai sunkiai. Na, jei atvirai pasakius, tėvukas mano buvo ne šeimos žmogus. Mama buvo labai rūpestinga. Dar ir laikas anuomet buvo labai sunkus – karas vyko, spauda. Gerai, kad mums labai padėdavo mamos giminės. Bet kaip sakoma, kad jeigu savo neturi, tai iš šono nelabai pridėsi. Be to, mama buvo labai kukli, ne visada ji prašydavo pagalbos, nenorėdavo sakyti, kad sunkiai gyvename. Dar ir trečia sesuo netikėtai atsirado, kai jau buvom paaugę – anai sesei tada 10 metų buvo, man buvo 12,5. nežinau, buvo tuo metu kažkoks keistas laikas, kad labai daugelyje šeimų po didelės pertraukos atsirado mažų vaikų.

Šitai mažajai buvau ir finansinė parama. Kai buvo mažoji trečioj klasėj, ji pradėjo mokytis toje mokykloje, kur aš dirbau tuo metu. Žodžiu, tuo metu, visus metus ji su manim ir gyveno. O paskui, suprantat kaip paskui – užaugom, turim savo gyvenimus, turim savo šeimas, savo rūpesčius. O dabar dar plius, ji labai stambi yra. Ji mažutė tokia gan ūgiu, už mane daug mažesnė, bet baisiai stora dabar. Tai mūsų pagrindinis bendravimas yra pagrinde telefonu. O taip, kad vaikščioti vienai pas kitą.. Seniau, tai vaikščiodavom, apsilankydavom viena pas kitą. O dabar kažkaip, pastaruojų metu gal kiek ir nutolom. Josios judrumas labai sumažėjęs yra. O be to, aš einu savų anūkų saugoti, ji savo dukrai padeda. Vaikai jos turi savo tokį nedidelį versliuką, kebabinę. Tai ji ir ten pamačina kartais – pagelbėja, kokias daržoves papjausto ar ką. Tai irgi užsiėmus. Kai pareina iš to darbo, jau nebenori kur nors dar eiti. Vis dėlto pavargus būna. Kažkaip vis tiek – jau kai išsiskiria tie gyvenimai, susikuria vėl naujas savo oazes. Kažkaip pasineri į jas, į savo rūpesčius ir tie giminytės ryšiai – atitolsta.

I: O kas jus vienija dabar su sesere?

M: Nu kas ... bendri prisiminimai, praeities ryšiai. Savo laiku, pavyzdžiui, pakol dar mama buvo gyva, ji pas mane gyveno. Be to, mano dukra medikė, tai jei kas susirgdavo ar kokius vaistus reikėdavo suleisti, tai sesuo ateidavo ar viena, ar su vaikais, jei reikėdavo. Tai ryšiai buvo labai tamprūs. Labai tamprūs. Ir dabar, jei paskambinčiau ir pasakyčiau, kad sergu, kad man labai bloga, tai sesuo atriedėtų kaipmat. Nes, kai pasiskambinu, tai paklausu kaip ji gyvena, atsako, kad nu nieko, kad pusę bėdos. Kažkaip nėra reikalo. O be to, ir abiejų sveikata nėra pati geriausia. Kai pasiskambinam viena kitos klausiam, kaip anūkai gyvena, kaip vaikai laikosi. Dabar sirgo vienas mano, tai dėl ausyčių padejuodavo. Tai va tokios problemos, tokios kalbos – apie vaikus ir anūkus daugiausia. Apie save, tai ką - „nu paeini? Paeinu. Dar susišnekėt žmonės aplinkiniai gali? Dar gali”. Nu ir tvarkoj. Na tik, kad mes abi turime gan stiprų jumoro jausmą, kuris gal kartais ir į špilkavimą pereina. Mus tarp kitko kompanijose abi žmonės labai mėgdavom. Nes labai linksma būdavo. Ir šiaip kas mane palaikė, vedė per sunkias gyvenimo akimirkas, tai temperamentas ir optimizmas. Ir mano, ir jos. O va mirusi sesuo, ji jau buvo griežtesnė, kiek santūresnė.

I: O kaip jūs vertintumėt santykius sus esere? Ar pakanka bendravimo?

M: Taip, taip. Nes suprantat, mes neverkšlenam. Va tas man patinka. Mes pasipasakojam apie savo bėdas, negerumus, bet daugiau kaip faktus pateikiame ir tiek. Nes nebešposysi, jei skauda labai. Jei skauda, serga kuri, tai tada jau nebejuokaujame, jau kalbamės, tariamės, kaip čia kur eiti, ką čia daryti geriau. Kaip greičiau, kaip geriau ir t.t.. O jei viskas gerai, tai pasiklausinėjam kaip gyvenam, ir tada prasideda visokie pasiūlymai. Nepiktybiniai tokie. Jau prisijuokiam iki susirietimo. Tarp kito, kai gyvenom dar tėvų šeimoj, labai skurdžiai, nepasiturinčiai, ir ateidavo pas mus žmonės, tai sakydavo, kad jie ateidavo pas mus pasisemti stiprybės. Kad ir kaip vargingai gyvenom, mama visada turėdavo svečius pavaišinti. Mes mokėjom būt linksmi visą laiką ir tai mus gyvenime labai padėjo.

I: Dar pakalbėkime apie tai, kada jūs išėjote į pensiją?

M: Išėjau 55 metų sulaukusi (1985 metais). Mane tada išleido. O paskui aš dar trupučiuką dirbau. Bet būčiau dar dirbus, ir mano valdžia norėjo, kad dar dirbčiau, bet vyras, kada jau pasiligojęs buvo, jis labai nenorėjo būti vienas. Jis buvo jau apsipratęs su savo liga, bet labai nenorėjo likti vienas namuose. Tai jis mane bandė įkalbėti, nustoti dirbti ir patausoti savo sveikatą. Ir šiaip, be darbo, visi

rūpesčiai namuose gulė ant mano pečių. Ir šiaip mano vyras, jis parnešdavo pinigus, bet nebuvo iš tų, kurie vadovaudavo. Jau čia mano buvo rūpestis. Aš būčiau dar dirbus.

I: O kodėl būtumėt dirbusi?

M: Aš dar norėjau dirbti. Man mano darbas patiko. Atidirbau 35 metus mokykloje ir man tai buvo šventė. Man buvo gera dirbti. Aišku pasitaikydavo visokių nesklandumų, kaip ir visur. Bet jie neužgoždavo gerosios pusės. Ir jie daugiau būdavo ne su mokiniais, bet daugiau su valdžia, kokiais jų nurodymais, taisyklėmis susiję. Bet ir dabar jau viską žinoma su jumoru prisimenu.

I: Ar bandėt dar kada vėliau ieškoti darbo?

M: Man nereikėjo ieškoti. Man siūlė pastoviai. Paskui mane dar labai kvietė į kitą vidurinę mokyklą. Net mano vyro prašė, jam telefonu skambindavo tos mokyklos direktorius, bet mano vyras nuolat atsakydavo, kad aš neturiu sveikatos. Galvojau tada, kad nu ką aš dabar per kryžiu išeisiu, o paskui, jei bus koks, kad ir mažytis nesklandumas, tai man sakys, nu tai va, va šitaip čia tu. Ir jis bandė mane įkalbėti, kad aš irgi jau čia visa nusivarius. Ir rytą, kai jis atsibunda, pridėdavo visokių tablečių nuo įvairių ligų, ir su lazda ant staliuko man stumteldavo, sakydamas, kad man ateina siuntinys. Nu aš jų negerdavau, nesvarbu.

I: O ar nebuvo pikta, kad vyras kaip ir nebeleido jums daugiau dirbti?

M: Nu, kad ne. mes tarp kitko, kaip ir be jokio susitarimo, mes visi jam truputėlį pataikaudavom tam tikra prasme, kadangi jis labai žiauriai išgyveno kojos netektį. Labai žiauriai, nemiegodavo naktim, verkdamo naktim, mums nesirodydavo. Bet mes jautėm, kokia ta nuotaika buvo. Taikėmės kažkiek prie jo, nepykom.

I: O tas pats amžius 55?

M: Na aš jo absoliučiai nesureikšminu. Jis atėjo ir tiek. Nei aš jo laukiau, nei nelaukiau. Tiesiog va taip.

Ai, paskui ką dar dariau. Aš ieškojau namudinio darbo. Va, kas mum tiko. Tai pirmiausia gavome iš kompresorių gamyklos tokias pompeles daryti. Abu su vyru jas darėm, visi darėm tiesą sakant. Čia buvo toks kaip ir pajamų šaltinis, bet paskui perėmė tą darbą kalėjimas – moterų pasaulis. Daug pigiau darė, nei kad tie padienininkai dirbo. Mes netekom šio darbo. Tada ėjau į miesto vykdomąjį komitetą, patekau pas patį pirmininką. Prašiau namudinio darbo. Buvo remiamasi tuo, kad vyras invalidas, kad šeimoje trys vaikai yra. Kad trūksta pajamų. Na ir tai nebuvo melas, nes pajamų tikrai per daug nebuvo. Į prašymą atsižvelgė. Nors teko kiek ir toną pakelti. Iš kurčiųjų kombinato gavom tokio darbo – darėm specialias detales televizoriams – laidus. Kai pirmą kartą pamatėm, ką čia reiks daryt, tai pagalvojom, kad čia pikčiau nei pati aukščiausia matematika. Bet, nu ką, atvežė namo mums tų laidų, schemų visokių, išraizgė, ir susigaudėm ką ir kaip daryti reikia. Susitvarkėm su darbu. Po šimtą rublių per mėnesį gaudavom iš šito darbo. Abu gaudavom pensijas. Tai per mėnesį gaudavosi mums virš 300 rublių. O taip jau galėjom gyventi normaliai, dantų labai sukąst neturėjom. Teko važinėti pas gydytojus, kad protezą vyrui pakeistų.

Vyras apsirgo dar dirbdamas gamykloje. Jam vis paskaudėdavo koją, bet labai nekreipė dėmesio per daug. Pradėjo skaudėti pirštą jam, daktarai pasakė, kad galbūt reiks pirštą nupjaut. Tačiau, vėliau, paaiškėjo, kad reik nupjaut visą koją.

I: O kaip dalindavotės šeimoje darbus, dar vyrui sveikam esant?

M: Na žinot, kai jis susirgo, tai visi rūpesčiai gulė jau tik ant mano pečių. Nors, pasakysiu, kad taip buvo visą gyvenimą. Visą laiką. Ir aš kažkaip, turbūt nevalingai, viską ir paimdavau. Nes dabar kaip tėvų šeimoj – kaip jau paaugau, tada su mama abidvi tempėm pagrindinę našta. Paskui kai aš jau pradėjau dirbti, tai irgi, visada padėdavau mamai. Rūpindavausi įvairiais dalykais. Eidavom kartu su mama paršų į turgų pirkti. Reikėdavo juos parnešti, nes nebuvo kuom parvežt. Galėjo ir kita sesuo tai padaryt – vidurinė, ji tuomet nedirbo, bet aš tai darydavau. Neprieštaravau. Arba pasakydavo man, kad parvažiuočiau – skersim kiaulę. Kai darydavom dešras, pripirkdavau ko trūksta. Rūpindavausi tuo. Aš va taip buvau pripratus – kad aš turiu rūpintis. Aš taip visą laiką paskiau ir nešiau šitą.

I: O ar manot, kad vyras patenkino jūsų lūkesčius jo atžvilgiu?

M: Na žinot, nemanau. Norėjau, kad jis daugiau tvarkytųsi, daugiau iniciatyvos rodytų. Bet tik tai tiek, kad aš mokėjau priimti viską taip, kaip yra. Paprasčiausiai susitaikiau, pamačiau, kad nieko

kitaip nebus. O be to, man jau buvo įprasta – aš pirmam plane, laikau frontą. Man tai nebuvo naujiena. Taip jau tėvų šeimoj buvo – mamutė suplanuodavo viską ir mes abi vykdėdavome. Turbūt jau tokia dalia man tekus yra.

I: O ar keitėsi santykiuose jūsų ir vyro, išėjus jums į pensiją?

M: Kada jis pasidarė ligonis, invalidas, mūsų bendravimas pasidarė toks, nu, mes labai suartėjome.

I: O kaip manote, jeigu jums būtų taip nutikę, kaip vyrui, kas būtų tada?

M: Žinot, kaip manau, tos užuojautos gal būčiau ir turėjus. Užuojautos. Bet ji būtų buvus ne ta tokia tikra, kuri padeda, bet ji būtų buvus gaila, bet tada man atrodo, viskas būtų malšinama alkoholyje, visas skausmas. Aš žinau tokių atvejų ir man atrodo, kad tai būtų buvęs šitas variantas. Atseit labai skaudu, labai sunku žiūrėti. Tai iš to sielvarto ir geriama. Manęs, pvz., šitie dalykai niekada nedomino, nedomina ir nedomins.

I: O kodėl rūpinamasi ligoniais, jūsų nuomone, nuo ko tai priklauso?

M: Čia gal ir žmogaus vidinė sandara sakyčiau. Ne visi jaučia, kad kitam blogai. Man bloga –taip, bet nemato, kad kitam dar blogiau. O gal kartais reikia kitam paaiškinti, pasakyti, kaip yra. Gal žmogus tiesiog nesupranta.

Interviu su Simonu

I – interviuotoja

S – Simonas

I: Gal galite išvardinti savo šeimos narius?

S: Nu, turiu žmoną, du sūnus. Vienas sūnus turi trynukus, kitas sūnus vieną sūnų turi.

I: Ką dirbote prieš išeidamas į pensiją?

S: Dirbau Gražtų gamykloje. Trisdešimt metų išdirbau.

I: Toje gamykloje visą laiką?

S: Ne, ne visą laiką ten dirbau. Geležinkelyje dirbau aštuonis metus, o paskiau trisdešimt metų išdirbau gražtų gamykloje.

I: O kiek jums buvo metų, kai išėjote į pensiją?

S: Man buvo šešiasdešimt. Tada tiek ir reikėjo, kad būtų, kai į pensijąėjau.

I: O kodėl išėjote?

S: Nu atėjo laikas ir išėjau. Tiesa, dar kiek padirbau, kai jau tas laikas suėjo. Dar trejus metus padirbau Gražtų gamykloje. Tai jau galutinai išėjau, kai man buvo šešiasdešimt trys. Nu dar paskiau biški dirbau keletą metų Vadovybės apsaugos departamente. Dar kokius trejus tenai padirbau.

I: O kodėl jūs tenėjot dirbti?

S: Nu iš Gražtų gamyklos mane išvarė – paprašė išeit. Pensininkų ten jau nebereikėjo. Nu ir sveikata buvo mano pablogėjus, su klausa buvo blogai. Tai tiesiog ir išėjau.

I: O kodėl nenorėjot, tiesiog išeiti į pensiją ir nebeieškoti darbo daugiau?

S: Nu pensija labai bloga buvo. Maža buvo. O be to, norėjosi ir laikas įdomiau praleist. Kažkaip nebuvo kas daryt, tai ir ieškojau, kur čia dar padirbus. Tai ir pinigai, ir dar norėjos darbo kokio, veikt ką įdomaus.

I: Ar dar dirbdamas galvojote, apie tai, ką veiksote į pensiją išėjęs?

S: Ne, galvojau, kad aš dirbsiu, kol pražilsiu. Kol jau visai blogai bus man su sveikata. Paskiau tam departamente, tai irgi – susirgau biški ir išėjau. Jau ten pats išėjau dėl sveikatos.

I: O kaip pasikeitė jūsų gyvenimas galutinai išėjus į pensiją?

S: Ai nu kas pasikeitė? Nu, kad niekas nepasikeitė, tiktai, kad pinigų mažiau.

I: Gal galėtumėte nupasakoti savo dieną?

S: Nu keliuos, valgau, daug su anūkais būnu, nes maži, va tik šiomet į pirmą klasę pradėjo trynukai eit. Tai dabar kiek mažiau su jais būnu. Bet anksčiau, tai sūnus su žmona eidavo į darbą ir vaikus pas mus dažnai atvesdavo. Dabar jau rečiau, bet jei suserga ar kas – tai pas mus atveža vėl. Va ir dabar anūkytė apsirus biški, tai šiandien į mokyklą nėjo. Tai pas mus. Žaidžiam mes su ja čia.

Tai va, o dar tai einu pasivaikščiot, į sodą nuvažiuoju. O daugiau nieko tokio neveikiu ypatingo.

I: Gal susitinkat su draugais ar giminėm?

S: Vasarą tai taip, o žiemą tai ne. Žiemą daugiau namie jau būnu. Televizorius visas džiaugsmas žiemos metu. Tai vakarais visą laiką jis įjungtas yra. Aš jį tik vakarais žiūriu, dieną nežiūriu. Nu, pažiūriu “Panoramą” visada žiūriu. Kokias laidas vakare. Nu jei būna kokie įdomūs filmai, tai koki filmą pažiūriu. Nu aš maždaug televizorių po septynių įjungiu. Tai jau čia toks televizoriaus žiūrėjimo laikas.

I: O kodėl būtent tuo metu?

S: Nu, nes daugiausia tada įdomaus ką rodyt pradeda. Sportas būna, tai kokias varžybas ar krepšinio, ar futbolo pasižiūriu.

I: Gal atsirado kokių naujų pomėgių į pensiją išėjus? Gal kuo domėtis pradėjot?

S: O kuo čia labai domėtis? Nieko labai neatsirado, tik va, prie televizoriaus daugiau laiko praleidžiu.

I: Gal susidomėjot šeimos ar giminės istorija pavyzdžiui?

S: Ne, nelabai, kad viskas ten pas juos po senovei.

I: O ką veikiate išėjęs į pensiją?

S: Nu va, vasarą, kai oras geras, tai į sodą važiuoju. Tenai daug laiko praleidžiu. Seniai mes jį jau turim, dar dirbau aš. Tai, kai dirbau, tai daugiausia tik savaitgaliais ar per atostogas nuvažiuodavom, nu, o dabar tai jau ilgiau. Prabūnu ten ir savaitę kokią vasaros metu, namo grįžtu tik kokių rūbų ar daiktų pasiimt vasaros metu. Ten ir anūkai atvažiuoja. Ten vasaras leidžia. Ir sūnai dažnai užsuka vasaros metu, papoilsiaut ar jei ką padėt reikia. Mes ten su žmona važiuojam į sodą dažniausiai. Anūkai dažnai ir savaitgaliais atvažiuoja.

Sode – oras, gamta. Aš ten atsigauunu. O ką mieste vasaros metu daryt? Nelabai yra ką. O sode man patinka.

I: O ką dar veikiat?

S: Na važiuojam kartais grybaut su žmona. Ten prie sodo toks miškelis yra, tai ten. Būna, kad ir toliau kur pavažiuojam. O šiaip, tai aš dar pažvejot mėgstu. Tai ir kur nors nuvažiuoju, ten irgi – netoli sodo pažvejot galiu. Tai va, ten prie sodo ir upė netoli, ir miškas aplinkui. Tai man ten įdomu.

I: Kas pirmas išėjo į pensiją – jūs ar žmona jūsų?

S: Nu mes beveik vienu laiku išėjom.

I: O kodėl jinai išėjo?

S: Sukako jai tie metai, tai ji ir išėjo penkiasdešimt penkių metų. Būtų ji gal dar ir ilgiau likus, bet tuo metu susidarė tokios sąlygos, kad nebebuvo darbo, tai jai teko išeit, nebuvo kas daryt. O daugiau darbo, tai ji nebeieškojo jau.

Šiaip atrodo, kad aš pirmas išėjau, bet ji paskui labai greitai irgi nustojo dirbt.

I: Ką darydavot namuose, kai abu dirbot? Kaip dalindavotės darbais namuose?

S: Nu, nežinau, ką susigalvodavom, tą ir darydavom. Įvairiai būdavo – būdavo, kad žmona valgyt gamina, būna, kad aš gaminu. Žmona dirbdavo pamainomis. O man visą laiką labai anksti keltis reikėjo, tai jau pusryčius aš dažniausiai visiems paruošdavau ir išeidavau. Bet visaip būdavo. Žmona daugiau jau pietus, vakarienę darydavo. Vienu žodžiu, kai dirbau, tai žiūrėdavau kaip laikas būdavo – jeigu žmona darbe, tai reikėdavo pačiam gamintis. Jei ji namie ar mes abudu namie – tai jau ji darydavo.

Nu man labiausiai patinka bulviniai blynai, bulviniai patiekalai, bulvės. Tai jau aš daugiausia iš jų ir gamindavau. Nu ir dabar kartais ką valgyt padarau, bet dabar tai jau žmona beveik visą laiką maistą gamina. Jai geriau gaunasi.

I: O buto tvarkymas?

S: Nu mes abu tvarkom. O jei remontuot ką daugiau reikia, tai mes samdom. Surandu meistrus tokius ir jie mums padaro. Jau senų laikų tie meistrai yra, pažįstami mano. Tai jei ką – juos kviečiam. Nu, jei ką mažiau daryt reik, jei ką pakalt ar ką, tai jau aš tą pats darau, bet jei didelis remontas, tai kviečiam.

I: Prisiminkite momentą, kai jūs jau nebedirbate, o žmona dar dirba. Kas keitėsi jūsų gyvenime, jūsų ir žmonos tarpusavio santykiuose?

S: Nu tada aš daugiau namuose ką darydavau. Ir valgyt ruošdavau daugiau, ir namie tvarkydavaus. Nu, nes aš daugiau laiko turėjau. Tada dar ir sūnus gyveno kartu vienas. Jis iš darbo grįždavo namo pavalgyt, tai reikėdavo paderint laiką ir jam pietus paruošt. Na nepasakyčiau, kad man buvo labai malonu. Nelabai mėgėjas aš valgyt gamint, bet tada taip jau reikėjo. Dabar, kai jau mes abu su žmona pensininkai, tai jau ji beveik visada gamina. Nu aš jai padedu, jei ką reikia.

Kai ir žmona nebedirba, tai ji ir butą tvarko daugiausiai. O aš jau toks laisvesnis – pasivaikščiot einu. Ir su anūkais pabūnu.

I: O ką jūs mėgstate veikti?

S: Na tokių ypatingų neturiu – sodas, pasivaikščiojimas, mėgstu labai gamtoj pabūt.

I: O ką jūs darote sode?

S: Nu, žemę kasu, laistau bulves, burokus, šiltnamį. Žmona sodina ir barasi☺

I: Ar yra tokių dalykų, kurių negalėjote daryti, kai dirbote, o dabar – galite sau tai leisti?

S: Nu, dabar aš aišku daugiau laiko turiu, tai galiu daugiau laiko sode praleisti. Va reik dabar man ir namukas aptinkuoti, tai, kai tik atšils biški, važiuosiu į sodą ir ten dirbsiu. Reik langus padažyt. Kai dirbau negalėjau tiek sode būt.

I: O jeigu, kas jums pasiūlytų padirbėt, ar dar eitumėte?

S: Nu, kad dabar tai jau gėda būtų. Jau senas esu. Septyniasdešimt penkti metai, tai jau gėda eit prašytis kur. Nu, bet jeigu pasiūlytų, tai aš sutikčiau. Va ir dabar aš biški dar padirbu. Pasiūlė sode ten vandentiekį biškį patvarkyt, tai važiuosiu, žiūrėsiu kaip ten kas ir remontuosiu. Santechniką pabūnu ir tvarkau. Sezoninis darbas. Nu aš biški gaunu, atlygį gaunu už tą darbą. Tai pinigų šiek tiek. O be to, ir darbas dar. Visgi veikiu kažką dar. Bet čia tik vasaros metu daugiausiai tokie darbai būna.

I: Gal susitinkate su draugais?

S: Na turiu keletą draugų, susitinkam kartais. Jau nemažai ir pamirusių yra. Jei susitinku kur mieste – pasikalbam. Pasiskambinam. Dabar visi mes daugiau to laiko turim. Kai susitinkam, nebereikia kur skubėt, tai galima ilgiau pasišnekėti, papasakoti kaip kam sekas, kaip anas gyvena sužinot, kaip tas. Tai va.

I: Ar kinta santykiai su žmona metams bėgant?

S: Aišku, kad kinta. Ir į blogą pusę. (juokiasi)

I: Kokius jausmus sukėlė išėjimas į pensiją?

S: A buvo labai liūdna. Buvo labai liūdna, kai iš Grąžtų gamyklos išeidinėjau. Buvo labai gaila kolektyvą palikt, visgi tiek metų kartu padirbė buvom. Visi susigyvenę buvom, savi visi pasidarę. Labai liūdna buvo. Buvau įpratęs labai. Nu, bet nebuvo kas kitaip daryt – sveikata mano pablogėjo, suėjo tie metai, tai ir atleido.

I: Ar buvo kokių pasikeitimų, santykiuose su žmona, kai jau nebedirbote?

S: Ne, nieko nebuvo. Pragyvenom ramiai. Kaip visada, taip ir dabar viskas. Nu, kartais pasipykdam truputį, bet neilgam, kaip visada.

I: Ar norėtumėt kažką pakeisti? Ar kažko daugiau iš jos tikitės?

S: Nu ne, jeigu jai užtenka to, ką ji daro, tai ir man užtenka.

I: Pakalbėkime apie jūsų sūnus. Ar jie gyvena kartu su jumis dabar?

S: Ne, nieks negyvena. Tik mudu su žmona. Dviese esam. Vienas sūnus išėjo, kai apšivedė. Nusipirko butą ir išėjo. Tai jau turbūt penkiolika metų praėjo. Nu apytiksliai tiek. Tiksliai nepasakysiu. O kitas sūnus, tai irgi taip pat – apšivedė, nusipirko butą ir išėjo. Maždaug prieš tris metus jis išsikraustė iš mūsų.

I: Kaip jautėtės, kai sūnus išėjo gyventi kitur?

S: Nu, biški liūdna buvo, kai jie išsikraustė. Nu, labai staigiai tai nevyko, pamažu galima sakyti. Staigmenos nebuvo tikrai. Ir šiaip, jie dirbdavo ilgai, grįždavo iš darbo vėlai. Tai nelabai ir taip namie daug būdavo. Nu dabar abu sūnus ne taip toli gyvena, dažnai aplanko. Tai ne taip ir blogai.

I: Kaip dažnai susitinkat su jais?

S: Su vyresniu, tai kas savaitę. Ir su tuo kas savaitę. Jie abu Vilniuj gyvena, tik kad kituose rajonuose.

I: Ar keičiasi bendravimas su žmona, kai liekate gyventi dviese?

S: Ai, jau tiek metų kartu pragyventa, niekas čia nesikeičia. Ar jie yra, ar jų nėra – su žmona taip pat gyvenam.

I: Minėjote, kad buvo liūdna, kai vaikai išėjo. O kodėl?

S: Nu, kažkaip žmonių mažiau namie. Kai daugiau būna – tai visgi linksmiau. Ai, bet jau yra kaip yra dabar.

I: Kaip bendraujate su vaikais dabar?

S: Jie skambina daugiau, jie daugiau atvažiuoja. Mes jau rečiau su žmona pas juos apsilankom. Nu aš ir vienas kada nuvažiuoju, jeigu reikia anūkus pažiūrėt ar į mokyklą juos suruošt, išleist.

I: Apie ką kalbatės?

S: Apie darbą, apie buitį.

I: O jie ar prašo jūsų patarti?

S: Klausia kartais. Bet jie visada turi savo nuomonę. Sunku jiems ką patarti. Bandau patarti ką kartais, bet jie irgi turi savo galvą, tai kaip jau jiems išeina kas, tai taip ir būna.

I: Ko jūs tikėtės iš savo vaikų?

S: Nu, nieko nesitikiu. Noriu, kad jie būtų sveiki ir gyventų laimingai.

I: Ar jums užtenka bendravimo su jais?

S: Man užtenka to bendravimo. Man užtenka. Na, jie pas mus atvažiuoja, pasišnekam. Gimtadienius, Kalėdas, Velykas čia švenčiam visi. Jie pas mus atvažiuoja, žmona paruošia stalą, susėdam visi prie stalo. Tai va taip. Mes pas vaikus nuvažiuojam tik jeigu ką naujo kuris sūnus nusiperka, tai važiuojam pažiūrėt. Arba dėl anūkų jeigu ko reikia, tai nuvažiuojam. Jei anūkų nebūtų, tai gal rečiau bendrautume. Dabar, kai reik juos pažiūrėt, tai dažnai susitinkam. Jei skambinamės, tai klausiam kaip anūkam sekasi, kokia jų sveikata. Kaip sūnams darbe sekasi, kaip šiaip gyvena. Nors apie darbą, tai mažai šnekamės. Dirba ir tiek.

I: O jūs ar turite seserų ar brolių?

S: Seserį turiu. Ji Kaune gyvena. Porą kartų į metus nuvažiuojam jos aplankyti. Šiaip susiskambiname daugiau – per gimtadienius, per šventes visada sveikinamės.

I: Kaip jūs manote, kas jus vienija su sesere dabar?

S: Nu, bendra patirtis, giminystės ryšiai. Nu gi įdomu sužinot, kaip ji gyvena. Kaip giminėms sekasi. Ji ką nors papasakoja, jeigu ką daugiau žino. Jei aš daugiau – aš jai papasakoju. Įdomu.

I: O kodėl tik porą kartų per metus matotės?

S: Nu, kad kainuoja nuvažiuoti toloka. Gal jeigu ji čia Vilniuje gyventų, tai ir daugiau matytumėmės, bet ji Kaune dabar. Per tiek metų jau toks tas mūsų bendravimas nusistovėjęs yra. Anksčiau irgi nelabai dažnai susitikdavom. Savos šeimos, savi darbai, tai taip ir gavosi. Nors, kai dar ne pensijoj buvom, tai dar mažiau sueidavom. Dabar ir laiko kažkiek daugiau, ir tų tokių progų susitikt. Daugiau laidotuvių visokių, tai per jas susimatom irgi.

I: Kaip galvojate, ko vaikai tikisi iš jūsų?

S: Na jie nori, kad mes su žmona būtume sveiki ir ilgai bei laimingai gyventume.

I: O jei jus kokia bėda ištiktų, į ką kreiptumėtės?

S: Tai į vaikus pirmiausia. Nu jei kokia didesnė bėda, jau su kuria su žmona nesusitvarkom, tai į vaikus kreipiamės.

I: O jei sušlubuotų sveikata, ar norėtumėte, kad vaikai jus slaugytų?

S: Nu aš šito nežinau. Apie tai negalvoju labai. Galvoju, kad būčiau namuose. Norėčiau namuose būti, nesinorėtų kur nors į kitą vietą keltis. Čia aš pripratęs jau, čia man gerai – viskas sava, pažįstama.

Taip, kaip bendraujam su žmona, su vaikais, taip man gerai. Aš patenkintas ir nieko nenoriu keisti.

I: O su bendradarbiais, ar dar palikot ryšius?

S: Su bendradarbiais kai kuriais tai ir dabar dar per šventes susitinkam ar bent susiskambinam.

I: O su giminėmis?

S: Na aš jų daug neturiu. Pusseserės čia Vilniuj yra, tai su jom kada susitinkam. Susitinkam, kai kokia proga būna – kokie gimtadieniai, jubiliejai.

I: O kodėl žmona nebeieškojo darbo?

S: Nežinau, kodėl. Jai užteko, pavargus buvo.

I: O kas naujo visgi atsirado?

S: Na naujas džiaugsmas, kad anūkai atsirado. Kad vaikai sveiki, kad dirba, darbus turi.

I: Ar būna, kad nuobodžiaujat?

S: Nu tai ir gerai, kad nuobodžiauju. Laikraščius paskaitau.

Interviu su Joana

I – interviuotoja

J - Joana

I: Išvardinkite savo šeimos narius.

J: Mano sūnus. Šiaip su vyru gyvenom, bet jis mirė prieš keletą savaičių.³

I: Ar pasiilgstate savo darbo?

J: Darbo mokykloje – ne. Aš iš praeities nieko nepasiilgstu.

I: O jei jus paprašytų padirbėti dar, ar sutiktumėt?

J: Ai, prašė. Ką aš ten dabar daryčiau? Vaikai dabar kaip kokie manipulatoriai. Kai dirbau, viskas buvo labai žmogiška. Vaikai – mandagūs, paklusnūs. Gerbė žmones. Dabar to nėra. Aš nežinau, bet sako taip. Nors iš kitos pusės – gerų gal nebepastebi, tik blogus tuos. Juk, žiūrėkit, ir gatvėje. Jei eina ramiai, tai nieks neatkreips dėmesio. Bet jeigu tik koks vienas išsišokėlis atsiras – tai tuoj visi pastebės jį.

I: Kas jums buvo darbas?

J: Čia nebuvo svarstymo. Darbas buvo darbas. Bet man nebuvo taip, kaip kai kuriems, kurie prieš kiekvieną pamoką keikdavosi, burnodavo, kad reikia pamoką praveisti. Man taip nebuvo. Pamoka man nebuvo kančia. Aš mokinius vis tiek mylėjau. Iki galo. Ir darbas man patiko, jis nebuvo našta. Na, žinoma, privargdavai. Būdavo, kad privargsti. Nes būdavo ne vien tik pamokos, bet ir užklasinė veikla. Reikėdavo pamokoms nuolat ruoštis, taisyti kontrolinius. Būdavo, kartais, kad su vaikais vykdavom į kokias ekskursijas. Tam irgi reikėdavo pasiruošti – viską suplanuoti, suorganizuoti. Be to, buvo ne vien darbas, bet ir veikla kitokia. Ypač buvo sunku, kai teko slaugyti sergančius tėvus. Tada labai sunku buvo. Darbe privargdavau, o atėjus namo irgi negalėdavau pailsėti, teko rūpintis dviem senoliais. Tėvų ligos, jų slaugymas tapo kaip antru darbu. Išėjus į pensiją, negalėjau skūstis ir dejuoti, kad nebeturiu ko veikti. Buvo tėvai, jais reikėjo rūpintis.

Kai jie mirė, tai aš jau pati buvau gana silpnos sveikatos. Niekada nejutau tuštumos ar baimės, kad neturiu ar neturėsiu ką veikti. Man niekada taip nebuvo. Į pensiją išėjau vasaros pradžioje – kai tik vaikams baigėsi pamokos ir prasidėjo vasaros atostogos. Galvojau, kad važiuosiu į daržą. Džiaugiausi galimybę, kad pagaliau pavyks daržą sutvarkyti, nes jį nusipirkom, kai aš dar dirbau. Tada buvo labai sunku prižiūrėti. Buvo gaila man, kad viskas taip užleista, tinkamai nesutvarkyta. Iš karto, kai tik išėjau į pensiją, buvo minčių, kad reikės tą padaryt, reiks perskaityt tą knygą ir aną. Galvojau, kad išėjusi į pensiją labai daug skaitysiu, nes tam turėsiu laiko pagaliau. Bet dabar jau tiek daug ir nebeskaitau. Skaitymas tampa sunkus ir beprasmis. Matau, kad jau niekur nebepanaudosiu tų žinių. Akys silpsta, greitai pavargsta be to. Skaitau dabar tik savo malonumui. O jau tą, ką reikia, tai aš anksčiau skaitydavau, ką darbe galėsiu pritaikyti. Tai ir pasibraukdavau daug kur, ir sau pasižymėdavau kokias svarbesnes, įdomesnes vietas. Dabar to nebereikia. Paskaitau tik savo malonumui dabar.

³ Vyras miręs prieš porą savaičių, klausimai apie jį moterį trikdė ir sugraudino, todėl su ja kalbėta apie sūnų, pensiją, o klausimus apie vyrą teko praleisti.

Bet, kai paimu tą, ką kažkada beveik atmintinai mokėjau – Biliūno, Vienuolio knygas – tai su tokiu malonumu kartais perskaitau. Ir dabar perskaičiau visas tris Brown knygas – “Da Vinčio kodą”, “Angelus ir demonus” ir dar tą trečią – “Skaitmeninė kažkas”, paskui dar neseniai perskaičiau “Morgano kelią”, va šią knygą, ir visas jas nuvertinau iki nulio. Ir visiems sakau, kad nebūtų durni ir neskaitytų tokių knygų. “Da Vinčio kodą” dar iš karto lyg susidomėjus skaičiau, skaičiau apie tuos paveikslus, dailininką, draugijas, bet paskui pamatai, kad ta intriga išeina tuščiai. Perskaičiau tik todėl, kad buvau pradėjęs. O kitos dvi knygos buvo dar prastesnės. O ta knyga – “Morgano kelias” – tai išvis... Ir stora labai – aštuonių šimtų puslapių. Man ją padovanojo, tai perskaičiau. Bet esu nusivylus visai. Pvz., Ivanauskaitės, nu aš jos labai gailiu ir viską, ir kaip žmogų labai gerbiu, bet jos knygos yra pervertintos kai kurios. Perskaičiau jos beveik visas knygas, bet visos man šlykščios, nedoros. Visa jos kūryba man neteikia pasitenkinimo. Nors trupučio romantikos, kažko psichologinio – apie ką ji berašytų, vis viena aprašo ir įterpia ką nors bjauraus – sekso scenas. Pvz., rašo, jau gražus puslapis, ir taip gerai rašo – įdomiai, giliai ir laki tokia vaizduotė, jau gražiai rašo, bet staiga ima ir įkiša ką nors nemalonaus, bent kokią užuominą. Nu va, nežinau – tas įgimtas va toks bjaurumas. Tas toks naujoviškas mąstymas dabar. Kai mes mąstėm, tai šitie žodžiai, šitos sąvokos buvo labai nepriimtinos. Jeigu draugystė, meilė, tai būdavo gražūs, pakilūs santykiai. Dabar viskas pakitę atrodo. Ir visur taip yra, ne tik knygoje, bet ir televizijos laidose, reklaminiuose plakatuose. Kažkoks kitoks mąstymas dabar.

I: O pvz., ar pradėjote dažniau vaikščioti į bažnyčią dabar?

J: Ai tik iš mados nueinu. Kai dirbau, tais laikais buvo uždrausta į bažnyčią eiti. Bet tada norėjosi eiti. Kai buvo negalima, buvo didesnis noras nei dabar. Nueidavau ir tos išpažinties, ir stengdavausi kiekvieną sekmadienį lankytis. Dabar taip nebėra. Gal mažiau ir apie tuos kunigus žinojom ką. O dabar, kai viską žinai ir savo akim pamatai, kokie jie yra – nu tiktai dėl turto stengiasi, tik turtas – vien tik nauji garažai, mašinos, pinigai. Nu, kažkaip, nežinau, gal jau senos kritiškos akys priekabios yra, bet taip yra. Kurie geri, tai tuos gerbiu. Bet jie ir ne kunigais būdami, būtų geri žmonės. Anksčiau, dar vaikystėj, tai žiūrėdavau į kunigą kaip į šventą. Dabar to nebėra. Dabar nebėra taip. Tie idealai sugriuvę yra.

I: Ar jūsų sūnus gyvena kartu su jumis?

J: Ne, jis apsivedė ir tada išsikėlė. Su žmona gyvena, bet mane labai dažnai aplanko. Man labai padeda, ypač, kai tėvo nebėra, tai sūnus yra parama man.

I: Koks jausmas apėmė, kai sūnus išėjo gyventi atskirai?

J: Nu taip turi būti. Jiems reikia gyventi atskirai. Aš jau žinojau, kad jis išsikels, man nebuvo šoko dėl to.

Interviu su Irena

I – interviuotoja

R – Irena

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

R: Taip, sūnūs ir vyras.

I: Kada jūs išėjot į pensiją?

R: Kai man buvo 55 metai. Tada keitėsi pas mus darbe viskas. Teko išeit, pensininkų nebereikėjo.

I: Kas jums buvo išėjimas į pensiją?

R: Ai nu aš dėl to nepergyvenau. O ir sąlygos darbe buvo ne kokios, tai dėl to labai nesigailėjau.

I: O kada vyras išėjo?

R: Jis anksčiau biški, bet jam ir tai nebuvo kažkas.

I: Ar turite brolių ir seserų?

R: Taip, turiu dvi seseris. Viena gyvena šalia, šitam bute, kita – kitam mieste. Va su kaip tik vakar skambinomės, prakalbėjom daug. Pasakojo apie savo dukrą ji man, mes dažnai su ja, kai susiskambinam, tai jau galo kalbom nėra.

I: O sakykit, tai gal su šia sesere, kuri Lietuvoje yra dabar daugiau bendraujate?

R: Ai, nu taip taip. Pradėjau aš čia apie tąkitą... Ji čia gyvena, tai su ja daugiausia. Bet aš daugiau pas ją einu. Paskambina, tik jeigu jai reikia. O taip tai ji pas mane dvi savaites kojos neįkėlusios būna, o ta kita – iš Šiaulių, man skambina kasdien arba aš jai skambinu, ilgai šnekam, viską aptariam.

Mūsų ir butai yra šalia vienas kito. Aš beveik kasdien jau su ja mataus. Atsikeliu, pavalgau, susitvarkau – ir lovas, ir viską, jau kokią vienuoliktą valandą, dvyliką ar puse, aš einu pas ją. Ką darai? Nu ji sako, ką daro, ką darys, ar kas paskambina, ar ką, nu vat randam ką nors pakalbėt. Tai kitą kart ir ilgiau pabūnu – ir kokių dvidešimt minučių, o kitą kartą, tai jau ir visai greit išeinu. Jeigu nėra nė kokių naujienų, nė ką. Paklausu, jos, ar eisim pavaikščiout, nu tai eisim. Jeigu aš sakau, kad aš va dabar eisiu, virsiu sriubą, einu dabar į turgų, o paskiau dar ką, tai šiandien, sakau, kad neisiu. Aš jau kol į turgų nueinu – pavaikštau. Nu ji tada žino jau, tai viena eina. Nu va taip.

Mes beveik, kad galima sakyti, kaip draugės bendraujam. Ji tai pavyzdžiui kas nors, jei paskambina, jeigu reikia, o taip, kad jau, jei papasakot ką, tai ateina. O taip tai ji pas mane dvi savaites kojos neįkėlusios būna. O taip tai va įpratom, kad vis aš ir aš, ir aš. Ir visą laiką iš ryto. Po pietų, tai ji visą laiką eina pavaikščiout, sugrįžta, taip jau iki kokių keturių ar pusės keturių ji vaikštinėja, sugrįžta. Jei einam pasivaikščiout mes, tai kokios pusantros valandos vaikštinėjam. Jeigu kokią trečią išeinam, tai pusę penkių grįžtam. Nu tai, paskui valgo, tai paskui gal snūsteli. Jos toks režimas – įpratusi, kad nusnūst. Nors kokių penkiolika minučių ar dešimt. Ir jai jau tada stipriau. Nes sako, kad taip, tai jai silpna būtų.

I: Ar norėtumėt, kad sesuo daugiau iniciatyvos rodytų?

R: Ai, nu gerai kaip yra.

I: O kaip buvo, kai dirbot abi?

R: Tai mes taip daug nebendravom. Daugiau bendraut pradėjom, kai šalia apsigyvenom.

I: O prieš kiek laiko tai įvyko?

R: Nu, jau tikriausiai penkti metai, nuo naujų metų. Tada ji nusipirko čia tą vieno kambario butelį. Taip sutapo, kad ir ji, ir aš taip panašiai į pensiją išėjom.

I: O, kaip jūs manot, kaip klostytusi santykiai su sesere, jei ji toliau gyventų?

R: Tada tik susiskambintume. Ne kiekvieną vakarą manau. Taip anksčiau buvo. Susiskambindavom, bet ne kiekvieną vakarą – ten ir trys, ir keturios dienos praeina.

I: O kaip jums atrodo, kas jus vienija su seserimis?

R: Aš nežinau. Kažkaip va taip va. Taip mes įpratusios. Gal mūsų mama – tris seserys jos buvo, nei brolio neturėjo, nieko. Trys seserys. Nors kaime gyveno, ten netoli Žaslių. Mes prie stoties gyvenom. Viena mamos sesuo Žaslių miestelyje, kita – link Jonavos gyveno. Nuo mūsų turbūt buvo kokie aštuoni kilometrai. Kita ir ne per toliausiai gyveno. Tai lankydavosi vienos pas kitas. Tai jos irgi labai bendravo. Tai telefonų nebuvo, bet jau vis vien. Jau, jei mėnesis praeina ir jos nesusitiko, tai jau žiūrėk – ir atvažiavo kuri tai pas mus. Ateina nuo stoties mamos sesuo. Tai koks reikaliukas, tai šiaip. Nu tai pasėdėjo, atėjo autobusas ir išskubėjo. Po kokios valandos, po pusantros. Dabar, tai yra telefonai, ir visi seneliai turi telefonus. Tada – tai ne.

Nu tai mes tokį bendravimą matėm visą laiką, tai gal ir mes dėl to dabar taip bendraujam.

I: O jums ištekęjus, ar kito santykiai?

Nu, kad ne. Aišku rečiau matydavomės, nė kaip, kai kartu vienuose namuose gyvenom, bet santykius visada palaikydavom. Susimatydavom, susiskambindavom.

Prisiminkite, tą laikotarpį, kai vaikai vienas po kito išsikraustė gyventi kitur. Papasakokite, kaip tada jautėtės?

Nu, kad aš jau laukiau, kada jie sukurs savas šeimas. Kad neapsiženino abu berniukai, nei dvidešimt dviejų, nei dvidešimt keturių metų. Jau ir šeši, septyni, vyresnis – lygiai dvidešimt aštuonerių. Jam balandžio vidury sueina dvidešimt aštuoni, o birželio pradžioj iškelia vestuves. Tada buvo didelės vestuvės. O kitas, lygiai trisdešimt dviejų. Jau jam sakiau, kad būtinai turi apsiženyt iki trisdešimtmečio. Jau draugavo jis su ta mergaite, kokius keturius metus. Jau sakiau, kad nu kada gi vesi? O jis man atsakydavo vis, kad šiomet dar nenumatyta vestuvės. Nu tai jau jam ir trisdešimt sukako, ir trisdešimt pirmi, ir vėl jis nieko nesako. Tai, kai trisdešimt antri ėjo. Nu va, jo gimtadienis rugpjūčio pradžioje, tai rugpjūtį ir susituokė.

I: Kokiomis temomis dabar su sūnumis bendraujate?

Nu nežinau net. Taip, kad labai daug ką pasakotų, kad visomis temomis kalbėtų – nu tai ne. Šiaip uždaroiki tokie. Nu ką reikia, tai papasakoja, pasako. Bet nu taip, kad plepėtų, kad visas smulkmenas išpasakotų – nu tai ne.

R: O jums, ar norėtusi, kad jie daugiau išsipasakotų?

I: Nu, kad ne, nelabai aš tikėjausi, kad čia iš bernų ką labai daug išpeši. Kas reikia, tą pasakė, o ko mamai nereikia žinot, tai to ir neišpeši. Taip ir dabar. Savi butai, savi reikalai. Kaip jie nori, taip jie tvarkosi. Reikia, tai pasikviečia vaikų pasižiūrėt. O vienas neturi, tai nekviečia. Jis paskambina kartas nuo karto. Kartais taip.

I: Su tuo sūnumi, kuris vaikų neturi, rečiau bendraujate?

R: Rečiau, rečiau. Nu va, skambinamės su juo. Kada jis čia - užvakar skambino. Tai jau buvo pusantros savaitės praėję. Jis skambino sekmadienį, tai visa savaitė praėjo ir kitos pusės - tylu buvo iš jo. Buvo trečiadienis, tai sakau aš paskambinsiu, kas girdėt. Tai sakė, kad nieko, nieko naujo. Nieko labai daug nekalbėjo. Nieko tai nieko. Nu, kai ko nors reikia truputėlį, tai tada skambina. Atvažiuoja kada. Pasakau, kad atvažiuotų obuolių pasiimt, ar dar kažko, ko ten mes iš rudens turėjom, kad pasiimtų, nu tai atvažiuoja. Nu tai daugiau pasiimt. O jei nėra reikalo, nėra, ko pasiimti, nu tai ne.

I: O jūs ar tenkina toks bendravimas?

R: Nu, tai kad jiems nėra reikalo. Norisi jiems šeštadieniais, sekmadieniais pailsėti. Tai kartais paskambinu, paklausu, kad gal atvažiuos, tai pietus padaryčiau. Bet sako, kad ai, nevažiuosim, būsim namie. Jiems norisi irgi ramiai pabūt. Tai va taip.

I: Jūsų manymu, ko vaikai tikisi iš jūsų?

R: Nu, kad nieko, manau, kad nieko. O taip ne, svarbiausia jiems turėt butą, o jau bute, tai tvarkosi kaip nori jie. Po sūnaus vestuvių, aš jau išėjau į pensiją kaip tik tada. Buvo vasara, tai mes pagrinde sode gyvenom. Tai sūnus su žmona, va čia, šitame bute kurį laiką dviese gyveno. Tai iš karto po vestuvių čia gyveno. Tris mėnesius gyveno, o pirmą spalio jau turėjo savo butą, gavo jo raktus. Tai nuo pirmo spalio jie išėjo atskirai gyventi ir viskas. Tai tada mes jau nesikišom. Savarankiški jie abu labai. Jei ko paprašo, tai nebent kartais vaikus pažiūrėt, o šiaip tai nieko.

Nu ir mes nieko iš jų neprašom. Taip pensiją reguliuojam, kad jau mums užtektų. Buvo mažesnė pensija – pragyvenom, susitvarkėm. Dabar va didesnė kiek, tai ir susitvarkom tuo labiau. Neprašom pagalbos. Nu kainos aišku irgi didėjo. Tai pensijos nuo iki užtenka. Nu, aišku, per vieną dieną taigi visos neišleidi, reguliuoji, skaičiuoji. Nu paprastai, tai drabužių, kažko didesnio, brangesnio, tai nieko neperkam. Nu, būna, kad kokius batus nusiperkam. Bet iš drabužių, tai žiūrėk – marti ką nors atneša, ai aš jau nenešiosiu. Va tokį švarką žieminį, o man labai gerai, man jau nereikia pirkt. Va neseniai, tokią striukę žieminę atnešė. Kažkodėl jai netinka ji, ji jau kitą nusipirko. O man – labai gerai. Man jau nereikia pirkt. Tai va taip va. Nieko labai daug ir nereikia. Tiktai maistui. O vaikai – anūikai, tai jiems labai jau daug pinigų reik išleisti. Tai tik atvažiavo, ir sako, kad einam į parduotuvę. Tai labai dažnai jau tėvas tik vaikus į koridorių įleidžia ir įduoda man dešimt litų. Dar žiemą ne taip kažkaip, o vasarą – tai ledų jie labai nori. Tai vis perkam kiekvieną kartą ledų. Labai daug valgo. Tai šiandien jau irgi, tai to, tai to. Tai pyragaitį tokį, tai sausainį, gėrimo reikia, segtuko plaukams. Aš sau tik pieno paėmiau, o jau dvidešimt penkis litus išleidau. Anūkei visko reikia. Nu va taip jau. Nu, kitą kartą vėl. Tai daug išleidžiu. Nu, jei neturėtume mes vaikų, taip tik tai sau, tik ant maisto pinigus leistume, tai būtų žymiai žymiai geriau. Arba va, čia tik tai Kūčios – viską superku, padarau, jie atvažiuoja, pavalgo, tai dar įduodu, tai žuvies, tai mėsos, tai pyrago kokio namo jiems vežtis. Sakau, kad turėtų rytdienai ko pavalgyt. Kokio šventiško maisto. Ir šiaip kai atvažiuoja, tai dažnai vis ko nors įdedi. Ar kokio pyrago nusiperkam, ar ko skaniau padarau. Tai vis vaikams kažkiek įdedu. Čia dabar ir vaikai (anūikai) yra, tai ant maisto tikrai daug išaina.

I: O vyras, ar padeda maistą gaminant?

R: Nu, ne jisai, jau ne. Nei šventinius pietus darant, nei šiaip. Nu jam kažkaip rankos nelimpa prie to maisto. Nu yra vyrų, kurie labai gerai gamina, bet ne mano. Be to, aš virėja, mano tokia profesija, tai kažkaip ir gaminu visą laiką.

I: O jums patinka maistą gaminti?

R: Nu, ne, kaip čia pasakius. Ne iš didelės meilės čia man ta virėjo specialybė. Nu taip išėjo kažkaip. Taip susiklostė. Taip va įstojau į technikumą. Nu įdomu mokytis buvo, maisto gamyba, ta technika, nu įdomu buvo visai. O paskui taip ir liko. Tai dar pagalvojam, kartais moterys, kai turėdavom laisvo laiko, susėsdavom ir pašnekėdavom, kad gera ta mūsų specialybė visgi. Nes juk mes visada pavalgiusios esam, mums visą laiką šilta. Žiema gi tikrai šilta būdavo. O vasarą, tai Dieve, tai prakaitas bėgdavo, o jei tik, čia prie pečiaus, kai dar vaikštinėt tekdavo, tai ojei ojei. Bet, nu kiek čia tos vasaros pas mus būna. Kokios trys savaitės ir viskas gi. O paskui – tai apsiniaukę, tai lyja. O anksčiau – tarybiniais metais, jeigu ko nusipirkt, tai arba eilę stovėk kažki ko arba nenusipirksi nieko. O mes tenai, nu mes pirkom aišku, užmokėdavom kažkokį antkainį, bet ne taip brangiai, ir perki. Pasiprašai, nueini į rūšį ir gauni, ko tau reikia. Sandėlininkas parduodavo kokios dešros ar majonezo, ar kokių konservų geresnių. Pirkdavau ir sau, ir seseriai. Jau ir gaudavai – ir žirnelių kokių, ir visko. Būdavo – kokių dviejų rublių antkainį duodi, bet duotum gi ir šešis, kad tik nereikėtų toj eilėj stovėt parduotuvėj. Kai pirmą kart tokia dešra sausesnė pasirodė, tai tik žybt eilė kokia – visiems gi reikia. O restorane jau galėjai nusipirkt. Ir bufete kokio gėrimo galėjai gauti. O šiaip gi negausi. Kokio likerio, kai užvežė ar ko, taigi visiems skubiai reikia. Eilės didžiausios, ras – ir išnešė viską jau. O restorane – kokią papildomą rubliuką sumoki ir gauni, ko tau reikia. Kokio suomiško likerio – ar kokios šventės, ar kur į svečius pakviečia, tai labai gerai gi turėt ką būdavo.

I: O sakykit, ar nekviečia dabar dar jūsų kur nors pašeiminkaut?

R: Ne, kad ne. Neinu, niekas žino, tai va. Pas mus name irgi moteriškė yra viena tokia. Ji turi du sūnus kaip ir aš. Vienas vyresnis, su mano vyresniu sūnum vienu metų yra. Tai abu kartu ir ant smėliuko žaidė, ir ėjo į mokyklą kartu. Įstojo į vieną technikumą po aštuonių klasių. Toj pačioj specialybėj baigė ir į kariuomenę kartu išėjo. Tik vienas tarnavo pačioj Maskvoj, o kitas – už aštuoniasdešimties kilometrų. Bet vienas pas kitą, kai tik laiko laisvesnio būdavo, nuvažiuodavo. Ir dabar jie draugauja, visi baliukai, gimtadieniai – kartu. Tai va, tai ir jo motina, dar dabar šeimininkauja. Ji – pensininkė, mano metų yra. Dirba labai daug. Pas ją pasiprašo žmonės. Ji namuose daro, savo virtuvėj viską. Gauna užsakymus gan didelius tokios turtingos šeimos, tai viską ir daro. Per naktį būna, kad ruošia maistą. Gražiai, skaniai daro, visai gražiai išpuošia. Žmonės užvažiuoja ir jai užmoka. Jai pinigų reikia. Ji viena gyvena – išsiskyrus, o iš vienos pensijos yra labai sunku pragyventi. Ir visi taip sako, kad jeigu yra dvi pensijos, nors ir nedidelės, tai kažkaip įmanoma pragyventi. O iš vienos pensijos – sunkiai bepragyvensi. Susimoka už butą ir mažai lieka labai. O kaip su vyru, tai sumokėjai už butą, tai dar žiūrėk – jo pensija lieka. Tai stygiaus ir nejaučiam. O vienam – sunku. Tai ji ir dirba. Ji skundžias, kad jai jau sunku. O per Velykas – žmonės į bažnyčią eina, o ji per visą naktį dirbusi, jai pailsėt reikia. Negali į bažnyčia nueit. Bet gerai užmoka jai. Tai va.

I: O sakykit, apie bažnyčią užsiminėt. Kas ji jums yra?

R: Nu kaip – aš vaikštau, nueinu, ne taip dažnai. Tai vaikai būna kurių sekmadienį – neišeisi, tai ką, bet nueinu. Nu per mėnesį kokią vieną sekmadienį gal ir ištaikau nueiti.

I: O kai dirbot, ar eidavot?

R: Nu tada – ne, beveik ne. Labai retenybė būdavo. Nebent ant vakarinių, jei kokia tai proga būdavo. Bet tai irgi – į metus kokią kartą. Na va, kai tėvai mirė, tai mišias už tėvus užpirkdavom, tai tada nueidavot. Nepasikeitė labai tas. Kartais, tai oras koks blogas, tai kas. Vieną kartą – norisi. Kitą – ne, tingisi. Tai prisėdi, televizorių pažiūri. Nes jau vienuoliką valandą kokią laidą rodo įdomesnė, tai ką. O jau į vasarą, tai išvis nebepavyksta. Išvažiuoji į sodą ir ten būni. Tenai dirbi.

I: O sakykit, kaip jūs manot, jeigu jums kokia bėda nutiktų, ar vyras jus prižiūrėtų?

R: Taip, tikrai prižiūrėtų, slaugytų mane. Niekur nesidėsi.

O kokia jūsų nuomonė yra apie įvairius globos namus?

Nu aš nežinau, kaip čia būtų. Aš jau kiek tiktai galėčiau, tiek jau namie būčiau. Nenorėčiau niekur kitur keltis gyventi.

Ar tikėtumėtės pagalbos iš vaikų?

Oi, nežinau, kad jie ne arti gyvena, užsiėmę. Kaip jie padėtų – aš nežinau.

O jūsų nuomone, ar tai yra vaiko pareiga išlaikyti ir prižiūrėti savo senstančius tėvus?

Nu ne, kur tau ten jie privalo. Ne. Vaikai dirba, jokio laiko jiems nėra, nieko. Jie geri, ir marčios mano geros labai. Jie po darbo ateitų, užbėgtų pažiūrėt, nu bet gi labai sunku būtų. Kol jie dirba. Labai jiems sunku. Nelabai ir norėčiau vaikams trukdyti. Be to, dabar gi yra socialiniai darbuotojai. Jie galėtų užteiti, pažiūrėti. Na jie užteitų pažiūrėt, jei mes su vyru labai jau negalim. Kas kelintą dieną ten ar kaip nors. Nu nežinau. O ten maisto nupirkt, tai gal jau ir sūnūs galėtų – ir vienas, ir kitas.

R: O sūnūs, tai, kai viskas gerai, žino, kad viskas gerai pas tėvus, tai ir visą savaitę neskambina.

O man bendrai atrodo, kad gal nebloggeriai būtų ir į senelių namus nueit pagyvent. Jeigu tik priimtų. Būtų su kuo ir pasikalbėt, ir jiems kokius filmus parodytų. Visi tokie patys senukai. Gal ir nieko būtų. Bendrai, tai ten visai gerai būtų. Po dvi kambarių senutės gyvena. Būtų gal net ir įdomu. Jei kas iš viso, tai ten tikrai labai gerai – pasirūpina tavimi.

O dar dėl namų ruošos, kaip dalinatės?

Tai jau aš – ir lyginu, ir skalbiu, ir maistą gaminu. Na jis irgi gali išsiskalbti. Taip jau pasimerkia, išsiskalbia.

O ką šiaip vyras daro?

Baras su manim☺ dirba jis kažką. Jisai pats remontus darydavo, bet čia paskutiniu metu, tai meistrai. Prieš trejus metus darėm remontą, tai meistrai duris ir sienas išklįjavo. Vyras pats grindis išdažė, o mes kartu – langus išdažėm. O prieš tai, tai visada vyras, mes patys remontus darydavom. Dar sūnus padėdavo.

Man gerai kaip yra, ką jis daro – tas gerai. Taip jau nusistovėję, pasiskirstę viską po senovei. Kartais maistą, tai padarau keletui dienų. Nu ką čia kiekvieną dieną tą sriubą virsi.

Ar norėtumėt ką nors pakeisti?

Nu kad nelabai. Gerai taip, kaip yra.

O sakykit, ar bendraujat su kaimynais?

Nu, kad dabar mažiau. A la mes labai namisėdos ir mūsų kaimynai, draugai irgi tokie. Na čia tokie kaimynai yra, kai sutinkam – tai visada pašnekam. Bet, kad jie dabar nulindę kur tai, vien namie ėdi, tai ir nesutinku. Čia mes su sesere dar, jei išeinam pasivaikščioti, tai išeinam.

I: O kai dar dirbot, ar buvo daugiau bendravimo su kitais žmonėmis – draugais, giminėmis, kaimynais?

R: Nu, kad daugiausia būdavo – darbas, namai. Nu aš turiu čia tokias dvi drauges, su kuriomis dar kartu mokėmės. Jos šitam pačiam mieste, kur ir aš dabar gyvena. Nu tai susiskambinam. Anksčiau gal kiek daugiau susitikdavom, o dabar tai daugiausia susiskambinam vis. Keturiasdešimt penki metai, kai baigėm mokslus yra, nu tai ir bendraujam ligi šiol. Kartais apsilankom viena pas kitą. Va dar ir prieš tris dienas susiskambinam. Jos vyras labai sirgo, tai ji ilgai slaugė. Tai aš jai, kai paskambinau, ir sakiau, kad anksčiau, tai jos vyras trukdė pas mane ateiti, o dabar jis jau dveji metai kaip miręs, o ji dar pas mane neateina.

Su bendradarbėm, tai daugiau bendravom aišku, kai dirbom. Ir ne tik darbo metu. Su viena tokia, tai dar irgi dabar susiskambinam, na susitinkam kokį kartą kitą. Išeinam kur pasivaikščioti, nu bet taip tik, kad ryšius palaikom. Negaliu pasakyti, kad labai draugės esam ir apie viską šnekėtis galim. Nu va taip tik. Aš niekada neturėjau tokios kaip ir geriausios draugės su kuria vien tik ir bendrautume. Nu taip kažkaip išėjo. Nu tai va.

Interviu su Gražina

I – interviuotoja

G - Gražina

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

G: Mano vyras.

I: O dabar jūs papasakokite apie savo darbą. Kada pradėjot dirbti, kada į pensiją išėjot?

G:: Pradėjau dirbti nuo šešiasdešimt penktų metų. Tada Kaune Medicinos mokykloje ruošė felčerius dirbti greitojoje medicinos pagalboje. Tai aš baigiau tą mokyklą ir pradėjau dirbti greitojoje. Visą gyvenimą ir dirbau su medicina susijusį darbą. Prieš išeidama į pensiją dirbau Vilniuje. Paskiau

mano tėveliai labai pasiligojo, supratau, kad jie vieni nebeišgyvens, tai atvažiuoju su vyru į Druskininkus jų slaugyti.

Išėjau į pensiją kai man buvo penkiasdešimt penkeri. Dar tiesa, du metus po pensijos dirbau. Paėmiau atostogas nemokamas. O po jų jau ir išėjau.

I: Tai išėjote iš darbo, nes reikėjo tėvus prižiūrėti?

G: Taip, nes nebuvo kaip kitaip. Būčiau dar galėjus dirbti. Va mano, kai kurios buvusios bendradarbės dar dabar dirba, nors joms jau virš septyniasdešimt metų yra kai kuriom.

Va, vedėja mūsų. Jai jau netoli aštuoniasdešimties, o ji vis dar dirba. Bet jos labai gera sveikata. Apeina visus, visus kontroliuoja. Kartais pasigailiu, kad jau nebedirbu.

I: O kodėl taip?

G: Nu, žinot, čia gal žmogui kraujyje yra kažkas. Va, būna, kad ir kaiman kur pas gimines nuvažiuoju, tai vis susirenka moterys. Tai vis manęs ko klausia, aš patariu joms ką valgyt, kaip gydytis, jei kokia liga kamuoja. Na va taip vis aš. Nu aš nežinau. Nu mano tokia specialybė, kad reikia žmogui padėti vis. Ta specialybė įaugusi į kraują yra. Čia man nuo mažų dienų taip. Visi vaikai, atsimenu, kai žaisdavom, vieni būdavo lakūnais, kiti – mokytojais, o aš visą laiką buvau medikas. Nu dar būdavau kirpėja kartais, nes kasas buvau draugei nukirpus. Ta paprašė, tai aš ir nukirpau. Nu va taip va.

Stengiuosi, kad namie sveikai valgytume. Pasiskaitau literatūros apie sveiką mitybą. Vaikai būdami mes tikrai sveikai valgydavom, net nežinodami to. (čia apie keturiasdešimtą minutę).

Vaistažolės tos užsieninės mums nelabai tinka. Reikia savo vartoti, savomis daugiau gydytis, jos prie mūsų klimato prisitaikysios. Mes irgi. Sava ir mums tai labiau priimtina. Manau, kad ir dabar mokykloje vaikus turėtų supažindinti bent su pagrindinėm mūsų vaistažolėm. Galėtų vaikus po mišką pavadžioti, parodyti ką rinkti. Ir išvis, pasakysiu, kad su medicina dabar yra blogai. Anksčiau, tai mes dažnai rinkdavomės su kolektyvu, rengdavom vakarus klausimų-atsakymų, važiuodavom su brigadom. Na o dabar – nieks nieko. Nu nežinau – nieks nieko nebedaro. Nieks nieko nežino.

I: O ar dirbot dar į Druskininkus persikėlus?

G: Ne, man jau nebebuvo kada. Jau buvo blogai su tėveliais, tai jau nebegalėjau dirbt. Dar man siūlė, kad bent pusę etato padirbčiau. Bet jau man nebebuvo kaip. Nes man namuose du invalidai, du senukai buvo. O dabar mamutė jau keturi metai kaip beveik nebevaikšto, o pusantrų, kai guli ant patalo. Tai va dabar, naktį keliuosi, nes reik tai perverst, tai gert paduot, tai dėl tualetu ką. Negaliu naktimis normaliai išsimiegoti jau. Nu ką padarysi – tokia dalia mano.

I: Ar manot, kad tai yra vaikų pareiga? Prižiūrėti senus tėvus?

G: Žinot, aš jums pasakysiu, tai yra meilė. Pareigos, aš nežinau, galbūt ji ir yra tėvam, bet pirmoje vietoje yra meilė. Galėjau gi tėvus kur nors atiduot į kokią senelių prieglaudą ar senelių namus, o pati būčiau dirbusi. Bet, ne, negalėjau taip padaryti. Yra meilė savo tėvams. Žinau, kad pati galiu jais gerai ir tinkamai pasirūpinti. Tai va, taip išėjo.

O ko labiausiai pasiilgstate iš to laikotarpio, kai dirbote?

Padėti kitiems – aš visada padėdavau. Nors kartais man tai ir atsirūgdavo. Va vienai kaimynei, tai vis vaistus suleisdavau, tai šiaip ką, o dabar girdėjau, kaip ji mane apšneka. Nenoriu minėti, kuri ir ką pasakė, bet nu taip yra. Tegu jau jiem taip buvo. Nu bet nuo to, tas padėjimas, nu aš vis tiek padėsiu. Negali ant žmogaus ilgai pykt. O padėt, tai ir dabar padedu daug kam. Kai kam vaistus suleidžiu. Bet čia jau retai. Nes jau nelabai gerai leidžiu juos. Nu, jei labai reikia, tai žinoma suleidžiu. Šiaip patariu kokių klausimų su medicina susijusiu. Aš vis dar labai domiuosi medicina, skaitau įvairios literatūros apie gydymo metodus naujus, taip pat ir apie mūsų senelių naudotus gydymo metodus. Domiuosi labai tuo natūraliu gydymo būdu – įvairiom vaistažolėm. Turiu daug knygų apie tai. Tai aš nuo medicinos neatitrūkstau vis.

O tėvų, kaip minėjau, palikt negalėjau. Buvo čia, kai dar dirbau, jau beveik paskutiniaisiais metais. Atvažiuoju tėvų aplankyti, jie kaip tik buvo išsikvietę greitąją, nes mamą labai pykino. Tai greitoji atvažiavo, pasakė, kad reik plaut skrandį, nes mama apsinuodijus yra. Aš pagalvojau, kuo ji čia taip galėjo apsinuodyti, juk daugiausia pati maistą ruošdavo. Aš jų klausiu, ar pamatavo kraujo spaudimą, atsakė man kad ne. Tada greit sumatavo ir pamatė, kad kraujo spaudimas du šimtai yra.

Tai va, jei būčiau tada laiku neatvažiavus, tai jau mamos šiandien galėjo ir nebūti. Nes tada ji ne apsinuodijo, o širdis sustreikavo. Tada skausmai pilve mamai buvo dar. O aš iš patirties žinau, kad tai su sutrikusia širdies veikla gali būti susiję. Tai infarktas tada jai buvo. Tai va, tai toks atvejis buvo. Dar vienas panašus atvejis buvo nutikęs. Jau aš čia su vyru buvau persikėlus. Kad priėjau naktį ir užčiuopiu, kad mamos kakta labai karšta. Sumatavau temperatūrą, o ši labai aukštai užkilusi. Tai greit ėmiausi veiksmų, kad numuščiau temperatūrą. Tai va, kai medikas visada šalia yra, tai vis tiek geriau. Tai supratau, kad tėvų vienu tikrai nebegaliu palikti, turiu būti visada šalia su jais.

Tai va.

Tai daugiausia laiko namie praleidžiate dabar?

Nu taip, na ne visą laiką čia būnu, bet daug. Turim čia šiek tiek žemės netoli Druskininkų. Tai ten su vyru nuvažiuojam kartą nuo karto. Na jis ten dabar daugiau nuvažiuoja.

I: Gal galėtumėte nupasakoti eilinę savo dieną? Gal kokių įpročių yra užsilikusių nuo tų dienų, kai dirbote?

G: Na įpročių nebėra, jų nebeliko. Dabar viskas yra pagal aplinkybes. Naktį kelis kartus keliuos ir vartau močiutę, kad pragulų nebūtų. Tai kartais jau ryte keliuos pusę aštuonių, kartais – pusę devynių. Tai man jau pagal situaciją išeina kada ir kiek miegoti. O ryte atsikeliu, tai einu į mamos kambarį. Apiplaunu ją. Vyras man ją pakelt ir perverst kartais padeda. Tai va, pažiūriu kaip mama tą dieną laikosi, tada einu valgyt daryti. Tai vyras padeda man ją pasodinti, pamaitinti. Man ir jau nugarą pradėjo skaudėti – visgi sunku yra žmogų kiloti. Tokį žmogų, kuris pats beveik nejuda. Tai va, tada pamaitiname, patys pavalgome. Einame su vyru į parduotuvę. Iš parduotuvės, tai į vaistinę, tai vėl kur – nu taip ir eina diena. Jokio nei plano nėra, nieko. Kaip išeina. Tik žinai maždaug, kokiai valandai darysi valgyt. Viskas.

I: Ar yra skirtumas jums dabar ar žiema, ar vasara?

G: Man dabar jokio skirtumo nėra dabar, nes aš beveik niekur neišvažiuoju. Visą praeitą vasarą aš prasėdėjau čia. Vyras važiuodavo į sodybą. Dar tokią moteris kartais ateidavo, tai mane bent porai valandų kur nors išleisdavo. Čia ta mūsų sodyba netoli, tai retkarčiais, kai ta moteris ateidavo, nuvažiuodavau į sodybą su vyru. Bent trumpam. Bet paskui ta moteris išvažiavo į Palangą, tai man jau nebebuvo kaip ir prabuvau namie visą laiką. Tai aš visą vasarą, visą karštį pratūnojau čia. Nu, kaip mamutė užmigdavo, tada jau nubėgdavau į parduotuvę ar šiaip kur greitai. Tai vat, tokie dalykai.

Vyras į sodybą, tai kokį draugą paima, tai kokį pažįstamą. Dažnai ir vienas nuvažiuoja. Bet jam su širdimi nelabai gerai yra, tai aš vis jam sakau, kad kai važiuoja, kad su kuo nors važiuotų. Tada ir man ramiau, ir jam linksmiau.

Nu tai, o aš, kai dar mama kiek tvirtesnė buvo, tai sodindavau daržoves visokias. Mėgstu gėles labai, tai gėlių daug prisodindavau. Nu, o dabar, tai jau daugiausia kiek vyras spėja toje sodyboje, tiek padaro. Dar auginam šiek tiek daržovių, vaisių, bet jau mažiau nei anksčiau. Nebėra kaip labai jau prižiūrėt jų.

Dar anksčiau su vyru kur nors nuvažiuodavom – giminių, draugų aplankyti. O dabar jau – viskas. Uždaryta.

I: Gal pas jus kas nors atvažiuoja?

G: Nu tai, kad retai. Visų pensijos nedidelės, tai labiau telefonais pakalbam. Daugiau aišku su visais draugais bendraudavom, kai dirbom. Dabar su kuo pasiskambinu, tai pasiskambinu. Yra daug jau ir išmirusių, o kiti labai pasikeitę. Nebedirbam kartu, tai jau su daugeliu ir ryšiai nutrūkę yra.

Mano viena draugė skambino ir sakė, kad aš jau seniai nebuvau Vilniuje. Ji susitiko vieną draugę, tai ta eina, su lazdele, nugarą išlenkus. Susitiko kitą – tai sako, jog ta kalba, o jei dantys krenta. Tai į ką mes visos dabar panašios. Tai sako, kad aš seniai Vilniuje bebuvau. Kitas draugas dabar va ligoninėje guli. Tai va, kaip viskas yra.

I: O kaip dalinatės buities darbus su vyru?

G: Nu vyras kartais pusryčius daro, kartais – aš gaminu. Apskritai daugiau aš maistą gaminu. Nu į parduotuves, visada kartu einam. Pasidalinam nešulius, vienam nešti gal būtų sunku, kai dviese, tai

vis tiek lengviau. O jau valgymas, tai jau mano yra. Na, jei ką nors greito, nesudėtingo, tai vyras padaro. Bet daugiau aš gaminu.

pažiūrime televizorių.

I: O ką žiūrit?

G: “Abipus sienos”, “Sroves” žiūrim, man šita laida labiausiai patinka. Žiūrim ką čia, va sekmadieniais Čekuolį pasižiūrim, paskui “Stilių” žiūrim – man labai patinka vedėja. Tokia elegantiška visada. “Dviračio žinias” pasižiūrim.

I: Kiekvienas turite savo mėgstamas laidas ar tą patį žiūrit?

G: Panašiai, panašios laidos mums abiem patinka. Na jis dar sportą daugiau pažiūri. Man sportas nelabai. Na, pažiūriu, kas laimėjo, bet visų rungtynių nežiūriu. Nu kartais biški pažiūriu, bet nu ne per daug. Kartais dar “SOS pagalbą” pasižiūrim. Matėt, kaip mušė šitą žurnalistą? Viešpatie mano, felčeris kažkoks tai iš Joniškio kaimo, žinot žmogus jau amžiuje, dirba medpunkte ten, žinot, jam sudegė namas, tai jis pas pusbrolių pasiprašė į namą. Kai nuėjo ten, tai pusbrolių išmetė lauk ir nebeleidžia jo. Žmogelis nuėjo pas kaimynus, nu tai ką, jie tą “SOS pagalbą” pakvietė. Tas laidos vedėjas su felčeriu kalbėjos, tai tas felčeris užpuolė žurnalistą. Su kirviais mosavo, kol iškvietė policiją. Ji išvežė ir uždarė į areštinę. Nu, tai tokias laidas pasižiūrim.

“Bėdų turgų” kartais pažiūrim.

Nu va, tai vienu žodžiu, pensininkui yra blogai.

I: O kodėl?

G: Nu mažos pensijos labai. Mes jau atsisakėm žurnalų ir laikraščių. Dar reik vaistam mokėt, už butą mokėt, tai niekam pinigų ir nebelieka. Aš sakyčiau, jeigu žmogus su aukštu mokslu gauna penkis šimtus šešiolika litų, tai yra genocidas žmonių. Jei žmogus, išdirbęs trisdešimt su virš metų, ir tik tokią pensiją gauna, tai čia yra pasijuokimas. Gerai, rodė vokiečius ar olandus per televizorių, reiškia, jie su vyru gauna po du tūkstančius mūsų litų. Žinoma, yra mamutė dabar, bet jeigu nereiktų man jos prižiūrėti ir aš gaučiau tokią pensiją, tai aš norėčiau pakeliauti. Mėgau pavažinėti labai, kur nors pažiūrėt gal kokį kraštą ar kur nors pailsėt – aš neturiu iš ko. Neturiu iš ko – atvirai kalbant. Na žinoma, mes esame pavalgę, tai gerai, kad mes keli. Bet pvz., jeigu vienam žmogui pasilikti, tai kas tada? Tai kaip tu vienas žmogus už penkis šimtus? Tau gi reikia ir vaistų dar. Tai kaip vienam žmogui gyventi? Yra baisu Lietuvoj. Ir jei vėl renka tokius atstovus į savivaldybę, kalėjime buvusius, tai reiškia, kad mes nebeturime galvosenos.

Latviai, estai geriau už mus gyvena. Žiūrėkit, ką valdžioj sėdintys išdarinėja – absurdas.

Nu vienu žodžiu – durnių laivas. Bet nu nieko – kaip nors dar dagyvensim. Dar nebadaujam. Dabar žmonės iš Lietuvos bėga, tai įdomu, kas išvis mums pensijas mokės? Nu tai va, taip ir yra.

I: Ar turite brolių ar seserų?

G: Turiu vieną brolių ir vieną seserį.

I: Ar bendraujate su jais?

G: Mano brolis Maskvoje gyvena. Jau labai seniai. Išvyko ten, kai kariuomenėj tarnavo, tai ir pasiliko. Su broliu retai susimatom labai, na jis kokį kartą į metus ar dvejus atvažiuoja Lietuvon, tada čia apsistoja. Na kartais su juo laiškais susirašom, susiskambinam. Bet retokai, nes visgi brangu yra. Su gimtadieniu sveikinamės, ar šiaip, jei kokia šventė yra, tai susisiekiame. Ryšius palaikom, bet labiau bendrauti galimybių nėra. O mano sesuo mirus yra, ir jau senokai. Su jos sūnumi ryšius palaikom. Su seserimi artimos buvom. Su broliu, bendrai – irgi, bet tik kad nėra tų galimybių dabar labai.

I: O kas vienija?

G: Nu sunku pasakyti labai. Nu, aišku – tas giminystės ryšys, bendra vaikystė.

Tai va, Vilniuje mūsų bute, dabar yra sesers sūnus apsigyvenęs.

mes daugiausia vardadienius švenčiam. Tuos gimtadienius, tai nelabai. Gal dabar čia daugiau prigiję yra tie gimtadienių šventimai.

Šventes namuose švenčiam. Kartais per jas brolis atvažiuoja. Kartais kokį draugą ar draugę vienišesnę pasikviečiam.

O ką mes pensininkai – mūsų dienos, mūsų naktys.

Interviu su Petru

I – interviuotoja

P – Petras

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

P: Nu žmona mano.

P: Aš viską dariau per savo gyvenimą. Ir kasiau, ir kitokiais visokiais darbais užsiiminėjau. Aš buvau politinis kalinys ir prakalėjau dvidešimt penkerius metus. Mano visa jaunystė prabėgo lageriuose. Iš syke Kazachstane buvau, paskui Narinske, tada išvežė į Kalną. Iš Kalmos paliuosavo 1956 metais Maskvos komisija. Tada tiesiai grįžau į Lietuvą – su kerzais, su vatine – su uniforma vienu žodžiu.

Pradėjau dirbti gruščiku Pakruojo tarybiniame ūkyje. Labai sunkiai gavau darbą, teko ilgokai palaukti, nes buvau politinis kalinys, o tokių labai ir nenorėjo, ir bijojo priimti į darbą. Taigi tik iš trečio karto gavau šį darbą. Padirbau gal pusmetį kokį ir tada pradėjau sandėlininku dirbti.

Paskui dirbti ėmiau Kelių ūkyje. Tada išvažiavau į Panevėžį, susiradau čia darbą statybose. Čia irgi susidūriau su sunkumais – nenorėjo manęs priregistruoti. Tik per pažįstamus šiaip ne taip pavyko prisiregistruoti ir įsidarbinti. Man sakė, kad man Lietuvoje negalima gyventi, nepaisant to, kad jau keletą metų čia gyvenau. Buvo 1964 metai. Iš Lietuvos jau niekur nenorėjau važiuoti. Ir neišvažiavau. Čia nusipirkau kooperatinį butą, pradėjau dirbti "Lietkabelyje" po kurio laiko. Vėliau išėjau dirbti į Konservų fabriką ir ten pradirbau apie septynis metus. Po to išėjau į Kompresorių gamyklą ir ten prie staklių dirbau. Tris su puse metų atidirbau. Po to išėjau iš Kompresorių. Nu vienu žodžiu, ten mušė kainas. Aš paskaičiavau, kad moka labai mažai ir pasakiau, kad už tokius pinigus nedirbsiu. Norėjau įsidarbinti alaus darykloje, irgi kompresoriuose. Bet tada mane pavadino kaimynas eit į statybas dirbti. Aš pasakiau, kad mano sveikata ne kokia. Jis man atsakė, kad jo irgi ne kokia, tai abu būsim vienodi tokie. Ir nuėjau su juo į statybas dirbti. Kurį laiką padirbau, mane perpūtė lauke dirbant. Pradėjo labai nugara skaudėt. Gavau biuletenį, tada jau kurį laiką teko nedirbti. Teko gultis į ligoninę. Po ligoninės važiavau į Kauną, galvojau, kad teks operuoti stuburą. Bet man Kaune pasakė, kad jei galiu kentėt, tai kentėčiau. Nepatarė operuotis. Paklausiau jų. Paskui po šito įsidarbinau Ekrane. Tai jau Ekrane išdirbau aštuoniolika metų.

Dirbote ten iki pensijos?

Taip. Dar kai suėjo pensinis amžius, dar pusantrų metų pradirbau Ekrane.

I: O kodėl ilgiau tenai nebedirbote?

P: Iš karto galvojau, kad kai sueis tas amžius, tai ir nustosiu dirbti. Bet dar pusantrų metų padirbau. Paskui rudenį dar padirbau, žiemą, pavasarį, vasarą davė atostogas dar. Tai po jų jau galvojau, kad į darbą nebegrįšiu.

I: O kodėl taip nusprendėte?

P: Aš pagalvojau, kad ten kenksmingos darbo sąlygos yra labai. Ir taip jau gana ilgai Ekrane dirbau. O mano sveikata ir taip ne kokia buvo visą laiką.

O kiek jums buvo metų, kai išėjote į pensiją?

Na aš išėjau į pensiją šešiasdešimties metų. O taip galutinai, tai, kai man šešiasdešimt antri metai ėjo.

I: O kodėl neįėjote iš karto, kai jums sukako šešiasdešimt metų?

P: Tada buvo ruduo ir aš pagalvojau, kad ai, nu ką aš čia per žiemą namie veiksiu? Tai dar pasilikau.

I: O tas pats išėjimas į pensiją kokius jausmus jums keldavo?

P: Nu, kad jokių beveik. Suėjo amžius ir nustoji dirbt. Nieko čia baisaus tame nebuvo.

O tai ką veikiat dabar? Išėjęs į pensiją?

Nu ką išėjęs į pensiją aš ruošiausi ūkininkaut. Turėjau žemės, nu ir dabar turiu, turėjau penkiasdešimt šešis kelmus bičių. Tai galvojau, kad žiemą šiaip kaip nors praleisiu, o vasarą, tai ūkininkausiu. Galvojau, kad beūkininkaudamas, tai ir Ekranu atlyginimą užsidirbsiu.

O bitininkavot ir dirbdamas ar tik, kai išėjot pradėjot?

Bitininkavau ir dirbdamas. Žinoma, mažiau laikiau bičių avilių, bet turėjau. Čia jau senelis mano laikė bites, tai čia taip tokia mūsų šeimos kaip ir tradicija. Tėvas irgi laikė kurį laiką.

Dar kai kompresoriuose dirbau, tai vienas pažįstamas pasiūlė pirkt žemės, ir kartu keletą avilių. Tai ir nusipirkau ir pradėjau po truputį ūkininkauti. Na iš pradžių tie keli arai stovėjo kelius metus, tada daugiau prasiplėčiau. Galvojau, kad kai išeisiu į pensiją, vien tik ir ūkininkausiu. Bet kitaip gavosi. Žinot, kaip pensininkui, sveikata nebe ta. Nebegaliu daug dirbti. Dar turiu kol kas dešimt bičių šeimų, tai, kai tik galiu – visuomet nuvažiuoju pažiūrėt. Na medaus tai visada turiu. Dar ir kaimynus apdalinu, kai kada – pardavinėju medų.

I: Ar bitės yra jūsų pomėgis?

P: Nu, kai nuvažiuoju, nu man tai su jom patinka. Labai patinka su jom būt. Kad ir įgelia kada, tai labai nepykstu. Galvoju, kad ne jos mani puola, bet aš jas☺ Tai va.

I: O kas jums buvo darbas?

P: Ai, darbą dirbau, kad norėjau valgyti. Ir žiūrėjau, kur geresnis atlyginimas. Stengiausi visada nueiti ten, kur daugiau mokėdavo.

I: Kas pasikeitė tada, kai vieną dieną einat į darbą, o kitą – jau nebe? Kas keičiasi jūsų gyvenime?

P: Nu kas keitėsi. Visada beveik dirbau pamainomis. Vieną dieną dirbdavau ryte, kitą – vakare. Būdavo, kad per dieną dirbdavau po dvylika valandų. Tai tokio kaip ir pastovaus darbo laiko niekada nebūdavo. Būdavo, kad keletą parų iš eilės tekdavo naktį dirbti. Arba dirbti beveik paromis. Tada turėdavau keturias dienas išėjinių. Tai aš per tas dienas keturias ir važiuodavau į savo ūkį.

O ar nebuvo tokios minties: ką dabar veiksiu?

Ne, nu kad nebuvo. Žinojai, kad yra bitės, kad jas reik pažiūrėt, rūpintis. Žinojau, kad važiuosiu į sodą. Visokių darbų, visokių reikalų buvo.

O kas pasikeitė išėjus į pensiją?

Nieko labai nepasikeitė, tik kad išėjau iš savo namų. Mane labai girdavo buvusi žmona, tai aš paklausiau paklausiau. Ir nutariau įsitikinti. Nu tai aš sakau, turiu dalgį, moku šieną pjaut, nu tai ir išėjau iš namų, pažiūrėti kaip man seksis vienam☺ nu tai ir išėjau iš savo namų į vagoną miške. Turėjau tą vagoną, turėjau savo lovytę. Netoli sodyba. Buvo tokia gera moteris, šeiminkė. Jei bent kiek ilgiau nepasirodydavau, tai ateidavo pažiūrėt, paklaust kaip man sekasi. Nu mat, nu taip. Paskui va, susitikau kitą moterį. Ji ateidavo pas mane medaus vis pirkt. Tai matyt skanus medus buvo☺ susipažinom su ja, o po kiek laiko ir susituokėm. Mikalojaus bažnyčioj atšventėm vestuves. Mums dar ir šliūbą davė. Čia maždaug prieš penkiolika metų taip viskas įvyko.

I: O jūsų kokia diena?

P: Nu tokia pat. Visos dienos panašios. Na aš košvaras esu. Aš košę namie pusryčiams verdu. Nu didesnių maisto gamavimo darbų nesiimu daryt. Žmona, kada anksčiau, kai virėdavo košę, tai vis dejuodavo, kad jai vis nesigauna. O man gaunas, tai aš ir verdu☺ Nu dabar, aišku dar daktarai, vaistinės. Tai tokia veikla. Nu jei sveikata leidžia, tai nuvažiuoju kaiman pasižiūrėt, kaip ten kas.

I: O ar važiuojate kartu su žmona?

P: Na taip. Su žmona dažniausiai. Na taip tai būtų galima dar pavažiuot ir pauogaut, ir pagrybaut kur. Dar kartais ir nuvažiuojame, bet jau ne taip dažnai. Nes sveikata jau nebe ta.

Ar bendraujate su draugais?

Na taip. Yra dar vienas kitas. Bendradarbiai yra. Kada jei reikia ką, tai padeda. Aš jiems padedu. Susitinkam kada. Dabar aišku, kad mažiau bendraujam. Kai dirbom, tai daugiau susieidavom. Nors aš tai toks žmogus esu – niekada didelės kompanijos draugų neturėjau. Man didelės kompanijos niekada ir nereikėjo. Aš žmogus gal kiek savotiškas, man ne visi praeina į draugus. Aš jeigu pamatau, kad žmogus gudrauja ar kas, tai man viskas – su juo bendrauti nebesinori. Geri aš irgi nelabai linkęs esu. Kad ir po algos. Gaudavom algą, tai bendradarbiai vadindavo kur nors nueit, išgert. Tai aš jiems sakydavau, kad prieš algą, tai aš visuomet prisidėsiu, bet po algos aš negeriu. Tai va taip.

Dar va, Kaune praeitais metais dalyvavau vienoj tokioj eisenoj,parade. Tai buvau keletą savo bičiulių susitikęs, šnektelėjom apie senus laikus ir kaip kas dabar gyvena.

O kaip dalinatės buities darbus su žmona?

Žmona valgyt daugiau daro. Padarau ir aš. Kaip sakiau, košes, tai jau aš verdu. Moku ką nesudėtingo pasiruošt, jei tektų vienam pagyvent, tai badu nemirčiau tikrai.

Vyras: Turiu seserų, brolių. Mes buvom šeši iš viso, vyriausia sesuo mirus yra, kita sesuo – Kaune su šeima gyvena. Jauniausias brolis miręs – jis už mane dešimt metų jaunesnis buvo. Brolis yra kitas dar, jis už mane aštuoniais metais jaunesnis. Jis irgi Panevėžyje gyvena. Dar viena sesuo yra invalidė, beveik nejudanti. Ji irgi Kaune gyvena.

O jūs ar bendraujat su jais?

Nu bendraujam, palaikom ryšius. Seseris viena neseniai kojos operaciją patyrė. Atvažiuoja kartais pas mus kuris nors. Mes irgi nuvažiuojam, bet nelabai dažnai gaunas tą padaryti. Daugiau telefonu su visais bendraujam. Susitinkam daugiausia, jei kokia proga yra. Kai jaunesni būdavom – daugiau susitikdavom. Kažkaip tada daugiau galimybių buvo, judresni buvo. Dabar jau tai tam su sveikata negerai, tai – kitam. Tai vėl kas. Va taip ir gaunasi.

I: O kas jus dabar sieja su broliais ir seserimis?

P: Nu, net nežinau kaip čia pasakyt. Nu aišku giminytės ryšys tas yra. Nu vis tiek - savi yra.

I: O ar švenčiat šventes kartu?

P: Nu kad nelabai, kiekvienas su savo šeima švenčia daugiau. Pasiskambinam, pasisveikinam. Nu jei koks didesnis jubiliejus – tada jau nuvažiuojam. Arba pas mane atvažiuoja.

Interviu su Juozu

I – interviuotoja

J – Juozas

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

J: Mano šeimos nariai, tai jau išsivaikščioję – likom tik dviese su žmona.

I: O ar turite vaikų?

J: Turiu sūnų, turiu dukrytę. Jinai gyvena čia pat – tame pačiame name. O sūnus gyvena šitam mieste, irgi visai netoli. Sūnus nuosavam name gyvena su šeima.

I: Gal galėtumėte pasakyti, kada jūs išėjot į pensiją?

J: Aš į pensiją išėjau (...) prieš trejus metus. 2003 metais. Po to dar beveik tris metus dirbau.

I: O dirbote tame pačiame darbe?

J: Taip, tekstilėj. Linų kombinate čionai. Dukrytė tenai apskaitoj dirbo, o aš dirbau tekintoju. Ir trisdešimt metų kompresoriuose pradirbau.

Tame pačiame kombinate?

I: Ne, tenai kompresoriai buvo atskira įmonė.

J: Kas pasikeitė jūsų gyvenime, į pensiją išėjus?

Nu kaip jum pasakyt – kol dar nebuvo pensijoje, dabar va, kai išėjau į pensiją, dabar va tris metus kai dirbau dar, va man dakyrėjo tas darbas, aš prašiau viršininko, sakiau: “Jūs mane paleiskit jau, jaunimas neturi kur dirbti”. Saka: “Aš negaliu. O ką tu, - sako, veiksi?”.

I: Ir ką jūs veikiat?

J: Nu tai aš ėjau į tekstilę ir dirbau paskui. Tai žinot, išėjo taip, kad iš dviejų pamainų darė vieną pamainą ir mum, visus pensininkus, atleido. Nes prie mano staklių dirba toks žmogelis, reiškia, jisai apie keturiasdešimt penkerius metus, turėjo šeimą, sakiau jiems, atsiprašau, jeigu jūs manęs paliksit, o šitą jauną vyrą paliusosit, tai atsiprašau. Man sakė, kad mes labai norėtume tave palikti, bet saka, nu, neišeina – nebegražu. O aš sakau: Viršininke, aš vieną sykį jau prašiau, paleistumėt ☺ paleiskit, tai žiūrėkit, dabar man tikrai turit paleist. Tai mane taip paleido, kad oi☺ Labai pagarbiai mane paleido – su dovanom, su vaišėm. Tai va, čia pas mus į namus atėjo trylika vyrų tokių bajavų, tai kai susėdom čia mes, žmonai net tikriausiai baisu pasidarė☺ Bet jie labai trumpai pabuvo – gal nuo trijų iki pusės septynių, ir išsiskirstė. Va, kur aš dabar sėdžiu viršininkas sėdėjo. Sakau, – Dieve

mano, juk galima taip vieną kart ateit pas darbininką į svečius pažiūrėt kaip jis gyvena☺. Tai jis ir atėjo. O daugiau ką jum pasakyt galiu – kaip pensininkas tapau, tai kažkoks tai smūgis gavosi – niekur dėtis. Atrodo – nu ką aš čia dabar galiu daryt?! Laukiu dabar pavasario. Žinot pavasarį – atsidaro sodai, gražu labai. O dabar dar pavasaris neatėjo – nesvarbu, kad kovas. Dar šiandien ledais palijo, bus dar ir sniego. Bet jau mes sodan važiuojam, ten pirtį kūrenam. Va ir šiandien žmona pirtį prausėsi.

Prisiminiau, kad vienas pažįstamas sakė, jog yra parašyta knyga apie mokyklą, kurioje sūnus mokėsi. Ir apie mane tenai rašo. Būtų labai įdomu paskaityt, ką rašo☺ O toj vidurinėj, žinot, kaip mano vaikai pradėjo mokyklon eit, tai ir aš ten. Visą laiką tėvų komiteto nariu buvau. Ir pirmininku buvau – viskuo buvau. Mane kur norėjo, ten siuntė. Ką norėjo, tą darė. Na aš esu prie medžio darbų. Prie visokių darbų. Aš turiu sode įrankius, pasidarau va tą medieną kaip man reikia, nu ir va kalu. Gal žmonės ir pyksta kartais, kai aš čia bute triukšmauju, meistrauju. Nu ką darysi? Bet aš girdžiu, kai apačioj kaimynai dainuoja, balius rengia. Nu o ką padarysi? Visi vienam name gyvenam, visko būna. Nu, kaip gražiai dainuoja, tai man aišku patinka, bet jeigu bliuana – tai man nepatinka. Nu gerai, kalbėkim toliau☺

I: O jūs to išėjimo į pensiją ar laukėt?

J: Nu kaip jum pasakyt? Tiesiog neišivaizduoju, ką ir galėčiau jums atsakyti. Aš gerą darbą turėjau. Visur labai gerą darbą turėjau. Ir kompresoriuose aš labai gerą darbą turėjau. Daug metų ten padirbau - 30 metų, manęs ten be reikalo nelaikė.

I: O kodėl vis dėlto iš tenai išėjot?

J: Aš modeliuotoju dirbau. Modelius gaminau. Bet dabar jau ir ta įmonė bankrutavo labai greit man išėjus. Ir aš tada perėjau į tekstilę. Bet tekstilėj vieną dieną padirbau, galvoju – čia paskira viskas (aš tekintoju pradėjau dirbt), sakau – viršininke, jeigu aš ant tokių varžtelių čia sėdėsiu, man nieks nesigaus, sakau, bėgu aš iš čionai. O man kompresorių viršininkas pasakė – bus blogai – grįžk atgal. Nu, bet kadangi šitas viršininkas pasakė – nesikarščiuok, eik ir dirbk – atlyginimą gausi. Ir užsilikau ten dar trylikai metų. Tai va matot. O kaip norėjau – išeit ar neišeit į pensiją – tai čia, kaip čia pasakyt. Kai privargstu – sakau, kad nebedirbsiu, kai atsikeliu ryte – vėl noriu eit į darbą. Taip va. Nu, žinot, - mes senos laidos žmonės – darbas yra malonumas. Nu ateina kada pas mus jaunos kartos žmonės, tai net gaila pažiūrėt – mėnesį kitą atidirba, ir po mėnesio jau nebėra. Arba ateina, komisiją praeina – įsivaizduojat, daktarų komisiją, gauna čia nemokamai tą kvitelį. Komisiją nemokamai praeina ir čia nebepasirodo. Nueina į kitą įmonę dirbt. Nu tai va, matot. Mes taip nedarėm. Mes taip nedarėm. Stojau dirbt – viskas. Rankos drebės, bet darbą padarysiu.

I: O jums pats jūsų darbas patiko?

J: Na žinot, aš neturėjau tokio darbo, kuris man nepatiktų. Kažkaip pataikydavau vis. Nu žinot, keturiasdešimt penkius metus visą laiką prie metalo. Bet labai norėjau medžiu dirbt.man labai kvepėdavo medis. Va, matot, ir namuose daug medžio. Nu bet man nebuvo lemta,kad aš medžio darbuotojas būčiau. Brolis mano su medžiu dirba, jis stalius geras. O aš – ne. Nu modeliuotojo darbas man labai daug gero davė. Nu kaip jums pasakyt – nu daug ką labai davė. Aš viską. Nu, kad ir vidurinėj mokykloj, kur vaikai mano mokės, atvežė naują magnetinę lentą. Žinot kaip yra, prie sienos pritvirtint nėra kam. O ten reikia gerai padaryt – tiesiai, gražiai, kad laikytųsi tos lentos. Nu ką, aš turėjau daryt. Padariau. Pridėjau tą lentą sumontavau. Taip, kad aš labai ilgai gyvenau su ta vidurine. Kol vaikai jos nebaigė. Vienas baigė vienuolika klasių, o kits – dvylika. Jie mokės, ir aš kartu su jais☺ jie baigė, ir aš kartu☺

I: O jei jus dabar pakviestų padirbėti dar, gal ir ne visą darbo dieną, ar sutiktumėt?

J: Nu, kad žinot, aš galėčiau kur nors dar, bet, kad nebebus man jau laiko.

I: O ką darysit?

J: Nu žinot, yra sodai – dukters, mano sodas. Sūnus šalimais. Jie abu su žmona valstybinį darbą dirba. Mano sūnus yra kapitonas. Dirba kariniame komisariate. Duktė dirba tekstilėj. Anūkė – jos dukra – pradėjo tekstilėj dirbt. Reikia ją į mokyklą palydėt. Tai aš lydžiu kiekvieną rytą. Mano žmona turi čia savo mamaitę, dabar ji pas mus gyvena. Devyniasdešimt antri metai – ją reikia prižiūrėt. Visko užkraut ant žmonos pečių – aš negaliu. Taip, kad suderinom viską, kad ir aš darbo turėčiau. Tai va, anūkytę aš palydžiu į mokyklą, o pamokų – sutinku. Tai čia irgi toks darbas☺

I: O jūsų žmona ar dar dirba?

J: Ne, ji jau labai seniai pensijoje. Ji dirbo labai kenksmingose sąlygose, tai anksčiau į pensiją išėjo. Jau kažkur prieš keturiolika metų ją į pensiją išleido.

I: O kas nors ar pasikeitė jūsų gyvenime, kai išėjo žmona į pensiją?

J: Na paskutiniu laiku ji dirbo mėsos kombinate. Jai dar buvo davę dešimt mėnesių padirbt, paskui pagal straipsnį atleido, čia dėl etatų mažinimo. Daugiau jau ji niekur nebedirbo. Ir tada, kaip ji pati sako, tapo namų šeimininke. Namų ekonomiste.

I: Kaip dalindavotės darbus namuose, kai dar abu dirbote?

J: Žmona daug namie darė. Ir dabar taip pat. Žmona valgyt daro. Na aš ir jai padedu. Buvo tokie laikai, kai aš kompresoriuose dirbau, ir ji. Vaikai buvo maži dar. Tada mes su žmona dirbdavom pamainomis. Vienas po pietų, kitas iš ryto, nuolat keisdavosi laikas darbo abiem. Tai jau būdavo taip, kad tas, kuris būna iš ryto namie, tas viską daro – valgyt ruošia aptvarko namus, vaikus suruošia į mokyklą. Tai taip jau natūraliai gavosi tas pasidalinimas. Jei jau aš ateinu po darbo, po rytinės pamainos, tai viskas sutvarkyta būna, valgyt padaryta. Bet jei aš dirbu po pietų, tai aš irgi tą patį padarydavau. Taigi tuomet, tai viską pamainom, pasikeisdami darydavom. Bet, kai žmona jau išėjo iš darbo, tai jai daugiau teko ir to maisto gaminimo, ir namų tvarkymo. Jau ant jos pečių visi namai užgulė. Mano buvo ūkis, mano atsakomybė. Sodus sutvarkyt, viskas.

Žmona į sodą irgi važiuotų, jai ten patinka, bet kad laiko nebėra. Dabar ji į sodą tik trumpam užvažiuoja – komandas įvesti aš jai pirtį pakūrenu, paskambinu, pasakau – atvažiuok, jau beveik viskas suruošta. Tada ji atvažiuoja, pabūna porą valandų, išsimaudo ir atgal namo. Savo mamos prižiūrėt. Mamai jos jau devyniasdešimt du metai. Ji jau keturi metai kaip ant patalo. Žmonai į sodą kokių dvidešimt minučių nuvažiuot užtrunka, dvidešimt - atgal grįžt. Nu pusę valandos. Tai kažkur valanda laiko į abu galus. Ir kokia valanda tik lieka sode pabūt. Tai ką per tą valandą nuveiksi – nieko. Ridisėlių pasiraut, laiškų pasiskint, pakamandavot – ir viskas. Reikia jau ir namo grįžt. Mes su dukra jau sode sodinam viską, ravim, tvarkom. Žmona neturi tam laiko. Ji negali ilgam palikt ant patalo gulinčio, savimi visiškai negalinčio pasirūpinti žmogaus. Jau keturi metai taip.

Aš dėl to ir darbe iš dalies nebeonorėjau ilgiau likt. Negalėjau viso namų ūkio, visko žmonai ant pečių palikt. Žinau, kaip yra sunku slaugyt ligonį. Prieš kokį dešimtmetį, mano motina buvo labai pasiligojusi. Ant patalo irgi buvo iki pat mirties. Mes su sesere ja rūpinomės. Mama pas seserį gyveno. O sesuo mano irgi šitam mieste gyvena, brolis – kitam. Tai mes su sese dalindavomės, rūpinomės mama. Brolis, kai galėdavo irgi atvažiuodavo. Taigi aš žinau kaip sunku yra rūpintis ant patalo gulintį žmogumi. Reikia žmonai padėt.

Bet žmona dėl to sodo, tai vis tiek, kai atleikia, nors tik kokią valandą turi, dyka nebūna, tai obuolius nurenka, tai dar ką padaro, tai greit apravi ką. Daugiau jai neišeina – negali palikt. Nors ji gal ir norėtų daugiau laiko sode praleist.

Tai va, tai žmona dabar namie daugiausia tvarkosi. Nors cepelinus, tai aš visada darau. Ir anksčiau, ir dabar. Čia ne moteriškas darbas, žmonos neprileidžiu. Abu su žmona dešras rūkom. Vakar irgi rūkėm.

Na, o remontus namie, tai jau aš visada darau, žmona padeda.

I: Gal galėtumėte nupasakoti savo dieną, kai jau nebedirbat?

J: Na aš, kai keldavausi į darbą penktą valandą ryto į darbą eit, taip ir dabar keliuosi. Nu vis tiek, atsikeliu, pusę septynių, po pusės septynių kiek išeinu, einu pas anūkytę. Ji būna pavalgis, nu kada jeigu nevalgis, tai pamaitinu, tada palydžiu ją iki autobuso. Įsodinu į jį ir ji išvažiuoja į mokyklą. Ir tada jau daboju per langus – ji vieną syk grįžta pusę pirmos, kitą syk – pusę trijų. Kitą sykį – dar kitaip. Tai va, čia stotelė man netoli, tai pamatau jau ją iš autobuso lipančią, pasitinku, namo parvedu. Tai va, o daugiau ką, tada televizorius. Žmonai padedu, namie ką pasitvarkau, paremontuoju ką, jei sugedę. Ką čia žiemos metu labai darysi, nėra ką daugiau veikt. Tai dabar jau bus daugiau ką daryt – sodai prasideda. Man darbai prasidės. Anksčiau, kaip sakiau, abu su žmona važinėdavom, bet dabar, kai mamaitė pas mus yra, tai jau sodai mano daugiau rūpestis.

Šiaip daug laisvo laiko neturiu ir žiemos metu. Nes nu gaila man žmonos, jai visada padedu. Aš atjaučiu žmogų tokį, kur aš esu patyręs lygiai tą patį. Nes kaip sakiau, mano mama irgi gulėjo ant patalo, buvo paralyžuota insulto dvylika metų.

I: O jei jums kokia bėda nutiktų, ar tikitės, ar galvojat, kad vaikai jums rūpinsis?

J: Turėčiau minty. Nežinau. Nu bet gal. Nors pagalvojus, turbūt jiems net neišeis rūpintis. Tas pensijas vis kelia ir kelia, vis ilgiau ir ilgiau dirbt reikia. Dabar dukrai yra trisdešimt keturi metai, tai jai dar dvidešimt šeši metai iki pensijos. Jeigu nepakels dar jos. Man dabar šešiasdešimt šeši yra. Tai, kai dukra išeis į pensiją, man bus devyniasdešimt du metai, žmonai – devyniasdešimt. Nu tai gal mes jau būsim ir numirę. Tai neišeis jai mumis pasirūpinti greičiausiai. Jai neišeis, aš taip paskaičiavau.

I: O jei ji pasiimtų jus pas save gyvent? Ar ji toli nuo jūsų gyvena?

J: Netoli, šitam pačiam name, už dviejų laiptinių. Tai jeigu ji mus pas save pasiimtų, tai nelabai kas pasikeistų. Šiaip greičiau, kad ji ateis čia gyvent. Dėl to, kad žinot, mes sūnui tą namą nupirkom, padėjom įsirengti. Šiaip sūnus mano toks išrankus, tai jie daugiausia ten name patys jau tvarkėsi. Name medinėm lentutėm norėjo apikalt, tai pirko, kad tik nebūtų kokios šakytės, kad gražios. Lygios lentos būtų. Aš jau labai išrankus, bet sūnus dar labiau jau. Tai va, viską padarė jau kaip kokiam žurnale. Jam reikia, kad viskas idealu būtų. Daryt, kad ir ilgiau, bet kuo geriau būtų viskas. Kad labai kokybiška būtų.

Tai va. O jau dukrai liks šitas butas, kur dabar mes su žmona gyvenam. Mes jai nupirkom vieno kambario butelį šį. Tai jeigu kas, jinai keltųsi į šitą mūsų – didesnį butą.

I: O ar seniai vaikai jau savo šeimas sukūrę yra?

J: Na sūnus jau dvidešimt metų kaip ženotas. Va anūku jai devyniolika metų, vakar jo gimimo diena buvo. O dukra jaunesnė yra. Jos dukra kaip sakiau pirmokė yra. Jai septyni metukai anūkytei.

O ar pasitiko jūsų su žmona tarpusavio santykiai, kai vaikai išėjo gyventi atskirai?

Mano žmona juokiasi ir sako, kad dabar mažiau triukšmo yra.

I: O vaikai labai triukšmaudavo?☺

J: Ją labai jau nerviškai veikė. Ji labai pykdavo, kad vaikai anūkai dūksta. O man gerai, man patinka jų keliams triukšmas. Žmoną tai vargina, jai labiau ramybės ir tylos reikia. O aš mėgstu šurmulį labiau. Sakau, kad vaikai neaug, jeigu nedūks. Va anūkams bus atostogos, tai vėl pas mus bus. Žaisim kartu, padraugausim.

I: Ar vaikai gyveno kartu su jumis, jau kai savo šeimas sukūrę buvo?

J: Gyveno. Sūnus gal dar kokius penkerius metų gyveno. Va jie su žmona anam kambary, o greitai jau ir trise ten gyveno. Ir dukra kurį laiką dar gyveno kartu su mumis. O dabar jau nieks nebegyvena.

I: Koks jausmas apėmė, kai jau vaikai išsikraustė?

J: Nu man per tylu namie buvo. Bet šiaip tai su vaikais labai dažnai susitinkam. Ypač su dukra, nes ji gi čia visai šalia. Su sūnumi irgi labai dažnai matomės. Visi mes labai arti vieni kitų. Sūnus labai dažnai skambina, beveik kiekvieną dieną. Bent kartą per savaitę, tai jau tikrai susimatom. O su dukra – beveik kiekvieną dieną. Tai nelabai pasijautė tas jų išėjimas.

I: O kokiomis temomis su vaikais šnekate?

J: Kaip čia pasakius – apie viską. Apie sodus, apie daržus, apie ateinantį pavasarį. Apie viską, priklausomai nuo sezono☺ va, visokie vakavimai, virimai, uogos. Na čia dukra su žmona daugiau apie tai pasišneka. Tokiomis buitinėmis temomis. Pagal sezonus.

I: Ką mėgstate daryti laisvalaikiu?

J: Nu kad nedaug to laisvalaikio kaip tokio.

Viską mėgstu daryt. Na laisvalaikiu televizorių pažiūrėjim su žmona. Pagalba SOS, Srovės, TV pagalba ir panašios. O šiaip du televizorius turim, tai jei su žmona norim kažką skirtingo žiūrėti, tai jinai įsijungia vieną televizorių, aš – kitą. Aš dar labai mėgstu kinus. Bet tie kinai dabar labai vėlai rodomi. Ir nebėra tų kinų gerų. Nebėra

tų kinų gerų. Žinot, aš pasakysiu, tie kinai dabar – nei šiokie, nei tokie. Pažiūriu dažnai, kai tik rodo ir tuos rusiškus filmus. Kokie jie ten – geri negerai, bet kaip sakant, neleidžia ir kalbos užmiršt.

Sodą gavau iš gamyklos vieną, po kiek laiko – dar vieną. Ir dar po kiek laiko dar trečią nupirkom sodą. Jie visi šalia tie sklypai. Tai užrašiau viską dukros vardu. Ką, aš pagalvojau, kai visai susensiu ten tvarkysiuos. Užrašiau dabar dukrai sodus, o sūnui namas tas yra.

Interviu su Nijole

I – interviuotoja

N - Nijolė

I: Gal galėtumėte išvardinti savo šeimos narius?

N: Tai vaikus?

I: Savo šeimos narius.

N: Vyras, dvi dukros.

I: Ar dukros kartu gyvena?

N: Ne, jos Kaune gyvena. Studijuot, kai išvažiuo, tai nuo to laiko ne kartu gyvena.

I: Ar jūs dirbate?

N: Tai dirbau. Dirbau tame pačiame darbe visą laiką tik pareigos kito. Pradedant užsakymų priėmėja, meistre, vėliau buhalterė. Dvidešimt devynis metus išdirbau.

I: Kas pasikeitė, kai išėjote į pensiją?

N: Lengviau pasidarė☺

I: Prisiminkite tą laikotarpį – dirbate ir jau nebe. Kas keičiasi?

N: Keldavausi visą laiką ir išėjus įprastu laiku, bet pergyvendavau, kad nereikia eiti dirbti. Namuose tokio užsiėmimo nėra, vaikai jau dideli. Ir toks atitrūkimas nuo darbo buvo staigus.

I: Gal galėtumėte nupasakoti savo dieną?

N: Nu dabar vasarą tokia įdomesnė, žiemą – liūdnė. Vasarą – keliuosi visada tuo pačiu metu, pusryčiauju, lekiu į sodą. Apskritai dauguma keliuosi tuo pačiu metu. Ryte apie septynias, o guluosi apie devynias. Tuo pačiu metu. Taip jau įprasta. Turiu kolektyvinį sodą. Pabūnu iki pietų, o popiet grįžtu namo. Nu sode dirbu. Sodyba nedidelė – šeši arai. Sodas mieste, visai netoli. Autobusu nuvažiuoju.

I: O jūs viena važiuojat į sodą?

N: Su vyru. Visur abu.

I: O ar jūs seniai sodą turite?

N: O jau seniai. Dar vaikai maži buvo. Jau trisdešimt penkti metai tam sodui. Kai dirbom, visada po darbo važiuodavom į sodą. Tai dabar sode dauguma laiką praleidžiu, nes nesinori sėdėti tuose namuose tarp keturių sienų. Norisi gamtoje pabūti. Sode mes ir sodinam, ir ravim, ir laistom. Ir pailsėt nuvažiuojam. Tai toks mielas užsiėmimas, gamta. Visada norisi ten būti.

I: O ką vyras sode daro?

N: Jis daugiausia ir suaria, ir kasa, ir supurena. Viską daro. Man tik ravėjimas ir palaistymas lieka. Bet jau vandens tai neatsinešu. Jau vandenį vyras neša.

I: O ką žiemą veikiate?

N: Nu tai ką, pirmiausia tai atsikeliu, padarau valgyt, pavalgom. Tada mezgu. Va mezgu kojines. Tai kojinių būna keturiolika-penkiolika porų reikia numegzti. Visiem visiem savo artimiesiems primezgu. O daugiau tai ką – tai pasiuvinėju, tai paadau, tai kambarį patvarkau. Jau valgyt taisausi. Televizorių pažiūriu. Per televizorių tai žiūriu tuos nuobodžius serialus, tas visas muilo operas (juokiasi). Nu o daugiau tai pagrinde žinios. Panorama. Nuo keturių penkių valandų tą televizorių įsijungiam. Pavyzdžiui man tokie sportai, krepšinis, futbolas – man neįdomu. Čia jau vyras tokius žiūri. O aš jau žinias, serialus labiau mėgstu.

I: Gal laidas kokias žiūrit?

N: Nu dabar va, kai duetai tie eina. Kur dainuoja. Labai patinka. Vaikų "Telebimbam", "Dainų dainelę" – tai va tokias laidas.

I: Kokie yra dar jūsų pomėgiai?

N: Nu daugiau tai sakau, kad kur nors labiau išeit ar ką nors, tai ne. Namai, kapinės ir sodas – va tokiu rateliu.

I: O kodėl?

N: Nu Panevėžy kad ir tokių programų nelabai yra. Va teatras yra. Bet jau seni spektakliai matyti yra, o nauji, kokios premjeros, tai kaina aukšta. Retai kas atvažiuoja, o jei ir atvažiuoja – tai kaina aukšta būna - be aštuoniasdešimties litų nenuėsi. Neįkandam

I: O kai dirbot, ar vaikščiodavote į tetarą, į kiną?

N: Nu tai daugiau būdavo tų išėjimų. Daugiausiai – kolektyviniai. Su darbu eidavome. Daugiau susiorganizuodavome su kolektyvu.

I: O dar dabar, ar susitinkate su bendradarbiais?

N: Susitinkam ir telefonu pabendraujam. Daugiau telefonu pabendraujam. Darbovietėj jau mūsų dabar yra viskas pasikeitę. Dabar jau privatininkai, nauji darbuotojai. O taip anksčiau būdavo – ilgamečiai darbuotojai, pažįstami visi, draugai.

I: O per kokias šventes, per gimtadienius, ar ateina jūsų kolegos?

N: Gimtadienius tai tik savam rate sveikinamės, su šeima dažniausiai. Apskritai šventės daugumoje jau savųjų rate, giminių, savų.

I: Kas jums buvo išėjimas į pensiją?

N: Nu gal viduj kažkas (...) skaudu buvo. Tas atitrūkimas nuo kolektyvo skaudus buvo. Juk vis dėlto daug metų kartu išdirbta. Labai patiko žmonės. Dabar jau santykiai atšalo su jais – nebedirbam, nebebūnam kartu, tai ir atitrūkstam. Bendrų reikalų nebeliko. Dabar su giminėm daugiau bendraujam. Nu va, visokios bėdos, nelaimės, visokie nuotykių – tokie pasidalinimai. Daugiau bėdos, daugiau nelaimių, daugiau atsitikimų, daugiau pergyvenimų.

I: O kas pirmiau išėjo į pensiją – jūs ar jūsų vyras?

N: Jis pirmiau. Tarp mūsų yra devynių metų skirtumas. Jis išėjo pagal grupę – dėl sveikatos. O aš išėjau penkiasdešimt penkių, suėjo tas amžius. Ten buvo buitinės paslaugos, tai viską išpardavė, privatizavo. Seni darbuotojai neberekalingi tapo.

I: Ar dar bandėt ieškoti apmokamo darbo?

N: Ne. Buhalteriauti dar kvietė, kvietimą turėjau. Bet jau dukterys griežtai pasakė, kad “Ne”. Nes jos irgi buhalterinį darbą dirba, o jei ką jų paklausdavau, tai sakė, kad jei tokių elementarių dalykų klausi, reiškia jau užtenka, neberekia dirbti. Jau čia buvo vėliau kiek, tai aš ir pati nebesiveržiau. O ko čia? Ir antra vertus, jau nebe lygiava pasidarė. Tie privatininkai, kada privatizavo, samdė naujus darbininkus, tarnautojus, su du tris kartus didesniu atlyginimu, o mus – senus darbuotojus – su tuo pačiu paliko.

I: Išnaudojimas toks, o visgi apie trisdešimt metų išdirbta, patirtis sukaupta. Tai tiesiog tokia nemaloni situacija susiklostė, gyvenimas išsprendė mano grįžimo į darbą klausimą.

N: Galima buvo, ir kalbino dar mane pabuhalteriaut per pažįstamus kur. Praktiškai po to dar keletą metų ir toje pačioje įmonėje ir vieną mokiau, ir kitą. Konsultuotis dar ateidavo ir atitinkamai prašydavo pagalbos. Tai ir padėdavau, bet ne už užmokestį, ne už nieką, tiktai va taip. Nebenorėjau jau tokio. Vis ką naujus priimdavo, tai vis prašydavo, kad juos apmokyčiau, vis pagalbos prašydavo. Po kurio laiko jau atsisakiau.

I: Kaip užpildydavote tą laiką, tas devynias darbo valandas?

N: Iš karto tai labai jau nekaip ir nevykusiai. Per daug laisvo laiko liko. Tokio be atskiro užsiėmimo ir suplanavimo. Ir jeigu tiktai ką iš vakaro suplanuoji, tai kitą dieną viskas pasikeičia. Nes kitą dieną galvoji: o gal taip, o gal kitaip reikėjo. Tai daug laisvo laiko, kuris nėra užimtas ir nėra su konkrečiu darbu susijęs. Nebuvo tokio darbo, kurį turiu būtinai padaryt. O to reikėjo.

I: Vyras išėjo į pensiją, ar ilgai dar jūs dirbote po to?

N: Kai jis išėjo, tai aš dar kokius tris metus dirbau.

I: Kai dar abu dirbote, kaip pasidalindavot buitines darbus – ką darydavot jūs ir ką jūsų vyras?

N: Dabar tai... bendrai visą gyvenimą, darbus nepasiskirstom, bet puolam ir padarom kartu viską. Bendrai, ir kad tau priklauso tas, man – tas, tai nėra tokio dalyko. Na aš su plaktuku tai nevaikštau, čia jau tokie grynai vyriški darbai. Namų ruoša, pirkimas, kol dirbau, tai daugiau aš pirkdavau, o kai išėjo vyras į pensiją - tai daugiau jis į turgų, į parduotuvę vaikšto. Jis daugiau keliauja. Jam patinka.

I: O valgyt kas daro?

N: Valgyt taisom kartu. Yra valgių, kur jau jis daro. Tarkim žuvį, tai jis visada daro. Jis skaniau, geriau padaro. Miltinius jau aš daugiau darau. Jei kambarius tvarkom, tai vienas siurbs, kitas plaus. Taip mes visu laiku draugiškai. Ir virtuvėj daugumoj abu. Nu aš nežinau – vienas kitą papildom.

I: Ar pajutot kokių nors pokyčių šeimoje, kai vyras išėjo į pensiją?

N: Nelabai kas pasikeitė. Kai jis nebedirbo, išeidavo tai vienam, tai kitam padėt, taip dar keletą metų jis. Prieš tai dirbo melioracijoj, o paskui va taip, padėdavo kam nors. Surasdavo kokios veiklos. Namie nesėdėdavo.

I: O kai abu išėjote į pensiją?

N: Tai jau jis niekur nebeidavo. Jei jau jį kur ir pakviečia, tai nueina tik šiaip draugiškai padėt. Tokie namusėdos daugiau abu. Jei jis išeina kur vienas į turgų ar į parduotuvę ir ilgiau negrižta, tai jau aš prie lango sėdžiu – kodėl jis taip ilgai negrižta?

I: O kaip jūs vertinat savo gyvenimą dabar?

N: Nu (...) kaip – pragyvent galima. Sveikatos daugiau reikia dabar. O šiaip viskas gerai yra.

I: O kas jums yra laisvalaikis dabar? Ar nuolat turit laisvo laiko?

N: Nu reikia, reikia kartais jo ir paieškoti. Nėra taip, kad jau visiškai visada laisvi būtume. Nu va žiemą tai jau labai nuobodu būna.

I: O ar keičiasi santykiai su vyru?

N: Ne, ne. Visu laiku buvo geri. Jis jau toks nuolaidus, o aš jau smarkesnė, judresnė, reiklesnė. Bet kartais irgi nusileidžiu. Nu mes sutariam. Galima sakyti, jog esame geri draugai ir bičiuliai. Bendra kasa mūsų, bendras viskas. ☺

I: O tarkim, ar jūs vaikštote į bažnyčią? Sovietiniais laikais tai kaip ir uždrausta buvo.

N: Eidavom visada ir dabar einam. Kiekvieną sekmadienį. Visu laiku eidavom – jau sekmadienis, tai ir einam į bažnyčią. Bažnyčios niekada neatsisakėm, ir patys ėjom, ir vaikus vedėm. Va taip jau būdavo.

I: O gal pasakyti, ko, kai dirbote negalėdavote sau leisti, o dabar galite?

N: Na kol dirbom, kol vaikai maži buvo, kol buto nebuvo, kol transporto nebuvo – mažiau galėdavom sau leisti. Dabar abu pensijas gaunam, galim daugiau leist. Nu gal tiek megt ir siūt negalėdavau kol dirbau. Čia ne hobi, bet toks pomėgis.

Nu kai dirbau mėgdavau daugiau paskaityt ar ką nors, o dabar mezgu daugiau. Skaitau ir dabar, bet jau mažiau. Nu gal kiek ir dėl atminties. Pradedi skaityt ir jau prisimeni, kad skaityta. A, jau antrą kartą aš tą patį skaitau. Ir tada jau ne, jau nebeskaitau tos knygos.

I: O gal dabar atsirado kažkokių naujų pomėgių?

N: Nu labai naujų neatsirado. Ką sugebėjau, sugebėjau, o kad ko naujo, tai nepasakyčiau. Dabar daugiau gal su giminėm pradedi susitikt, susimatyt, susikalbėt. Tai va. Į kaimą nuvažiuoji padėt, tai paprašo ką padaryt, padirbt padėt. Va kaime jau vyresnio amžiaus yra, tai paprašo vis pagalbos giminės.

I: Ar būna, kad susitinkat su giminėm ne todėl kad kažkokios bėdos nelaimės prispaudė?

N: Nu būna – susitinkam. Bet taip tai, be progos tai jau ne. Visada kažkokia proga būna. Reikia, kad ji būtų.

I: O kaip šventes švenčiat, su kuo?

N: Pagrinde su vaikais – Velykos, Kalėdos, Nauji Metai – šeimos šventės yra. Daugiau šeimos šventės čia.

I: Tai dar apie vaikus pakalbėkim. Minėjot, kad dukros gyvena atskirai...

N: Taip, jos kai studijuot išvažiavo, nuo to laiko jau atskirai gyvena. Viena studijavo Kaune, kita – Vilniuje. Taip jau gavosi, kad išvažiavo į kitus miestus studijuot ir pas mus nebegrižo gyvent. O baigus Kaune, mažoji iš karto pasiliko, o didžioji – paskyrimą gavo į Kauną. Dar tarybiniai laikai buvo. Ji 85-ais baigė studijuot, tai jai jau 45 metai.

I: Kas keitėsi jūsų gyvenime, kai vyresnioji, o vėliau jaunesnioji, išvyko studijuoti, nebegyveno kartu?

N: Nu buvo neramu. Ir mes važinėdavom, ir jos dažnai važinėdavo namo iš pradžių. Prie namų prisirišę labai abi buvo. Iki studijų pabaigos taip būdavo, kad vieną savaitę viena mus lanko, kitą savaitę – kita. Dėl paramos, dėl visa ko. Labai pasiilgdavo.

I: O kaip jūs jautėtės?

N: Nu man jau buvo toks tarpas. Na aš tris turėjau dukrytes. Viena vienuolikos metų mirė. Tai ta netektis dukros, tai labai man taip traukė, norėjosi kuo daugiau su dukromis būti. Daugiau bendrauti ir turėti jas arčiau. Bet toks jau jų pasirinkimas buvo. Neįkalbinėjau jų nieko keisti. Leidom pačioms rinktis. Jau kada mano mažoji baigė – devyniasdešimt pirmais metais, tai nebuvo jau tokio paskyrimo, bet ją “nupirk” taip vadinami pirkliai per atvirų durų dieną. Pasiūlė jai ir gyvenamą vietą. Abi mano dukros gyvena Kaune, jos atskirai gyvena, ne kartu. Nu tai taip ir pasiliko.

O jūs, ar norėjote, kad jos baigtų studijas ir atvažiuotų į Panevėžį gyvent?

Aš tikėjausi, kad baigusi studijas nors viena su mumis apsigyvens. Nu aš norėjau, bet neįkalbinėjau. Jau kaip jų nuspręsta – taip. Dabar jau jos norėtų, kad mes nuvažiuotume į Kauną gyvent. Kad mes Kaune būtume. Mažoji mus vadina pas save.

O jūs ar norėtumėte pas dukrą apsigyventi?

N: Aš labai sunkiai adaptuojuos. Labai sunkiai. Nenorėčiau ten važiuoti dėl naujų žmonių, dėl naujos vietos, dėl naujų namų. Vaikystėje augau kaime. Persikėlėme į miestą, pripratau prie miesto. O dabar vėl keisti viską – nenoriu aš. Per daug žmonių, per didelis miestas, per daug triukšmo, per daug visko. Aš į troleibusą, į autobusą prigrūstą nenoriu lipti. Aš jau ten prastoviu ilgiausiai, manęs klausia, ko aš nelipu. Atsakau, kad laukiu tuštesnio☺ man per daug Kaune visko. Man jau didelis miestas Panevėžys yra. Labai didelis. O vyras norėtų. Jam labai patinka po parduotuves vaikščioti. Visur apsižiūrėti. Jam patinka tas toks judėjimas. O man taip nepatinka, kai nueinu, tai noriu kuo greičiau išeit. Man nepatinka, man nereikia.

I: O ar bendraujate su kaimynais?

N: Nu taip, draugiškai bendraujam labai. Ypač su tais, kurie kaip ir mes jau seniai čia atsikėlę yra, seniai šitame name gyvena. Draugiškai su visais draugaujame ir bendraujame, sveikinamės. Jeigu išvažiuojame kur, paprašome, kad jie butą pažiūrėtų, kad kas langų neišmuštų. Ir mūsų kaimynai paprašo buto pažiūrėt irgi taip pat. Tai daugiausia su tais, kurie nuo seno čia gyvena bendraujam. O nauji, tai pasakyčiau, kad jie nelabai ir nori su mumis senbuviais draugauti per daug. Jie irgi pasisveikina, bet ne tokie šilti jau tie santykiai.

I: O su kaimynais tokie santykiai visada buvo?

N: Nu su tais, kurie kartu atsikėlė, susibendravom labai, tie ir liko nuo pat pradžių kaip taip ir dabar, pažįstamais gerais ir draugais. O tie nauji, tai kaip nauji.

I: O kaip su dukromis bendraujate?

N: Nu skambinamės tai kasdien. Arba jos, arba – mes. Tai jei jau jos nepaskambina, mes skambinam. O atvažiuoja kas dvi savaites dažniausiai. Nu į mėnesį kokius du kartus, tai jau būtinai atvažiuoja. Vasarą dažniau apsilanko. Abi atvažiuoja. Jos abi čia labai nori atvažiuoti. Pasiilgsta ir mūsų, ir namų, ir čia draugų, giminių Panevėžyje daug turi, tai ir su jais susitinka, juos aplanko.

I: O apie ką kalbatės su dukromis?

N: Nu daugiausia ką jos ar mes veikiam ir kaip gyvenam, kaip jos gyvena. Ar jos sveikos, ir ar mes sveiki. Tai taip ir bendraujam.

Nu tuštuma buvo kurį laiką, kai dukros išvyko gyvent į kitą miestą. Likom tik dviese su vyru. Abu su vyru laukdavom jų atvažiuojant. Dabar irgi laukiam☺

I: Ar nebuvo įtampos namie?

N: Ne, ne. Sena vaga taip viskas ir teka.

I: O ar turit anūkų?

N: Ne. Gal ir smagu būtų, jei turėčiau. Būtų tokia pramogėlė. Aš vis išeinu į kiemą kartais, matau vaikus lakstančius ar senelius su anūkais. Tai jau paeinu taip toliau, kad taip vieniša nesijausčiau. Nu norėčiau anūkų. Nors jaunesnioji dukra turi draugą, bet tas sako: “Jūs nepergyvenkit, kad ir turėsit anūkų, vis tiek jie ne Panevėžyje, bet Kaune būtų”. Nu bet vis tiek, smagiau būtų. Nuvažiuotumėm dažniau aplankyti. Nors ir dabar nuvažiuojam, mes dažnai nuvažiuojam pas dukras. Velykos, Kalėdos, Nauji Metai, tai pas jas švenčiam. Mes daugiau jau pas jas važiuojam. Nes dabar tik va tas tris dienas padarė. O anksčiau būdavo tos dvi dienos, tai kol atvažiuot, kol nuvažiuot, tai ir vėl į darbą reik. Jos nepailsi. Nuveža mus prie ežerų, nuvažiuojam ir į Palangą retkarčiais. Nuveža į Druskininkus. Nuveža ir į mišką – grybaut, uogaut. Mes ir su vyru kartais dviese išsiruošiam

grybaut, uogaut. Abu labai mėgdam. Važiuojam į Žaliąją, į Marcinkonis. Tai jau čia rudenį ypač, tai miškas jau labai... čia jau toks mūsų pomėgis nuo pat jaunystės išlikęs yra. Aš visada labai mėgau uogaut, grybaut. Ir dabar tai labai patinka. Mane labai gamta traukia. Vyrą ne taip traukia, nors jam ir gamtoje labai patinka. Tik jam labiau noris ne miške, bet prie upės, pažvejot jam patinka. Jei į parduotuves kartu išeinam, tai aš būna jį kurioje jau ir palieku. Jis ilgai labai vaikšto, dairosi, pažiūri, kur ką parduoda, kur pigiau. Na jam labai patinka. Blūdina jis. O aš kuo greičiau apsipirkt noriu. Tai dabar jau įpratinau, tai jis dažnai labai vienas po jas pavaikščioti išeina.

N: I: O šis jo pomėgis irgi nuo jaunystės buvo?

Ne, dabar jau išryškėjo toks jo noras į parduotuves daugiau vaikščioti. Jis daugiau laiko dabar turi, tai ir vaikštinėja. Jis labai nemėgsta ilgai namuose būt. O aš atvirkščiai. Aš – namisėda. Man namuose gera. O jam daugiau kur nors išeit norisi. Bet taip irgi gal visą laiką buvo, visą gyvenimą. Ar būdavo taip, kad jūs norit būt namie, o vyras kur nors eit ar važiuot?

Ne, nu vis tiek daugiausia jau visur einam ar važiuojam kartu. Kad ir išeinam pasivaikščiot ar ką, tai aš vaikštau va čia va, kur aplink namus, kieme šitam, o jis jau šauna į parduotuves. Gal kur atidarė, gal kur ko naujo yra. Jam reikia tokio dalyko, jam įdomu.

I: O tarkim draugai, ar jie yra bendri, ar jūs turit savo, vyras – savo?

N: Bendri draugai, jau tie patys ir pastovūs. Jau kurie buvo draugai, tai dabar atsisijojo tie, kurie ištikimi jau. Tie, kurie tikri draugai, tai ir liko draugai. Tie draugai bendri gal kad mes su vyru iš netolimų kaimų kilę. Gal per dvylika kilometrų vienas kaimas nuo kito buvo. Tai visi gi aplinkinius pažinojom.

I: O kodėl patraukėt iš miesto į kaimą?

N: Nu dėl vaikų. Dėl..., nu savo sodybos neturėjome, tai kai susituokėm, tuoj pat po pusantrų metų atsikėlėm į Panevėžį. Ir apsigyvenom šitam name, tai ir gyvenam. Tiesa, apie du metus dar nuomojom butą, kol pastatė šitą namą. Kooperatinį kol pastatė. Bet tada jau čia persikėlėm. Tai ir gyvenam. Kitokių galimybių nebuvo kaip tiksliai gauti kooperatinį butą.

I: Ar atsirado kokių naujų temų dukroms išsikėlus?

N: Nu kad ne. Kad santykiai tie patys, problemos tos pačios – nu kad niekas nepasikeitė.

I: O ko jūs tikėtės iš vaikų?

N: Nu ... nu gal senatvėję kokios paramos tiksliai. O ko dar gali tikėtis?

I: O kokios paramos tikėtės?

N: Nu ... pinigais, tai pinigų dar kol kas užtenka. Abu pensijas gaunam. Nu bet taip tai – vienam likus, tai būtų reikalinga kažkokia parama. Ir antra jau amžius – abiem virš septyniasdešimt. Vyru – septyniasdešimt šeši...

I: O jei kas negerai būtų su sveikata, ar keltumėtės pas dukras gyvent?

N: Aš kol galėsiu, tai aš šitame bute gyvensiu. Geriau jau jos sau gyvena. O jis tai jau tuoj pat lėktų. Jam patiktų labai. Aš tai dar svarstyčiau, nu gal dėl to tokio jautrumo, dėl to pastovumo. Jaunimas užimtas – tai čia bėga, tai – ten išvažiuoja, tai komandiruotės, tai kelionės, tai visokie renginiai. Tai kažkur keliaut – nei vienu metu nebūna, kad neaplankytų kokios nors šalies. Ypač vyresnėlė daug keliauja. Ir kur ji tik nepabuvus. Mažoji irgi daug kur pabuvus yra. Nu, o man jei pasako, kad pas mane atvažiuos, tai aš jau nuo pat ryto prie lango ir laukiu laukiu, kol atvažiuos. Jau svarstau – jau jie prie Kėdainių, jau prie Ramygalos, jau turėjo būt namuose – o kodėl dar nėra. Jau labai aš jų laukiu, kažkaip taip va. Nu vienu žodžiu, tas laukimas, tas prisirišimas, tai kai jos išvažiuoja – tas atitrūkimas... nu vienu žodžiu – išsiskyrimas yra sunkus. Tas toks liūdesys apima. Atrodo, va tik atvažiavo, pabuvo pora dienų ir jau vėl išvažiuoja. Kažkaip pripranti per tas pora dienų. Lauki, kad kai grįžta, kai paskambina, tada jau nusiramini, žinai, kad joms ryt į darbą, kad joms viskas gerai.

O ar jei tektų rinktis, ar gyventi valstybinėje įstaigoje kokioje nors, ar pas dukras gyvent?

Tai žinoma pasirinkčiau su dukromis gyvent. Žinoma, kad pas jas. Man nereikia naujų žmonių, naujos aplinkos. Aš sunkiai adaptuojuosi. Ir darbe gi buvo galimybių darbą tą pakeisti bent kelis kartus, bet vėlgi – nauji žmonės būtų, viskas nauja, o čia – viskas įprasta, viskas pažįstama. Bet aš, kai atvažiavom čia, kai pradėjau šitam darbe dirbti, tai kol į pensiją išėjau ir dirbau. Aplinka ir... nu vienu žodžiu toks pastovumas buvo.

I: O ar jūs turite brolių ar seserų?

N: Turėjau broliuką ir keturias seseris. Dabar liko tik keturios seserys, o broliuko neturiu. Su seserimis visą laiką buvom labai artimos. Visą laiką. Nu mūsų brolis dvidešimt devynerių metų tragiškai žuvo, labai anksti. Tai labai sunku buvo. Tokia netektis buvo.

I: O ar seserys gyvena tame pačiame mieste kur ir jūs?

N: Viena gyvena Marijampolėj, o čia kitos trys gyvena. Daugumoj po mūsų visos į Panevėžį ir atsikėlė. Vyriausia mirus yra. O iš kaimo visos į Panevėžį atsikėlė, viena po kitos sugužėjom.

I: Ar jūs bendraujat su jom?

N: Bendraujam. Ir skambinamės, ir susitinkam. Susieinam. Mes kaip geros draugės dabar. Nu pagal seseris aš jau vyriausia likau dabar. Tai ar patarimo ar ko į mane kreipiasi.

I: O dukros ar prašo jūsų patarimo?

N: Nu dabar jau jos gudresnės☺ Jau ką jos nusprendžia –tą ir daro. Aš jau nelabai kišuosiu. Kai jos studijavo, tai dar daugiau priklausė nuo mūsų dėl to, kad parama visa. Nu jos labai skirtingos. Viena labai savarankiška yra, o kitą reik paglobot. Bet tarpusavyje jos labai gerai sutaria. Vidurinėsios netekom, tai tarp jų labai tamprus ryšys yra. Ir kada didžioji mokėsi, mažoji liko, tai didžioji visada labai domėdavosi, kaip mažajai sekasi, ką ji daro. O dabar kai jau, nu ir devynerių metų skirtumas, tai mažoji – savarankiškesnė, kruopštesnė, na didžioji tai bendrauja, ji visada padeda. Viena kitai jos padeda. Jos labai bendrauja, nesiskiria. Artimi, šilti santykiai tarp jų. Nėra priešiško. Mes sus seserimis irgi gerai sutariam, sugyvenam, užeinam, lankomės, skambinamės, padedam reikalui esant.

I: O kaip sutariat su seserimis, kuri ne Panevėžyje gyvena?

N: Ji – mažoji, ji pas mus užaugo. Nes mama mirė anksti. Ji pas mus užaugo, baigė vidurinę, tada iš mūsų išvažiavo mokytis toliau. Nu tai, kai jau atvažiuoja į Panevėžį – tai jau per visas. Visas aplanko, su visom bendrauja.

I: O dažnai atvažiuoja?

N: Atvažiuoja. Jai nuobodu kažkaip. Ji tik viena Marijampolėj, jai toliausia. Tai ji čia vis atvažiuoja pas mus visus. Nesvarbu, kad toliau gyvena, mes su ja artimus santykius labai palaikom. Mes dar gal net ir labiau. Nu apie Genutę, tai jau visos pasiteirauja. Jeigu kuriais paskambinau, kuriai nepaskambinau, tai vienai paskambinau, tai jau visos žino. Va ji mūsų mažoji – paglobota. Nu. Kai mama mirė, tai ji buvo tik aštuntoj klasėj. Pas mus baigė vidurinę, išvažiavo studijuot. Baigė, papuolė į Juodupę, bet labai greit ištekėjo. Vyras paskyrimą gavo Marijampolėje (jis marijampolietis) ir ji ten pasiliko.

I: O ar jums užtenka bendravimo sus seserimis?

N: Užtenka, užtenka.

I: O kai sukūrėt savo šeimą, ar nebuvo tokio laiko, kai su seserimis mažiau bendravot, daugiau šeimos rate tik?

N: Nu kol vaikai maži, tai gal daugiausia dėmesio vaikams ir savo darbui skiri. Tada buvo mažiau to ir laiko. Dabar daugiau laiko būna, daugiau to ir bendravimo.

I: O kaip jūs manot, kas dabar jus sieja su seserimis?

N: Nu tai kad visi tokie va, tas pats gyvenimas, tai va. Gal yra kokia bėda, gal kas nors yra, gal kas šeimoj negerai, tai tokie dalykai. Viena dėl kitos ir pergyvenam. Tai kuriai sveikata sušlubavo, tai nelaimė kokia atsitiko, tai vyras išgėrinėja kurios nors, tai vėl kas nors. Viena kitai padedam labai. Tai tokios padėjėjos viena kitai, pagalbininkės.

I: O yra kažkokių dalykų, kurie jus skirtų?

N: Nu kad ne. Mes labai artimos.

I: O su seserimis ar išeinat kur nors?

N: Nu va tik taip pasibūti. Viena pas kitą atvažiuojam. Nu va į sodą atvažiuoja, kokių uogų pasiskinti ar daržovių kokių. Aš viena tik turėjau sodą, va dar viena sesuo tik neseniai irgi įsigijo sodą. Viena visai neturi.

I: O sode jūs vasaros metu gal ir gyvenat?

N: Ne, tiktai dieną būnam. Va ketvirtą yra autobusas, tai su juo namo grįžtam. Aš jau be sodo – negaliu. Aš jau vasarą, pavasarį – jau keliuosiu ir man sodas – viskas. Aš sodan kasdien turiu nuvažiuot, nors ir trumpam. Ir jis taip. Jis irgi mėgsta. Gamtoj pabūt mes abu mėgstam. Va ir dabar

jau pas mane ant palangės pomidorai, paprika, porai auga. Bet šiemet labai silpnai auga. Šalta, saulės per mažai.

I: O gal lankot kokius būrelius?

N: O va jis tai šokėjas ir dainininkas. Aš tai nedaininga, dar pašokt tai kada nueidavom. O jis tai, kol dirbo, tai visada kolektyve šokdavo. Bet dabar jau nebedirba, tai ir nebešoka. Nebėra kolektyvo. Nu tai dar bandė kviesti, ir abu kviesti, ir atskirai. Aš tai nemėgėja, man po dukros mirties, tai linksmybių – ne! o jis, tai irgi privengia jau. Nu taip jau yra, į pensiją išėjo, jau ir sveikata nebe ta. Nebe amžius šokt. Tai va taip ir gyvenam.